

Л.О.БАШЕЛЕИШВИЛИ

УЧЕБНИК ГРУЗИНСКОГО ЯЗЫКА

Часть I

МОСКОВСКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ УНИВЕРСИТЕТ ИМЕНИ М.В.ЛОМОНОСОВА

ИНСТИТУТ СТРАН АЗИИ И АФРИКИ

ЦЕНТР КАВКАЗА И ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ

Л.О.БАШЕЛЕИШВИЛИ

УЧЕБНИК ГРУЗИНСКОГО ЯЗЫКА

Часть I

МОСКВА

Издательская фирма «Восточная литература» РАН

2007

РЕЦЕНЗЕНТЫ

Ф.М. Ацамба, проф. кафедры истории
стран Ближнего и Среднего Востока ИСАА МГУ им. М.В. Ломоносова
Д.В. Фролов, зав. кафедрой арабской филологии ИСАА МГУ им. М.В. Ломоносова
Т. Курдованидзе, проф. Тбилисского государственного университета им. Ив. Джавахишвили

ОТВЕТСТВЕННЫЙ РЕДАКТОР

доктор филол. наук *В.Б. Иванов*

ТВОРЧЕСКАЯ ГРУППА

А.А. Ганич, А.Л. Рыбаков

ЛИТЕРАТУРНЫЙ И ТЕХНИЧЕСКИЙ РЕДАКТОР

М.А. Диас Гонсалес

Башелеишвили Л.О.

Б33 Учебник грузинского языка : в 2 ч. / Л.О. Башелеишвили ; Ин-т стран
Азии и Африки МГУ. — М. : Вост. лит., 2007—. — ISBN 5-02-018545-0
Ч. 1. — 2007. — 455 с. — ISBN 5-02-018546-9

Первая часть «Учебника грузинского языка», являющегося главной частью учебно-методического комплекта по грузинскому языку, содержит 15 уроков, снабженных грамматическим, лексическим и лингвострановедческим материалом. Общий грузинско-русский словарь включает в себя в первую очередь тот объем лексики, который должны освоить обучающиеся на первом этапе изучения языка. В хрестоматии к учебнику представлены неадаптированные тексты из грузинской художественной и исторической литературы, предназначенные для домашнего чтения.

ББК 81.5Гру-923

ПРЕДИСЛОВИЕ

Данный учебник является практическим курсом грузинского языка как второго восточного и предназначен для студентов и аспирантов востоковедных вузов, в первую очередь в системе бакалаврского четырёхлетнего образования в Институте стран Азии и Африки МГУ им. М.В. Ломоносова.

Картвелология как направление научного знания имеет долгую историю. Системное развитие картвелологии в России и за рубежом связано с двумя событиями: основанием в 1822 г. в Париже Азиатского общества и избранием его членом Мари Фелисите Броссе. В 1837 г. он переехал в Россию и стал членом Императорской академии наук в Санкт-Петербурге. С помощью своего старшего друга известного книжника грузинского царевича Теймураза Багратиони (1782–1846) и его ученика профессора Давида Чубинашвили при Академии наук Мари Броссе создал картвелологический центр. В 1841–1842 гг. Д. Чубинашвили начал преподавание грузинского языка. С 1918 г. научный центр картвелологических исследований переместился в Тбилиси.

Настоящий учебник выходит в свет после весьма длительного перерыва в изучении грузинского языка в высших учебных заведениях России и представляет собой учебно-методический комплект, состоящий из трёх частей: «Учебника грузинского языка», «Введения в грузинскую филологию», а также фонетического курса и видеоприложения с материалами, характеризующими наиболее распространённые грузинские жесты и мимику. Их целью является оказание помощи студентам в преодолении лингвоэтнического барьера.

Программа по грузинскому языку рассчитана на 418 учебных часов, отведённых на второй восточный язык в соответствии с учебными планами бакалаврского образования. Первая часть данного учебника рассчитана на 180–200 часов аудиторных занятий.

Учебник состоит из 15 уроков, каждый из которых включает:

- 1) грамматический материал;
- 2) комментарии;
- 3) монологический текст или диалог;
- 4) пословицы, поговорки или загадки;
- 5) грузинские басни, притчи и гимны;
- 6) культурологическую страницу;
- 7) упражнения по фонетике, грамматике и лексике, рассчитанные на развитие навыков устной и письменной речи;
- 8) поурочный словарь.

Комментарии к урокам включают в себя объяснения нового грамматического материала, лексических трудностей и особенностей разговорной речи, встретившихся в текстах данного урока.

Упражнения направлены на закрепление пройденного грамматического материала и новой лексики, а также на развитие навыков письменной и устной монологической и диалогической речи.

В словарь включено более 1800 лексических единиц по темам: знакомство, семья, учёба, биография, быт, времена года, время, в магазине, на рынке, в ресторане и кафе, личные отношения, у врача, путешествия на самолете и по железной дороге, беседа по телефону, интервью, история и география Грузии, столица Грузии, грузинский и картвельские языки, культура Грузии и её выдающиеся личности, грузинские традиции.

Учебник также снабжён хрестоматией неадаптированных текстов, взятых из грузинской художественной и исторической литературы и предназначенных для домашнего чтения и перевода.

Курс обучения грузинскому языку строится на современных научно обоснованных принципах сознательности, научности, активности, доступности и наглядности обучения. Методическая основа преподавания по данному учебнику представляет собой коммуникативный и интерактивный подходы к обучению с привлечением как общестрано-

ведческого (сведения по истории, географии, экономике, литературе и культуре Грузии), так и лингвострановедческого (речевой этикет, ритуальные речевые формулы, тосты, идиоматическая лексика и т.д.) материала, а также элементов неречевого поведения (наиболее характерные грузинские жесты и мимика).

Схема подачи материала в уроках отработана на практических факультативных занятиях по грузинскому языку в Центре Кавказа и Центральной Азии Института стран Азии и Африки МГУ им. М.В. Ломоносова и составлена с учётом специфики грамматического строя грузинского языка. Естественно, последовательность подачи материала отличается от традиционной схемы преподавания грузинского языка как родного. Сопоставление грузинской грамматики проводится не только с русским языком, но, по мере возможности, с арабским, персидским и немецким языками. В лексических комментариях указывается историческое положение заимствованной лексики. Мы постарались преодолеть ряд трудностей, связанных с отсутствием в русском языке грамматических категорий, характерных для грузинского глагола.

При комментировании грамматического материала мы опирались на труды видных специалистов по грузинскому языку, в первую очередь на «Основы грамматики грузинского языка» академика АН СССР А. Шанидзе, а также частично на школьные учебники грузинского языка как иностранного, которые предполагают повышение языковой квалификации, а не обучение с нулевого уровня (как в нашем случае).

Учебник рассчитан на занятия с преподавателем, однако может использоваться и в качестве самоучителя.

Автор сердечно благодарит директора Института стран Азии и Африки МГУ проф. М.С. Мейера, без поддержки и содействия которого подготовка и издание данного учебника были бы невозможны.

Учебник по грузинскому языку создан в Центре Кавказа и Центральной Азии ИСАА МГУ. Автор искренне признателен зав. Цен-

тром проф. Ж.С. Сыздыковой, которая создала благоприятную атмосферу для плодотворной работы всей творческой группы.

Автор благодарит заведующего кафедрой иранской филологии ИСАА МГУ проф. В.Б. Иванова, взявшего на себя труд быть ответственным редактором настоящего издания, за высказанные им ценные замечания по структуре учебника и особенно по подаче в нём фонетического материала.

Неоценимую помощь в оформлении текста учебника, литературном редактировании и лексикографической работе оказала старший преподаватель кафедры иранской филологии ИСАА М.А. Диас Гонсалес. Сердечную благодарность выражает автор членам творческой группы А.А. Ганич и А.Л. Рыбакову, которые явились первыми ласточками в деле изучения грузинского языка в ИСАА. Без их энтузиазма и преданности делу реализация этого проекта была бы крайне затруднена.

Особое уважение и почтение автор выражает профессору кафедры истории стран Ближнего и Среднего Востока ИСАА, заслуженному профессору Московского университета Ф.М. Ацамба, которая, будучи прекрасным знатоком грузинского языка, стала вдохновителем написания «Введения в грузинскую филологию» и его ответственным редактором.

Автор признателен профессору Тбилисского государственного университета им. Ив. Джавахишвили Т. Курдованидзе за полезные советы и оказанное им содействие. Автор с благодарностью вспоминает своих педагогов из ТГУ им. Ив. Джавахишвили: Ив. Гигинеишвили, И. Кикнадзе, З. Чумбуридзе, М. Шанидзе, Э. Бабунашвили и других.

Творческая группа благодарит авторов «Атласа Грузии для подростков: Природа и культура» под общей редакцией Т. Лебанидзе, некоторые иллюстрации из которого были использованы в уроках учебника.

СПИСОК СОКРАЩЕНИЙ

акт. – активный

ант. – антоним

араб. – арабский язык

арх. – архаичная форма

афор. – афоризм

бот. – ботаника

буд. – будущее время

букв. – буквально

ввод. сл. – вводное слово

вежл. – вежливая форма

возвр. – возвратный

вопросит. – вопросительный

глагол. – глагол

грамм. – грамматика, грамматический

греч. – греческий язык

дат. – дательный падеж

диал. – диалектная форма

др.-груз. – древнегрузинский язык

ед. ч. – единственное число

зват. – звательный падеж

звукопод. – звукоподражательное

зд. – здесь, в этом контексте

им. – именительный падеж

инф. – инфинитив

ирон. – ироническое

кауз. – каузатив

лат. – латинский язык

лит. – литературная форма

лич. – личный

мегр. – мегрельский язык

мед. – медицина

межд. – междометие

мест. – местоимение

метаф. – метафора

мн. ч. – множественное число

мод. – модальный

напр. – например

нареч. – наречие

наст. – настоящее время

неодуш. – неодушевлённый

неопр. – неопределённый

несов. – несовершенный вид

обст. – обстоятельный вид
падеж

одуш. – одушевлённый

определит. – определительный

осн. – основа

относит. – относительный

отриц. – отрицательный

офиц. – официальный стиль

перен. – переносное значение

перс. – персидский язык

пов. – повествовательный падеж
(эргатив)
повел. – повелительное наклонение
прил. – прилагательное
притяж. – притяжательное
 прилагальное
прич. – причастие
прост. – просторечие
прош. – прошедшее время
разг. – разговорная форма
рел. – религия
род. – родительный падеж
рус. – русский язык
сван. – сванский язык
сказ. – сказуемое
см. – смотри

сов. – совершенный вид
сослаг. – сослагательное наклонение
ср.-перс. – среднеперсидский язык
суфф. – суффикс
т.н. – так называемый
твор. – творительный падеж
тур. – турецкий язык
уваж. – уважительная форма
указат. – указательный
употр. – употребляется
утвердит. – утвердительная
фр. – французский язык
фраз. – фразеологизм
церк. – церковное
числит. – числительное

УРОК ПЕРВЫЙ

Грузинский алфавит

ქართული ანბანი

Грузинское письмо фонетическое. Каждой фонеме соответствует одна определённая графема. Азбука (ანბანი) состоит из 33 букв, которые расположены в следующем порядке.

ა	ან	[ан]	a
ბ	ბან	[бан]	b
გ	გან	[ган]	g
დ	დონ	[дон]	d
ე	ენ	[эн]	e
ვ	ვინ	[вин]	v
ზ	ზენ	[зен]	z
თ	თან	[тан]	t
ი	ინ	[ин]	i
კ	კან	[қан]	k
ლ	ლას	[лас]	l
მ	მან	[ман]	m
ნ	ნარ	[нар]	n
ო	ონ	[он]	o

ჰ	ჰარ	[ჰარ]	p
ჟ	ჟან	[ჟან]	ž
რ	რაე	[რაე]	r
ს	სან	[სან]	s
ტ	ტარ	[ტარ]	t
უ	უნ	[უნ]	u
ფ	ფარ	[ფარ]	p
ქ	ქან	[კან]	k
ღ	ღან	[ღან]	γ
ყ	ყარ	[ყარ]	q
შ	შინ	[шин]	š
ჩ	ჩინ	[чин]	č
ც	ცან	[цан]	c
ძ	ძილ	[дзил]	z
წ	წილ	[цил]	ç
ჭ	ჭარ	[ჭარ]	č
ხ	ხან	[хан]	x
ჯ	ჯან	[джан]	ž
ჰ	ჰაე	[hae]	h

Алфавит можно запомнить почти в стихотворной форме (см. далее).

Письмо

1. Грузинские буквы – округлые. В них почти нет изломов, хотя они не исключаются при каллиграфическом написании. Можно писать вязью. Очертания печатных букв всегда одинаковые, но на письме они могут несколько видоизменяться. Некоторые буквы могут иметь несколько вариантов написания от руки, в частности буквы *ო*, *რ*, *ლ*.

2. Располагаются на строке: *ა*, *თ*, *ო*, *ო*.

3. Находятся на линии и выходят вверх: *ბ*, *გ*, *ძ*, *ნ*, *ჰ*, *რ*, *ს*, *შ*, *ჩ*, *ც*, *წ*, *ხ*, *ჟ*.

4. Начинаются на линии и спускаются вниз: *კ*, *ღ*, *ქ*, *ვ*, *კ*, *ლ*, *ქ*, *ტ*, *ყ*, *ფ*, *ღ*, *ყ*, *ც*.

5. Выходят за линию вверх и одновременно спускаются вниз: *ქ*, *ჭ*, *ჯ*.

Образец: თბილისი საქართველოს დემოკრატიული

6. В древнегрузинском было 38 письменных знаков. Пять из них не употребляются в современном грузинском языке: *ჱ* [вин], *ღ* [йёта], *ჳ* [эмэrvэ], *ჴ* [хари], *ჶ* [hoe].

Особенности фонетического строя грузинского языка

Комментарии

В грузинском языке 5 гласных и 28 согласных звуков.

1. В звуковом составе грузинского языка имеются звуки, которые отсутствуют в русском языке.

2. Гласные звуки грузинского языка по своей артикуляции соответствуют звукам русского языка. Но при произнесении гласных *ო*, *უ* губы включаются в работу гораздо больше, чем при произнесении русских [о] и [у].

3. В грузинском языке – пять гласных фонем: ა [а], ე [э], ი [и], ო [о], უ [у]. В грузинском нет долгих, кратких и йотированных гласных. Гласные произносятся твёрдо, без напева, без смягчения.

4. При артикуляции гласного ა [а] рот открывается широко, а средняя часть языка, точнее конец средней части, приподнята вверх.

5. При произнесении гласного звука ი [и] рот приоткрыт, губы находятся близко друг к другу, так, что остаётся маленькая щель для выхода струи воздуха. Положение языка таково: передняя часть приподнята и приближена к переднему твёрдому нёбу.

6. ე [э] – среднее положение между ა [а] и ი [и].

7. При произнесении უ [у] верхняя и нижняя губы расположены близко друг к другу, но не настолько, как при произнесении ი [и]. Губы округлены, а язык расположен противоположно тому положению, которое он занимает при артикуляции ო: приподнята не передняя, а задняя часть языка и приближена к заднему нёбу.

8. При артикуляции ო [о] губы и язык расположены таким образом, что занимают среднюю позицию между ა [а] и უ [у].

Замечание: Постепенное сужение открытого рта при произнесении гласных ა [а], ე [э], ი [и] легко зафиксировать, если мы попробуем положить мизинец в рот. При произнесении ა [а] рот открыт широко и мизинец свободно располагается между верхними и нижними зубами. При произнесении ე [э] нижняя челюсть настолько приближается к верхней губе, что зубы почти задевают мизинец. При произнесении ი [и] зубы ещё более приближены и чувствительно сжимают мизинец.

9. Акустические характеристики гласных:

ა [а]	заднего ряда, низкого подъёма;
უ [у]	заднего ряда, высокого подъёма;
ი [и]	переднего ряда, высокого подъёма;
ე [э]	переднего ряда, среднего подъёма;
ო [о]	заднего ряда, среднего подъёма.

Система согласных грузинского языка

Место образования согласных

- Билабиальные (губно-губные) – ბ, ფ, ზ, მ.
- Дентальные (зубные) – ღ, თ, ტ, ზ, ს, ნ, ლ.
- Лабиодентальный (губно-зубной) – ვ.
- Преальвеолярные – ძ, ც, წ.
- Альвеолярные – ჯ, ჩ, ჭ, ჟ, შ.
- Велярные – გ, კ, ქ.
- Поствелярные – ჳ, ზ.
- Фарингальный, глотальный – ყ.
- Ларингальный – ჰ.
- Альвеолярный вибрант – რ.

Замечания:

- ბ, ლ – сонорные ликвиды, к ним иногда относят ნ;
- მ, ნ – назальные, сонорные;
- თ – произносится с сильным придыханием, близок к русскому [т]; очень близок к немецкому [t], как будто дуем на свечу;
- ტ – произносится резко и без придыхания; смычный;
- ძ – сложный звук. В русском письме он передаётся сочетанием [дз]; произносится как один звук – звонкое [ц] (ძალა, ძეგრა, ძეგლი, ძუა, ძალი);
- ჯ – сложный звук. В русском письме он передаётся сочетанием [дж]; произносится как один звук – звонкое [ч] (ჯაგახიშვილი), звонкая аффриката;
- ყ – отдалённо напоминает русский [к] (ყარა-ყუმი, ყური, ყყურე);
- ჰ – соответствует немецкому [h], произносится с лёгким придыханием (ჰაერი, ჰმაკი, ჰალვა, ჰური).

Способ образования грузинских согласных

Звонкие согласные: ბ, გ, ღ, ვ, ზ, ლ, მ, ნ, ჟ, რ, თ, ძ, ჯ.

Глухие согласные: თ, კ, პ, ს, ტ, ფ, ქ, ყ, შ, ჩ, ც, წ, ჭ, ხ, ჰ.

Глухие могут быть:

а) смычно-гортанными (резкие, абруптивы) – ტ, წ, ჭ, კ, ყ, პ;

б) аспиратами (придыхательные) – თ, ფ, ქ, ჩ, ც.

Звонкие спиранты: ვ, ჟ, ზ, ლ.

Глухие спиранты: ს, შ, ხ, ჰ.

Смычные консонанты образуют пять троичных рядов, в каждом ряду одна звонкая и две глухие фонемы – абруптивная и неабруптивная.

Триады

Пяти звонким согласным по месту артикуляции соответствуют по два глухих звука: один смычный (резкий), другой – придыхательный (аспират).

Триады:

ბ ღ ძ ჯ კ – звонкие (смычные)

პ ტ წ ჭ – глухие (резкие), смычно-гортанные (абруптивы)

ფ თ ც ჩ – глухие (смычные, придыхательные), аспираты

Пары

Каждому из трёх согласных ზ, ჟ, ლ соответствует один глухой.

Парные спиранты:

ზ ჟ ლ – звонкие

ს შ ხ – глухие

Непарные согласные:

ვ მ ნ რ ლ – звонкие

ყ ჰ – глухие

1. В корне грузинского слова невозможно стечение двух одинаковых фонем. В заимствованных словах всегда остаётся один согласный.

Сравните: ჰრესა *пресса*, ჰროგრამა *программа*, კომისია *комиссия*, გრამატიკა *грамматика*.

2. Из двух одинаковых гласных в заимствованной лексике второй гласный не упрощается. Например, მაასი *Маас* (река в Германии), ტრანსვაალი *Трансвааль*.

3. Два одинаковых согласных остаются в слове, если один корневой, а второй – аффиксальный.

4. Появление в корне нескольких согласных объясняется тягой к созданию гармонических комплексов. Для грузинского языка естественен децессивный либо акцессивный ряд гармонических комплексов. В децессивном ряде первый член – переднеязычный, второй – заднеязычный (Г. Ахвледиани).

5. Скопление согласных наблюдается в основном в начале либо в середине слова.

6. В грузинском языке ударение динамическое, однако выражено очень слабо. В двух- и трёхсложных словоформах оно падает на начальный слог: დე'-და, მა'-მა, ქმა'-ჩი, ცო'-ლი. В четырёхсложных и более – два слога с ударением – на первый и третий от конца: მე'-გო'-ბაჩი, სა'-ს-წავ-ლე'-ბე-ლი, და'-წე-სე-ბუ'-ლე-ბა. Отмечается и побочное ударение, тяготеющее к начальному. В диалектах наблюдаются элементы тонового ударения.

Музыкальное ударение – повышение тона и соответствующая интонация на последнем слоге – обязательно в вопросительных предложениях, где порядок слов обычно не меняется и где нет вопросительного слова. Примеры: დედა მოვიდ'ა? *Мать пришла?* ბავშვი წე'ჩს? *Ребёнок пишет?*

Второй тип вопросительной интонации наблюдается при наличии вопросительного слова. В середине слова повышаем тон, к концу – понижаем: რა მო'ხდა? *Что случилось?* რა ამბა'ვია? *В чём дело?* ვინ არ'ის ეს? *Кто это?*

В восклицательных высказываниях тон повышается в середине, а не в конце. Все типы повествовательного высказывания характеризуются нисходящей интонацией.

Гармонические комплексы

Гармонические комплексы обеспечивают целостность и отдельность словоформы.

Произносятся плавно!

ტკ: ტკივილი, ტკეჩი, ტკვერა, ტკიპი, ტკეპნა,
ტკბილი.

ტყ: ტყავი, ტყე, ტყეპა, ტყვე, ტყვია, ტყორცნა,
ტყუბი, ტყუილი.

წყ: წყალი, წყრომა, წყევლა, წყვილი, წყნარი,
წყვდიადი.

ჭკ: ჭკნება, ჭკუა.

ჭყ: ჭყივილი, ჭყინტი, ჭყაპი, ჭყლეტა.

ცქ: ცქერა, ცქვიტი, ცქრიალი.

ცხ: ცხადი, ცხარე, ცხვირი, ცხენი, ცხვარი,
მერცხალი.

ჩქ: ჩქარი, ჩქმალავს, ჩქამი.

ჩხ: ჩხართვი, ჩხავილი, ჩხუბი, ჩხავერი, ჩხრიალი.

პყ: საპყარი, საპყრობილე, პყრობა, ღაპყრობა.

ფხ: ფხალი, ფხა, ფხიზელი.

თხ: თხა, თხელი, თხმელა.

ბლ: ბლავილი, ბლერი.

დღ: დღე, დუღღუნი, დღვება, ბუღღღუნი.

ძღ: ძღობა, ძღვენი.

ჯღ: ჯღავილი, ჯღა, ჯღანი, მეჯღანე.

В сочетании ჯღ, к примеру, ღ не может занять переднюю позицию. То же самое происходит и в остальных случаях.

Запомните!

Построение слова производится по принципу агглютинации, когда каждое грамматическое значение передаётся отдельным аффиксом. Один аффикс – одна функция. Отклонение от нормы в современном грузинском языке рассматривается как явление вторичное. Если две функции совмещены в одной форманте, то одна из них – исходна, другая – вторична. Если две форманты имеют одну функцию, то это результат утери одной из формант своей функции.

Скороговорка

ენის გასატეხი

Произнесите быстро!

- 1) თეთრი თრიტინა თეთრ თრთვილზე თრთოდა.
- 2) ნიორი ნანიორალში, რიონი ნარიონალში.
- 3) ფეფე ტაფაზე ფეტვს ფშრუკავდა.
- 4) აგერ მოვა შავი კაცი, შავ-ცხენ, შავ-პაიჭ-კარაჭინი¹.

Упражнение 1. Произнесите:

ძი-ღი, ძე-რა, ბა-ყა-ყი, ქუ-ღი, კუ-ღი, კურ-ღღე-ღი, ქა-მა-რი, ყუ-რი, ყურ-ძე-ნი, ყბა, ყარ-ყუ-მი, ყა-ყა-ჩო, ყი-

¹ Иакоб Гогебашвили (1840–1913) – известный грузинский общественный деятель. публицист, педагог, составитель учебника «დედა ენა» («Родная речь») для школьников начальных классов.

ყი-ნებს, თაფ-ლი, წყა-ლი, წი-წი-ლა, თავ-თა-ვი, თუ-თა, თა-თი, სა-ა-თი, ტი-ტი-ნი, ტუ-ჩი, ტუ-ჩა, ტო-ჩი, ტო-მი, ტყე-მა-ლი, ჭი-ქა, ჭურ-ჭე-ლი, ღო-მი, ღა-მუ-რა, წყურ-ვი-ლი, ჯი-ბე, ჰა-ერი, რე-ჰა-ნი.

Обратите внимание!

კამა - ქამა, კარი - ქარი, კუდი - ქუდი, ტარი - თარი, კანი - ქანი, წილი - ცილი, წელი - ცელი, დაფა - ფაფა, მზე - ბზე, ბელი - ველი, ხარი - ნარი.

Упражнение 2. Произнесите:

ნიორი ნანიორალში ჩანიორებულა. კაპიკი გაკაპიკებულა, საკაპიკეში ჩაკაპიკებულა. ბაყაყი ყიყინებს. თხა გათხავებულა.

Упражнение 3. Запомните алфавит в стихотворной форме:

აბგად ევზათ იკალ მანო
ბაჟა რასტა უფქა ღაყაშ
ჩაცა ძაწა ჭახა ჯახა.

Упражнение 4. Произнесите быстро. Овладейте техникой дополнительного дыхания. Зафиксируйте, где удобно сделать паузу:

ყუნწში მოწყვიტა ნაყოფი, ძირს მოღის ბზრიალტრიალთ.

მერცხალივით ბიჭია, მუყაითი, გამრჯელი.

ღელავ, რამან დაგაბერა, რამან გაგადელაკაცა, ავმა სახლმა, ავმა კარმა, ავად გამადელაკაცა.

ობობა ქსელის მქსოველი, ქსელს ქსოვდა საქსოველითა.

Упражнение 5. Произнесите плавно следующие согласные:

ბზრ, ფრჩ, რცხნ, ნწყ, წყვ.

Упражнение 6. Прочтите поговорки, поставьте ударение:

- არა შეჯდა მწყერი ხესა, არა იყო გვარი მისი!
Не подседа перепёлка на ветку, на роду ей это не было написано (букв.).
- მგლის თავზე სახარებას კითხულობდნენ, გამიშვით ცხვარი მოდისო!
Волку Евангелие читали, а он кричал: «Пустите, овца идёт!»
- უძაღლო ქვეყანაში კატას აყეფებდნენო!
В стране без собак кошку заставляли лаять.
(рус. эквивалент «На безрыбье и рак – рыба»).
- აქლემი ისე არ დაეცემა, ვირის ოდენა რომ არ აწიოსო!
Верблюд так не оплошает, чтоб не осилить ношу осла.
- ვირმა რა იცის ხურმა რა ხილიაო?!
Откуда осёл знает, что за фрукт хурма?!
- ვაის გავეყარე და უის შევეყარეო!
Пришла беда – отворяй ворота!
- დედოფალს ბუმბულში აწვენდნენ, ის მაინც ფუჩქი-ფუჩქი გაიძახოდაო!
Невесту укладывали на перины, а она стремилась на сено.
- ერთი მერცხლის ჭიკჭიკი გაზაფხულს ვერ მოიყვანსო!
Щебетание одной ласточки весну не приведёт.

Упражнение 7. Прочтите и поставьте ударение:

თბილისი საქართველოს დედაქალაქია. ია ყვავილია. თხა ცხოველია. ოთახი დიდია. ზეცა ცისფერია. ქუჩა ვიწრო და გრძელია. ეს ჩემი დაა, ის კი დედაჩემია. რა არის ეს? ვინ არის ეს? სად არის ბავშვი? სად მიდიხარ? როდის მიდიხარ? ეს მე ვარ. ეს ჩვენ ვართ. ბატონი გიორგი მასწავლებელია. ის ქალია, ეს კაცი. აქ ჩემი სკოლაა. იქ ჩემი ოთახია.

Словарь

- ან союз или, либо
- ბავშვი ребёнок, дитя
- გაზაფხული весна
- გოგონა девочка
- გრძელი длинный
- და I сестра
- და II союз и
- დედაქალაქი столица
- დედოფალი 1) царица, го-
сударыня 2) госпожа 3) ново-
брачная
- დიდი большой
- ვინ? *вопросит. мест.* кто?
- ვიწრო узкий, тесный
- ზეცა небо
- თხა коза

- ია 1) фиалка 2) *жен. имя* Ия
- პერცხალი ласточка
- მიდის идёт; уходит (туда)
- მწყერი перепёлка
- ნიორი чеснок
- ოთახი комната
- რა? *вопросит. мест.* что?
- როდის? *вопросит. нареч.*
когда?
- სად? *вопросит. нареч.* где?;
куда?
- ქალი женщина
- ქუჩა *араб.-перс* улица
- ცისფერი голубой
- ცხოველი животное
- ჭიკჭიკი щебетание

УРОК ВТОРОЙ

Личные местоимения

პირის ნაცვალსახელები

Личные местоимения особенно часто употребляются в разговорной речи. Местоимения содержат в своём значении отсылку к участникам данного акта речи или к речевой ситуации. Личные местоимения 1-го лица მე – ჩვენ отсылают к говорящим, 2-го лица შენ – თქვენ – к слушающим, а местоимения 3-го лица ის/იგი – ისინი/იგინი указывают на предмет речи или отсутствующие лица.

Я	მე	Мы	ჩვენ
Ты	შენ	Вы	თქვენ
Он, она, оно	ის (იგი)	Они	ისინი (იგინი)

Личные формы глагола არის «есть»

Настоящее время

Я есть	მე ვარ	Мы есть	ჩვენ ვართ
Ты есть	შენ ხარ	Вы есть	თქვენ ხართ
Он есть	ის არის	Они есть	ისინი არიან

1. В грузинском языке нет инфинитива. Исходной формой глагола считается форма 3-го лица единственного числа настоящего времени.

2. Глагол არის в настоящем времени имеет шестичленный ряд. Все личные формы активно употребляются в речи. В отличие от русского языка, они никогда не опускаются. Отрицательная частица არ «не» всегда стоит перед глаголом-сказуемым.

3. Грамматическая категория числа в грузинском языке есть как в имени, так и в глаголе. В глаголах присутствует специальный показатель множественного числа – суффикс **-თ** (главным образом для 1-го и 2-го лица, изредка для 3-го); и суффиксы: **-ებ**, **-ბებ**, **-აბ**, **-ბ**, **-ეს** (для 3-го лица субъекта).

4. В грузинском глаголе представлены также показатели лица.

5. Наряду с лицом субъекта в грузинском языке различается также лицо (и число) объекта. Категория лица объекта получает в словоформе глагола самостоятельное выражение, отдельное от показателей лица (и числа) субъекта. Количество личных форм глагола при этом возрастает до 18–23.

6. В грузинском языке существительные по родам не различаются. Биологический род существительных определяется по контексту.

Люди	Животные
კაცი – человек; мужчина; <i>церк.</i> муж; <i>неопр. мест.</i> некто	ძე – самка
ქალი – женщина	ზვადი – самец
გოგონა – девочка	ვერძი – баран
ქალიშვილი – девушка; дочь; <i>арх.</i> дева	ფური – олениха
ვაჟიშვილი – сын	პაცი – козёл
ბიჭი – мальчик	ნეზვი – в древности употреблялось для обозначения самок домашнего скота.
ყმაწვილი – юноша	Затем произошло сужение значения: сегодня ნეზვი – свиноматка.

7. Если местоимение **ის** употребляется с глаголом, то оно является личным местоимением. Например, **ის მუშაობს** *Он(-а) работает*. Если **ის** употребляется с существительным, то оно является указательным местоимением. Например, **ის ბავშვი** *тот ребёнок*. Указательные местоимения имеют трёхчленную систему (в зависимости от близости к 1, 2 или 3-му лицу). Например, **ეს ქალი**, **ეგ ქალი**, **ის ქალი**.

Глагол-связка **არის**, входящий в составное сказуемое, в настоящем времени часто сокращается до первого звука **ა** в 3-м лице и соединяется с предшествующим словом:

ეს ქალბატონი ლიაა – ეს ქალბატონი ლია არის. Это госпожа Лия.

ეს ვინაა? – ეს ვინ არის? Кто это?

ეს ჩემი სავიზიტო ბარათია – ეს ჩემი სავიზიტო ბარათი არის. Это моя визитная карточка.

უძეობესია საღამოს – უძეობესი არის საღამოს. Предпочтительнее вечером.

როგორაა საქმე? – როგორ არის საქმე? Как дела?

Запомните: აქ *здесь*, იქ *там*, სად *где?*, როდის *когда?*

Притяжательные местоимения

Личные местоимения		Притяжательные местоимения	
მე	я	ჩემი	мой
შენ	ты	შენი	твой
ის / იგი	он, она, оно	(ი)მისი	его, её
ჩვენ	мы	ჩვენი	наш
თქვენ	вы	თქვენი	ваш
ისინი / იგინი	они	(ი)მათი	их

Упражнение 1. Переведите на грузинский язык:

1) Это моя книга. 2) Та собака ваша? 3) Это его визитная карточка. 4) Ваше имя? 5) Его имя Георгий. 6) Как ваша фамилия? 7) Это наша мама. 8) Та женщина – ваша бабушка? 9) Это их дело. 10) Его отец – учитель. 11) Где мой мальчик? 12) Где ты? 13) Где вы? 14) Где он? 15) Они здесь. 16) Вы кто? 17) Это мы. 18) Это они. 19) Где они? 20) Как вы? 21) Как ваша мама? 22) Как его отец? 23) Мы здесь. 24) Они там. 25) Где его мать? 26) Где брат Наны? 27) Как зовут его мать? 28) Как зовут твою тётю? 29) Это он? 30) Это животное. 31) Та женщина её

(его) бабушка. 32) Тот юноша ваш брат? 33) Этот ребёнок не ваш сын? 34) Ты знаешь его? 35) Он знает тебя? 36) Мама, мы здесь, ты где? 37) Когда ты будешь здесь? 38) Ты кто?

Упражнение 2. Вставьте пропущенные буквы:

1) სად ...არ შენ? 2) სად არი... იგი? 3) ისინი იქ არი...? 4) ის თქვენი გოგონა...? 5) შენი ვაჟი აქ არი... 6) ეს თქვენ ხარ...? 7) ეს ის არ... 8) სად ...არ... ჩვენ? 9) ჩვენ აქ ...არ... 10) რა ...ქვია მას? 11) რა ...ქვია... თქვენ? 12) თქვენ ვინ ...არ...? 13) რა გვარია... ის? 14) რა გვარი ხარ... თქვენ? 15) სად ...არ... თქვენ?

Упражнение 3. Переведите на русский язык:

1) ეს ქალი ჩემი მასწავლებელია. 2) ის მისი ოთახია. 3) ეს შენი ბინაა? 4) ჩემი სავარძელი დიდია. 5) თქვენი ფანჯარა პატარაა. 6) მისი მაგიდა მრგვალია. 7) ჩვენი ძაღლი შავია. 8) ეგ ქალი ლამაზია. 9) ისინი აქ არიან. 10) ის კაბა მოკლეა. 11) ის სახლი ძალიან მაღალია. 12) მოსკოვი დედაქალაქია. 13) მისი კატა ნაცრისფერია.

Порядок слов в простом предложении

1. В грузинском предложении центром взаимосвязи (координации) является переходный глагол-сказуемое (შემასმენელი) – т.н. «основная координата». Подлежащее (ქვემდებარე) – «большая координата»; «малая координата» – прямое дополнение (პირდაპირი დამატება). Глагол-сказуемое согласуется в числе с «большой координатой» и не согласуется с «малой координатой».

2. В простом предложении сказуемое не имеет фиксированного места, порядок слов расписан не строго. Если в предложении имеется только сказуемое и подлежащее, строй может быть как препозиционным (подлежащее–сказуемое), так и постпозиционным (сказуемое–подлежащее).

პრეპოზიციონური რიგითი	პოსტპოზიციონური რიგითი
ჩიტა გალობს პტიჩკა პოეტ	გალობს ჩიტა პოეტ პტიჩკა
მამა მოდის ოტეც იდეტ	მოდის მამა იდეტ ოტეც

3. В вопросительном предложении, если подлежащим является вопросительное слово, постпозиционный строй невозможен: რა მოხდა? *Что случилось?* ვინ მოვიდა? *Кто пришёл?*

4. Если в предложении два, три или четыре члена, то сказуемое стремится занять крайнюю позицию в конце предложения.

5. Если в предложении более пяти членов, сказуемое располагается в середине предложения.

6. В предложении без подлежащего его место может занять дополнение или обстоятельство. Порядок слов в повествовательном предложении будет свободным, а в вопросительном – нет.

პრეპოზიციონური რიგითი	პოსტპოზიციონური რიგითი
წუხელ წვიმდა. Вчера вечером шёл дождь.	წვიმდა წუხელ. Шёл дождь вчера вечером.
გარეთ ბნელა. На улице темно.	ბნელა გარეთ. Темно на улице.
რატომ ბნელა? Почему темно?	რატომ ბნელა? Почему темно?

Если в предложении присутствуют три члена, варианты возможности расположения слов возрастают до шести.

1. დედა კაბას კერავს	–	Мать платье шьёт
2. დედა კერავს კაბას	–	Мать шьёт платье
3. კერავს დედა კაბას	–	Шьёт мать платье
4. კერავს კაბას დედა	–	Шьёт платье мать
5. კაბას დედა კერავს	–	Платье мать шьёт
6. კაბას კერავს დედა	–	Платье шьёт мать

Изменение порядка слов вызывает перемещение логического ударения, соответственно, меняются и смысловые нюансы. Для грузинского языка все вышеприведённые варианты естественны. Чаше встречаются варианты 1–3.

Для разговорной речи также естественно, когда обстоятельство образа действия стоит перед сказуемым. Например, ბავშვი ლამაზად წერს *Ребёнок красиво пишет*. В художественных произведениях возможно изменение порядка слов: сказуемое – обстоятельство образа действия. Например:

1. ნაშუადღევადან წვიმა დაუცხრომლად.

С полуночи шёл дождь непрерывно.

2. არტანუჯის ციხიდან მოვდივარო ფეხით.

С крепости Артануджи иду, мол, пешком.

(Константинэ Гамсахурдиа)

Упражнение 4. Измените порядок слов в следующих простых предложениях:

1) მე ვსწავლობ გაკვეთილს. Я учу урок.

2) მხატვარი ხატავს სურათს. Художник рисует картину.

3) ყმაწვილი კარგად სწავლობს გერმანულს. Юноша хорошо учит немецкий.

Тема: «Как познакомиться и представиться»

გთხოვთ მიცნობდეთ!

Разыграйте диалог по ролям!

- გამარჯობათ!

- გაგიმარჯვოთ!

- ბატონო ალექსანდრე, ნება მომეცით წარმოგიდგეთ!

მე ქალბატონი მანანა გახლავართ.

- ძალიან სასიამოვნოა!

- მოხარული ვარ თქვენი გაცნობის!
- გაიცანით, ეს კი ბატონი გიორგია!
- ბატონ გიორგის უკვე ვიცნობ. ჩვენ დიდი ხანია ვიცნობთ ერთმანეთს.
- ეს ჩემი სავიზიტო ბარათია. ინებეთ!
- დიდი მადლობა.
- როდის შეიძლება დაგირეკოთ?
- როცა გენებოთ, უმჯობესია საღამოს.
- კარგად ბრძანდებოდეთ! მომავალ შეხვედრამდე!
- კარგად იყავით!

Дополнительный текст

Разыграйте диалог по ролям!

- ნინო, როგორა ხარ?
- არა მიშავს რა, შალვა.
- შენ როგორა ხარ?
- კარგად.
- დედაშენი როგორ არის?
- დედაჩემი კარგადაა.
- შენი ძმა?
- ჩემი ძმა იტალიაშია.
- ბებიაშენი როგორაა?
- ბებიაჩემი ცუდადაა.
- თქვენები როგორ არიან?
- ჩემები შესანიშნავად გრძნობენ თავს.
- კარგად იყავი!

Запомните!

Из корня ბრძანლ образуются множество глагольных форм. Провербы (глагольные приставки) придают корню ბრძანლ новые значения.

➤ ბრძანდებით.	Вы есть.
➤ როგორ ბრძანდებით?	Как поживаете?
➤ მიბრძანდით!	Пожалуйста [туда]!
➤ მობრძანდით!	Пожалуйста [сюда]!
➤ წაბრძანდით!	Уходите [пожалуйста туда]!
➤ აბრძანდით!	Поднимитесь [пожалуйста]!
➤ ჩაბრძანდით!	Спускайтесь [пожалуйста]!
➤ აქ დაბრძანდით!	[Пожалуйста] садитесь здесь!
➤ აქეთ მობრძანდით!	Пожалуйста сюда!
➤ იქით მიბრძანდით!	Пожалуйста туда!
➤ შემოდი! შემობრძანდი!	Войдите [пожалуйста]!

Прибавлением к этой глагольной форме преверба და мы получаем новую лексическую единицу: დაბრძანდით *садитесь*.

Модели предложений

ქალი იცნობს კაცს.	ბავშვი ურეკავს ღედას.
მე ვიცნობ მას.	ქმარი ურეკავს ცოლს.
ის მიცნობს მე.	მე ვურეკავ მას.
გიორგი იცნობს თამთას.	ის მირეკავს მე.

Упражнение 5. Переведите на русский язык:

- 1) ეს ჩემი ბიჭია. 2) ვინ არის ეს? 3) ეს არის კაცი. 4) რა არის ის? 5) ეს არის წიგნი. 6) ეგ ყმაწვილი ღიღია. 7) თქვენი ბიჭი ჭკვიანია. 8) სად არის გოგონა? 9) გოგონა აქ არის. 10) ეს ჩემი ღედაა. 11) ის კი მამაჩემია. 12) ეს მე ვარ. 13) ეს ჩვენ ვართ. 14) მე ღელა ვარ. 15) ის მამაა. 16) მე ვიცნობ ქალბატონ ლიას. 17) მე ვიცნობ

დედათქვენს. 18) ეს ჩემი ქალიშვილია, გაიცანით! 19) შენ იცნობ ბატონ გიორგის? 20) ის გოგონა ჩემი შვილიშვილია. 21) ეს შენი ძმაა? არა, ეს გიორგის ძმაა. 22) ის თქვენი დედაა? არა, ის ჩემი დეიდაა. 23) სად არის თქვენი მეგობარი? ჩემი მეგობარი იქაა. 24) შენ სად ხარ? მე აქ ვარ. 25) ის სად არის? 26) ის როგორ არის? ის კარგადაა. 27) შენ როგორ ხარ? მეც კარგად ვარ.

Упражнение 6. Вставьте пропущенные буквы:

1) მერცხალი შავი... . 2) ყმაწვილი მალალი არ... . 3) ის ბავშვი ცელქი არი... . 4) მერცხალი ჭიკჭიკებ... . 5) ხურმა ხილი... . 6) გაზაფხული ლამაზი... . 7) ბატონ... გიორგი, მობრძანდ... ! 8) ნიორი მწარე არ... . 9) კატა ლამაზ... . 10) აქლემი ცხოველი... 11) სადამო მშვენიერი... . 12) ქალბატონ... თამთა, დაბრძანდ... ! 13) ეს ჩემი... . 14) ის შენი არ არი... . 15) ეს თქვენი... . 16) ის მათი... . 17) შენ ჩემი ხ... . 18) ის კარგად არ... . 19) ჩვენ კარგად ვარ... .

Упражнение 7. Переведите диалог на русский язык:

- ვინ ხარ შენ?
- მე ნანას ძმა ვარ.
- სად არის ნანა?
- ნანა მოსკოვშია.
- ეს ვინ არის?
- ეს ჩემი დაა.
- ეგ ქალი ვინ არის?
- ეგ ქალი ჩემი დედაა.

- ბაბუა დედ, дедушка
- ბატონი / ქალბატონი
господин / госпожа
- ბებია бабушка
- გაგიმარჯოს(-ოთ)!
Здравствуй(-те)! (ответное при-
ветствие)
- გამარჯობათ! Здравствуйте!
- გახლავართ / ვარ уваж. Я
есть...
- გეთაყვა пожалуйста (букв.
перевод невозможен; თაყვანი
араб. поклонение, почитание)
- გვარი 1) фамилия; род 2)
грамм. залог
- გმადლობთ! Спасибо!
- დედა мать, мама
- დეიდა თქვა (so стороны
матери)
- დიდი მადლობა! Большое
спасибо!
- დილა მშვიდობისა! Доб-
рое утро!
- ეგ უკავთ. მეს. ЭТОТ (бли-
же ко 2-му лицу)
- ეს უკავთ. მეს. ЭТО (ближе
к 1-му лицу); ეს არის... Это
есть...; ეს არის ბატონი

- გიორგი Это [есть] господин
Георгий.
- ვინ ბრძანდებით? офиц.
Кто вы?
- ვინ ხარ? Кто ты?
- თავი I 1) голова 2) глава
- თავი II 1) возвр. мест. себя;
თავი შეივსებინა Он опозо-
рил себя 2) თავისი პრეტენ-
სია. свой
- თქვენები ваши (родствен-
ники)
- ის 1) лич. мест. он 2) указат.
мест. тот (ближе к 3-му лицу); ის
ქალბატონი ლიაა Та [жен-
щина] госпожа Лиа.
- იტალია Италия
- იცნობს (ის მას) знаком
(с кем-л.)
- კაბა платье
- კარგად ერეხ. хорошо;
კარგად ბრძანდებოდეთ!
Всего хорошего!
- კარგი хороший
- მადლიერი благодарный;
მადლიერი ვარ! Благодарю
вас!, Я благодарен вам!
- მაღალი высокий

- მეგობარი друг
- მე ვარ... Я есть...
- მე მქვია... Меня зовут...
- მოკლე короткий
- მოხარული радостный;

მოხარული ვარ! Я рад!

- ნახვამდის! До свидания!
- ნება მომეცით! Разрешите!

ნება მომეცით გაგეცნოთ
(წარმოგიდგეთ)! Разрешите
познакомиться (представиться)!

- როგორ? *вопросит. нареч.*
как?, каким образом?
 - სავარძელი кресло
 - სავიზიტო ბარათი визит-
ная карточка
 - სალაშქო! Привет!; სალაშქო
ყველას! Всем привет!
 - საქმე дело
 - საღამო მშვიდობისა!
- Добрый вечер!

- სახელი имя
- სახლი дом
- ურეკავს (ის მას) звонит
(он ему)

• შვილიშვილი внук, внучка

• ჩემები мои (*родственники*)

• ჩემი სახელია... Моё
имя...

• ჩვენ ვიცნობთ ერთ-
მანეთს. Мы [уже] знакомы
(= Мы знаем друг друга)

• ჩიტი птичка; ჩიტი გა-
ლობს Птичка поёт

• ცელქი шаловливый

• ცუდად *нареч.* плохо

• ძალიან *нареч.* очень; ძა-
ლიან სასიამოვნოა! Очень
приятно!

• წიგნი книга

• წითელი красный

• ჭკვიანი умный, разумный

УРОК ТРЕТИЙ

Послелогоი

თანდებულო

В грузинском языке послелогои связаны с именем. Они в основном выражают локативные, пространственные и временные отношения, а также имеют значение цели, причины, образа действия, назначения, сравнения, совместности. В древнегрузинском языке наряду с послелогоами были и предлоги, в современном грузинском их почти нет. Послелогои сочетаются с определёнными падежами (см. далее) и находятся в постпозиции. Послелогои участвуют в словообразовании. Они могут быть односложными и двусложными. Односложные послелогои сращены с основой имени и образуют т.н. «местные» падежи. Но в грузинском языке имеется группа послелогоов, которые стоят обособленно, как, например: შორის, შუა *среди, между, посередине*; გამო *из-за*; შესახებ *про, о*; გარდა *кроме*. Наиболее часто в речи употребляются послелогои: -ში *в*, -ზე *на* и -დან *из*.

Запомните!

-ში	–	рус. « в », реже « на » (передает семантику нахождения внутри предмета);
-ზე	–	рус. « на » (локативный; передает семантику нахождения на поверхности предмета), реже « о » (ком-чём-л.);
-თან	–	рус. « к », « у », « с » (передает семантику совместности), а также « при » и « около »;
-დან	–	рус. « из », « от » (т.н. отправительный падеж);
-ვით	–	рус. « как », « подобно » (сравнительный);
-გან	–	рус. « из », « от », « с » (передает значение отдаления); « из-за » (в значении причины);

-კენ	–	рус. «к» (направительный)
-თანავე	–	рус. «сразу», «после» (указывает на последовательность близких по времени действий)
-თვის	–	рус. «для» (передаёт семантику цели, назначения)
-მიერ	–	указывает на действующее лицо
გამო	–	передаёт семантику причины
-ურთ	–	рус. «с» (обладает семантикой совместности)
-მდე, -მდის	–	рус. «до» (достигательный)

-დან	მოსკოვიდან	из	из Москвы
-ში	უნივერსიტეტში	в	в университете
	ქუჩაში	на	на улице
-ზე	ფაკულტეტზე	на	на факультете
-მდე	თბილისამდე	до	до Тбилиси

Адвербиальное значение передаётся послелогоми: –კენ, –გან, გამო.

Конструкция «притяжательное местоимение + послелог»

ჩემზე	про меня, обо мне	ჩვენზე	про нас, о нас
შენზე	про тебя, о тебе	თქვენზე	про вас, о вас
მასზე	про него, о нём	მათზე	про них, о них

ჩემთვის	для меня	ჩვენთვის	для нас
შენთვის	для тебя	თქვენთვის	для вас
მისთვის	для него	მათთვის	для них

ჩემთან	ко мне	ჩვენთან	к нам
შენთან	к тебе	თქვენთან	к вам
მასთან	к нему	მათთან	к ним

ჩემგან от меня
შენგან от тебя
მისგან от него

ჩვენგან от нас
თქვენგან от вас
მათგან от них

Модели предложений

მე მივდივარ **Я иду [туда]**
 послелог -ში «в»

სახლში	домой
კინოში	в кино
მეტროში	в метро
სოფელში	в деревню
ქალაქში	в город

მე მოვდივარ **Я иду [сюда]**
 послелог -მდე «до» *чего-л.*
 (достигательный)

სახლამდე	до дома
სოფლამდე	до деревни
ქალაქამდე	до города
გაჩერებამდე	до остановки

მე მივდივარ **Я иду / направляюсь**
 послелог -კენ «к»
 (направительный)

სახლისკენ	к дому
ზღვისკენ	к морю
სოფლისკენ	к деревне
ქალაქისკენ	к городу

მე დავდივარ **Я хожу**

სკოლაში	в школу
თეატრში	в театр
სტადიონზე	на стадион
ბაზარში	на базар

Упражнение 1. Переведите на грузинский язык:

1) Шкаф стоит в комнате. 2) Ковёр лежит на полу. 3) Я на улице. 4) Ребёнок у матери. 5) Он у отца. 6) Мы во дворе. 7) Книга лежит на столе. 8) Моя комната на втором этаже. 9) Ты у мамы? 10) Он у своей бабушки? 11) Её мать у тебя? 12) Актёр стоит на сцене. 13) На моём факультете много студентов. 14) Ты стоишь у дверей? 15) На окнах занавески. 16) Они из Грузии. 17) Мой друг у врача. 18) Твой педагог в аудитории? 19) Где папа? – Папа у парикмахера. 20) Они на стадионе. 21) Ты с другом? 22) Ты с кем? 23) Он дома? 24) Вы дома? 25) На лестнице стоит собака. 26) Бабушка на улице. 27) Политический обозреватель на телевидении. 28) На стенах полки. 29) Во дворе кусты. 30) В комнате много цветов. 31) Папа идёт до университета. 32) Мальчик идёт (= направляется) к университету. 33) Мы едем до города. 34) Они едут до села. 35) Он идёт от меня. 36) Мама идёт к тебе. 37) Девочка идёт к нему. 38) Мы идём к вам. 39) Чья это книга?

Упражнение 2. Переведите на русский язык:

1) მე მეგობართან ვარ. 2) ვისთან ხარ შენ? 3) ბებიაჩემი ექიმთანაა. 4) დედამისი თეატრშია. 5) ბავშვი ქუჩაშია. 6) მე სტადიონზე ვარ. 7) წიგნი მაგიდაზეა. 8) ის რვეული კარდაშია. 9) ბიჭი სახლთანაა. 10) გოგონა მასწავლებელთანაა. 11) ის საქართველოდანაა. 12) დედაჩემი მოსკოვიდანაა. 13) მათი ბინა მეორე სართულზეა. 14) თქვენს ეზოში ლამაზი ბაღია. 15) მის ბაღში ვარდის ბუჩქია. 16) მისი სახლი ამ ქუჩაზეა. 17) სტუდენტი უნივერსიტეტამდე მიდის. 18) ისინი უნივერსიტეტისკენ მიდიან. 19) ბავშვები სკოლიდან მოდიან. 20) ეს მისთვისაა. 21) ეგ შენთვისაა. 22) ის ჩვენთვისაა. 23) ეს მის გამოა. 24) ეს შენ გამოა. 25) ეს ავტობუსი იქამდე მიდის. 26) მე მასთან ვრეკავ. 27) ის ჩემთან მოდის? 28) ვისია ეს?

Образование множественного числа существительных и некоторых местоимений

1. В грузинском языке в системе имени действуют две модели образования множественного числа. Для существительных наиболее продуктивной является модель образования с суффиксом -ებ.

2. Открытые основы, заканчивающиеся на ი, ა, отбрасывают их. К оставшейся части прибавляется суффикс -ებ и грамматический показатель именительного падежа -ი: სკამი – სკამები, ჭიქა – ჭიქები, ჩემი – ჩემები.

3. К основам с открытым слогом, заканчивающимся на ე, ო, უ, суффикс -ებ просто прибавляется к форме ед. ч., и уже после него ставится окончание именительного падежа -ი: ძე – ძე-ებ-ი, ხე – ხე-ებ-ი, დღე – დღე-ებ-ი, რკო – რკო-ებ-ი, უთო – უთო-ებ-ი.

4. Все существительные во множественном числе имеют окончание -ი.

5. В некоторых случаях происходит стяжение основы или сечение, что выражается в выпадении из основы внутреннего или последнего гласного (см. далее).

6. Отвлечённые, вещественные, неисчисляемые существительные имеют форму только единственного числа. Например: თოვლი *снег*, ჰაერი *воздух*, რძე *молоко*. В редких случаях некоторые из них образуют множественное число: ღვინო *вино* – ღვინო-ებ-ი *вина*. Имена собственные также не образуют множественного числа.

7. Множественное число изредка образуется при помощи суффикса -ბ, который при склонении чередуется с -თ. Эта форма называется *нартаниани* (см. далее). Такое образование множественного числа для существительных стало непродуктивным, приобрело стилистическую функцию, хотя некоторые местоимения образуют множественное число только посредством суффикса -ბ. Например: личные местоимения: ის(ი), იგი *он, она, оно* – ისი-ბ-ი, იგი-ბ-ი *они*; указатель-

ნყ: ესე, ეგე *этот* – ესე-ნ-ი, ეგე-ნ-ი *эти*. Изолированные субстантивированные местоимения ჩვენი *наш*, თქვენი *ваш* образуют множественное число при помощи суффикса -ებ. Например, ჩვენ-ებ-ი *наши*, თქვენ-ებ-ი *ваши*. Местоимения редко образуют множественное число с помощью суффикса -ებ.

Запомните!

Единственное число	Перевод	Множественное число
▪ აღმოსაღეთმცოდნე	востоковед	აღმოსავლეთმცოდნეები
▪ ბერი	монах, старец	ბერები
▪ გლეხი	крестьянин	გლეხები
▪ დამლაგებელი	уборщик (-ца)	დამლაგებლები
▪ დესპანი	полпред	დესპანები
▪ ელჩი	посол	ელჩები
▪ ექიმი	врач	ექიმები
▪ ექსპერტი	эксперт	ექსპერტები
▪ ზეინკალი	слесарь	ზეინკლები
▪ ინჟინერი	инженер	ინჟინრები
▪ ისტორიკოსი	историк	ისტორიკოსები
▪ კონსული	консул	კონსულები
▪ მასწავლებელი	учитель	მასწავლებლები
▪ მებაღე	садовник	მებაღეები
▪ მეეზოვე	дворник	მეეზოვეები
▪ მევიოლინე	скрипач	მევიოლინეები
▪ მომღერალი	певец	მომღერლები
▪ მონაზონი	инок; монахиня	მონაზვნები
▪ მრჩეველი	советник	მრჩეველები
▪ მღვდელი	священник	მღვდლები

▪ მსახიობი	актёр	მსახიობები
▪ მუშა	рабочий	მუშები
▪ მუსიკოსი	музыкант	მუსიკოსები
▪ მხატვარი	художник	მხატვრები
▪ პარეკმახერი	парикмахер	პარეკმახერები
▪ პედაგოგი	педагог	პედაგოგები
▪ პოლიტიკური მიმომხილველი	политический обозреватель	პოლიტიკური მიმომხილველები
▪ პოლიტოლოგი	политолог	პოლიტოლოგები
▪ პროგრამისტი	программист	პროგრამისტები
▪ ჟურნალისტი	журналист	ჟურნალისტები
▪ რეჟისორი	режиссёр	რეჟისორები
▪ სახელმწიფო მოხელე	государственный служащий	სახელმწიფო მოხელეები
▪ სტუდენტი	студент	სტუდენტები
▪ სწავლული მდივანი	учёный секретарь	სწავლული მდივნები
▪ ფერმერი	фермер	ფერმერები
▪ პროფესორი	профессор	პროფესორები

Упражнение 3. Образуйте мн. ч. следующих существительных:

სკამი *стул*, მაგიდა *стол*, სახურავი *крыша*, საქმე *дело*, ტახტი *тахта*, დაფა *доска*, თვე *месяц*, დღე *день*, მერზი *парта*, სართული *этаж*, თარო *полка*, კუ *черепашка*, უთო *утюг*, ქუ *самка*, დედა *мать*, მამა *отец*, ძმა *брат*, და *сестра*, მამიდა *тётя* (со стороны отца), დეიდა *тётя* (со стороны матери).

Упражнение 4. Составьте несколько предложений с использованием следующих слов:

ჩვენები *наши*, თქვენები *ваши*, ეგენი *эти*, ყველანი *все*.

Глагол

ზმბა

Категория лица

ზმბის ჰიზი

1. Грузинские глаголы многоличны: личная глагольная форма морфологическим путём передаёт как субъект действия, так и его объект (прямой или косвенный). В русском же языке это осуществляется синтаксическим путём, т.е. необходимо подставить к глаголу соответствующие местоимения. Говорящий на русском языке обязательно уточняет, кто является субъектом и объектом действия. Например:

Я	}	нарисовал	тебя, его
Ты			меня, его
Он			меня, тебя, его

В грузинском языке употребляются разные формы глаголов:

დაგხატე – я нарисовал тебя	ვ-წერ	– пишу я тебе то
დაგხატე – я нарисовал его	ვ-წერ	– пишу я ему то
დამხატე – ты нарисовал меня	მ-წერ	– пишешь ты мне то
დახატე – ты нарисовал его	მ-წერს	– пишет он мне то
დამხატა – он нарисовал меня	მ-წერენ	– пишут они мне то
დაგხატა – он нарисовал тебя	ვ-წერენ	– пишут они нам то
დახატა – он нарисовал его	ვ-წერთ	– пишу я вам то

В грузинском языке и у субъекта, и у объекта в глаголе есть свои «представители». Сравним глаголы: დაგხატე (მე იგი) *нарисовал (я его)*. Субъект – первое лицо «я» – მე, его показателем является ვ – და-ვ-ხატე-ე; и глагол დამხატა (მან მე) *нарисовал (он меня)*. В этом случае მე – объектное лицо и, соответственно, представлено префиксом მ – I объектного лица (Л. Гегучадзе).

То есть в грузинском языке с глаголом не обязательно употреблять местоимения. В русском в глагольных формах прошедшего времени это

является обязательным условием, так как только в этом случае становится ясно, о ком идёт речь: *Нарисовал я его* (დავხატე) или *Нарисовал он меня* (დავხატა). Взятая изолированно форма «нарисовал» не несёт полной информации и не может указывать на лицо.

2. Грузинский глагол отражает субъект и объект каждого лица в единственном и множественном числе. В глаголе реально представлены субъект, прямой и косвенные объекты.

3. Первое субъектное лицо – S₁. Показатели: префикс ვ-: ვ-აზ *я есть*, ვ-წერ *я пишу*, ვ-მუშაობ *я работаю*, ვ-ხატავ *я рисую*, ვ-თვლი *я считаю*, ვ-ჭამ *я ем*, ვ-აკეთებ *я делаю*, ვ-სვამ *я пью*.

Запомните!

Если глагол начинается с буквы ვ, то в форме первого субъектного лица собирается два ვ, из которых один – префикс, второй – корневой согласный.

ვეარჯიშობ (-თ)	–	тренируюсь, тренируемся
ვეარაუდობ (-თ)	–	предполагаю, предполагаем
ვეარდები (-თ)	–	падаю, падаем; впадаю, впадаем

В глагольных формах со вспомогательным глаголом ვაზ префикс первого субъектного лица будет представлен дважды: და-ვ-ბადებ-ულ-ვარ-თ [оказывается] *мы родились*, გა-ვ-ზრდილ-ვარ-თ [оказывается] *мы выросли*.

Причина двойного представления в глаголе суффикса первого субъектного лица заключается в следующем:

- в древнегрузинском языке первой частью сложного глагола была лицевая форма. В современном грузинском для этого потребовался вспомогательный глагол. Первичный глагол сохранил показатель лица, и мы получили в одной форме два показателя – ვ-ნი-ვარსიჯუ (в древнегрузинском было ვ^{ნი});

- в древнегрузинском языке первая часть сложного глагола была формой без лица. Лицо и число обозначал вспомогательный глагол.

Например: ყოფილ ვაზ [оказывается] я есть. В современном грузинском языке произошло соединение: ვ-ყოფილ-ვ-აზ.

4. Второе субъектное лицо S_2 в V–VII вв. было представлено префиксом ბ- . Этот префикс остался в двух глаголах: ბ-აზ ты есть и ძო-ბ-ვალ придёшь: წა-ბ-ვალ уйдёшь, წამო-ბ-ვედ-ი ушёл оттуда, направился сюда.

С VIII в., так называемой эпохи *haemeti*, сохранился префикс S_2 . ჰ- – слабый звук, который пропадает перед согласными ბ, ლ, ს, ზ, შ, თ , но сохраняется перед согласными $\text{გ, ქ, კ, ძ, თ, ჰ, ყ}$. Необходимо запомнить, что для выражения S_2 по нормам современного литературного грузинского языка ჰ- не употребляется, а для O_3 (косв.) употребляется.

Перед девятью согласными – $\text{ღ, თ, ტ, ძ, ც, წ, ჯ, ჩ, ჭ}$ – слабый согласный ჰ превращается в ს . Префикс ს- является показателем S_2 и O_3 . Необходимо запомнить, что по нормам современного литературного грузинского языка префикс ს- тоже не употребляется для выражения S_2 , а для O_3 (косв.) употребляется.

Запомните!

Показатель первого субъектного лица всегда присутствует в глаголе (исключение – основа ვალ / ვედ). В глаголах ძივალ приду туда, ძოვალ приду сюда ვ – корневое. Показатели S_2 – префиксы ჰ- и ს- по современным нормам грузинского литературного языка не употребляются. Третье субъектное лицо в единственном числе имеет три суффикса: -ს, -ა, -ი . S_3 во множественном числе представлен суффиксами: $\text{-ებ, -ებნ, -ქს, -ბ, -ანბ}$; они также указывают на число.

Показатель первого объектного лица ძ- ; O_2 выражается префиксом გ- . Показатели третьего объектного лица (O_3) – те же префиксы, что для S_2 : ჰ- , ს- . Множественное число 1-го объектного лица представлено префиксом გვ- . O_2 выражается конфиксом გ-თ , например: გიყვარებთ любите (вы его). В III объектном лице глагол имеет суффикс -თ .

Показатели субъектного лица

Таблица 1

Лицо	Единственное число	Множественное число
1-е	ვ ----	ვ ---- თ
2-е	ბ, თ ----	ბ, თ ---- თ
3-е	---- ს, ა, მ	---- აბ, ებ, ნებ, ბ, ეს

Показатели объектного лица

Таблица 2

Лицо	Единственное число	Множественное число
1-е	მ ----	მმ ----
2-е	მ ----	მ ---- თ
3-е	მ, ს, თ ----	მ, ს, თ ---- თ

Префиксы მ-, ს- являются показателями косвенного объекта.

Спряжение глаголов в круге აწმყო

Грузинский глагол богат разнообразными формами. Глагольные формы, которые различаются между собой в пределах каждой группы только по числам и лицам и абсолютно равны по всем другим грамматическим категориям (время, наклонение и др.), образуют ряд – **მიკრиви**. Абсолютные (непереходные) глаголы образуют при спряжении шестичленный ряд. Релятивные, двухличные глаголы – 18 форм, реже от 19 до 22. Ряд в грузинском языке является морфологической категорией и имеет свои показатели.

Ряд აწმყო (настоящий)

Словоформа 1-го лица отвечает на вопрос რას ვშვრებნი? *Что я делаю?* Два элемента: **настоящее время** + **изъявительное наклонение**. При устранении элемента времени (ღეღამიწა ბრუნავს მზის გარშემო *Земля вращается вокруг Солнца*) остаётся один элемент – **изъявительное наклонение**.

Личные формы глагола სწავლობს (ის მას) «учит» (он то) / «учится» (он)

Изъявительное наклонение, настоящее время (ряд აწმყო)

მე ვ-სწავლობ	ჩვენ ვ-სწავლობ-თ
შენ სწავლობ	თქვენ სწავლობ-თ
ის / იგი სწავლობ-ს	ისინი / იგინი სწავლობ-ენ

Личные формы глагола ცხოვრობს (ის) «живёт» (он)

Изъявительное наклонение, настоящее время (ряд აწმყო)

მე ვ-ცხოვრობ	ჩვენ ვ-ცხოვრობ-თ
შენ ცხოვრობ	თქვენ ცხოვრობ-თ
ის ცხოვრობ-ს	ისინი ცხოვრობ-ენ

Личные формы глагола მგზავრობს (ის) «ездит» (он)

Изъявительное наклонение, настоящее время (ряд აწმყო)

მე ვ-მგზავრობ	ჩვენ ვ-მგზავრობ-თ
შენ მგზავრობ	თქვენ მგზავრობ-თ
ის მგზავრობ-ს	ისინი მგზავრობ-ენ

Личные формы глагола დგას (ის) «стоит» (он)

მე ვ-დგა-ვ-არ	ჩვენ ვ-დგა-ვ-არ-თ
შენ დგა-ხ-არ	თქვენ დგა-ხ-არ-თ
ის დგა-ს	ისინი დგან-ან

Личные формы глагола დგამს (ის მას) «ставит» (он то)

მე ვ-დგამ	ჩვენ ვ-დგამ-თ
შენ დგამ	თქვენ დგამ-თ
ის დგამ-ს	ისინი დგამ-ენ

Спряжение глагола მიდის (ის) «идёт» (он туда)

(отдаляющая ориентация)

მე მი-ვ-დი-ვარ	ჩვენ მი-ვ-დი-ვარ-თ
შენ მიდი-ხარ	თქვენ მიდი-ხარ-თ
ის მიდი-ს	ისინი მიდი-ან

Спряжение глагола მოდის (ის) «идёт» (он сюда)

(приближающая ориентация)

მე მო-ვ-დი-ვარ	ჩვენ მო-ვ-დი-ვარ-თ
შენ მოდი-ხარ	თქვენ მოდი-ხარ-თ
ის მოდი-ს	ისინი მოდი-ან

Спряжение глагола მირბის (ის) «бежит» (он туда)

(отдаляющая ориентация)

მე მი-ვ-რბი-ვარ	ჩვენ მი-ვ-რბი-ვარ-თ
შენ მირბი-ხარ	თქვენ მირბი-ხარ-თ
ის მირბი-ს	ისინი მირბი-ან

Спряжение глагола მორბის (ის) «бежит» (он сюда)

(приближающая ориентация)

მე მო-ვ-რბი-ვარ	ჩვენ მო-ვ-რბი-ვარ-თ
შენ მორბი-ხარ	თქვენ მორბი-ხარ-თ
ის მორბი-ს	ისინი მორბი-ან

Спряжение глагола ღადის (ის) «ходит» (он)

მე ღა-ვ-დი-ვარ	ჩვენ ღა-ვ-დი-ვარ-თ
შენ ღადი-ხარ	თქვენ ღადი-ხარ-თ
ის ღადი-ს	ისინი ღადი-ან

Глаголы *მიღის*, *მოღის*, *მიწბის*, *მოწბის* в современном грузинском в презентной группе без превербов не употребляются. Следует запомнить, что эти словоформы не могут передавать значение совершенного вида.

Запомните!

Группа непереходных глаголов, которые уже в настоящем времени представлены инверсионным (объектным) строем:

მაქვს (მე იგი)	имею я то (<i>неодуш.</i>)
მყავს (მე იგი)	имею я того (<i>одуш.</i>)
მძულს (მე იგი)	ненавижу я то / его
მიყვარს (მე იგი)	люблю (я то / его)
მშია (მე / იგი)	хочу есть, я голоден
მწყურია (მე / მე იგი)	хочу пить, испытываю жажду
მომწონს (მე იგი)	нравится (мне то)
მინდა (მე იგი)	хочу (я то)
მსურს (მე იგი)	желаю (я то)
მძინავს (მე)	сплю (я)

В вышеупомянутых глаголах инверсионный строй стабилен. В 3-м лице ед. ч. они требуют местоимения *მას* (вместо *ის*). Причины этого явления будут рассмотрены позже.

Спряжение глаголов инверсионного строя

Личные формы глагола *ჭყავს* (ის მას) «есть» (у него то)

Изъявительное наклонение, настоящее время, объектный строй

Глагол «иметь» использует разные формы, сочетаясь с одушевлёнными или неодушевлёнными именами. Грамматический перевод – *то имеется у него* или *у него есть то*.

С одушевлёнными именами

ჰყავს (ის მას)

მე მ-ყავს-ს

ჩვენ გვ-ყავს-ს

შენ გ-ყავს-ს

თქვენ გ-ყავს-თ

მას ჰ-ყავს-ს

მათ ჰ-ყავს-თ

С неодушевлёнными именами

აქვს (ის მას)

მე მ-აქვს-ს

ჩვენ გვ-აქვს-ს

შენ გ-აქვს-ს

თქვენ გ-აქვს-თ

მას აქვს-ს

მათ აქვს-თ

Личные формы глагола ჰქვია (ის მას) «называется» (он тем)

Изъявительное наклонение, настоящее время, объектный строй

მე მ-ქვია-ა

ჩვენ გვ-ქვია-ა

შენ გ-ქვია-ა

თქვენ გ-ქვია-თ

მას ჰ-ქვია-ა

მათ ჰ-ქვია-თ

Личные формы глагола უჭირს (ის მას) «нуждается» (он в том)

Изъявительное наклонение, настоящее время, объектный строй

მე მ-იჭირს-ს მ_____ს (S₃) ჩვენ გვ-იჭირს-ს გვ_____ს (S₃)

შენ გ-იჭირს-ს გ_____ს (S₃) თქვენ გ-იჭირს-თ გ_____თ

მას უჭირს-ს _____ს (S₃) მათ უჭირს-თ _____თ

Личные формы глагола უყვარს (ის მას) «любит» (он то)

Изъявительное наклонение, настоящее время, непереходный глагол

მე მ-იყვარს-ს მ_____ს (S₃) ჩვენ გვ-იყვარს-ს გვ_____ს (S₃)

შენ გ-იყვარს-ს გ_____ს (S₃) თქვენ გ-იყვარს-თ გ_____თ

მას უყვარს-ს _____ს (S₃) მათ უყვარს-თ _____თ

Если после показателя 1-го объектного лица следует гласный *ო*, то он может сохраняться во всех лицах, но иногда в 3-м лице обоих чисел *ო* заменяется на *უ*.

Личные формы глагола *შიძის* (მას) «хочет» (он) есть

მე მ-შიძის	მ_____	ჩვენ გვ-შიძის	გვ_____
შენ გ-შიძის	გ_____	თქვენ გ-შიძის-თ	გ____თ
მას შიძის	_____	მათ შიძის-თ	____თ

Личные формы глагола *სწყურის* (მას)

«хочет (он) пить», «испытывает (он) жажду»

მე მ-წყურის-ა	მ_____	ჩვენ გვ-წყურის-ა	გვ_____
შენ გ-წყურის-ა	გ_____	თქვენ გ-წყურის-თ	გ____თ
მას ს-წყურის-ა	ს_____	მათ ს-წყურის-თ	ს____თ

Личные формы глагола *სურს* (ის მას) «желает» (он то)

მე მ-სურს-ს	მ_____ს (S ₃)	ჩვენ გვ-სურს-ს	გვ_____ს (S ₃)
შენ გ-სურს-ს	გ_____ს (S ₃)	თქვენ გ-სურს-თ	გ____თ
მას სურს-ს	_____ს (S ₃)	მათ სურს-თ	____თ

Личные формы глагола *უნდა* (ის მას) «хочет» (он то)

მე მ-ინდა-ა	მ_____	ჩვენ გვ-ინდა-ა	გვ_____
შენ გ-ინდა-ა	გ_____	თქვენ გ-ინდა-თ	გ____თ
მას უნდა-ა	_____	მათ უნდა-თ	____თ

Личные формы глагола *სძულს* (ის მას) «ненавидит» (он то)

მე მ-ძულს-ს	მ_____ს (S ₃)	ჩვენ გვ-ძულს-ს	გვ_____ს (S ₃)
შენ გ-ძულს-ს	გ_____ს (S ₃)	თქვენ გ-ძულს-თ	გ____თ
მას ს-ძულს-ს	ს____ს (S ₃)	მათ ს-ძულს-თ	ს____თ

1. Перевод грузинских глаголов на русский язык с сохранением грамматической формы невозможен. Чтобы точно передать грамматическую форму, надо сохранить структуру глагола. Например, глагол *люблю (я ту)* нужно было бы перевести так: *та любима мною*, потому что в глаголе *მიყვარს* грамм. субъект – объектное лицо. Семантический перевод глаголов *მძულს (მე იგი)*, *სძულს (იგი მას)* – *ненавидит (он его)*, а грамм. перевод – *ненавидим (он им)* (А. Шанидзе).

2. Группа релятивных (двухличных переходных) глаголов спрягается субъектно-объектным строем, и вместо шестичленного ряда абсолютных глаголов мы получаем 18 форм. В трёхличных глаголах формы не прибавляются.

Запомните!

Все абсолютные глаголы – непереходные. Абсолютные глаголы могут выражать только субъект.

Многоличные глаголы могут быть двухличными либо трёхличными. Все трёхличные глаголы – переходные. Двухличные глаголы могут быть как переходными, так и непереходными. Максимальная сочетаемость – четыре лица.

Посмотрим, сколько форм даёт в одном ряду двухличный глагол *ვხატავ (მე მას) рисую (я то)*.

Ряд აწმყო

მე (S ₁)	ვ-ხატავ	მას, მათ (O ₃)
შენ (S ₂)	ხატავ	მას, მათ (O ₃)
ის (S ₃)	ხატავ-ს	მას, მათ (O ₃)
ჩვენ (S ₁)	ვ-ხატავ-თ	მას, მათ (O ₃)
თქვენ (S ₂)	ხატავ-თ	მას, მათ (O ₃)
ისინი (S ₃)	ხატავ-ენ	მას, მათ (O ₃)

მე (S ₁)	გ-ხატავ	შენ (O ₂)
	გ-ხატავ-თ	თქვენ (O ₂)
ჩვენ (S ₁)	გ-ხატავ-თ	შენ, თქვენ (O ₂)
შენ (S ₂)	მ-ხატავ	მე (O ₂)
	გვ-ხატავ	ჩვენ (O ₂)
თქვენ (S ₂)	მ-ხატავ-თ	მე (O ₁)
	გვ-ხატავ-თ	ჩვენ (O ₁)

ის (S ₃)	მ-ხატავ-ს	მე (O ₁)
	გ-ხატავ-ს	შენ (O ₂)
	[ხატავ-ს]	მას (O ₃)
	გვ-ხატავ-ს	ჩვენ (O ₁)
	გ-ხატავ-თ	თქვენ (O ₂)
	[ხატავ-ს]	მათ (O ₃)

ისინი (S ₃)	მ-ხატავ-ენ	მე (O ₁)
	გ-ხატავ-ენ	შენ (O ₂)
	ხატავ-ენ	მას (O ₃)
	გვ-ხატავ-ენ	ჩვენ (O ₁)
	[გ-ხატავ-ენ]	თქვენ (O ₂)
	[ხატავ-ენ]	მათ (O ₃)

Повторяющиеся формы даны в квадратных скобках.

У трёхличных глаголов столько же форм, сколько и у двухличных. Косвенный объект в глаголе форму не изменяет, и как следствие – иные комбинации лицевых форм невозможны.

В глаголах объектного строя, одноличных или двухличных, может присутствовать и показатель субъектного лица, если он по фонетическим причинам не утерян. Например: *მ-იყვარ-ს* люблю я его, *მ-ძულ-ს* ненавижу я его, *მ-აქვ-ს* есть у меня то.

В современном грузинском языке 11 глагольных рядов. В каждом из них по 6 форм у непереходных глаголов и по 18 форм, если глагол имеет относительное, т.е. субъектно-объектное спряжение. Ряды разделены на три серии, с учётом синтаксических и иных причин.

Запомните!

Наречия причины отвечают на вопрос *რატომ? почему?* – *ამიტომ* поэтому, *იმიტომ* потому.

Наречия времени отвечают на вопрос *როდის? когда?* – *ახლა* сейчас, *ადრე* рано, *გვიან* поздно, *ძალე* скоро, *დღეს* сегодня, *მერე* потом, *დღისით* днём, *ღილით* утром и т.д.

Наречия места:

აქ	здесь	იქ	там
წინ	впереди	უკან	сзади
ზევით	вверх	ქვევით	вниз
ირგვლივ	вокруг	გვერდით	рядом
ახლოს	близко	შორს	далеко

Наречия иногда выполняют функцию послелогов. Если вышеуказанные слова выступают самостоятельно, тогда они являются наречиями. Например: *წინ* სახლია *Впереди дом*; *შემდეგ* მამა შემოვიდა *Потом вошёл отец*; *გვერდით* ტყეა *Рядом лес*. Но если они идут после имени в родительном падеже, то тогда они выступают как обособленно стоящие послелоги, например: *სახლის წინ* ბაღია *Перед домом сад*; *ბავშვის შემდეგ* ოთახში მამა შემოვიდა *Вслед за ребёнком в комнату вошёл отец*; *მდინარის გვერდით* ტყეა *Рядом с рекой*

ლეს. Наречия с функцией послелогов мы можем встретить только после имени, которое стоит в родительном падеже.

Модели предложений

მე მყავს	მამიდაშვილი	მას ჰყავს	მაზლი
	მამიდა		ძაღლი
	დედ-მამა		კატა
	მასწავლებელი		შვილი
	ბები		ბავშვი
	ბიძა		დედამთილი
	ბაბუა		რძალი
შენ გაქვს	ბიძაშვილი	იგი მუშაობს	ცხენი
	წიგნი		ტელევიზიაში
	რვეული		საელჩოში
	ჩანთა		სკოლაში
	კალამი		უნივერსიტეტში
	ფანქარი		ბანკში
	მანქანა		ქარხანაში

**Упражнение 5. Проспрягайте следующие глаголы в ряде
აწმყო სუბიექტო-ობიექტურ სტრუქტურაში:**

სწერს (ის მას მას) – пишет (он ему то) – S₃ O₃ O₃
 აძლევს (ის მას მას) – даёт (он ему то) – S₃ O₃ O₃
 აქვს (ის მას) – хвалит (он то) – S₃ O₃

Упражнение 6. Переведите на русский язык:

1) სტუდენტი უნივერსიტეტში სწავლობს. 2) დედამისი მოსკოვში ცხოვრობს. 3) ბავშვს სწყურია. 4) ჩემს მეგობარს შია. 5) მე მყავს ბიძაშვილ-მამიდაშვილები. 6) მამიდამისი თბი-

ლისში ცხოვრობს. 7) მამაჩემს ასე უნდა. 8) მეც ასე მინდა. 9) შენ გინდა წყალი? 10) შენ გწყურია? 11) თქვენ გინდათ ეს წიგნი? 12) მათ უნდათ ეს სავარძელი. 13) თქვენ ასე გსურთ? მათ სურთ იგი. 14) ჩვენ გვიყვარს ეს მხატვარი. 15) მათ ეს მუსიკოსი მოსწონთ. 16) მე ვწერ მეგობარს წერილს. 17) ის მხატავს მე. 18) ვის უჭირს ძალიან? მას ძალიან უჭირს. 19) ეს პოლიტიკური მიმომხილველი ჩემ გვერდით ცხოვრობს. 20) ამ ფერმერს წითელი ყვავილები უყვარს. 21) დეიდაჩემს დიდი ძაღლი ჰყავს. 22) დედა, კატას შია? არა, არ შია. 23) მამა, ძაღლს სწყურია? არა, არ სწყურია, შია. 24) მე მიყვარს იგი. 25) მას უყვარს ნათესავები. 26) ჩემს დას უყვარს ის მსახიობი. 27) მას კარგი ვიოლინო აქვს. 28) რა გსურთ? 29) რა გინდათ? 30) ვინ გინდათ? 31) ეს გინდათ? 32) ასე გინდათ? 33) ასე გსურთ? 34) როგორ გინდათ? 35) სად გინდათ? 36) რისთვის უნდა ეს? 37) რატომ გინდათ ასე? 38) რატომ უჭირს ასე? 39) მევიოლინეს უყვარს ვიოლინო.

Упражнение 7. Переведите на грузинский язык:

1) Что вы хотите? 2) Что он желает? 3) Что они хотят? 4) Его друга зовут Константин. 5) Вам кого? 6) Что вам надо? 7) Я пишу другу письмо. 8) Мы любим того художника. 9) Художник рисует мою сестру. 10) Я рисую его. 11) Скрипач любит своё искусство. 12) Политический обозреватель на лекции. 13) Вам нравится это кресло? 14) Ты хочешь тот диван? 15) Мой брат хочет так, а я так не хочу. 16) Ты голоден? – Нет, я не голоден, но хочу пить. 17) Он живёт в Москве? 18) Его мать любит фиалки. 19) Фермеру нравятся большие кусты. 20) Я ставлю стол в комнате. 21) Ребёнок на крыше. 22) Этот журналист из Тбилиси. 23) Чья это тетрадь? 24) У него есть интересные книги. 25) Матери очень тяжело. 26) Мой сосед очень нуждается.

ვინ ვარ მე

- შეიძლება შემოვიდე?
- მობრძანდით.
- საიდან ჩამობრძანდით თქვენ?
- მე ნოვოსიბირსკიდან ჩამოვედი.
- როდის?
- გუშინ.
- კარგად იმგზავრეთ?
- გმადლობთ, ისე რა.
- რა გვარი ბრძანდებით?
- ჩემი გვარი სოკოლოვია, მე გვარად სოკოლოვი ვარ.
- სახელი?
- ალექსანდრე. მე ალექსანდრე მქვია. თქვენ რა გქვიათ?
თქვენი სახელი?
- მე ელენე მქვია, გვარად განიჩი ვარ.
- ძალიან სასიამოვნოა.
- კარგად ბრძანდებოდეთ!

მე ალექსანდრე მქვია. ჩემი გვარია სოკოლოვი. მე ვარ 20 წლის და ვსწავლობ მოსკოვის ლომონოსოვის სახელობის სახელმწიფო უნივერსიტეტში, აღმოსავლეთმცოდნეობის ფაკულტეტზე. მე ამჟამად მეხუთე კურსზე ვარ. ვცხოვრობ მოსკოვში. მყავს დედ-მამა, და-ძმა. ჩემები სანკტ-პეტერბურგში ცხოვრობენ. ძალიან მიჭირს მათ გარეშე ცხოვრება.

Разыграйте диалоги по ролям!

- ალექსანდრე, შენ სად სწავლობ?
- მე მოსკოვის პირველ სამედიცინო აკადემიაში ვსწავლობ. სამკურნალო ფაკულტეტზე. შენ სად სწავლობ, ელენე?
- მე სამსახიობო ფაკულტეტის სტუდენტი ვარ. ვსწავლობ თეატრალურ ინსტიტუტში.
- შენი და სად სწავლობს?
- ჩემი და სკოლის მოსწავლეა. იგი მეცხრე კლასშია.
- შენი ძმა?
- ჩემი ძმა საბავშვო ბაღში დადის. იგი ექვსი წლისაა.

- გიორგი, შენ სად ცხოვრობ?
- მე მოსკოვში ვცხოვრობ.
- დედაშენი სად ცხოვრობს?
- დედაჩემი სანკტ-პეტერბურგში ცხოვრობს.
- შენ მოსკოველი ხარ?
- არა, მე თბილისელი ვარ.
- დიდი ხანია მოსკოვში ცხოვრობ?
- ათი წელია.

- შენ რა გქვია?
- მე თამარი მქვია.
- ლამაზი სახელია.
- შენ რა გქვია?
- მე თორნიკე მქვია.

- რა გვარი ხარ?
- მე გვარად ორბელიანი ვარ.
- კარგი გვარია.
- გმადლობთ!

Поговорка

- არცა ვიყავ რძალი კარგი, არცა შემხვდა ქმარი კარგი.
Не была я хорошей снохой, и не попался мне муж хороший.

Модели предложений

▪ ადექი!	Встань!
▪ ჩაიცვი!	Оденься!
▪ დაბრძანდით!	Садитесь!
▪ დაიბანე პირი!	Умойся!
▪ დაიბანე ხელები!	Помой руки!
▪ გაიწმინდე კბილები!	Почисть зубы!
▪ გაიხადე!	Разденься!
▪ მობრძანდით!	Пожалуйте!
▪ მოდი!	Иди сюда!
▪ წადი!	Иди туда!
▪ ჭამე!	Ешь!

Упражнение 8. Прочтите диалог и переведите его на русский язык:

- შენი სახელი, ძმობილო? – მკითხა იმან.
- გაბრიელ. შენი? – ახლა მე ვკითხე.
- გლახუკა.
- სადაური ხარ?
- რაჭველი.
- მაშ მოჯამაგირედ იდგები? – დავუმატე მე.
- დიად (დიახ). სომეხთან ვდგევარ. შენა?

- მე? ბატონის შვილს ვახლავარ.
- აი, ყმაწვილი რომ დაიარება, იმას?
- იმას.
- დიდი ხანია ქალაქში ხარ?
- კარგა ხანია. შენა?
- მე, თუნდა ორი წელიწადი იქნება, აქა ვარ და რატომ ადრე არ მინახეხარ?
- აქ არ ვიყავი. ჩემი აღა კარგა ხანი იყო კახეთში და თან ვახლდი. ახლახან ჩამოვედი. ორი თვე არ იქნება კიდენ.
- კიდევ იმიტომ. ეგ რა არის? – ვკითხე და დავანახე წიგნი.
- ზღაპრების წიგნია, ჩემო ძმაო! საქმე არ მაქვს და გულის ამაში ვართობ.

ილია ჭავჭავაძე, «გლახის ნაამბობი»
Илья Чавчавадзе (1837–1907), «Рассказ нищего»

Упражнение 9. Переведите на русский язык:

- 1) ჩემი და ხუთი წლისაა. 2) დედაჩემი ორმოცი წლისაა.
- 3) რამდენი წლისაა მამაშენი? 4) შენ სად დაიბადე? მე მოსკოვში დავიბადე, მოსკოველი ვარ. 5) რამდენი წლისაა შენი და? ჩემი და შვიდი წლისაა და მეორე კლასშია. 6) სად ცხოვრობს ბიძაშენი? ბიძაჩემი თბილისში ცხოვრობს. 7) მითხარი შენი ტელეფონის ნომერი! 8) სად ცხოვრობს შენი მეგობარი? ჩემი მეგობარი თბილისში ცხოვრობს. 9) რამდენი წლისაა შენი ქმარი? 10) გამაცანი შენი მეგობარი. 11) მე გაგაცნობ ჩემს მეგობარს.

Упражнение 10. Переведите на грузинский язык:

- 1) Моя семья большая. 2) У меня есть мать с отцом, брат, сестра, бабушка и дедушка. 3) У него (неё) есть маленький ребёнок. 4) Я сту-

дент. 5) У моей тётки есть собака. 6) Мой отец – посол в Грузии. 7) Мой брат – журналист. 8) Мой двоюродный брат живёт в Москве. 9) У меня много книг. 10) У матери трое детей. 11) Моя сноха – врач. 12) Он учёный секретарь. 13) Мы ученики. 14) Моя собака маленькая. 15) Твоя бабушка востоковед? 16) Ваша книга интересная. 17) Он дворник. 18) У этого священника есть интересные книги. 19) У ребёнка есть цветные карандаши. 20) Моя золовка – политолог. Она работает в посольстве. 21) Артист работает на телевидении. 22) Мой брат живёт в России. 23) Я живу в Грузии. 24) Я стою в комнате. 25) Он лежит на кровати. 26) Я ставлю вазу на стол. 27) Мама ставит книгу на полку. 28) Мой двоюродный брат – певец. 29) Мы все – музыканты. 30) Актёры играют в этом (ამ) спектакле хорошо. 31) Моя квартира находится на втором этаже. 32) Её муж высокий. 33) Эта тахта низкая. 34) Мой стол коричневого цвета. 35) Мои занавески сиреневого цвета. 36) Твой сад очень красивый. 37) Мой коридор очень длинный. 38) Наша кухня большая.

Упражнение 11. Вставьте пропущенные буквы и слова:

1) ვინ ბრძანდები...? 2) ეს მე ...არ. 3) ვინ ...ის? 4) ის ექიმი... . 5) სად მუშაობ... თქვენ? 6) მუსიკოს ...ქვი... ნიკოლოზი. 7) მე არ ... მოსკოველი. 8) ის ... თბილისელი. 9) ჩემი მეზობელი საელჩო... მუშაობს. 10) ახლა მეტრო... ვარ. 11) იგი უნივერსიტეტ... სწავლობ... 12) მამა ქარხანა... მუშაობს. 13) ჩემი მეგობარი ... ჟურნალისტი. 14) ეს მსახიობი კარგად ასრულებ... ჰამლეტის როლს. 15) ის მევიოლინე ცუდად უკრავ... 16) ის თარჯიმანი კარგად თარგმნი... 17) მას ...ქვია ნინო. 18) ჩემ... დედა... ჰქვია ელენე. 19) ჩემ... ბიძაშვილ... ...ქვია გიორგი. 20) მე ...ცხოვრობ მოსკოვში.

Упражнение 12. Переведите на русский язык:

აქ ჩემი ოთახია / იქ ჩემი სახლია.

აქ ვმუშაობ / იქ ჩემი ძმა სწავლობს.

აქ ბებიაჩემი ცხოვრობს / ჩემი სახლი ღამაზ ეზოში დგას.
ჩემი ბინა მაღალტყერიანია / ბებიაჩემის ბინა დაბალტყერიანია.
წყალი წვეთავს / ონკანი გაფუჭდა.
კიბის საფეხურები ვიწროა.

Упражнение 13. *Расскажите о своей семье с использованием лексики, данной в словаре к этому уроку.*

Упражнение 14. *Напишите сочинение на тему «Мой дом».*

Сванская башня

Грузинский дарбази

Дом в Западной Грузии

Словарь

- აბაზანა ванная комната
- ადრე *нареч.* рано; раньше
- ავეჯი мебель
- აძიტი *нареч.* поэтому
(ближе к 1-му лицу)
- აქამად *нареч.* в данный момент; теперь
- არის / იყო / იქნება есть / был / будет
- ასე *нареч.* так (ближе к 1-му лицу)
- აქვს имеет (*неодуш. предмет*)
- ალა *тур.* ага, господин
- ახლა *нареч.* сейчас; теперь
- ახლავს (ის მას) сопровождает (он его)
- ახლახან *нареч.* недавно; только что
- ახლო *нареч.* близко; около
- ბაბუაჩემი / პაპაჩემი дед, дедушка (1-го лица ед. ч.)
- ბაკანი умывальник
- ბაღი *перс.* сад; საბავშვო ბაღი детский сад
- ბებიაჩემი / ბაბო бабушка (1-го лица ед. ч.)
- ბინა 1) квартира 2) *арх.* место обитания
- ბიძაშვილი кузен (*со стороны любого дяди*)

- ბიძაშვილ-მამიდაშვილები двоюродные братья и сестры (*со стороны любого брата или сестры отца и матери*)
- ბიძაჩემი дядя (1-го лица ед. ч.)
- ბუჩქი куст
- გარეშე *последелог* 1) без 2) вне 3) кроме
- გატყდა 1) поломался 2) разбился
- გაფუჭდა испортился
- გაჩერება *масдар* 1. остановка 2. останавливаться
- გვიან *нареч.* поздно
- გუშინ *нареч.* вчера
- ღაანახა показал
- ღადის (ის) ходит (он)
- ღაფა доска
- ღგამს (ის მას) ставит (он то)
- ღგას (ის) стоит (он)
- ღღამთილი свекровь
- ღღაჩემი мать, мама (1-го лица ед. ч.)
- ღღიდაშვილი кузен (*со стороны матери*)
- ღღიდაჩემი тётя (1-го лица ед. ч., *сестра матери*)
- ღღრეფანი коридор
- ღღღღა бабушка
- ღღღი ხანია *нареч.* давно

- დივანი *перс.* диван
- დილით *нареч.* утром
- დღეს *нареч.* сегодня
- დღისით *нареч.* днём
- ვარდისფერი розовый
(*цвет*)
- ვკითხე (მე მას) спросил
(я его)
- ზურმუხტისფერი изум-
рудный (*цвет*)
- ზღაპარი сказка
- ზღვა море
- თარო полка
- თარჯიმანი *араб.* переводчик
- თეთრი белый
- თვე месяц
- თუქნდა *сложный союз* 1) хоть
2) даже 3) если
- იასამნისფერი сиреневый
(*цвет*)
- იატაკი пол (*покрытие*)
- იისფერი фиолетовый
- იმეზავრეთ (თქვენ) съез-
дили, путешествовали (вы)
- იმიტომ *нареч.* потому
- ისე რა *нареч.* так себе
- კარადა шкаф
- კარგა ხანს *нареч.* зд. долго;
подолгу
- კარი дверь
- კახეთი Кахети (*провинция в*
Восточной Грузии)

- კედელი стена
- კიბე лестница
- ლალისფერი рубиновый
(*цвет*)
- ლამფა лампа
- ლურჯი синий
- მაგიდა стол
- მაზლი деверь (*брат мужа*)
- მაზლის ცოლი сноხა (*же-
на деверя*)
- მამამთილი свёкор
- მამაჩემი отец, папа (*1-го
лица ед. ч.*)
- მამიდაშვილი кузен (*со
стороны сестры отца*)
- მამიდაჩემი тётя (*1-го лица
ед. ч., сестра отца*)
- მეზავრობს (ის) ездит (он)
- მდებარეობს (ის) находит-
ся, располагается (он)
- მდინარე река
- მერხი 1) скамейка 2) парта
- მესერი забор
- მეწამული пурпурный
- მეხუთე пятый
- მიზბის (ის) бежит (он туда)
- მოდის (ის) идёт (он сюда)
- მოლისფერი ярко-зелёный,
цвета травы
- მოზბის (ის) бежит (он сюда)
- მოსკოვის ლომონოსო-
ვის სახელობის სახელმ-

წიფო უბივერსიტეტი Моск-
ковский государственный универ-
ситет имени М.В. Ломоносова

- მოსწავლე ученик
- მოსწონს (ის მას) нрав-
вится (ему то)
- მოჯამაგირე / მოსამსა-
ხურე слуга; наёмный работник
- მუღი золотка (сестра мужа)
- მუშაობს (ის) работает (он)
- მშობლები родители
- მძახლები сваты (родители
обвенчанных по отношению друг к
другу)
- ნათესავები родственники
- ნაცრისფერი серый
- ონკანი кран
- ორი (2) два (2)
- ორმოცი (40) сорок (40)
- ოქროსფერი золотистый
- რატომ спросит. нареч. по-
чему?
- რაფა подоконник
- რაჭველი რაჩინეც (житель
Рача, одного из горных районов За-
падной Грузии)
- სადაური? спросит. мест.
откуда? (родом)
- საიდან? спросит. нареч.
откуда?, из (с) какого места?
- სამედიცინო медицинский
- სამზარეულო кухня

- სარდაფი подвал, погреб
- სართული этаж; მეორე
სართულზე на втором этаже
- სასადილო ოთახი столо-
вая комната
- საძინებელი спальня
- საწოლი кровать
- სახურავი 1) крыша (дома)
2) крышка
- სიგანე ширина
- სიგრძე длина
- სიდედრი თეშა (мать жены)
- სიმამრი тесть (отец жены)
- სიმაღლე высота
- სკამი стул
- სომეხი армянин
- სოფელი деревня
- სპილოსძვლისფერი цвет
слоновой кости
- სურს (ის მას) желает
(он то)
- სძინავს (მას) спит (он)
- სძულს (ის მას) ненавидит
(он то)
- სწავლობს (ის მას) 1)
учит (он то) 2) учится (он)
- სწყურია (მას / ის მას)
хочет пить, испытывает жажду
(может быть двухличным)
- ტახტი перс. тахта
- ტუალეტი туалет
- ტყე лес

- უთო утюг
- უკრავს (ის / ის მას) играет (он то)
- უნდა (ის მას) хочет, желает (он то)
- უყვარს (ის მას) любит (он то)
- უჭირს (მას / ის მას) тяжело (ему)
- ფანჯარა *перс.* / სარკმელი окно
- ფარდა *перс.* занавеска
- ფერი 1) цвет 2) окраска
- ფირუზისფერი ბირюзовый (цвет)
- ქმარი / მეუღლე муж, супруг
- ყავისფერი კორიჩნევი, კოფეინო ცвета
- ყვავილი цветок
- ყვითელი / იაგუნდისფერი жёлтый
- ყმაწვილი юноша
- ყურძნის ხეივანი беседка, увитая виноградом
- შავი чёрный
- შემდეგ *нареч.* потом, после
- შია (მას / ის მას) хочет есть, голоден (он)

- ჩამობრძანდით (თქვენ) *уваж.* вы прибыли
- ცოლი / მეუღლე жена, супруга
- ცოლისდა свояченица (сестра жены)
- ცოლისძმა шурин (брат жены)
- ცხოვრობენ (ისინი) живут, проживают (они)
- ცხოვრობს (ის) живёт, проживает (он)
- ძმობილი побратим
- ძმობილო! Братец! (форма обращения)
- წინ 1. *нареч.* впереди 2. *по-слелог* впереди
- წყალი вода
- ჭალი люстра
- ჭერი потолок
- ხალიჩა ковёр
- ხატავს (ის მას) рисует (он то)
- ხუთი (5) пять (5)
- ჰქვია (ის მას) зовут (его тем)
- ჰყავს (ის მას) имеет (он то) (*одуш. лицо*)

УРОК ЧЕТВЁРТЫЙ

Числительные

რიცხვითი სახელი

Количественные числительные

რაოდენობითი რიცხვითი სახელები

Числительные от 1 до 20

ერთი	1	თერთმეტი	11
ორი	2	თორმეტი	12
სამი	3	ცამეტი	13
ოთხი	4	თოთხმეტი	14
ხუთი	5	თხუთმეტი	15
ექვსი	6	თექვსმეტი	16
შვიდი	7	ჩვიდმეტი	17
რვა	8	თვრამეტი	18
ცხრა	9	ცხრამეტი	19
ათი	10	ოცი	20

Составные числительные от 21 до 1 000 000

ოცდაერთი	21
ოცდაათი	30 (20+10)
ოცდათერთმეტი	31 (20+11)
ოცდაცხრამეტი	39 (20+19)
ორმოცი	40 (2×20)

ორმოცდაერთი	41 (40+1)
ორმოცდაათი	50 (40+10)
ორმოცდათერთმეტი	51 (40+11)
სამოცი	60 (3×20)
სამოცდაერთი	61
სამოცდაათი	70 (60+10)
ოთხმოცი	80 (4×20)
ოთხმოცდაათი	90 (80+10)
ასი	100
ათასი	1000 (10×100)
ათი ათასი	10 000 (10×1000)
ასი ათასი	100 000 (100×1000)
მილიონი	1 000 000

ერთს მივუმატოთ ერთი იქნება ორი	$1+1=2$
ორს გამოვაკლოთ ერთი იქნება ერთი	$2-1=1$
ორჯერ ორი უდრის ოთხს	$2\times 2=4$
ათი გავყოთ ორზე იქნება ხუთი	$10:2=5$

Комментарии

1. В грузинском языке числительные имеют следующие разряды: **количественные, порядковые, дробные, собирательные, множительные, разделительные, неопределённо-количественные.**

Каждый из них имеет свою специфику словообразования и словоизменения. С числительным любое существительное стоит в именительном падеже: სამი მეგობარი *три друга*, ხუთი რვეული *пять тетрадей*, ბევრი წიგნი *много книг*, ათასი წელი *тысяча лет*.

2. Имена числительные от 11 до 20 в грузинском языке образуются от соответствующих числительных первой десятки. Далее счёт ведётся двадцатками (в отличие от русского языка, где счёт ведётся десятками). После каждой сотни этот порядок повторяется, и так до бесконечности. От 21 до 40 единицы прибавляются к двадцати. Система счёта в грузинском языке смешанная.

Лари – национальная валюта Грузии. Банкнота в 20 лари

3. Некоторые из порядковых числительных по составу простые (ერტ-ი, ორ-ი, სამ-ი), а некоторые – сложные ([ა]თ-ოთხ-მეტ-ი, ოც-და-ხუთ-ი, სამ-ოც-ი).

4. Сложные имена числительные получены от соединения двух или более основ. Следует обратить внимание на фонетические процессы, которые имели место при соединении. Например, в древнегрузинском языке числительное (11) передавалось словом ათ-ერთ-მეტ-ი, а сейчас – თერთმეტი; аналогично: (12) ათ-ორ-მეტ-ი – თორმეტი; (13) ათ-სამ-მეტ-ი – ცამეტი и (19) ათ-ცხრა-მეტ-ი – ცხრამეტი.

- Утеряна начальная гласная ა имени числительного ათი; в случае ცხრამეტი – весь первый слог; в случае ცამეტი – пропала მ. Произошло соединение двух гласных თ+ს=ც, и получили ცამეტი (13), а в ჩვიდმეტი соединились თ+შ = ჩ.

- В თვრამეტი (18) ვ поменялась местами с რ и заняла переднюю позицию.

- Сложные имена числительные для соединения основ используют союз **და «и»**, например: **ოც-და-ერთ-ი (21)**, **სამოც-და-ხუთ-ი (65)**, **ოთხმოც-და-ხუთ-ი (85)** и т.д.

- В картвельских языках счёт ведётся: в сванском языке – на десятки, а в мегрело-чанском так же, как в грузинском.

- Количественные числительные можно передавать арабскими (индийскими) цифрами.

Порядковые числительные

რიგობითი რიცხვითი სახელები

1. Порядковые числительные образуются от соответствующих количественных числительных при помощи циркумфикса **მე - ე**. Например, **მე-ორე-ე**, **მე-სამ-ე**, **მე-ათ-ე**, **ოცდა-მე-ჩვიდმეტ-ე**, **მე-მილიონ-ე**.

Количественные	Порядковые
ოც-და-ხუთ-ი (25)	ოც-და-მე-ხუთ-ე
ორმოც-და-ათ-ი (50)	ორმოც-და-მე-ათ-ე
სამოც-და-შვიდ-ი (67)	სამოც-და-მე-შვიდ-ე
ოთხმოც-და-ხუთ-ი (85)	ოთხმოც-და-მე-ხუთ-ე
ორი ათას ცხრაას ოთხი (2904)	ორი ათას ცხრაას მე-ოთხ-ე

2. В случае с составными, т.е. сложными, именами числительными префикс **მე-** займёт позицию в начале последнего корня.

3. Из порядковых числительных исключение составляет только **«первый»**. Вместо **მე-ერთ-ე** мы имеем **პირველი**.

4. Порядковые и субстантивированные числительные образуют множественное число с суффиксом **-ბ**: **ხუთი – ხუთ-ბ-ი пятеро**, **შვიდი – შვიდ-ბ-ი семеро**, **მეორე – მეორე-ბ-ი вторые**.

5. У порядковых числительных нет форм множественного числа с суффиксом -ებ, у них образуются только формы *ნართიანი* (см. ниже).

Другие виды числительных

1. **Дробные числительные** образуются от количественных при помощи префикса მე- и суффикса -ედ. Количественное числительное должно стоять в обстоятельном падеже (см. ниже): მე-სამ-ედ-ი *одна треть*, მე-ოთხ-ედ-ი *одна четверть*, მე-ხუთ-ედ-ი *одна пятая*, მე-ათ-ედ-ი *одна десятая*, მე-ორ-მოც-ედ-ი *одна сороковая*.

2. Для обозначения **половины** употребляется ნახევარი вместо მეორედი.

3. **Собирательные числительные** образуются от количественных с помощью суффиксов -იან и -ეულ. Например: ერთ-იან-ი *одинарный, цельный*, ოც-ეულ-ი *группа из двадцати членов*.

4. **Множительные числительные** образуются от количественных с помощью частиц -ჯერ, -ხელ, -გზის. Например: ათ-ჯერ *десять раз*, ერთ-ხელ *однажды*, ორ-გზის *дважды*.

5. **Разделительные числительные** образуются путём редупликации (повторения) количественных: ორ-ორი *по два*, სამ-სამი *по три*.

6. **Количественные числительные** образуют множественное число с суффиксом -ებ только в том случае, если они обозначают название цифр, являясь противопоставлением формам с суффиксом -ბ, обозначающим обязательно личность, например: ხუთ-ებ-ი *пятёрки* – ხუთ-ბ-ი *пятеро*, ორ-ებ-ი *двойки* – ორ-ბ-ი *двое*.

7. **Дробные числительные** имеют формы множественного числа только с суффиксом -ებ: მეათედი *десятая часть* – მეათედ-ებ-ი *десятые части*, и не образуют множественное число с суффиксом -ბ.

8. В грузинском языке есть **нумеративы**: ცალი *штука* (букв. одна из пары), წყვილი *пара*, თავი *блюдо*, თვალი *количество коммат*, ხელი *комплект*.

Употребление нумеративов в речи

Запомните!

- ორი ნაჭერი საპონი два куска мыла
- ხუთი ღერი სანთელი пять штук (букв. стеблей) свечей
- ხუთი ღერი ასანთი пять штук (букв. стеблей) спичек
- ორი წყვილი ფეხსაცმელი две пары обуви
- ორი ღერი ქართული იცის пару слов (букв. стеблей) может связать по-грузински
- ათი ხელი საცვალი десять комплектов нижнего белья
- ათი ხელი თეთრეული აქვს У него есть десять комплектов белья
- ათი ფრთა ბატი ჰყავს У неё есть десять гусей (букв. десять крыльев гусей); ფრთა – нумератив при счёте пернатых
- ასი რქა საქონელი сто голов крупного рогатого скота; რქა – нумератив при счёте крупного рогатого скота
- ორმოცი სული ცხვარი сорок голов (букв. душ) овец
- თხუთმეტი ცალი კვერცხი пятнадцать штук яиц
- სამი კბილი ნიორი три зубчика чеснока
- რვა თავი ყველი восемь головок сыра
- რვა თავი კერძი восемь наименований (букв. голов) блюд
- სამი თავი კომბოსტო три кочана капусты
- ორი თვალი სახლი дом из двух комнат

По мнению лингвистов, нумератив ხელი – это калька с персидского – აქ დასტ ჯაშა комплект белья или одежды.

Упражнение 1. Переведите на грузинский язык:

У моей соседки десять гусей и три утки. Они каждый день несут по 10 штук яиц. У неё также есть две овцы и три коровы. Для одинокой женщины у неё большое хозяйство. Двор чистый и ухоженный. Дом состоит из трёх комнат. У дверей всегда лежит несколько поленьев [дров]. Бабушка каждый день делает из молока две большие головки

сыра. Она хочет купить ещё двух коз. В огороде растут огромные кочаны капусты. Бабушка каждый день готовит несколько блюд. Она долго жила в Грузии и может сказать по-грузински два-три слова.

Запомните!

ორი მეოთხედი – две четверти
ერთი მთელი და ოცა მეათედი – одна целая и восемь десятых (1,8)

Правописание имён числительных

1. Сложные имена числительные, которые получены редупликацией основы, пишутся через дефис: სამ-სამი *по три*, ხუთ-ხუთი *по пять*, ათ-ათი *по десять*. Дефис нужен и в тех случаях, когда соединены разные основы: ორმოცი-ორმოცდაათი (40-50), ხუთი-ათი (5-10).

2. Дефисом отделяется и слово ნახევარი *половина*, которое соединено с основой без союза და. Например:

ორ-ნახევარი	–	два с половиной
სამ-ნახევარი	–	три с половиной
ხუთ-ნახევარი	–	пять с половиной
ორ მანეთ-ნახევარი	–	два с половиной рубля

3. Имена числительные, которые соединены союзом და, пишутся слитно. **Слитно пишутся как порядковые, так и дробные числительные. Остальные числительные пишутся раздельно:** ათას ცხრაასი (1.900), ორი ათასი (2.000), ორი მილიონ შვიდასი ათასი (2.700.000), ათი ათასი (10.000).

4. Если числительное состоит из трёх или более частей, то те части, которые являются порядковыми числительными, должны быть представлены в форме основы (без показателя именительного падежа), а остальные части – в форме именительного падежа. Например: ორი ათას ხუთასი (2.500), ოთხი ათას ხუთასი (4.500), სამი მილიონ შვიდასი ათასი (3.700.000), ათას ცხრაას ოთხმოცი (1980).

Модели предложений

- ამ სემესტრში ხუთი ჩათვლა და ხუთი გამოცდა მაქვს.

В этом семестре у меня пять зачётов и пять экзаменов.

- როდის გეწყება სესია?

Когда [у тебя] начинается сессия?

- სესია იანვარში მეწყება.

Сессия [у меня] начинается в январе.

- რა საგნებს აბარებ(თ)?

Какие предметы ты сдаёшь (вы сдаёте)?

- რომელი გამოცდაა ყველაზე ძნელი?

Какой экзамен самый сложный?

- მე მინდა ამ საგანში ხუთიანი¹ მივიღო.

Я хочу получить по этому предмету пятёрку.

Упражнение 2. Произнесите на грузинском и напишите прописью следующие числа:

2004, 10500, 1050, 5700, 105, 95, 17, 30, 1.600.000, 20500, 15.273.000, 700, 1961, 58000, 5081.

Упражнение 3. Образуйте порядковые числительные от следующих количественных числительных:

40, 60, 80, 100, 1000, 1050, 5, 15, 10100, 1.600.000.

Упражнение 4. Образуйте дробные числительные:

1/100, 2/5, 2/3, 1/2, 1/17, 1/29.

Упражнение 5. Образуйте множественное число следующих дробных числительных:

десятая часть, пятая часть, третья часть.

Упражнение 6. Образуйте множественное число следующих порядковых числительных:

5, 11, 14, 17, 21, 35, 87.

¹ ხუთიანი (ხუთ-იან-ი) – произошла полная субстантивация числительного.

Упражнение 7. Образуйте мн. ч. следующих субстантивированных числительных:

десятый, двадцать первый, сотый, двухсотый.

Упражнение 8. Переведите на русский язык:

1) მე დავიბადე ათას ცხრაას სამოცდაათ წელს. 2) მე ვარ მეხუთე კურსზე. 3) ის არის მეორე. 4) ათი რვეული მაგიდაზეა. 5) ჩემი საფოსტო ინდექსია ხუთი ათას სამი. 6) ჩემი ტელეფონის ნომერია ორას ოცი, ნოლ რვა, ცამეტი. 7) ის სამი წელია მოსკოვში ცხოვრობს. 8) ჩვენ ხუთი წელია ვსწავლობთ ქართულს. 9) დედას აქვს ათ მანეთ-ნახევარი.

Упражнение 9. Вставьте пропущенные конфиксы:

1) ეს ბიჭი რიგში ...ხუთ...ა. 2) ჩემი მეგობარი ...სამ...დ აბარებს ამ გამოცდას. 3) ...ას...დ ვეკითხები გამყიდველს, მაგრამ უშედეგოდ. 4) ამ რიგში მე ოცდა...ხუთ... ვარ.

Глагол

Принцип выделения глагольных серий в грузинском языке морфосинтаксический. Все формы активных глаголов, которым соответствует номинативная конструкция предложения, объединяются в I глагольную серию.

I серия (презентная)

Круг настоящего – აწმყოს წრე.

1. Ряд აწმყო (настоящее).
2. Ряд უწყვეტელი (прошедшее непрерывное).
3. Ряд აწმყოს კავშირებითი (сослагательное настоящего).

Круг будущего – მყოფადის წრე

1. Ряд მყოფადი (будущее).
2. Ряд ხოლმეობითი (условное).
3. Ряд მყოფადის კავშირებითი (сослагательное будущего).

Ряд უწყვეტელი (прошедший непрерывный)

Второй ряд I серии – უწყვეტელი, иначе – имперфект (лат. imperfectum, букв. незавершенное), в грузинском языке – видовременная форма глагола, обозначающая прошедшее действие или состояние, рассматриваемое в процессе его протекания или повторения без указания на момент прекращения. უწყვეტელი отвечает на вопрос რას ვშვრებოდი? *Что я [бывало] делал?* Этот ряд употребляется и для обозначения повторных и обычных действий в прошлом. Элементы ряда: *прошедшее время + изъявительное наклонение + одновременность действия*. Например, ვცხოვრობდი я жил, ვწერდი я писал.

Формула უწყვეტელი:

осн. глаг. + суффикс **დ (ოდ)** + показатель ряда **-ი** (в 1-м и 2-м лице ед. и мн. ч.). უწყვეტელი входит в состав презентной группы форм (противопоставленной аористой группе – II серия). Формы უწყვეტელი не могут передавать совершенный вид. Глагольные словоформы в этом ряду в основном не имеют превербов.

მე ვ-წერ-დ-ი	я писал	ჩვენ ვ-წერ-დ-ი-თ
შენ წერ-დ-ი		თქვენ წერ-დ-ი-თ
ის წერ-დ-ა		ისინი წერ-დ-ნენ
მე ვ-ცხოვრობ-დ-ი	я жил	ჩვენ ვ-ცხოვრობ-დ-ი-თ
შენ ცხოვრობ-დ-ი		თქვენ ცხოვრობ-დ-ი-თ
ის ცხოვრობ-დ-ა		ისინი ცხოვრობ-დ-ნენ
მე გ-ინდ-ოდ-ა	я хотел	ჩვენ გვ-ინდ-ოდ-ა
შენ გ-ინდ-ოდ-ა		თქვენ გ-ინდ-ოდ-ა-თ
მას უნდ-ოდ-ა		მათ უნდ-ოდ-ა-თ

მე მ-ქონ-დ-ა	у меня был	ჩვენ გვ-ქონ-დ-ა
შენ გ-ქონ-დ-ა		თქვენ გ-ქონ-დ-ა-თ
მას ჰ-ქონ-დ-ა		მათ ჰ-ქონ-დ-ა-თ

Ряд აწმყოს კავშირებითი (сослагательный настоящего)

Словоформа 1-го лица этого ряда отвечает на вопрос რას ვშვრებოდე? *Что я делал бы?*

У ряда აწმყოს კავშირებითი два элемента: *сослагательное наклонение + настоящее время*. Формула этого ряда: **осн. глаг. + суффикс ღ (ოდ) + показатель ряда -ე (во всех лицах в ед. ч. и 1-м и 2-м лице во мн. ч.)**.

მე ვ-წერ-დ-ე	я писал бы	ჩვენ ვ-წერ-დ-ე-თ
შენ წერ-დ-ე		თქვენ წერ-დ-ე-თ
ის წერ-დ-ე-ს		ისინი წერ-დ-ნენ

მე ვ-ცხოვრობ-დ-ე	я жил бы	ჩვენ ვ-ცხოვრობ-დ-ე-თ
შენ ცხოვრობ-დ-ე		თქვენ ცხოვრობ-დ-ე-თ
ის ცხოვრობ-დ-ე-ს		ისინი ცხოვრობ-დ-ნენ

მე მ-ინდ-ოდ-ე-ს	я хотел бы	ჩვენ გვ-ინდ-ოდ-ე-ს
შენ გ-ინდ-ოდ-ე-ს		თქვენ გ-ინდ-ოდ-ე-თ
მას უნდ-ოდ-ე-ს		მათ უნდ-ოდ-ე-თ

მე მ-ქონ-დ-ე-ს	я имел бы	ჩვენ გვ-ქონ-დ-ე-ს
შენ გ-ქონ-დ-ე-ს		თქვენ გ-ქონ-დ-ე-თ
მას ჰ-ქონ-დ-ე-ს		მათ ჰ-ქონ-დ-ე-თ

Эти три ряда – აწმყო, უწყვეტელი и აწმყოს კავშირებითი – входят в круг აწმყო.

Запомните!

Существует семантико-синтаксическая взаимосвязь между союзами и сказуемым: **რომ** *что, чтобы* + ряды сослагательного наклонения.

Упражнение 10. Переведите на русский язык:

1) ჩემი ძმა მოსკოვში ცხოვრობდა. 2) დედაჩემი თბილისში ცხოვრობს. 3) მისი მეგობარი მოსკოვის ლომონოსოვის სახელობის სახელმწიფო უნივერსიტეტში სწავლობდა. 4) ჩემი და აკადემიაში სწავლობს. 5) ის პოლიტიკური მიმომხილველი ტელევიზიაშიც მუშაობდა. 6) შენ სად ცხოვრობდი? 7) ადრე სად მუშაობდი? 8) თქვენ სად სწავლობდით? 9) რას აკეთებდით სახლში? 10) თქვენ გქონდათ ეს წიგნი? 11) ადრე ძალლი გყავდათ თუ კატა? მე მყავდა კატა, მაგრამ ახლა ძალლი მყავს. 12) ჩემი მეგობარი სკოლაში შესანიშნავად ხატავდა. 13) ბავშვი მშვენივრად წერდა დავალებას. 14) ვის სწერდით წერილს? 15) გუშინ რას აკეთებდით? 16) თქვენ გიყვარდათ იგი? დიახ, მე იგი ძალიან მიყვარდა. 17) მას ასე უნდოდა. 18) სულ არ მახსოვდა ეს საქმე. 19) მე არ მომწონდა ის პედაგოგი. 20) მას არ უყვარდა თავისი საქმე. 21) მას არ სურდა ასეთი დასასრული.

Упражнение 11. Переведите на русский язык:

1) იგი რომ კარგად წერდეს... 2) მას რომ ყველაფერი კარგად ჰქონდეს... 3) ეს სტუდენტი კარგად რომ სწავლობდეს... 4) მე რომ ფული მქონდეს... 5) ჩემი მეგობარი ტელევიზიაში რომ მუშაობდეს... 6) ჩემი შვილი კარგად რომ ხატავდეს... 7) მას რომ შვილები კარგად ჰყავდეს... 8) ის რომ სკოლას ახლა ამთავრებდეს...

**Упражнение 12. Проспрягайте следующие глаголы в
უწვევებელი и აწმყოს კავშირებითი:**

აკეთებს (ის მას) *делает (он то)*, აძლევს (ის მას მას) *даёт (он ей то)*, ლაპარაკობს (ის / ის მას) *разговаривает (он) / говорит (он то)*, სწავლობს (ის) *учится (он) / учит (он то)*, მუშაობს (ის) *работает (он)*.

Текст: «Фрагменты биографии»

ბიოგრაფიის ფრაგმენტები

Диалог для чтения:

- რამდენი წლის ბრძანდებით?
- მე ცხრამეტი წლისა ვარ.
- რომელ წელს დაიბადეთ?
- მე დავიბადე ათას ცხრაას ოთხმოცდახუთ წელს.
- რომელი სკოლა დაამთავრეთ?
- მე დავამთავრე ქალაქ მოსკოვის ათას ექვსას ოცდამეცამეტე სკოლა.
- როდის დაამთავრეთ?
- ორი ათას წელს.
- რომელ კურსზე ხართ?
- მე მეორე კურსზე ვარ.
- თუ შეიძლება, ჩამაწერინეთ თქვენი ტელეფონის ნომერი.
- ორას სამი ორმოცდათხუთმეტი თვრამეტი (203-55-18).
- საფოსტო ინდექსი?
- ერთი წუთით, ზეპირად არ მახსოვს, ბევრი ციფრია. ხუთი, სამი, ნოლი, ორი, ერთი, ცხრა, შვიდი (530-21-97).
- გმადლობთ!

Ряд აწმყო

Личные формы глагола ეწყება (ის მას) «начинается»

მე მ-ეწყება-ა
შენ გ-ეწყება-ა
მას ეწყება-ა

ჩვენ გვ-ეწყება-ა
თქვენ გ-ეწყება-ა-თ
მათ ეწყება-ა-თ

- Глагол ლაპარაკობს может быть как одноличным, так и двухличным. Например: ლაპარაკობს ის სიმარტოლეს *Говорит он правду*.
- Глагол იცის (მან იგი) *знает (он то)* в современном грузинском языке употребляется в форме прошедшего прерывного, т.н. аориста. Естественно, словоформы глагола იცის уже не могут передавать семантику прошедшего времени. Аналогичная ситуация наблюдается и с глаголом უწყის (მან იგი) *ведает (он то)*.

Личные формы глагола იცის (მან იგი) «знает» (он то)

მე ვ-იცო
შენ იცი
მან იცი-ს

ჩვენ ვ-იცო-თ
თქვენ იცი-თ
მათ იცი-ან

Упражнение 13. Переведите на грузинский язык:

Я родилась в 1985 г. в городе Москве. Мой отец учитель. Он работает в школе. Мать – врач и работает в больнице. Мы живём в Москве. Наша семья небольшая. У меня есть маленькая сестра. Ей девять лет, и она ходит в школу. Она в третьем классе и учится отлично. У нас есть кошка и собака. Я люблю собаку, а моя сестра – кошку. В 1997 г. я окончила московскую школу № 653. Сейчас я учусь на терапевтическом отделении Московской государственной медицинской академии. Я на втором курсе. Я много работаю. Иногда мне очень тяжело. Скоро у меня начинается сессия. В этом семестре у меня пять зачётов и четыре экзамена. Анатомию я знаю хорошо, но боюсь. Мне нравится моя будущая профессия.

- ათას ცხრაას ოთხმოც-
დახუთი 1985
- აკეთებს (ის მას) делает
(он то)
- არ მახსოვს (მე იგი) не
помню (я то)
- ასანთი спички
- აძლევს (ის მას მას) даёт
(он ему то)
- ბატი гусь
- განყოფილება отделение;
отдел; секция
- ერთი წუთით одну мину-
точку
- ეწყება (ის მას) начинает-
ся (у него то)
- ზეპირად нареч. наизусть
- თეთრეული бельё
- თვრამეტი (18) восемнад-
цать (18)
- ინდექსი индекс
- იცის (მან იგი) знает (он то)
- კბილი 1) зуб 2) зубец
- კვერცხი яйцо
- კომბოსტო капуста
- კურსი курс
- ლაპარაკობს (ის / ის მას)
разговаривает; говорит (он то)

- მე დავიბადე я родился
- მეორე второй
- მომავალი будущий
- ნომერი номер
- ორას სამი (203) двести
три (203)
- ორი ათასი (2000) две ты-
сячи (2000)
- ორმოცდათხუთმეტი (55)
пятьдесят пять (55)
- რამდენი *вопросит. мест.*
сколько?
- რომელი *вопросит. мест.*
1) какой? 2) который?; какой?
- რქა 1) рог 2) нумератив *при
счёте крупного рогатого скота*
- საავადმყოფო больница
- სანთელი свеча
- საპონი *греч. мыло*
- საფოსტო почтовый
- საქონელი скот
- საცვალი нижнее бельё
- სული 1) душа 2) нумератив
при счёте овец
- ფეხსაცმელი обувь
- ფრთა 1) крыло 2) нумера-
тив *при счёте пернатых*
- ქალაქი город

- ქართული გრუზინსკი
- ყველი сыр
- ჩამაწერინეთ (მე თქვენ იგი) дайте мне записать (то)

- ცხრაშეტი (19) девятна-
цать (19)
- ხელი 1) рука 2) нумератив
при счёте одежды и белья

УРОК ПЯТЫЙ

Категория падежа

სახელთა ბრუნება

1. В грузинском языке семь падежей. Все склоняемые части речи имеют одни и те же падежные окончания как в единственном, так и во множественном числе (имеется в виду множественное число с суффиксом –*ებ*, который всегда стоит перед падежным окончанием).

სახელობითი (именительный падеж) – падеж номинации; определительный падеж; падеж подлежащего при формах I серии активных и медиаактивных глаголов. В I, II, III сериях – падеж подлежащего для пассивных и медиапассивных глаголов. Падеж прямого дополнения во II серии (с аористой группой). Именительный, т.н. синтаксический падеж вместе с дательно-винительным (*მიცემითი*) и эргативным (*მოთხრობითი*) падежами противопоставляется т.н. семантическим падежам. Синтаксические падежи являются приглагольными и не распространяют основу, в то время как семантические падежи связаны со словообразованием. Они принимают участие в образовании прилагательных и наречий.

მოთხრობითი (эргатив, повествовательный падеж) – падеж подлежащего при формах II серии для активных и медиаактивных глаголов. Исключение составляют глаголы *იცის он знает*, *უწყის он ведаёт*, с которыми эргатив употребляется в I серии. У эргатива одна функция – быть агенсом (т.е. основным лицом) при глаголе в аористе.

მიცემითი (дательный падеж) – падеж субъекта с глагольными формами III серии (заочно-результативная, перфектная группа), падеж косвенного дополнения во всех пассивных конструкциях. Синтаксический падеж *მიცემითი* весьма насыщен и семантическими функ-

циями. Через этот падеж передаются **в том числе и адвербиальные значения**, и т.н. аффектив (лицо, испытывающее какое-либо чувство).

ნათესაობითი (родительный падеж) – обладает широкой семантикой принадлежности; притяжательный и определительный падеж, выражающий отношение целого к части, точнее, значение части по отношению к целому. Родительный падеж часто выступает в роли относительного прилагательного: *პურის ნახევარი* половина хлеба, *ვაშლის მეოთხედი* четверть яблока, *ოქროს საყურე* золотая серьга, *მეზობლის სახლი* соседский дом. Приглагольный родительный падеж связан с глаголами состояния (*მამის რცხვენია* Испытывает стыд перед отцом). Имя в родительном падеже можно использовать в качестве новой основы и склонять вторично. При этом возникшая форма имеет дистрибуцию прилагательного. Этот падеж используется почти со всеми послелогом.

მოქმედებითი (творительный падеж) – инструментальный падеж; падеж простого дополнения (*ფუნჯით ვხატავ* Рисую кистью). Творительный падеж передаёт и адвербиальные значения, например: *სიხარულით მოვა* Придёт с радостью (обстоятельство образа действия); *ღამით ქარიშხალი ამოვარდა* Ночью поднялся ураган (обстоятельство времени); *შორით მოსული* пришедший издалека (обстоятельство места); *სირცხვილით შეწუხებულია* сгорает от стыда (обстоятельство причины). Запомним, что если агенс – основное лицо – личное, то он выражается **формой родительного падежа + послелог მიერ**. Если основное лицо неличное, то необходимо употреблять творительный падеж. Например: *დახატულია ფუნჯით* нарисовано кистью; но *დახატულია მხატვრის მიერ* нарисовано художником.

ვითარებითი (обстоятельственный падеж) – выполняет предикативную функцию как для субъекта, так и для объекта: *ექიმად მუშაობს* Работает врачом; *ვიზად ჩამოვალა* Посчитал меня ос-

დომ; მღვდლად აკურთხეს *Рукоположили в священники*. Обстоятельственный падеж сохранил и адвербиальное значение: ის კარგად აზრის *Ему хорошо* (букв. Он есть хорошо). В древнегрузинском языке эта функция была выражена ярче.

წოდებითი (звательный падеж) – используется при обращении; не передаёт отношения между словами, чем и противопоставляется остальным падежам.

Падежи	Показатели для закрытых основ	Показатели для открытых основ	Падежи
სახელობითი	-ი	-	именительный
მოთხრობითი	-მა	-მ	повествовательный
მიცემითი	-ს (ა)	-ს (ა)	дательный
ნათესაობითი	-ის (ა)	-ის (ა)	родительный
მოქმედებითი	-ით (ა)	-ით (ა)	творительный
ვითარებითი	-ად (ა)	-დ (ა)	обстоятельный
წოდებითი	-ო	-ო, ვ	звательный

Если два слова стоят в одном падеже (*дат., род., твор.*), а между ними союз **და**, то первое имя, стоящее перед союзом, употребляется с эмфатическим **ა**, например:

მიც. კაცსა და ქალს
 ნათ. კაცისა და ქალის
 მოქ. კაციითა და ქალით

Склонение имён с закрытыми неизменяемыми основами

ამხანაგი *товарищ*, დიდი *большой*, ვაჟკაცი *храбрец*, ერტი *один*

		მხ. რ.	ед. ч.	
სახ.	ამხანაგ-ი	დიდ-ი	ვაჟკაც-ი	ერთ-ი
მოთ.	ამხანაგ-მა	დიდ-მა	ვაჟკაც-მა	ერთ-მა
მიც.	ამხანაგ-ს	დიდ-ს	ვაჟკაც-ს	ერთ-ს

ნათ.	ამხანაგ-ის	დიდ-ის	ვაჟკაც-ის	ერტ-ის
მოქ.	ამხანაგ-ით	დიდ-ით	ვაჟკაც-ით	ერტ-ით
ვით.	ამხანაგ-ად	დიდ-ად	ვაჟკაც-ად	ერტ-ად
წოდ.	ამხანაგ-ო	დიდ-ო	ვაჟკაც-ო	-----

Запомните!

Независимые (субстантивированные) прилагательные, числительные, местоимения склоняются, как существительные.

ამხანაგი წერს.	Товарищ пишет.
ამხანაგმა დაწერა.	Товарищ написал.
ამხანაგს სწერს.	Товарищу пишет.
ამხანაგის წერილი.	Письмо товарища.
ამხანაგით ვაძაყობ.	Горжусь товарищем.
ამხანაგად მინდა.	Я хочу его в товарищи.
ამხანაგო, მოდი აქ!	Товарищ, иди сюда!

	პრ. რ. მნ. ჩ.		
სახ.	ამხანაგ-ებ-ი	დიდ-ებ-ი	ვაჟკაც-ებ-ი
მოთ.	ამხანაგ-ებ-მა	დიდ-ებ-მა	ვაჟკაც-ებ-მა
მიც.	ამხანაგ-ებ-ს	დიდ-ებ-ს	ვაჟკაც-ებ-ს
ნათ.	ამხანაგ-ებ-ის	დიდ-ებ-ის	ვაჟკაც-ებ-ის
მოქ.	ამხანაგ-ებ-ით	დიდ-ებ-ით	ვაჟკაც-ებ-ით
ვით.	ამხანაგ-ებ-ად	დიდ-ებ-ად	ვაჟკაც-ებ-ად
წოდ.	ამხანაგ-ებ-ო	დიდ-ებ-ო	ვაჟკაც-ებ-ო

В данных случаях при склонении этих имён в корне не происходит никаких фонетических изменений.

Запомните!

1. В повествовательном падеже (მოთხრობითი) может стоять только субъект, послелогов при нём не бывает.

2. Форма звательного падежа в предложении может быть *только обращением*.

3. Значение ვითარებითი обстоятельственный по-русски передаётся либо творительным падежом, либо винительным с предлогом «в».

4. Переходный глагол в прошедшем времени требует субъекта в повествовательном падеже. Повествовательный падеж (მოთხრობითი) является падежом подлежащего.

I серия	ბავშვი წერს წერილს	Ребёнок пишет письмо
II серия	ბავშვმა დაწერა წერილი	Ребёнок написал письмо
III серия	ბავშვს დაუწერია წერილი	Ребёнок [оказывается] написал письмо

5. С непереходными глаголами субъект всегда будет стоять в именительном падеже (кроме медиоактивных глаголов).

Непереходный глагол დგას (ის)

Сравните:

I серия	ხე დგას	Дерево стоит
II серия	ხე იდგა	Дерево стояло
III серия	ხე მდგარა	Дерево [оказывается] стояло

Медиоактивный непереходный глагол ტრიალებს (ის)

I серия	დედამიწა ტრიალებს	Земля вертится
II серия	დედამიწამ იტრიალა	Земля вертелась
III серия	დედამიწას უტრიალია	Земля [оказывается] вертелась

Медиоактивный (абсолютный) глагол ჭიკჭიკებს (семантический перевод «щебечет») получен путём редупликации слога ჭიკ.

1. მეტყვალის ჭიკჭიკებს Ласточка щебечет (именительное управление).

2. მეტყვალმა იჭიკჭიკა Ласточка прощебетала (повествовательное управление).

3. პერცხალს უჭიკჭიკია *Ласточка* [оказывается] *щебетала* (дательное управление).

1. კაცის დარაჯობს *Мужчина сторожит*.

2. კაცმა იდარაჯა *Мужчина сторожил*.

3. კაცს უდარაჯია *Мужчина* [оказывается] *сторожил*.

Как мы видим, агенс (основное лицо) с непереходными глаголами медииоактивного залога стоит в повествовательном падеже.

Упражнение 1. Просклоняйте следующие имена:

ბიჭი *мальчик*, კაცი *мужчина*, კარგი *хороший*, ცუდი *плохой*, მეოთხედი *одна четверть*, კარი *дверь*, იატაკი *пол*, ცხრამეტი *девятнадцать*, ქარი *ветер*, საწოლი *кровать*.

Упражнение 2. Составьте 14 предложений, используя все падежи ед. и мн. ч.

Упражнение 3. Выпишите имена, определите число и падеж:

1) დედამ პური მოიტანა. 2) მამამ ახალი წიგნები იყიდა. 3) მასწავლებელი მოსწავლეს კითხვას ასწავლის. 4) თოფი უცებ გაუარდა. 5) წამოცვივდა ნუგზარის ჯარი. 6) ეს ოქროს საყურე ძალიან ლამაზია. 7) მეზობლის სახლი ხისაა. 8) პერცხლის ბუდე ცარიელია. 9) ვიღს არ მოსწონს ბუღბუღის გალობა. 10) ბავშვები ჩვენკენ მორბიან. 11) მას კარგ ადამიანად იცნობენ. 12) ბიჭო, მოდი აქ! 13) ქალბატონებო, აქ დაბრძანდით! 14) ბატონებო, გთხოვთ! 15) პოლიტოლოგებმა მწვავე კამათი გამართეს. 16) მევიოლინეს ხები დაუეარდა. 17) ქალები ღამით წავედით ტყეში. 18) მე შენს ლექსს ვკითხულობ. 19) გაზაფხულმა მეც გამაცოცხლა. 20) ყვავილები მუდამყამს სიცოცხლეზე საუბრობენ. 21) ყვავილებით მოქარგულა არემარე მომხიბლავი. 22) გლეხს ურმით თივა მოაქვს. 23) ტყე უზარმაზარ ქალაქად გადაქცეულა. 24) მას მმართველად

ნიშნავენ. 25) ხე ქარბუქმა ძირიანად მოგლიჯა. 26) მინდორი
თეთრად ქათქათებს. 27) უკვე მეოთხედ ვიყავი რუსეთში.
28) საზამთროს ორად ვჭრი.

Запомните!

1. Послелогои сочетаются с именами в определённых падежах:

სახელობითი – ვით «подобно», «как» передаёт значение
сравнения, употребляется с закрытыми основами: ბავშვივით *как* *ребёнок*;
ქალივით *как* *женщина*; კაცივით *как* *мужчина*; მაიმუნივით
как *обезьяна*.

მოთხრობითი – нет послелогов.

მიცემითი – ვით передаёт значение сравнения, употребляется
с открытыми распространёнными основами: დედასავით *как* *мама*,
მამასავით *как* *отец*.

-თან «с», «у», «к»; -ზე «на», «о», «про»; -ში «в»; შორის
«между»; შუა «посередине»: დედასთან *к* *маме*, *у* *мамы*, *с* *мамой*,
ბიძასთან *у* *дяди*, სახლთან *у* *дома*, ქალაქთან *у* *города*, *к* *городу*,
მატარებელთან *к* *поезду*, *у* *поезда*, დედაზე *о* *маме*, ბიძაზე *о* *дяде*,
მაგიდაზე *на* *столе*, გაკვეთილზე *на* *уроке*. Словоформы с послело-
гами -ზე и -ში образуют т.н. «местные» падежи: ქალაქში *в* *городе*,
ავტობუსში *в* *автобусе*, მეტროში *в* *метро*, მაღაზიაში *в* *магазине*,
ქალაქსა და სოფელს შორის *между* *городом* *и* *деревней*.

ნათესაობითი – -თვის «для»; -გან «от», «из», «из-за»; -კენ
«к», «в сторону чего-л.» (направительный); გამო «для», «из-за»;
შესახებ «про», «о»; გარდა «кроме»; -დან «из», «от»; მიერ (указы-
вает на действующее лицо, агенс).

მოქმედებითი – -ურთ «с кем-чем-л.» присоединяется к не-
распространённой основе и передаёт значение совместности: ბავშვი-
თურთ *с* *ребёнком*, ქმრითურთ *с* *мужем*, წიგნითურთ *с* *книгой*.

ვითარებითი - მდე/-მდის «до» (достигательный): სახლამდე *до дома*, მაგიდამდე *до стола*, სოფლამდე *до деревни*.

2. При наличии послелога падежное окончание имени часто опускается. Это несколько затрудняет определение падежа, особенно в მიცემითი, в других же случаях падежное окончание чётко выражено.

სახელობითი - ბავშვ-ი-ვით *как ребёнок*, ქალ-ი-ვით *как женщина*, ცხენ-ი-ვით *как лошадь*.

მიცემითი - სახლ-თან *к дому*, კარ-თან *к двери*, ზღვა-ზე *на море*, ბაღ-ში *в саду*.

В მიცემითი перед послелогом выпадает падежное окончание с.

ნათესაობითი - ამხანაგ-ის-თვის *для товарища*, ქვ-ის-გან *из камня*, ოქრო-ს-გან *из золота*, რკინ-ის-გან *из железа*, მდინარის-კენ *к реке*, ჩემ-კენ *ко мне*, თქვენ გამო *из-за вас*.

მოქმედებითი - მეგობრ-ით-ურთ *вместе с другом*.

ვითარებითი - სახლ-ა(ღ)-მდე *до дома*, ჩვენ-ა-მდე *до нас*.

В ვითარებითი перед послелогом выпала падежная форманта -ღ.

Упражнение 4. Выпишите имена с послелогам. Определите, с какими падежами они сочетаются:

- 1) ზურაბი შესანიშნავად უკრავდა თარზე.
- 2) ჯიშითსა და მშვილდ-ისარში არავინ ჰყავდა ბაღალი.
- 3) მაგიდასთან პატარა ბავშვი დგას.
- 4) მე მეგობრებითურთ მივდივარ დასასვენებლად.
- 5) ქვევიდან მტკვრის დუდუნი ისმის.
- 6) ხეებზე კოკორი გასაშლელად ემზადება.
- 7) მზე გომბორისაკენ იხრება.
- 8) მთიდან ნიაფი წამოვიდა.
- 9) პაპამ თაროდან წიგნი გადმოიღო.
- 10) ბაღში ვარდები ყვავის.
- 11) ეტლი სახლთან გაჩერდა.
- 12) არსენი ქვიშხეთიდან მარტო მოდის.
- 13) დილიდანვე დედამიწას შავი ღრუბლები აწევება.
- 14) ქალი მზესავით ანათებდა.
- 15) სიცოცხლისგან ყვავიც კი ითოშება.
- 16) სიმორის გამო არ მესმის მისი საუბარი.
- 17) სიცოცხლის გამო დედა თბილად აცმევს ბავშვს.

Упражнение 5. Переведите на русский язык. Выпишите слова с послелогами, определите их падеж:

- 1) მოდი ჩემთან! 2) წადი სახლისკენ! 3) ადექი სკამიდან! 4) ბავშვი წევს საწოლზე. 5) კატა ნებივრობს ტახტზე. 6) წიგნი მაგიდაზე დევს. 7) რა ბავშვივით იქცევი! 8) ჩემზე რას არ ამბობენ. 9) შენზე მითხრეს გამოჯანმრთელდაო. 10) მასთან სერიოზული საქმე მაქვს. 11) შენთვის საინტერესო წიგნი გადავდე. 12) ათ საათზე მოდი ჩემთან! 13) შენთან შეხვედრა მსურს. 14) ჩემგან ეს არ გეკადრება. 15) ჩვენგან გაიგებთ, რაც მოხდა. 16) მასთან მიდი და შეიტყობ! 17) ეს სურათი შენთვის ვიყიდე. 18) ის კაცი შენკენ მოდის. 19) მისთვის ეს არაფერია. 20) მე თქვენზე ნაწყენი არა ვარ. 21) თქვენამდე არ მოვდივარ. 22) შენ გამო ვერ მივდივარ. 23) ის შენ წინაშეა.

Местоимения

ნაცვალსახელი

1. Разряды местоимений:

- **личные, указательные, притяжательные** (см. в уроках 2 и 3);
- **вопросительные:** ვინ? *кто?*, რა? *что?*, რანაირი? *как?*, რაბრი? *какого вида?*, როდინდელი? *с какого времени?*, სადაური? *откуда?*, რამდენი? *сколько?*;
- **вопросительно-притяжательные:** ვისი? *чей?*, რისა? *какого?*, რისი? *какого?*;
- **относительные:** ვინც *кто бы*, რაც *что бы*, რომელიც *который бы*, როგორიც *какой бы*, რანაირიც *какого бы вида*, როდინდელიც *с какого бы времени*, რამდენიც *сколько бы*, ვისიც *чей бы* (*один. лицо*), რისაც, რისიც *чей бы* (*неодин. предмет*), სადაურიც *откуда бы*.

Образование относит. местоимений – **вопросит. мест. + частица ც**;

- **взаимные:** ერტმანეთი, ერტურთი, ერტიმეორე в русском языке все они сливаются в одну форму *друг друга*;
- **определительные:** თვით, თვითონ, თავად *сам*, თითოეული *каждый из них*, ყოველი *каждый из множества*, ყველა *все*, სხვა *другой*, მავანი *некто, кто-то*;
- **неопределённые:** ერთი, ზოგი *некоторый*, ვინმე *кто-то*;
- **отрицательные:** არაფერი *ничто*, არავინ, ვერავინ, ნუვინ *никто*, ვერაფერი, ვერა, ნურა, ნურაფერი; არარა, ვერარა, ნურარა *ничего* (все эти местоимения имеют различные смысловые оттенки).

2. Указательные местоимения выражают местонахождение по отношению к 1-му и 2-му лицу (т.е. выражают ориентационные возможности), а местоимения *ის/იგი* *тот* указывают на близость к 3-му лицу. Множественное число указательных местоимений образуется при помощи суффикса -ბ, т.е. используется модель *ნართანიანი*.

Определительные местоимения *ყველა* *все*, *ასეთი* *такой* (1-е лицо), *ეგეთი* *такой* (2-е лицо), *ისეთი* *такой* (3-е лицо), *სხვა* *другой* противопоставляются неопределённым местоимениям *ერთი* *один*, *некто*, *ზოგი* *некоторые*, *კაცი* *некто*.

В группу неопределённых местоимений входят формы с вопросительно-неопределёнными частицами: -მე; -ლაცა: *ვინმე* *кто-то*, *некто*, *რამე* *что-то*, *нечто*, *ვილაცა* *кто-то*, *რაღაცა* *что-то*.

Определённость-неопределённость выражается при помощи указательных, определительных и неопределённых местоимений. Определительные местоимения склоняются по типу существительного.

3. Взаимное местоимение *ერთმანეთი* является производным именем, композитом [соединены две разные формы одного и того же имени *ერთ-მან* + *ერთი* (род. + им.)]. В склонении этого местоимения не участвуют формы родительного падежа. Оно не склоняется во мн. ч.

4. Не склоняются определённые местоимения *თვით*, *თვითონ*, *თავად* *сам*.

5. Притяжательные местоимения *შენი* твой и *თქვენი* ваш не могут образовывать формы звательного падежа. Однако в текстах XIX в. часто встречаются искусственные, калькированные формы (следствие влияния русского языка), например: *თქვენო აღმატებულებაგ! Ваше превосходительство!*; *თქვენო მაღალკეთილშობილებაგ! Ваше высокоблагородие!* Естественными являются такие формы, как: *შე ეშ-მაკო! Ах ты, чертёнок!*; *თქვე ოჯახაშენებულო! Вы, имеющий полную семью!* (иронич. оттенок); *ჰეი, თქვენ! Эй, вы!*

Склонение личных местоимений

სახ.	მე	შენ	ჩვენ	თქვენ
მოთხ.	მე	შენ	ჩვენ	თქვენ
მიც.	მე	შენ	ჩვენ	თქვენ
ნათ.	ჩემ+პოსლ.	შენ+პოსლ.	ჩვენ+პოსლ.	თქვენ+პოსლ.
მოქ.	-----	-----	-----	-----
ვით.	-----	-----	-----	-----
წოდ.	-----	შენ, შე	-----	თქვენ, თქვე

Личные местоимения 3-го лица совпадают с указательными. Личные местоимения 1-го и 2-го лица практически несклоняемы, в четырёх падежах (*им.*, *эрг.*, *дат.*, *род.*) они имеют только одну форму.

Склонение указательных местоимений

Падеж	მხ. რ. ед. ч.				მრ. რ. мн. ч.			
სახ.	ეს(ე)	ეგ(ე)	ის(ი)	იგი	ესენი	ეგენი	ისინი	იგინი
მოთხ.	ამა-ნ	მაგა-ნ	იმა-ნ	მა-ნ	ამა-თ	მაგა-თ	იმა-თ	მა-თ
მიც.	ამა-ს	მაგა-ს	იმა-ს	მა-ს				
ნათ.	ამ-ის	მაგ-ის	იმ-ის	მი-ს				

მოქ.	ამ-ით	მაგ-ით	იმ-ით	მი-თ	-----	-----	-----	-----
ვით.	ამა-დ	მაგ-ად	იმ-ად	მა-დ	-----	-----	-----	-----
წოდ.	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----

Если при существительных стоят указательные местоимения, то они не имеют падежных окончаний и представлены чистой основой.

Падеж	მხ. რ. ედ. ч.		
სახ.	ეს ბავშვ-ი	ეგ ქალ-ი	ის წიგნ-ი
მოთხ.	ამ ბავშვ-მა	მაგ ქალ-მა	იმ წიგნ-მა
მიც.	ამ ბავშვ-ს	მაგ ქალ-ს	იმ წიგნ-ს
ნათ.	ამ ბავშვ-ის	მაგ ქალ-ის	იმ წიგნ-ის
მოქ.	ამ ბავშვ-ით	მაგ ქალ-ით	იმ წიგნ-ით
ვით.	ამ ბავშვ-ად	მაგ ქალ-ად	იმ წიგნ-ად
წოდ.	-----	-----	-----

Падеж	მრ. რ. მნ. ч.		
სახ.	ეს ბავშვ-ებ-ი	ეგ ქალ-ებ-ი	ის წიგნ-ებ-ი
მოთხ.	ამ ბავშვ-ებ-მა	მაგ ქალ-ებ-მა	იმ წიგნ-ებ-მა
მიც.	ამ ბავშვ-ებ-ს	მაგ ქალ-ებ-ს	იმ წიგნ-ებ-ს
ნათ.	ამ ბავშვ-ებ-ის	მაგ ქალ-ებ-ის	იმ წიგნ-ებ-ის
მოქ.	ამ ბავშვ-ებ-ით	მაგ ქალ-ებ-ით	იმ წიგნ-ებ-ით
ვით.	ამ ბავშვ-ებ-ად	მაგ ქალ-ებ-ად	იმ წიგნ-ებ-ად
წოდ.	-----	-----	-----

Комментарии

Среди вопросительных местоимений наибольшим своеобразием при склонении отличаются **ვიბ** *кто?* и **რა** *что?*.

Падеж	შ. რ. ед. ч.	Вопросительно-притяжательный
სახ.	ვი-ნ <i>кто?</i>	ვის-ი <i>чей?</i>
მოთხ.	ვი-ნ	ვის-მა
მიც.	ვი-ს(ა)	ვისა-ს
ნათ.	ვი-ს(ა)	-----
მოქ.	----- (ვის-ით)	ვის-ით(ა)
ვით.	----- (ვის-ად)	ვის-ად
წოდ.	-----	-----

Замечание:

ვი – это корень, а показателем падежа, как отмечали Г. Шухарт и А. Шанидзе, в **სახელობითი** и **მოთხრობითი** является **-ნ**; также склоняются местоимения **არავინ** *никто*, *ничто* и **ნურავინ** *никто*. Вопросительное местоимение **რა** в ед. ч. теряет гласную **-ა** (в **ნათესაობითი** и **მოქმედებითი**), а во мн. ч. имеет полную основу.

Падеж	შ. რ. ед. ч.	შრ. რ. მნ. ч.
სახ.	რა <i>что?</i>	რა-ებ-ი
მოთხ.	რა-მ	რა-ებ-მა
მიც.	რა-ს	რა-ებ-ს
ნათ.	რ-ის	რა-ებ-ის
მოქ.	რ-ით	რა-ებ-ით
ვით.	რა-დ	რა-ებ-ად
წოდ.	-----	-----

Модели предложений

- ეგ კაცი არ მომწონს. Этот мужчина мне не нравится.
- ამ ბავშვებმა შესანიშნავად დაწერეს საკონტროლო წერა. Эти дети великолепно написали контрольную работу.

- მაგ ქალებმა დარგეს ეს ყვავილები. Те женщины посадили эти цветы.
- იმ წიგნების ყიდვა მე ვერ მოვასწარი. Я не успела купить те книги.

- რამ შეგაწუხათ? Что вас беспокоит?

- რისი ყიდვა გნებავთ? Что вы желаете купить?

- ვინ მოვიდა? Кто пришёл?

- ვისი გეშინიათ? Кого вы боитесь?

- რის გერიდებათ? Что вас смущает?

- ვისით მოაქვს მას თავი? Кем он гордится?

- შენმა მეგობარმა მოგაკითხა გუშინ? Твой друг пришёл за тобой вчера?

Упражнение 6. Просклоняйте следующие местоимения:

ჩემი, შენი, (ი)მისი, ყველა, ნურავინ, რამდენი, რომელი.

Упражнение 7. Вставьте пропущенные показатели:

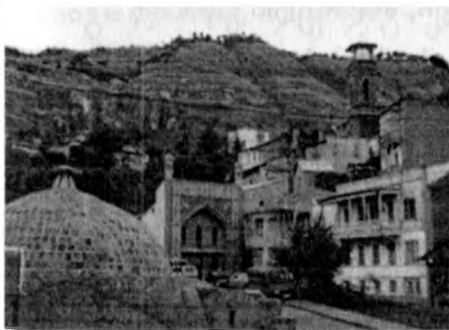
1) რა... აკეთებ? 2) ვი... უკეთებ? 3) ვი... ეძახი...? 4) რა... გადაგრიათ? 5) რა... იწებებ? 6) ვი... ეძებ? 7) თქვენ... ძალ-ღმა უკბინა მეზობელს? 8) შენი... ეს? 9) რა... სწავლობ? 10) რა... უყურებ? 11) ა... წიგნს სიამოვნებით ვიყიდი, ი... კი არ მომწონს. 12) ე... რვეული მე დამიტოვე, ი... წიგნს კი გაგატან. 13) ამა... ავიღებ, მომწონს, იმა... კი დედამისს ვუყიდი. 14) ამა... დროებით ეს გეყოფათ, შემდეგ კი ვნახოთ. 15) მაგა... ვერაფერს გაატყობინებ, დამიჯერე, წყლის ნაცვია. 16) ამი... თავის მოწონება სირცხვილია. 17) მა... საქმეს ადვილად მოევლება. 18) ვისი... ეს?

Грамматическая терминология

• ბრუნვა	падеж
• ბრუნება	склонение
• არსებითი სახელი	имя существительное
• ზედსართავი სახელი	имя прилагательное
• რიცხვითი სახელი	имя числительное
• ნაცვალსახელი	местоимение
• თავსართი	префикс
• ბოლოსართი	суффикс
• თავსართ-ბოლოსართი	префикс и суффикс
• კუმევა	стяжение
• კვეცა	усечение
• ფუძე	основа
• ძირი	корень

Текст: «Студенческий диалог»

სტუდენტური დიალოგი

Шиитская мечеть в Тбилиси

Базилика Анчисхати (VI в., Тбилиси)

- უკაცრავად, თქვენ რომელი კურსის სტუდენტი ხართ?
- მე პირველ კურსზე ვარ.
- სადაური ბრძანდებით?

- მე მოსკოვში ვცხოვრობ, მოსკოველი ვარ.

- რუსი ხართ?

- არა, ქართველი ვარ.

- რამდენადაც მე ვიცი, თქვენს კურსზე კიდევ ერთი ქართველია.

- არა, ცდებით. იგი რუსია საქართველოდან, მე კი ქართველი ვარ რუსეთიდან.

- თქვენს ჯგუფში ბევრი უცხოელია?

- საკმაოდ. არის ფრანგიც და ინგლისელიც, თურქი, არაბი, უზბეკი, სპარსელი და უკრაინელი.

- რა საინტერესოა! ჩემს ჯგუფში კი ბევრი კავკასიელი სწავლობს, ორი გოგონა შუა აზიიდანაა, ათი არაბი საფრანგეთიდან.

- თქვენ რუსეთის მოქალაქე ხართ?

- დიახ, მე რუსეთის მოქალაქე ვარ.

- მე კი ინდოეთიდან ჩამოვედი, ინდოელი ვარ.

- ინდოელის კვალობაზე, თქვენ შესანიშნავად ლაპარაკობთ რუსულად.

- დედა რუსი მყავს.

- თქვენ იცით ქართული?

- რა თქმა უნდა, ქართული ჩემი მშობლიური ენაა.

- რუსულსაც შესანიშნავად ფლობთ.

- გმადლობთ. რუსულს დიდი ხანია ვსწავლობ. უკვე თავისუფლად ვთარგმნი, ლექსიკონიც კი არ მჭირდება.

- კიდევ რომელი ენა იცით?

- გერმანული და ინგლისური. ფრანგული შესძის, მაგრამ ლაპარაკი ძალიან მიჭირს.
- აქ რა ენას სწავლობთ?
- იაპონურს.
- ო, რთული ენაა, იდეოგრაფიული დამწერლობით.
- რამდენი ხათვლა გაქვთ ამ სემესტრში?
- ამ სემესტრში ხუთი ხათვლა მაქვს და ოთხი გამოცდა.
- გისურვებთ წარმატებას!
- გმადლობთ!

Комментарии

1. Грузины сами себя называют ქართველი (ед. ч.), а свою страну – საქართველო. Восточногрузинское царство называлось იბერია, позже ივერია, или ქართლი. Западная Грузия называлась კოლხეთი.

2. Самоназвание грузинского языка – ქართული ენა.

Словообразовательный суффикс -ურს всегда заменяется суффиксом -ულ, если основа включает в себе звук რ, т.е. происходит диссимиляция. Например: რუსი *русский*, но რუს-ულ-ი ენა *русский язык*; ფრანგი *француз*, но ფრანგ-ულ-ი *французский*; გერმანელი *немец*, но გერმან-ულ-ი *немецкий*; გორი *Гори (город в Восточной Грузии)*, но გორ-ულ-ი *горийский*. Если в корне нет რ, то, естественно, присутствует суффикс -ურ, например: ინგლის-ურ-ი *английский*, ესპან-ურ-ი *испанский*, ჩინ-ურ-ი *китайский*.

3. Частица -ც *и, же, тоже* усиливает эмоциональную окраску высказывания и выражает семантику причисления себя (кого-л. к чему-л.) или притяжательность. Например: ქართულსაც ვსწავლობ *И грузинский изучаю*; მეც მოვდივარ *Я тоже иду*.

4. Если подлежащее обозначает неодушевлённый предмет и стоит во мн. ч., то сказуемое выражено ед. ч. С числительными существительное и глагол употребляются в ед. ч.

Если подлежащее обозначает одушевлённое лицо и стоит во мн. ч., то и сказуемое должно стоять во мн. ч.

Исключения: Если неодушевлённому субъекту приписываются человеческие качества, в этом случае глагол-сказуемое будет употребляться во мн. ч.: დღემ დაიხურა პირბადე, მთებმა დახუჭეს თვალები *День покрыл себя вуалью, горы закрыли глаза.*

ხეები დგას.

Деревья стоят (ед. ч.).

მდინარეები აღიღდა.

Реки наполнились водой.

სამი ბავშვი თამაშობს.

Три ребёнка играют.

ყველა ბავშვი თამაშობს.

Все дети играют.

ყველა მოვიდა.

Все пришли.

ბავშვები დგანან.

Дети стоят (мн. ч.).

ბატები სისინებენ.

Гуси шипят (мн. ч.).

Упражнение 8. Напишите монолог-резюме (кто вы, откуда, какие языки знаете, что будете изучать).

Упражнение 9. Вставьте пропущенные буквы:

1) ჩემი მეგობარი სწავლობ... ესპანურ... 2) მე ...იცო
იაპონ..., ჩინურ... 3) მე ...ლაპარაკობ ინგლისურ..., ფრანგ...,
იტალიურ... 4) მე მესმის ქართულ..., გერმანულ..., თურქულ...
5) მე ...თარგმნი [c] გერმანულ..., ფრანგულ..., იტალიურ...
6) მე ვარ ქართველ..., რუს..., თურქ..., სომეხ..., სპარს... 7) მე
...თარგმნი რუსულ..., იაპონურ..., ჩინურ... 8) ბიჭი მიდის
თეატრამ...ე. 9) დედა შვილით... მიდ... კინო... 10) რა ბავ-
შვი... იქცევი? 11) ის წიგნი ჩემთ... 12) მეგობარი სახლ...
მელოდება 9 საათზე. 13) მეგობრით... მოვა სტუმარი. 14) მის
სოფლამ... ნახევარი საათის გზაა. 15) ჩვენამ... არ მოაღწია
რიგმა. 16) მან იცი... სომხუ...ი. 17) შენ სწავლობ აზერ-
ბაიჯან...?

Речевой этикет

Как выразить своё согласие

➤ დიახ.	Да.
➤ რა თქმა უნდა! / რასაკვირველია!	Конечно!
➤ მართალს ბრძანებთ!	Вы правы!
➤ ჭეშმარიტად!	Истинно!
➤ ეს თავისთავად იგულისხმება!	Это само собой разумеется!
➤ მე ვიცი!	Я знаю!
➤ გამდლობთ, ყველაფერი წესრიგშია.	Спасибо, всё в порядке.

Как выразить своё несогласие

➤ სრულებითაც არა!	Совсем нет!
➤ სამწუხაროდ, არა!	К сожалению, нет!
➤ არაფერი მსგავსი!	Ничего подобного!
➤ პირიქით!	Напротив!
➤ საიდან მოიტანე?	С чего ты взял?
➤ თქვენ ცდებით!	Вы ошибаетесь! (ვეჯლ.)
➤ გეშლებათ!	Ошибаетесь!
➤ ვერ დავეთანხმებით!	Не могу согласиться!
➤ რას ბრძანებთ?!	Что вы говорите?! (ვეჯლ.)

Как сказать «ни да ни нет»

➤ ძნელი სათქმელია.	Трудно сказать.
➤ შესაძლოა.	Может быть.
➤ საეჭვოა.	Сомнительно.

Как поддержать беседу

- მართალს ბრძანებთ, ბატონო გურამ!
- Господин Гурам, вы говорите правду (вы правы)!

➤ რა თქმა უნდა, ეს ასეა, ქალბატონო თამთა!

Конечно, это так, госпожа Тамта!

➤ გეთანხმებით, მართალს ბრძანებთ, ეს თავისთავად იგულისხმება, ბატონო თორნიკე!

Я согласен с вами, вы правы, это само собой разумеется, господин Торникэ!

➤ მე ვიცი, რომ ეს ასეა, სასიამოვნოა, რომ თქვენც ასე ფიქრობთ.

Я знаю, что это так. Приятно, что вы тоже так думаете.

➤ დიდი მადლობა, ყველაფერი წესრიგშია, ბატონო სულხან!

Большое спасибо, всё в порядке, господин Сулхан!

➤ სამწუხაროდ, ვერაფრით დაგეხმარებით!

Жаль, ничем не могу помочь!

➤ ვწუხვარ, რომ არ შემიძლია დახმარება!

Жаль, что я не могу помочь!

➤ არაფერი მსგავსი არ მითქვამს!

Ничего подобного я не говорил!

➤ არაფერი მსგავსი არ გამიგია!

Ничего подобного я не слышал!

➤ პირველად მესმის თქვენგან, ქალბატონო ანა!

Я это первый раз (впервые) слышу от вас, госпожа Анна.

➤ სამწუხაროდ, მე სხვა აზრი გამაჩნია.

К сожалению, у меня другое мнение.

➤ ვერ დაგეთანხმებით, მე სხვაგვარად ვფიქრობ.

Не могу согласиться, я думаю по-другому.

➤ მე ვიცი, რომ ეს ასეა!

Я знаю, что это так!

➤ რას ბრძანებთ, ქალბატონო ნანული? მე ვერ დაგეთანხმებით.

Что вы говорите, госпожа Нанули? Я не могу с вами согласиться

➤ ძნელი სათქმელია, ნამდვილად ვერ დაგეთანხმებით, ბატონი შალვა!

Трудно сказать, на самом деле, не могу согласиться с вами, г-н Шалва

➤ შესაძლოა, რაიმე გამოვიდეს, ქალბატონო ნანა!

Быть может, что-то и получится, госпожа Нана

➤ ვეჭვობ, რომ შემიძლია თქვენი დახმარება!

Сомневаюсь, что я смогу вам помочь

➤ საეჭვოა, რომ ყველაფერი კარგად დასრულდეს.

Сомнительно, что всё хорошо закончится

Словарь

- ადამიანი человек (букв. от Адама; принадлежащий Адаму)
- ადვილად нареч. легко; просто
- ავიღებ (მე მას) возьму (я то)
- ანათებს (ის მას) 1) светится 2) светит; освещает (он то)
- არა отриц. частица 1) нет 2) не 3) ни
- არაბი араб
- აწვება (ის მას) давит (он то / на то)
- ახალი новый
- ბადალი равный; равноценный

- ბიჭი мальчик
- ბოდლი 1. повел. Простите! 2. извинение
- ბრწყინვალე блестящий; великолепный
- ბუდე гнездо
- ბუღბული перс. соловей
- გააგებინებ (შენ მას მას) кауз. дашь возможность понять (ты ему то)
- გაგატან (მე შენ მას) да тебе унести (то)
- გადაგრიათ (თქვენ მან) свёл с ума (вас он)

- გალობა пение (*птиц; церковное*)
- გამართეს (მათ ის) устроили (они то)
- გამაცოცხლა (მან მე) 1) оживил 2) приободрил (меня он)
- გერმანია Германия
- გერმანული немецкий
- გლეჯს (ის მას) вырывает (он то)
- დამიტოვე (შენ მე იგი) оставь (ты мне то)
- დამიჯერე! (შენ მე) 1) Поверь! 2) Послушай! (ты меня)
- დაუვარდა (ის მას) уронил (он то)
- დიახ / კი / ჰო утверждает. частица да
- ღროებით нареч. временно
- ღუღუნ ბормотание
- ენა язык
- ეტლი коляска
- ვაჟი / ვაჟიშვილი сын
- თავის მოწონება кокетничать; красоваться
- თარი тари (музыкальный инструмент)
- თივა сено
- თოფი ружьё
- თურქი турок

- იაპონელი японец
- ითოშება (ის) зябнет (он)
- ინგლისი Англия
- ინგლისური английский
- იყიდა (მან იგი) купил (он то)
- კამათი спор; прения
- კითხვა I მასდარ 1. чтение 2. читать
- კითხვა II вопрос
- კითხულობს (ის მას) 1) читает 2) спрашивает (он то)
- კოკორი бутон; почка (*на дереве*)
- მაპატიეთ! повел. Извините!, Простите!
- მე კავკასიელი ვარ Я кавказец
- მინდორი поле
- მოქალაქე гражданин
- მუდამ ჟამს нареч. всегда, в любое время
- მშობლიური родной
- მწვავე острый
- საზამთრო арбуз
- საუბარი беседа, разговор
- საქართველო Грузия
- საშინელი ужасный, ужа-
сающий

- სთხოვს (ის მას მას) просит (он у него то)
- სირცხვილი стыд
- სპარსელი ირანец; перс
- უზბეკი узбек
- უკრაინელი украинец
- ურემი арба
- ფლობთ (თქვენ მას) владеете (вы им)
- ფრანგი француз
- ფრანგული французский
- ქათქათებს отдаёт белиз-
ной (т.е. чистый)
- ქალიშვილი 1) дочь 2) де-
вушка 3) дева
- ქართველი грузин
- ღრუბელი облако
- ყვავის цветёт
- ყველა определит. мест. все
- შესანიშნავი замечательный

- შუა აზია Средняя Азия
- ცენტრალური აზია Цен-
тральная Азия
- ცუდი плохой
- ძირი 1) корень 2) дно 3) под-
ножие (горы) 4) подошვა (обуви)
- ძირიანად нареч. с корня-
ми; ქარმა ხე ძირიანად მო-
გლიჯა Ветер вырвал дерево с
корнями
- ძნელი სათქმელია... ввод.
оборот трудно сказать
- წინა აზია Передняя Азия
- წინა დღეს нареч. накануне
- წინაშე пред, перед
- წყლის ნაყვა ფраз. толочь
воду в ступе
- ჭრის (ის მას) режет (он то)
- ჯგუფი группа
- ჯირითი скачки; бега

УРОК ШЕСТОЙ

Спряжение глаголов

I серия. Круг будущего времени

Ряд მყოფადი (будущий)

Словоформа 1-го лица ед. ч. ряда მყოფადი отвечает на вопрос რას ვიზამ? *Что я сделаю?*. Ряд будущего состоит из двух элементов: *будущее время + изъявительное наклонение*. Существует три способа образования ряда მყოფადი.

1-й способ: к основе глагола настоящего времени присоединяется преверб (глагольная приставка). Например, ვწერ я пишу – დავწერ я напишу, ვაკეთებ я делаю – გავაკეთებ я сделаю, ვხატავ я рисую – დავხატავ я нарисую.

2-й способ: конфикс -ი-ებ – для одноличных глаголов;
конфикс -უ-ებ, реже -უ – для двухличных глаголов.

აწმყო настоящее время	მყოფადი будущее время
ვ-ცხოვრობ живу	ვ-ი-ცხოვრ-ებ буду жить, проживу
ვ-ცურავ плаваю	ვ-ი-ცურ-ებ поплаваю
ვ-ხტუნავ прыгаю	ვ-ი-ხტუნ-ებ попрыгаю
ვ-მუშაობ работаю	ვ-ი-მუშავ-ებ поработаю
აწმყო настоящее время	მყოფადი будущее время
ვ-ღარაჯობ сторожу	ვ-უ-ღარაჯ-ებ посторожу
ვ-კბენ кусаю	ვ-უ-კბენ укушу
ვ-წამლობ лечу	ვ-უ-წამლ-ებ буду лечить, полечу

3-й способ: изменение основы.

აწმყო настоящее время	მყოფადი будущее время
ვ-ეუბნები говорю (я ему то)	ვ-ეტყვი скажу
ვ-არ я есть	ვ-იქნები буду
ვ-ამბობ говорю (я то)	ვ-იტყვი скажу
მო-მ-აქე-ს приношу (я то сюда)	მო-ვ-იტ-ან принесу
მი-მ-ყავ-ს веду (я того туда)	მი-ვ-იყვ-ან приведу

მყოფადი выражает действие, которое совершится в будущем. В том случае, если у видовых глаголов в этом ряду есть преверб, вид у них будет совершенный.

შ. რ. ед. ч.	მრ. რ. мн. ч.
მე და-ვ-წერ напишу	ჩვენ და-ვ-წერ-თ напишем
შენ და-წერ	თქვენ და-წერ-თ
ის და-წერ-ს	ისინი და-წერ-ენ

Ряд ხოლმეობითი (многократный, условный)

Словоформа 1-го лица ед. ч. ряда ხოლმეობითი отвечает на вопрос რას ვიზამდი? *Что я сделал бы?*. Этот ряд употребляется для обозначения обусловленных действий в прошлом. Состоит из трёх элементов: **прошедшее время + изъявительное наклонение + многократность действия**. Формула ხოლმეობითი: მყოფადი + ღ (ოღ) + ი (в 1-м и 2-м лице).

მყოფადი	ხოლმეობითი
ვ-იცხოვრებ поживу	ვ-იცხოვრებ-ღ-ი пожил бы
და-ვ-წერ напишу	და-ვ-წერ-ღ-ი написал бы
ვ-იქნები-ი буду	ვ-იქნებ-ოღ-ი был бы

Ряд ხოლმეობითი

მხ. რ. ед. ч.	მრ. რ. мн. ч.
მე და-ვ-წერ-ღ-ი я написал бы	ჩვენ და-ვ-წერ-ღ-ი-თ мы написали бы
შენ და-წერ-ღ-ი ის და-წერ-ღ-ა	თქვენ და-წერ-ღ-ი-თ ისინი და-წერ-ღ-ნენ
მე ვ-ი-ცხოვრ-ებ-ღ-ი я пожил бы	ჩვენ ვ-ი-ცხოვრ-ებ-ღ-ი-თ мы пожили бы
შენ ი-ცხოვრ-ებ-ღ-ი ის ი-ცხოვრ-ებ-ღ-ა	თქვენ ი-ცხოვრ-ებ-ღ-ი-თ ისინი ი-ცხოვრ-ებ-ღ-ნენ

Ряд მყოფადის კავშირებითი (сослагательный настояще-будущий)

Словоформа 1-го л. ед. ч. ряда мყოფადის კავშირებითი отвечает на вопрос რას ვიზამდე? *Что я сделаю бы в будущем?*. У этого ряда два элемента: **сослагательное наклонение + настоящее или будущее время.**

Формула მყოფადის კავშირებითი: მყოფადი + ღ (ოღ) + ე.

Ряд მყოფადის კავშირებითი

მხ. რ. ед. ч.	მრ. რ. мн. ч.
მე ვ-ი-ცხოვრ-ებ-ღ-ე чтобы я жил	ჩვენ ვ-ი-ცხოვრ-ებ-ღ-ე-თ чтобы мы жили
შენ ი-ცხოვრ-ებ-ღ-ე ის ი-ცხოვრ-ებ-ღ-ე-ს	თქვენ ი-ცხოვრ-ებ-ღ-ე-თ ისინი ი-ცხოვრ-ებ-ღ-ნენ
მე და-ვ-წერ-ღ-ე чтобы я писал	ჩვენ და-ვ-წერ-ღ-ე-თ чтобы мы писали
შენ და-წერ-ღ-ე ის და-წერ-ღ-ე-ს	თქვენ და-წერ-ღ-ე-თ ისინი და-წერ-ღ-ნენ

Ряды сослагательного наклонения трудно перевести на русский язык. В переводе все они сливаются в одну форму: *чтобы я жил, чтобы я писал* и т.д.

Упражнение 1. Переведите на грузинский язык:

1) Я пойду в школу. 2) Я напишу сложное сочинение. 3) До вечера он переведёт эту страницу. 4) Мы погуляем в ботаническом саду. 5) Я буду сторожить дом соседки, пока она не вернётся из магазина. 6) Я сделала бы задание, но у меня нет книги. 7) Если бы он получил квартиру, я жила бы в городе. 8) Я буду читать и писать весь день. 9) Студент напишет реферат по истории. 10) Подруга написала бы курсовую работу, но у неё нет сейчас времени. 11) Он побелил бы потолок, но у него нет кисти. 12) Художник с удовольствием нарисовал бы эту женщину, но она не желает. 13) Мой друг выучил бы японский, но у него нет учителя. 14) Актёр хотел бы сыграть эту роль, но он не нравится режиссёру. 15) Советник доложил бы всё послу, но у него не было (он не имел) информации. 16) Если бы я умёл рисовать... 17) Если бы мой брат учился хорошо... 18) Если бы он поехал домой вовремя...

Упражнение 2. Вставьте пропущенные буквы:

1) მთელი დღე საქმეს ვაკეთებ...ი, ისე შემომადამ...ა, ვერც კი გავიგე. 2) დიდი სიამოვნებით ...იცხოვრებ... ამ ქუჩაზე, ბინა რომ მეშოვა. 3) არ დაწერ... და მისი აჯობებ... 4) საქმეს კარგად რომ აკეთებ... იგი, მაშინ რაღა უჭირ...

Упражнение 3. Проспрягайте следующие глаголы и составьте с ними предложения. Укажите падежи субъекта и объектов (если они имеются).

კბენს *кусает*, ალაგებს *убирает*, წვავს *жарит*, ჭამს *ест*, ათეთრებს *белит*, თხზავს *сочиняет*, თამაშობს *играет*.

Упражнение 4. Переведите на русский язык:

1) სტუდენტი რეფერატს დაწერს. 2) მოსწავლე რომ თხზულებას დღეს დაწერდეს, ხვალ კარგ შეფასებას მიიღებდა. 3) მე რას ვიტყოდი, ამას უკვე მნიშვნელობა აღარ ჰქონდა. 4) ვიტყვებდით თუ ვიცინებდით, საქმეს წინ მაინც ველარ წავწევდით. 5) თარჯიმანი თუ დღესვე გადათარგმნის ხელშეკრულებას, ხვალ ნოტარიუსთან გაგაფორმებთ. 6) ადამიანის რომ ესმოდეს ამ ძაღლს, მაშინ პირუტყვი აღარ იქნებოდა.

Спряжение глаголов во II серии

Во II серии два ряда: **წყვეტილი** (прошедший прерывный, иначе – аорист) и **კავშირებითი II** (сослагательный II).

Аорист (греч. aóristos) – грамматическая категория праиндоевропейского глагола, выражавшая совокупность нескольких парадигм личных форм, которые имеют относительно общее видовременное значение недлительного совершённого в прошлом действия. Развитие грузинского **წყვეტილი** осуществлялось в тесном взаимодействии с другими глагольными категориями.

Ряд **წყვეტილი** (аорист) состоит из двух элементов: **прошедшее время + изъявительное наклонение**. **წყვეტილი** отвечает на вопрос *რა ვქენი? Что я сделал?*.

У **წყვეტილი** два показателя, две форманты ряда – ე, ი.

–ე: და-ვ-ხატ-ე я нарисовал, ვ-იცხოვრ-ე я пожил.

–ი: და-ვ-ღნ-ი я растаял, გა-ვ-თბ-ი я согрелся.

Эти префиксы будут представлены в глаголе в 1-м и 2-м лице как единственного, так и множественного числа. Существует **წყვეტილი** без форманты, например: მო-ვ-კალ უბილ, ვ-უთხარ(ი) *сказал*.

Запомните последовательность:

преверб + субъектный префикс + корень + Ø + ს; ა; ო.

შვ. რ. ედ. ჩ.		მრ. რ. მნ. ჩ.	
სოვ. ვიდ	ნესოვ. ვიდ	სოვ. ვიდ	ნესოვ. ვიდ
მე და-ვ-წერ-ე я написал	ვ-წერ-ე я писал	ჩვენ და-ვ-წერ-ე-თ мы написали	ვ-წერ-ე-თ мы писали
შენ და-წერ-ე	წერ-ე	თქვენ და-წერ-ე-თ	წერ-ე-თ
მან და-წერ-ა	წერ-ა	მათ და-წერ-ეს	წერ-ეს

შვ. რ. ედ. ჩ.		მრ. რ. მნ. ჩ.	
სოვ. ვიდ	ნესოვ. ვიდ	სოვ. ვიდ	ნესოვ. ვიდ
-----	მე ვ-იცხოვრ-ე я жил	-----	ჩვენ ვ-იცხოვრ-ე-თ мы жили
-----	შენ იცხოვრ-ე	-----	თქვენ იცხოვრ-ე-თ
-----	მან იცხოვრ-ა	-----	მათ იცხოვრ-ეს

Этот ряд может передавать и повелительное наклонение в утвердительной форме. В этом случае время будет будущее, а не прошедшее.

კარგად ისწავლე! Учись хорошо!

სწრაფად დაწერე! Напиши быстро! / წერე! Пиши!

ლამაზად დახატე! Нарисуй красиво! / ხატე! Рисуй!

წყვეტილი может выражать как совершенный, так и несовершенный вид: დავწერე - ვწერე; დავხატე - ვხატე; ავაშენე - ვაშენე; დავლოცე - ვლოცე.

Запомните!

С переходными глаголами S будет стоять в эргативе, а глагол-сказуемое – в аористе: სტუდენტმა დაწერა ნაშრომი *Студент написал работу*. S будет стоять в эргативе и в том случае, если глагол медио-активный: თამარმა დიდხანს იმეფა *Тамара царствовала долго*.

Ряд კავშირებითი II (второй сослагательный)

Сослагательный настояще-будущего (т.н. оптатив) отличается от двух других сослагательных (აწმყოს კავშირებითი и მყოფადის კავშირებითი) по способу образования и по синтаксической связи (у переходных глаголов). Вопрос – რა გქნა? *Что делать?*

Показатели ряда у კავშირებითი II: -ო, -ე, -ა.

-ო: და-ვ-წერ-ო, და-ვ-ხატ-ო, გა-ვ-აკეთ-ო, ვ-იცხოვრ-ო.

-ე: გა-ვ-თბ-ე, გა-ვ-შრ-ე, გა-ვ-ხმ-ე.

-ა: მო-ვ-კლ-ა, ვ-უთხრ-ა.

Запомните!

-ა и -ო представлены во всех лицах ед. и мн. ч., а -ე – только в 1-м и 2-м лице как единственного, так и множественного числа.

Если у глагола в წყვეტილი (в аористе) показателем ряда является суффикс -ე, то в კავშირებითი II он будет иметь суффикс -ო: და-ვ-წერ-ე – და-ვ-წერ-ო. Если у глагола в წყვეტილი (в аористе) показателем ряда является суффикс -ი, то в კავშირებითი II показателем ряда у этих глаголов будет -ე: გა-ვ-თბ-ი – გა-ვ-თბ-ე; გა-ვ-შრ-ი – გა-ვ-შრ-ე.

Если у глагола в წყვეტილი отсутствует показатель ряда, то в კავშირებითი II показателем ряда будет -ა: მო-ვ-კლ(ი) – მო-ვ-კლ-ა; ვ-უთხარ(ი) – ვ-უთხრ-ა.

Последовательность: **основа аориста + ე/ო/ა (ს).**

Ряд კავშირებითი II

მხ. რ. ед. ч.		მრ. რ. мн. ч.	
сов. вид	несов. вид	сов. вид	несов. вид
-----	მე ვ-იცხოვრ-ო	-----	ჩვენ ვ-იცხოვრ-ო-თ
-----	შენ იცხოვრ-ო	-----	თქვენ იცხოვრ-ო-თ
-----	მან იცხოვრ-ო-ს	-----	მათ იცხოვრ-ო-ნ
	пусть живёт		пусть живут

Запомните!

Этот ряд может выражать и повелительное наклонение как совершенного, так и несовершенного вида:

დაწეროს! Пусть напишет! (3 л. ед. ч.) / წეროს! Пусть пишет!

გაკეთოს! Пусть сделает! (3 л. ед. ч.) / აკეთოს! Пусть делает!

იტეოს! Пусть плачет! (3 л. ед. ч.)

იცინოს! Пусть смеется! (3 л. ед. ч.)

ვიცინოთ! Посмеёмся! (1 л. мн. ч.)

ვიტეოთ! Поплачем! (1 л. мн. ч.)

Запомните!

Частица **არ** не + **კავშირებითი II** (сослагательное II)

არ დაწერო! Не пиши! არ დაწეროს Пусть не пишет.

არ გააკეთო! Не делай! არ გააკეთოს Пусть не делает.

არ დახატო! Не рисуй! არ დახატოს Пусть не рисует.

არ უთხრა! Не говори! არ უთხრას Пусть не говорит.

Запомните!

Выразить модальность можно с помощью следующей конструкции:

მე მინდა Я хочу (или **მე მსურს** Я желаю) + **смысловый глагол**
в კავშირებითი II.

Если **უნდა** не меняется по лицам (**მე უნდა** **გავაკეთო**, **შენ უნდა** **გაკეთო**, **მან უნდა** **გაკეთოს**), то в этом случае **უნდა** будет модальной частицей. Модальные частицы (**დაე** *пусть*, **ნეტა** *хоть, лишь бы*) часто притягивают к себе **კავშირებითი II.**

მე მინდა Я хочу
+ კავშირებითი II

ვ-ისწავლ-ო	выучить
გა-ვ-აკეთ-ო	сделать
და-ვ-წერ-ო	написать
და-ვ-ხატ-ო	нарисовать

მას სურს Он желает
+ კავშირებითი II

ისწავლ-ო-ს	учиться
გა-ა-კეთ-ო-ს	сделать
და-წერ-ო-ს	написать
და-ხატ-ო-ს	нарисовать

Запомните!

Модель приглашения к совместному действию. Для этого используется следующая конструкция:

მოდით Давайте + смысловой глагол в კავშირებითი II.

Например: მოდით ფანჯარა და-ვ-ხურ-ო-თ! *Давайте закроем окно!*; მოდი დავალება და-ვ-წერ-ო-თ! *Давай напишем задание!*; მოდი ეს ფურცელი გადა-ვ-თარგმნ-ო-თ! *Давай переведём эту страницу!*; მოდი გა-ვ-თბ-ე-თ! *Давай погреемся!*; მოდი ა-ვაშენ-ო-თ! *Давай построим!*; მოდი კინოში წავიდ-ე-თ! *Давай пойдём в кино!*

В данном случае კავშირებითი II передаёт значение будущего времени, а მოდი выступает как модальная частица, а не глагольная словоформа.

Запомните!

Конструкции: **частичи უნდა должен, надо, შეიძლება можно, ეგეб быть может, ნეტა лишь бы, დაე пусть + смысловой глагол в კავშირებითი II.** Эти синтаксические конструкции тоже передают модальность.

მე უნდა Я должен
+ კავშირებითი II

ვ-იცინ-ო	смеяться
და-ვ-წერ-ო	написать
და-ვ-ხატ-ო	нарисовать
ვ-იცხოვრ-ო	жить
ვ-იშრომ-ო	трудиться

შეიძლება Можно
+ კავშირებითი II

გადა-ვ-თარგმნ-ო	перевести
შემო-ვ-იღ-ე	войти
ა-ვ-იღ-ო ეს	взять это
კარი გა-ვ-აღ-ო	открыть дверь
ფანჯარა გამო-ვ-აღ-ო	открыть окно
და-ვ-წერ-ო	написать

Запомните!

1. В грузинском языке **время** и **наклонение** синтаксического порядка, поскольку одна и та же форма глагола может, в зависимости от контекста, выражать разное время и наклонение.

Настоящее время имеет всегда один несовершенный вид и выражается словоформами აწმყო, например: სურათს ვხატავ *Я рисую картину*. Этими формами выражается т.н. постоянное настоящее: მონადირე ნადირობს *Охотник охотится*; დედამიწა ბრუნავს *Земля вертится*. По мнению лингвистов, существует один-единственный контекст, где настоящее время может передаваться перфектной формой глагола ყოფნა *быть* в составном сказуемом: კეთილი ყოფილა *Оказывается, добрый [есть]* (Ш. Дзидзигური, Р. Чанишвили).

Будущее время выражается словоформами ряда მყოფადი как совершенного, так и несовершенного вида. В определённых контекстах будущее время можно выразить через ряд აწმყო, например: ხვალ ვაკეთებ *Завтра я сделаю*, или через словоформы კავშირებითი II (უნდა + კავშირებითი II) – უნდა გავაკეთო *Я должен сделать*.

Прошедшее время выражается словоформами წყვეტილი как несов., так и сов. вида: ვხატე *рисовал* – დავხატე *нарисовал*.

2. В грузинском языке различаются **продолжительное** (дюративное) и **моментное** действие. В современном грузинском языке противопоставляются два вида: совершенный (с превербом) и несовер-

шенный (без преверба), но основным является противопоставление по признаку прерывности (моментальности) – непрерывности (дюративности). Прерывными являются *წყვეტილი* аорист и *კავშირებითი* II оптатив.

Упражнение 5. Образуйте ряды II серии следующих глаголов:

ტირის плачет, *ლოცავს* благословляет, *მეფობს* царствует, *კბენს* кусает, *ბანს* купает, *ჭამს* ест, *სვამს* пьёт.

Упражнение 6. Переведите на грузинский язык:

1) Давай выучим это стихотворение. 2) Давай испечём торт. 3) Давай уберём комнату. 4) Давайте поприветствуем гостя. 5) Давайте попросимся с другом. 6) Давай половим рыбу. 7) Давайте переведём этот роман. 8) Давайте подметём и помоём полы. 9) Давай погладим бельё и брюки. 10) Давай починим кран.

Упражнение 7. Переведите на грузинский язык:

1) Я хочу сварить фасоль. 2) Я хочу пожарить мясо. 3) Я желаю выслушать тебя. 4) Ты хочешь написать задание? 5) Вы хотите помочь мне? 6) Они желают перевести Гомера. 7) Вы можете это сделать? 8) Они хотят послушать этого артиста? 9) Вы поможете мне? 10) Ты должен уйти?

Упражнение 8. Переведите на грузинский язык:

1) Посол долго жил в Москве. 2) Он писал сочинение весь вечер. 3) Вы долго рисовали портрет прекрасной девы. 4) Ребёнок вырезал ножницами цветных бумажных птиц. 5) Мы долго делали эти забавные игрушки для новогодней ёлки. 6) Я проживал в этом доме, на этой улице два года. 7) Влюблённые учились в одной группе. 8) Вы занимались вчера вместе? 9) Вы переводили эту главу вместе? 10) Вчера весь день рабочие белили потолок. 11) В это время женщина закрывала окно. 12) Сосед каждое утро поливал нарциссы. 13) В саду уже расцвели персики и сливы. 14) Если бы я мог писать так, как он! 15) Если бы она

жила на третьем этаже, я бы пешком поднялся к ней. 16) Если бы переводчик пришёл вечером, мы бы успели завершить две главы.

Упражнение 9. Проспрягайте в круге წყვეტილი глаголы:

ათეთრებს *белит*, თარგმნის *переводит*, იღებს *берёт, получает*.

Отрицательные частицы

უარყოფითი ნაწილაკები

1. В грузинском языке есть три отрицательные частицы – **არ**, **ვერ** и **ნუ**. На русский язык они переводятся частицей «не», хотя между ними существует смысловая разница. **არ**, **ვერ** и **ნუ** передают разные эмоционально-экспрессивные оттенки.

2. Частица **არ** употребляется для отрицания действия при нежелании действующего лица совершить его. **არ** употребляется почти со всеми глаголами во всех формах спряжения:

არ ვწერ	не пишу	არ + ряд наст. времени (აწმყო)
არ გააკეთებ	не сделаю	არ + ряд буд. времени (მყოფადი)
არ გააკეთე	не сделал	არ + аорист (წყვეტილი)
არ მოვალ	не приду	არ + ряд буд. времени (მყოფადი)
არ ისწავლი?	не выучишь?	არ + ряд буд. времени (მყოფადი)

С отрицанием **არ** все три лица обслуживаются формами **კავშირებითი II**.

არ დავწეროთ	не напишем
არ დაწეროთ	не пишите (не смейте писать)
არ დაწეროს	пусть не пишет

Частица **არ** имеет также значение запрещения действия:

არ დაწერო!	Не пиши!
არ ჭამო!	Не ешь!
არ გააკეთო!	Не делай!
არ დაგავიწყდეს!	Не забудь!

3. ვერ обозначает отрицание действия, которое человек хотел, но по какой-то причине не смог совершить. ვერ + აწმყო (ряд настоящего), ვერ + უწყვეტელი (прош. непрерывное), ვერ + მო-უადი (ряд будущего), ვერ + წყვეტილი (аорист):

ვერ დავწერე	не смог (я) написать
ვერ გავაკეთებ	не смогу сделать
ვერ მოვალ	не смогу прийти
ვერ ვისწავლიდი	не смог бы (я) выучить

Запомните!

ვერ – отрицание возможности.

4. Частица ნუ употребляется со всеми рядами изъявительного наклонения во всех лицах и обозначает запрет действия (с оттенком совета, просьбы). Частица არ употребляется со всеми рядами сослагательного наклонения и, в отличие от частицы ნუ, передаёт семантику более категоричного запрета действия:

ნუ მუშაობს!	Пусть не работает!
ნუ ჭამს ბევრს!	Ему не следует так много есть!
ნუ წახვალ!	Тебе не следует уходить!
ნუ გააკეთებდა!	Не следовало бы ему это делать!
ნუ დაივიწყებ!	Тебе не следовало бы забывать!

Частица ნუ не употребляется с пассивными глаголами.

5. При переводе на русский язык смысловые оттенки არ, ვერ, ნუ желательно подчеркнуть или уточнить другими словами.

6. В грузинском языке отрицательные частицы предшествуют глаголу. Их местоположение изменить нельзя. Исключением может быть только поэтическая речь.

7. Частица ნუ, которая имеет запрещающий оттенок, не употребляется с глаголами в прошедшем времени. Нельзя запретить то, что уже произошло.

8. Частица **ვერ** не употребляется в формах повелительного наклонения, а также с глаголами: *აზის есть, აზსებობს существует, იპყოფება находится, აქვს имеет (неодуш.), ჰყავს имеет (одуш.), უყვარს любит, სძულს ненавидит, მოსწონს нравится.*

9. Частицы **არ**, **ვერ** и **ნუ** участвуют в словообразовательных процессах и образуют целые группы отрицательных частиц с сохранением исходной смысловой окраски.

- *Простое отрицание.* **არ**, **არა** *не, ни* и образованные от них частицы: **არც** *не, ни, ни... же;* **აღარ** *не, более не;* **აღარც** *не... же, уже не;* местоимения: **არავინ** *никто,* **არაფერი** *ничего, ничто;* **არავითარი** *никакой;* наречия: **არსად** *нигде;* **არასდროს** *никогда.*

- *Отрицание возможности.* **ვერ** *не;* **ვერა** *не, ни* и образованные от них частицы: **ვერც** *не, ни... же;* **ველარ** *не, ни, никак;* **ველარც** *не, ни... же;* местоимения: **ვერავინ** *никто;* **ვერავითარი** *никакой;* наречия: **ვერსად** *нигде, негде;* **ვერასოდეს** *никогда.*

- *Запрет.* **ნუ** *не, ни* и образованные от неё частицы: **ნულარ** *ни... же;* **ნურც**, **ნულარც** *ни... же;* местоимения: **ნურავინ** *никто;* **ნურაფერი** *ничего, ничто;* **ნურავითარი** *никакой;* наречия: **ნურსად** *нигде;* **ნურასოდეს** *никогда.*

Частица **ღა** в сочетании с отрицательными частицами **არ**, **ვერ** и **ნუ** указывает на то, что отрицание содержит оттенок сожаления и факт, вызывающий эту реакцию, надо искать в тексте.

10. В русском языке ареал употребления частицы «не» достаточно широк. «Не» употребляется как при простом отрицании, так и для отрицания возможности действия.

11. В современном литературном грузинском языке встречается и двойное отрицание, но предпочтение отдаётся простому отрицанию.

Запомните!

მე ვერ გავიგე.

Я не смог понять.

მე ვერ ვაკეთებ.

Я не могу сделать.

მე ვერ ვწერ.	Я не могу писать.
ნუ მეტყვი!	Не следует тебе говорить мне это.
ნუ დამირეკავ!	Тебе не следует мне звонить.
ნუ აჩქარდებით!	Не спешите! Не следует спешить.
არ გააკეთო!	Не делай!
არ ღარეკო!	Не звони!
არ აჩქარდე!	Не спеши!
არ დააგვიანო!	Не опаздывай!

Упражнение 10. Переведите на русский язык:

1) ბატონი გიორგი არ არის მასწავლებელი. 2) დედაჩემი სახლში არ იმყოფება. 3) ბავშვს არც წიგნი აქვს, არც რვეული. 4) მას ძალიან არ ჰყავს. 5) ჟურნალისტს არა აქვს მასალა. 6) მასწავლებელს არ ჰყავს შვილი. 7) არ არსებობს ასეთი ანკეტა. 8) ლექტორი არ იმყოფება აუდიტორიაში. 9) ბავშვმა ვერც კი დაწერა დავალება. 10) ჟურნალისტმა მასალაც ვერ მოიძია. 11) ქალს არც ბინა აქვს. 12) ნუ ღარეკავთ გვიან ღამით! 13) ნუ აგვიანებთ სახლში! 14) ნუ მოსწევთ აუდიტორიაში! 15) ნუ დაიძინებთ გვიან! 16) ნუ მომატყუებ! 17) ამ მხატვარმა არ გადახატოს ეს ტილო! 18) ნუ დამხატავ! 19) ნუ დამიწერ! 20) ნუ წამართმევ! 21) ვერ ვაძლევ და რა ვქნა!

Упражнение 11. Переведите, по мере возможности, на русский язык конструкции с отрицанием:

1) შენ არსად არ წახვალ! 2) მას არსად არ დაურეკავს! 3) ნურსად ნუ ღარეკავ! 4) ვერაფერი ვერ გავიგე! 5) არაფერიც არ დახატოს! 6) არაფერიც არ დაწერო! 7) ნურაფერზე ნუ ღარდობ! 8) ვერაფერიც ვერ ვისწავლე! 9) ეს შენ არ დაწერო! 10) ის მან არ დახატოს! 11) ნურსადაც ნუ ღარეკავს! 12) ნურავინ ნუ მოვა! 13) ვერასოდეს ვერ გავიგებთ იმას, რაც მოხდა!

14) ვერსად ვერ მივდივარ! 15) ნუ მოსწევთ! 16) ნუ დაანავ-
ვიანებთ! 17) ნაგავს აქ ნუ დაყრით! 18) ნუ გადახვალთ წითელ
შუქზე!

Упражнение 12. Переведите на грузинский язык:

1) Они нигде не ходят. 2) Мой друг ничего не написал. 3) Студент
никуда не смог поехать на лето. 4) Никогда не курите! 5) Никогда не ешь-
те ночью! 6) Нигде не оставляйте свои вещи! 7) Никогда не говорите:
«Никогда не сделаю!» 8) Никогда не переходите дорогу на красный свет!
9) Никогда не опаздывайте на деловую встречу! 10) Я уже не та, и он то-
же не тот. 11) Ничего не случилось, а мне всё равно страшно. 12) «Никого
не бойся, я здесь!» – сказала мать малышу. 13) Я никого не боюсь, даже
волка в лесу (фраз.). 14) Я ничего не знаю по этому предмету. 15) Мой
преподаватель сегодня ничего не смог мне объяснить.

Вопросительные и относительные слова

Вопросительные слова легко отличить от соответствующих им
относительных – с последними очень часто употребляется частица -ც.

Анафора выражается относительными местоимениями. Они часто
выполняют в сложноподчинённых предложениях роль указательных слов.

Вопросительные слова		Относительные слова	
ვინ?	Кто?	ვინც	кто
რა?	Что?	რაც	что
სად?	Где?	სადაც	где
როდის?	Когда?	როდესაც	когда
საიდან?	Откуда?	საიდანაც	откуда
რამდენი?	Сколько?	რამდენიც	сколько
რატომ?	Почему?	რატომაც	почему
რომელი?	Который?	რომელიც	который
როგორი?	Какой?	როგორიც	какой

Текст: «Люди, люди...»

ვინ ვინ არის?

ბატონი კონსტანტინე ბიოლოგია. იგი უნივერსიტეტის სამეცნიერო კვლევით ცენტრში მუშაობს. რა თქმა უნდა, ხელფასი არ ჰყოფნის. მას ცოლი და სამი შვილი ჰყავს, გატაცებულია მუსიკით.

ქალბატონი მანანა ამჟამად უმუშევარია. იგი ოცდაათი წლისაა. მან კონსერვატორია დაამთავრა. ქალბატონ მანანას მცირეწლოვანი შვილი ჰყავს, გატაცებულია სპორტით.

ბატონი ბესო მრეწველია. მის ფაბრიკაში ორმოცდაათი კაცი მუშაობს. ისინი სვიტრებს, პულოვერებს, ქუდეებსა და შარფებს ქსოვენ. ნაწარმი კარგი ხარისხისაა და კარგადაც იყიდება. ბატონი ბესო ნედლეულის სიძვირეს უჩივის. მას დაოჯახებული შვილები ჰყავს. იგი ქვრივია.

ქალბატონი სალომე ჟურნალისტია. ის გაზეთ «დროებაში» კრიმინალურ ქრონიკას უძღვება. მასალა უხვად მოიპოვება და მას საქმეც თავზე საყრელი აქვს. ქალბატონი სალომე რისკიანია, ყოველდღე ხიფათს ეთამაშება. მას სწამს, რომ სიმაღლის მთქმელს ხმალი ამოღებული უნდა ჰქონდეს, რომ ვარდი უეკლოდ არავის მოუკრეფია. იგი გაუთხოვარია.

Заполните анкету!

შეავსეთ ანკეტა!

Вопросы

Ответы

რა გვარი ბრძანდებით?

ჩემი გვარია...

Ваша фамилия?

Моя фамилия...

სახელი? / რა გქვიათ? Ваше имя? / Как вас зовут?	ჩემი სახელია... / მე მქვია... Моё имя... / Меня зовут...
მამის სახელი? Отчество?	ჩემი მამის სახელია... Моё отчество... მე ვარ კონსტანტინეს ასული / მე ვარ კონსტანტინეს ძე Я Константиновна / Константинович.
დაბადების წელი? Год рождения?	მე დავიბადე... Я родился...
დაბადების ადგილი? Место рождения?	თბილისი / მოსკოვი. Тбилиси / Москва
მოქალაქეობა? Гражданство?	მე ვარ რუსეთის მოქალაქე. Я гражданин России.
ამჟამად სად ცხოვრობთ? Где вы сейчас живёте?	მე ვცხოვრობ... Я живу...
რამდენი წლისა ხართ? Сколько вам лет?	მე ვარ 20 წლის. Мне 20 лет.
რა ეროვნების ბრძანდებით? Кто вы по национальности?	მე რუსი ვარ. Я русский.
აღმსარებლობა? Ваше вероисповедание?	მე ვარ ქრისტიანი / მუსულმანი / ბუდისტი / ევანგელისტი. Я христианин / мусульманин / буддист / евангелист.
განათლება? Ваше образование?	მე მაქვს საშუალო (ტექნიკური / უმაღლესი) განათლება. У меня среднее (техническое / выс- шее) образование.
სად მუშაობთ? Где вы работаете?	მე ვმუშაობ... Я работаю...

გათხოვილი ხართ? Вы замужем?	დიახ, მე გათხოვილი ვარ / არა, მე გაუთხოვარი ვარ. Да, я замужем / Нет, я не замужем.
ცოლიანი ხართ? Вы женаты?	დიახ, მე ცოლიანი ვარ / არა, მე უცოლო ვარ. Да, я женат / Нет, я не женат.
ბავშვები გყავთ? У вас есть дети?	დიახ, მე მყავს ბავშვები / არა, მე ბავშვები არა მყავს. Да, у меня есть дети / Нет, у меня нет детей.
რამდენი შვილი გყავთ? Сколько у вас детей?	მე მყავს სამი შვილი. У меня трое детей.
რამდენი წლისაა თქვენი ვაჟი / ქალიშვილი? Сколько лет вашему сыну / дочери?	ჩემი უფროსი ვაჟი თხუთმეტი წლისაა, ქალიშვილი კი ხუთის გახლავთ, უმცროსი ვაჟი ორისაა. Старшему сыну 15 лет, дочке пять, а младшему сыну два года.
სად მუშაობს თქვენი ქმარი / ცოლი (მეუღლე)? Где работает ваш муж / ваша жена?	ჩემი ქმარი / ცოლი მუშაობს... Мой муж / моя жена работает...
მშობლები ცოცხლები არიან? Живы ли ваши родители?	დედა ცოცხალია, მამა გარდა- იცვალა. Моя мать жива, а отец скончался.
როდის გარდაიცვალა მამა? Когда скончался ваш отец?	მამა ათი წლის წინ გარდაიცვალა. Мой отец скончался 10 лет тому назад.

სამწუხაროა!

Очень жаль!

სად ცხოვრობს თქვენი
დედა?

Где живёт ваша мать?

ჩემი დედა რუსეთში ცხოვრობს.
Моя мать живёт в России.

Как написать автобиографию

როგორ დავწეროთ ავტობიოგრაფია

მე, გურამ ალექსანდრეს ძე აბესაძე, დავიბადე ქალაქ თბილისში 1982 წელს მოსამსახურის ოჯახში. 2000 წელს წარჩინებით დავამთავრე ქალაქ მოსკოვის 1680-ე სკოლა. იმავე წელს გაეხდი მოსკოვის ლომონოსოვის სახელობის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ისტორიის ფაკულტეტის სტუდენტი. უნივერსიტეტის დამთავრების შემდეგ, 2005 წელს ჩავირიცხე ასპირანტურაში. ამჟამად ვმუშაობ დისერტაციაზე. მყავს მშობლები, მეუღლე და ვაჟი.

დედა – ნატალია ზაქარეას ასული ჩიტიშვილი – სკოლის დირექტორია.

მამა – ალექსანდრე ქრისტეფორეს ძე აბესაძე – დიპლომატია. ის საქართველოს საგარეო საქმეთა სამინისტროს რუსეთის დეპარტამენტში მუშაობს.

მეუღლე – ნინო გიორგის ასული ამილახვარი – ექიმია, მუშაობს სისხლის გადასხმის ინსტიტუტში.

შვილი – ლუკა გურამის ძე აბესაძე – სამი წლისაა.

გ. აბესაძე

Упражнение 13. Напишите вашу автобиографию, используя приведённый выше образец.

*Упражнение 14. Переведите на русский язык приведены ниже
отрывок из поэмы «Витязь в тигровой шкуре».*

*Шота Руставели.
Фреска на стенах грузинского
монастыря Джвари в Иерусалиме*

ყმაძან უთხრა: ეგე საქმე ამას ჰგავსო, არა სხვასა:
ორნი კაცნი მოდიოდეს სადაურნი სადმე გზასა,
უკანამან წინა ნახა ჩავარდნილი შიგან ჭასა,
ზედ მიადგა, ჩაჰყიოდა, ტირს, იზახის ვაგლახ, ვასა. 1

ეგრე უთხრა: «ამხანაგო, იყავ მანდა, მომიცადე,
წავალ თოკთა მოსასხმელად, მწადსო, თუმიცა ამოგზიდე»,
მას ქვეშეთსა გაეცინნეს, გაუკვირდა მეტად კიდე,
შემოჰყივლა: არ გელოდე, სად გაგექცე, სად წავიდე?

*შოთა რუსთაველი, «ვეფხისტყაოსანი»
Шота Руставели, «Витязь в тигровой шкуре»*

Все три грузинских глагола – *არის*, *ბრძანდება*, *გახლავს* – переводятся на русский язык «есть», но между ними существует смысловая разница. *ბრძანდება* и *გახლავს* – атрибуты вежливой речи, но они не имеют всех личных форм. Так, у глагола *ბრძანდება* отсутствует форма 1-го лица ед. и мн. ч., а у глагола *გახლავს* – форма 2-го лица.

Упражнение 15. Переведите диалоги на русский язык. Выпишите глаголы, укажите их ряд:

- ვინ [ჰ]ბრძანდება?
 - ვერ მცნობ? შენი მეზობელი ვარ.
 - სად [ჰ]ბრძანდებოდი აქამდის?
 - სოფელში ვიყავ(ი) დედის ავადმყოფობის გამო.
- ჰ в XIX в. употреблялось для выражения S₂.

დავით, აკი მზეთუნახავიაო? – ხალხს სიცილი წასკდა. საწყალი პატარძალი სირცხვილით აინთო და ტირილი დაიწყო. დავითი წინ წადგა, რომ დაინახა ერთი უმსგავსო პატარძალი, მღვდელს მიუბრუნდა:

- მამაო, ჯერ სხვა იწერს ჯვარს, თუ რა ამბავია?
- კნიაზი ლუარსაბ თათქარიძე და დარეჯან მოსე გრძელაძის ასული იწერს ჯვარს, – მიუგო მღვდელმა.
- პატარძალი სად არის?
- აი ეს ბრძანდება.
- ლუარსაბ! – დაუძახა ძმას დავითმა, – მოგვატყუეს, ეგ ის არ არის, ჯვარი არ დაიწერო.

- ამას *указат. мест.* это (ближе к 1-му лицу)
- ამბავი *весть; известие; რა ამბავია? Что случилось?, В чём дело?*
- ამხანაგი *товарищ*
- არ გელოდე (მე შენ) [если] не буду ждать (я тебя)
- ატყუებს (ის მას) *обманывает (он его)*
- ბიოლოგი *биолог*
- გაეცინეს *арх. / გაეცინა (მას) усмехнулся (он)*
- გაზეთი *газета*
- გატაცებული *увлечённый*
- გაუთხოვარი *незамужняя*
- გაუკვირდა (ის მას) *удивился (он тому)*
- გახლავს *уваж.* есть; ეს წიგნი ხომ არის? *გახლავს* Эта книга есть? Есть
- გზა *дорога, путь*
- დაამთავრა (მან იგი) *окончил (он то)*
- დაიწყო (მან იგი) *начал (он то)*
- დამთავრება *მასდარ 1. окончание 2. окончить*

- დაოჯახებული *женатый; замужня*
- დაუძახა (მან მას / მან მას იგი) *позвал; обозвал*
- ეგრე *нареч.* так
- ვაგლახ! *межд.* Увы мне! (*выражает скорбь*)
- ვარდი უეკლოდ არავის მოუკრეფია *афор.* *Руставели* Розу [оказывается] без шипов никто не срывал
- ზედ *нареч.* на краю *чего-л.;* *поверх чего-л.*
- თოკი (თოკთა, თოკები) *верёвка (верёвки)*
- იზახის *арх. / იძახის 1) говорит 2) зовёт 3) причитает*
- ირიცხება (ის) 1) *числится 2) перечисляется 3) отчисляется*
- იყავ! *повел.* Будь!
- იყიდება (იგი) *продаётся*
- იწყებს (იგი მას) *начинает (он то)*
- კაცი (კაცნი, კაცები) *мужчина; арх. муж (мн. мужи); человек*
- კვლევითი *исследовательский*

- კიტრი *огурец*
- მანდ(ა) *нареч. там*
- მას *ему*
- მასალა *материал; сводка*
- მეტად *нареч. больше; в большей степени; очень*
- მზე *солнце*
- მზეთუნახავი *красавица*
(*букв. та, которую не видело солнце*)
- მთქმელი **1.** *говорящий* **2.** *ска- зитель*
- მიაღდა (ის მას) *подошёл к краю чего-л.; к кому-л.*
- მიუბრუნდა (ის მას) *по- вернулся к нему*
- მოგვატყუეს (ჩვენ მათ) *обманули (они нас)*
- მოდიოდეს (ისინი) *арх. шли бы (они)*
- მოიპოვება (იგი) *приобре- тается, достаётся*
- მომიცადე! (შენ მე) *повел. Подожди!, Дождись! (ты меня)*
- მოსასხმელად / მოსატა- ნად *арх. ...чтобы принести что-л.*
- მუსიკა *музыка*
- მცირეწლოვანი *малолет- ний*

- მწადს / მინდა *хочу, же- лаю; намереваюсь*
- ნაწარმი *продукция*
- ნახა (მან იგი) *увидел; на- шёл (он то)*
- ნედლეული *сырьё*
- პატარძალი *невеста, ново- брачная*
- რა თქმა უნდა *ввод. сл. ко- нечно, несомненно (букв. что и говорить)*
- რისკიანი *рискованный*
- სადაურნი *откуда-то; зд. некие*
- სად გაგექცე? (შენ მე) *Куда мне от тебя бежать?*
- სადმე *нареч. где-нибудь; куда-нибудь*
- სად წავიდე? (მე) *Куда пойти (мне)?*
- სამეცნიერო *научный*
- საქმე თავზე საყრელი *აქვს ფраз. дел по горло*
- საწყალი *бедный, жалкий*
- სიმართლე *правда; сიმარ- თლის მთქმელს ხმალი ამო- ლეებული უნდა ჰქონდეს ფраз. У говорящего правду сабля [все- гда] должна быть наготове*

• სისხლის გადასხმის ინ-
სტიტუტი Институт перелива-
ния крови

• სიცილი სმex; სიცილი

წასკდა раздался смex

• სიძვირე дороговизна

• სპორტი спорт

• სწამს (ის მას) 1) верит

2) верует

• სხვა мест. (дат. სხვასა)

другой; прочий

• ტარხუნა тархун

• ტირილი масдар 1. плач 2.

плакать

• ტირს арх. / ტირის плачет

• უთხრა (მან მას იგი) ска-
зал (он ему то)

• უკანამან арх. / უკანამ
задний; тот, кто сзади

• უმსგავსო безобразный

• უმუშევარი безработный

• უჩივის (ის მას) жалуется
(он на то)

• უძახის (ის მას / ის მას
მას) 1) зовёт (он его) 2) нарека-
ет (он его тем)

• უხვად нареч. обильно

• ქვეშეთი арх. подземелье;
зд. под землёй

• ქვრივი вдовец; вдова

• ქსოვს (ის მას) вяжет (он то)

• ქუდი шапка

• ყმა 1. витязь 2. 1) молодой

2) подданный 3) крепостной;
подневольный

• ყოველდღე каждый день

• შემოჰყივლა арх. / შემო-
სძახა окликнул (он его)

• შვილი дитя, отпрыск, чадо

• შიგან / შიგ нареч. внутри

• ჩავარდნილი упавший

• ჩაირიცხა (იგი) зачислился

• ჩაჰყიოდა (იგი) арх. зд. кри-
чал, звал

• ცნობს (ის მას) узнаёт (он
его); знаком (он с ним)

• წავალ (მე) буд. пойду

• წარჩინებით нареч. отлично

• წინა передний

• ჭა колодец

• ხალხი араб. народ; люди

• ხარისხი качество; степень

• ხელფასი зарплата

• ხიფათს ეთამაშება фраз.
играет с огнём

• ხმალი сабля, шашка

• ჯვარს იწერს (იგი) вен-
чается (он / она)

• ჰგავს (ის მას) похож (он
на того)

УРОК СЕДЬМОЙ

Имяпроизводство

სახელთა წარმოქმნა

Некоторые модели именного словообразования

1. В грузинском языке основными способами словообразования являются: суффиксация, циркумфиксация, словосложение (соединение именных и глагольных основ, редупликация слога, редупликация основы, сложение равноправных основ, сложение неравноправных основ). Есть несколько моделей образования существительных. Рассмотрим наиболее продуктивные из них.

- Существительные образуются с помощью циркумфиксов **სა-ე**, **სა-ურ**, **სა-ო**:

გული	сердце	→	სა-გულ-ე	букв. вместилище сердца
ყური	ухо	→	სა-ყურ-ე	серьга
ყელი	шея	→	სა-ყელ-ო	воротник
ხელი	рука	→	სა-ხელ-ო	рукав
		→	სა-ხელ-ურ-ი	ручка чего-л.
სადილი	обед	→	სა-სადილ-ო	столовая

- Слова, образованные с помощью циркумфиксов **მე-ე**, **მე-ურ**, указывают на род деятельности:

წვრილმანი	мелочь	→	მე-წვრილმან-ე	бакалейщик
ბაღი	сад	→	მე-ბაღ-ე	садовник
ურემი	арба	→	მე-ურმ-ე	аробщик
თავი	голова	→	მე-თა-ურ-ი	глава (деятель)
ღვინო	вино	→	მე-ღვინ-ე	винодел
ეზო	двор	→	მე-ეზოვ-ე	дворник
ზღვა	море	→	მე-ზღვა-ურ-ი	моряк
ღროშა	знамя	→	მე-ღროშ-ე	знаменосец

Замечания:

1) Если в основе слова присутствует звук რ, то происходит диссимилиация, в результате которой получаем суффикс -ულ, а не -ურ:

ბარგი ноша, груз → მე-ბარგ-ულ-ი грузчик

2) Многие имена, обозначающие род деятельности, иностранного происхождения. Например, из персидского языка пришли следующие слова: იჯარადარი *арендатор*, ხაზინადარი *казначей*, ბაიროლდარი *знаменосец*; из арабского языка через персидский – ყასაბი *мясник*, რაღაქი *парикмахер*, ჯალათი *палач*¹. Заимствованные слова участвуют в словообразовании уже с грузинскими аффиксами: მე-ყასბ-ე *мясник*, მო-იჯარად-ე *арендатор*.

3) Суффиксы -ღან, -ღარ иранского происхождения. Заимствование морфологического инвентаря – явление весьма редкое для древнегрузинского языка. Как правило, заимствованные слова оформлялись грузинскими аффиксами. В современном грузинском языке эти суффиксы представлены следующими формами:

ჩაი	чай	→	ჩაი-ღან-ი	чайник, სა-ჩაი-ე
ყავა	кофе	→	ყავა-ღან-ი	кофейник, სა-ყავ-ე
ღახლი	прилавок	→	ღახლი-ღარ-ი	продавец

• Абстрактные имена образуются с помощью суффиксов -ება, -ობა. Последний – сложный суффикс масдарного происхождения, присоединяемый к основе. Производные имена обозначают абстрактные понятия:

ძმა	брат	→	ძმ-ობა	братство
მეგობარი	друг	→	მეგობრ-ობა	дружба
მეზობელი	сосед	→	მეზობლ-ობა	соседство
მტერი	враг	→	მტრ-ობა	вражда
ვაჟკაცი	храбрец	→	ვაჟკაც-ობა	мужество

¹ Во всех приведённых примерах -ი является не персидским суффиксом, а показателем именительного падежа в грузинском языке.

მონა	раб	→	მონ-ობა	рабство
ბავშვი	ребёнок	→	ბავშვ-ობა	детство
სტუდენტი	студент	→	სტუდენტ-ობა	студенчество
ქართველი	грузин	→	ქართველ-ობა	грузины ²
ადამიანი	человек	→	ადამიან-ობა	человечность

Абстрактные имена также образуются от прилагательных с помощью конфикса **სი-ე**:

ლამაზი	красивый	→	სი-ლამაზ-ე	красота
ღატაკი	бедный	→	სი-ღატაკ-ე	бедность
ბერი	старый	→	სი-ბერ-ე	старость
წითელი	красный	→	სი-წითელ-ე	краснота
გრილი	прохладный	→	სი-გრილ-ე	прохлада

• Собираательные имена образуются от существительных при помощи следующих суффиксов:

-ეულ

ხილი	фрукт	→	ხილ-ეულ-ი	фрукты
ბოსტანი	огород	→	ბოსტნ-ეულ-ი	овощи
თევზი	рыба	→	თევზ-ეულ-ი	рыбные продукты
შალი	шерсть	→	შალ-ეულ-ი	шерстяные изделия
ვერცხლი	серебро	→	ვერცხლ-ეულ-ი	серебряные изделия
ბეწვი	пушнина	→	ბეწვ-ეულ-ი	меховые изделия
ტკბილი	сладость	→	ტკბილ-ეულ-ი	сладости

-ნარ присоединяется к основе и передаёт семантику собирательности однородных предметов; обозначает место произрастания либо культивирования растений:

ნაძვი	ель	→	ნაძვ-ნარ-ი	ельник
-------	-----	---	------------	--------

² ქართველ-ობა – букв. «грузинство».

ფიჭვი	сосна	→	ფიჭვ-ხარ-ი	сосновый бор
მუხა	дуб	→	მუხ-ნარ-ი	дубрава
ყვავილი	цветок	→	ყვავილ-ნარ-ი	цветник

Примеры: ხილეული ფრუქტყ: ვაშლი яблoკო, მსხალი გრუშა, ატამი персик; თევზეული რყბნყ პროდუქტყ: ზუთბი осётр, ორბ-გული лосось, კალმანი форель.

• Географические имена (названия мест проживания племён, народов, различных этнических групп) образуются с помощью суффикса

-ეთ и конფიკსა სა-ეთ:

ბერძენი	грек	→	სა-ბერძენ-ეთ-ი	Греция
ფრანგი	француз	→	სა-ფრანგ-ეთ-ი	Франция
მესხი	месх	→	მესხ-ეთ-ი	Месхети
სვანი	сван	→	სვან-ეთ-ი	Сванети
იმერბი	имеретин	→	იმერ-ეთ-ი	Имерети
კახი	кахетинец	→	კახ-ეთ-ი	Кахети
თუში	тушин	→	თუშ-ეთ-ი	Тушети

Исключения: ფშავი Пшавი, გურბი Гурия.

• При помощи суффиксов -ოსან, -ოვან, -იერ, -ა образуются т.н. имущественные имена (ქონების სახელები):

მანდილი покрывало на голову → მანდილ-ოსან-ი госпожа (та, которая ходит с покрытой головой) (А. Шанидзе)

ქუდი шапка → ქუდ-ოსან-ი мужчина (тот, кто носит шапку)

ჩოხა чoхa³ → ჩოხ-ოსან-ი мужчина (тот, кто носит чоху)

ცხენი лошадь → ცხენ-ოსან-ი всадник, наездник

მშვილდი лук → მშვილდ-ოსან-ი лучник (воин, умеющий стрелять из лука)

მედალი медаль → მედალ-ოსან-ი медалист

³ Чoхa – вид национальной грузинской мужской одежды.

ვეფხის ტყავი тигровая шкура → ვეფხისტყა-ოსან-ი тот, кто носит тигровую шкуру; грузинское название поэмы Шота Руставели

ფრთა крыло → ფრთ-ოსან-ი пернатые (т.е. с крыльями)

წვერი борода → წვერ-ოსან-ი бородач

Производные имена с суффиксом **-ოვან** употребляются в основном как имена прилагательные:

გული сердце → გულ-ოვან-ი храбрый; храбрец (имеющий сердце)

სახელი имя → სახელ-ოვან-ი знаменитый (обладающий именем)

კლდე скала → კლდ-ოვან-ი скалистый; скальный

ფერი цвет → ფერ-ოვან-ი цветной; имеющий окраску

ერთფერი одноцветный → ერთფერ-ოვან-ი однообразный

Суффикс **-ოვან**, присоединяясь к основе, образует также топонимы: გაშლ-ოვან-ი, წერ-ოვან-ი (населённые пункты).

Афоризмы:

1) სჯობს სიცოცხლესა ნაძრახსა სიკვდილი სახელოვანი;

2) ვერ დაიჭირავს სიკვდილსა გზა ვიწრო, ვერცა-კლდოვანი.

Шота Руставели, «Витязь в тигровой шкуре»

• Суффикс **-იან** имеет весьма древнее происхождение. В современном грузинском языке он образует фамилии, топонимы, а также обозначает религиозную принадлежность:

ქრისტე Христос → ქრისტ-იან-ი христианин

მაჰმადი Мухаммад → მაჰმად-იან-ი мусульманин

ადამი Адам → ადამ-იან-ი человек (от Адама)

Замечания:

1) Суффикс **-იან** встречается в фамилиях жителей Западной Грузии: ყიფიანი Кипиани, რატიანი, ზურაბიანი, ლიპარტელიანი.

2) Суффикс **-იან** более древний, чем суффиксы **-შვილი** и **-ძე** (окончания грузинских фамилий). Со временем суффикс **-იან** в Восточной Грузии стали употреблять для производства топонимов: გურ-

ჯაანი *Гурджаани*, ოძელანი *Одзелани*, მელაანი *Мелаани*. В грузинском языке существует множество суффиксов, которые участвуют в образовании географических имён.

- Суффикс **-ელ** тоже образует т.н. имущественные имена, которые указывают на политические пристрастия, приверженность к какому-либо течению, а также образует имена, указывающие на род деятельности:

ლენინი	Ленин	→	ლენინ-ელ-ი	ленинец
სტალინი	Сталин	→	სტალინ-ელ-ი	сталинист
ფეხბურთი	футбол	→	ფეხბურთ-ელ-ი	футболист
კალათბურთი	баскетбол	→	კალათბურთ-ელ-ი	баскетболист

- Производные имена, которые указывают на предыдущие обстоятельства, на прежнее состояние предмета.

Грузинский язык имеет возможность при помощи циркумфиксов **ნა-არ**, **ნა-ევ** называть предмет по признаку предыдущих обстоятельств либо положения:

ქმარი	муж	→	ნა-ქმარ-ევ-ი	бывший муж
მწყემსი	пастырь	→	ნა-მწყემს-არ-ი	бывший пастырь
ქალაქი	город	→	ნა-ქალაქ-არ-ი	бывший город
სოფელი	деревня	→	ნა-სოფლ-არ-ი	бывшая деревня
ხმალი	сабля	→	ნა-ხმლ-ევ-ი	рубец от удара саблей
ოსი	осетин	→	ნა-ოს-არ-ი	бывший осетин
სომეხი	армянин	→	ნა-სომხ-არ-ი	бывший армянин ⁴
შუალამე	полночь	→	ნა-შუალამ-ევ-ი	после полуночи

ნა-არ имеет диссимиляционную форму **ნა-ალ**, например: **ნა-ციბიბირ-ალ-ი** *бывший сибирский каторжник*.

- Уменьшительные имена образуются с помощью суффиксов: **-ა, -ია, -აკ, -იკ, -იკო, -ილო**:

⁴ В данных примерах имеются в виду люди, по различным причинам изменившие свою национальную принадлежность.

დედოფალი	невеста	→	დედოფალ-ა	кукла
ბიძა	дядя	→	ბიძ-ია	дядюшка
თამარი	Тамара	→	თამრ-იკ-ო	Тамрико
დედა	мама	→	დედ-იკ-ო	мамочка
		→	დედ-ილ-ო	-----
გორა	холм	→	გორ-აკ-ი	холмик

Запомните!

В некоторых случаях суффикс -ა, присоединяясь к основе, образует т.н. имущественные имена:

წითელ პერანგ-ა ჯვალათი	–	палач в красной рубашке
შავ ტარ-ა დან-ა	–	нож с чёрной рукояткой
სამფეხ-ა სკამი	–	стул с тремя ножками
ორფეხ-ა მუტრუკი	–	дылда (букв. двуногий верзила)
ენაჭარტალ-ა	–	языкастая сплетница
ცხრაფეხ-ა	–	девятиножка
წითელ-ა	–	краснуха
მაყვალ-ა	–	женское имя (букв. Ежевичка)

2. От имён существительных с помощью суффиксов -ურ, -ელ образуются прилагательные; -ურ – с диссимиляцией и заменой на -ულ в корнях, где есть звук რ:

ქალაქი	город	→	ქალაქ-ურ-ი	городской
სოფელი	деревня	→	სოფლ-ურ-ი	деревенский
მოსკოვი	Москва	→	მოსკოვ-ურ-ი	московский
გორი	Гори	→	გორ-ულ-ი	горийский
ამერიკა	Америка	→	ამერიკ-ულ-ი	американский

ქალაქი	город	→	ქალაქ-ელ-ი	горожанин
სოფელი	деревня	→	სოფლ-ელ-ი	деревенский житель
მოსკოვი	Москва	→	მოსკოვ-ელ-ი	москвич
სპარსეთი	Иран, Персия	→	სპარს-ელ-ი	иранец, перс
ამერიკა	Америка	→	ამერიკ-ელ-ი	американец

Суффикс **-ურ** также образует прилагательные со значениями:

а) подобия, схожести с чем-либо, суффикс **-ურ** присоединяется к основе существительного – обладателя подобия:

კაცი	мужчина	→	კაც-ურ-ი	мужской
ქალი	женщина	→	ქალ-ურ-ი	женский; женственный

б) обладания каким-либо качеством или положением:

ბრძენი	мудрец	→	ბრძენ-ულ-ი	мудрый
ხალხი	народ	→	ხალხ-ურ-ი	народный
მტერი	враг	→	მტრ-ულ-ი	враждебный

• Суффикс **-იან** присоединяется к основе и образует имущественные имена прилагательные:

ქალი	женщина	→	ქალ-იან-ი	с женщиной
ბავშვი	ребёнок	→	ბავშვ-იან-ი	с ребёнком
ფული	деньги	→	ფულ-იან-ი	с деньгами

Пример: ქალიანი ოჯახი უქალოს ბევრად სჯობს.

Грамматическая форма ქალიანი здесь не переводится. Семантический перевод: *Семья с женщиной⁵ гораздо лучше, чем семья без женщины.*

• Суффикс **-იურ** присоединяется к основе и обозначает: интервал распределения; признак и происхождение:

წელი	год	→	წლ-იურ-ი	годовой
მზე	солнце	→	მზ-იურ-ი	солнечный
ქუთაისი	Кутаиси	→	ქუთათ-ურ-ი	кутаисский
ინდოური	индейка	→	ინდა-ურ-ი	индюк

ყოველ დღე каждый день → ყოველდღ-იურ-ი ежедневный

• Слово ინდაური сначала являлось прилагательным, потом произошла его субстантивация: ინდოური ფრინველი *индийская птица* → ინდოური *индийский* → ინდაური *индейка*.

В некоторых словах суффиксы иностранного происхождения заменены грузинскими, например: ბედაური → ბელუინების ცხენი

⁵ Имеется в виду женское присутствие вообще.

лошадь бедуинов (араб.-тур. корень ბედავი); შაჰური → შაჰისა
 деньги шаха → შაური пять копеек; ნასხური араб. насх → ნუსხური
 вид грузинского алфавита (А. Шанидзе).

• Прилагательные, образованные от существительных при помощи суффикса **-იერ** (в корнях, где есть звук რ, превращается в **-იელ**), имеют значение обладания каким-либо качеством. Они также относятся к группе имущественных имён:

ბიწი	порок	→	ბიწ-იერ-ი	порочный
განი	широта	→	გან-იერ-ი	широкий
გონი	разум	→	გონ-იერ-ი	разумный
ზომა	мера	→	ზომ-იერ-ი	умеренный
კანონი	закон	→	კანონ-იერ-ი	законный
მადლი	благодать	→	მადლ-იერ-ი	благодарный
ქამი	время	→	ქამ-იერ-ი	временный
სახე	образ	→	სახ-იერ-ი	добрый
სჯული	вера	→	სჯულ-იერ-ი	религиозный
სინდისი	совесть	→	სინდის-იერ-ი	совестливый

Примеры:

ბიწიერი კაცია ჩვენი მეზობელი *Порочный человек наш сосед*.
 მამა აკაკი სახიერია *Отец Акакий добрый*.

Исключение: произошла полная субстантивация прилагательных: სულიერი *одушевлённый*, თბიერი *бурдюк*, ყველიერი *масленица*, ზურგიელი⁶ – т.е. они не сохранили значение имён прилагательных.

⁶ ზურგიელი – засоленная и высушенная на солнце спинка осетровых или лососёвых рыб.

⁷ При полной субстантивации прилагательное либо теряет способность выступать как прилагательное (например, ზურგიელი, ყველიერი), либо коренным образом изменяет свое значение. Частичной субстантивацией следует считать случаи, когда слово может свободно употребляться то в качестве прилагательного, то в качестве существительного (А. Шанидзе).

• Конфигурации **უ-ურ**, **უ-ო** в современном грузинском языке являются очень продуктивными. Как правило, они образуют антонимы имущественных имён, которые передают значение необладания каким-либо предметом, качеством или чувством:

უ-ბედ-ურ-ი ⁸	несчастный	↔	ბედ-იან-ი	счастливый
უ-წეს-ურ-ი ⁹	без правил	↔	წეს-იერ-ი	правильный
უ-მად-ურ-ი	неблагодарный	↔	მადლ-იერ-ი	благодарный
უ-ძლ-ურ-ი	немошный	↔	ძლ-იერ-ი	сильный

სახლი	дом	→	უ-სახლ-ო	бездомный
ფული	деньги	→	უ-ფულ-ო	безденежный
კაცი	мужчина	→	უ-კაც-ო	без мужчины
ყვავილი	цветок	→	უ-ყვავილ-ო	без цветка
ცნობა	разум	→	უ-ცნობ-ო	неразумный

Запомните!

Ассимиляционные формы – превращение суффикса **-ურ** в суффикс **-ულ**:

უ-წვერ-ულ-ი	–	безбородый
უ-ფერ-ულ-ი	–	бесцветный, бледный
უ-ხერხ-ულ-ი	–	неловкий, неудобный

Исключения: უფსკრ-ულ-ი *бездна* образовано от ფსკერი *дно*. В данном случае произошла полная субстантивация (А. Шанидзе).

3. Существительные образуются от глаголов при помощи циркумфиксов **მო-ე**, **მ-ელ**:

სწავლობს	учится	მო-სწავლ-ე	ученик	მ-ასწავლებ-ელ-ი	учитель
აშენებს	строит			მ-შენებ-ელ-ი	строитель
ქსოვს	вяжет			მ-ქსოვ-ელ-ი	вязальщица

⁸ ბედი *судьба*.

⁹ წესი *правило*.

4. Наречия образуются от всех частей речи с помощью падежных показателей *მიცემითი*, *მოქმედებითი*, *ვითარებითი*, а также послеложными формами:

შორ-ს	—	далеко (<i>дат.</i>)
კარგ-ად	—	хорошо (<i>обст.</i>)
გან-ზე	—	в стороне (т.н. <i>местный падеж</i>)
გაოცებ-ით	—	удивлённо (<i>твор.</i>)

- Образование прилагательных времени с помощью суффикса

-დელ:

გუშინ-დელ-ი	—	вчерашний
დღევან-დელ-ი	—	сегодняшний

- Прилагательные назначения образуются при помощи конфикса

სა-ო:

სა-მედიცინ-ო	—	медицинский
სა-მხატვრ-ო	—	художественный
სა-უნივერსიტეტ-ო	—	университетский

Замечание:

Первичный корень в *ბოყ-იერ-ი* *плодородный* (точнее, *сытный*) не сохранился (А. Шанидзе).

Суффикс *-იერ* можно найти в отглагольных именах с добавлением префикса *მ-*:

მ-შვენ-იერ-ი – прекрасный (образовано от глагола *შშვენის* *подходит*)
მ-ეცნ-იერ-ი, *მ-ეხს-იერ-ი* – учёный (полная субстантивация)
კადნ-იერ-ი (*ი-კადრ-ა*), *კადრ-იერ-ი* – дерзкий, наглый (А. Шанидзе).

Невозможно объяснить появление *ბ* в корне слова *ბელ-ნ-იერ-ი* *с судьбой, счастливый* и *რ* в корне слова *გემ-რ-იელ-ი* (*გემ-ნ-იერ-ი*) *вкусный*.

В слове *ღვთის-ნ-იერ-ი* – *ბ* получено из *მ*. Первоначально было *ღვთის-მ-იერი* *набожный*.

Сравните!

Непроизводная основа:

მგელი волк

Производные основы:

მგლ-ურ-ი волчий

უ-მგლ-ო без волка

სა-მგლ-ე предназначенный волку (*точного перевода нет*);

მგლ-ობა суффикс **-ობა** в большинстве случаев выполняет

функции русского суффикса **-ость**

მგლ-იან-ი с волками (*точного перевода нет*), указывает на общность каких-либо качеств, абстрагирование. Возможен только семантический перевод.

Модели предложений

- ჩვენი უფროსის მგლური ბუნება ყველასათვის ცნობილია.
Волчья природа нашего начальника всем известна.

- ოხ, შე, სამგლე, შენა!

Ох уж ты, волчья доля!

- რად გაიხადე სამგლედ თავი?

Зачем ты превратил себя в добычу для волка?

- მგლიანი ტყე ეკოლოგიურად უფრო ჯანსაღია, ვიდრე უმგლო.

Лес с волками экологически чище, чем без волков.

Упражнение 1. Выпишите из пункта 1 производные имена и составьте с ними 10 предложений.

Упражнение 2. Переведите указанные ниже слова, определите, каким способом они образованы:

- 1) ბავშვობა. 2) მშვენიერება. 3) ქალწულობა. 4) მეგობრობა. 5) სახიერო. 6) უსინდისო. 7) ერთფეროვანი. 8) კალმოსანი. 9) სახელოვანი. 10) წითელი. 11) მეცნიერი. 12) ღვთისნიერი. 13) უძლოური. 14) უხერხული. 15) თბილისური. 16) თბი-

ლისელი. 17) ქართული. 18) ქრისტიანი. 19) ქრისტიანული.
20) მაჰმადიანი. 21) მუსულმანური. 22) ქალაქური. 23) ბე-
დაური. 24) შაური. 25) ფართლეული. 26) ბეწვეული. 27) ოქ-
როული. 28) თევზეული. 29) ახალგაზრდული. 30) კაცური.
31) მზიური. 32) დღიური. 33) წლიური. 34) მოსკოვეური.

Упражнение 3. Переведите на грузинский язык:

1) Осётр – царская рыба. 2) Эта бездна очень глубокая. 3) Учёный муж – полный муж. 4) Эта женщина несчастна. 5) Мой сосед – горожанин. 6) Городской житель или сельский – это неважно. 7) Лучник имеет лук, бородатый – бороду, а пернатые – крылья. 8) В этом магазине есть отделы золотых и серебряных изделий, а также отдел пушнины и тканей. 9) Здесь продаются фрукты и овощи, а там – рыба. 10) Дружба лучше вражды. 11) Несчастье и счастье ходят рядом. 12) Молодость и старость – естественные явления. 13) В Тбилиси христианская церковь и мусульманская мечеть находятся рядом. 14) Я христианка, а он мусульманин. 15) Мой дед – сталинист. 16) Какой цветастый ковёр! 17) Моя соседка языкастая. 18) Годовой доход крупных бизнесменов очень высок. 19) Грузия – солнечный край. 20) Я не знала, что индейка – индийская птица. 21) «Бедаури» – арабское слово, а «шаури» и «бановани» – персидские. 22) В этих словах словообразовательные суффиксы грузинские. 23) Серьги с сапфирами очень нравятся моей матери. 24) Мы направляемся к дубовой роще. 25) Потерявшийся в толпе ребёнок звал свою мамочку. 26) На холмике стоит маленький деревянный домик. 27) Сердце не умещалось в груди (букв. в грудной клетке), и я повторял слова заговора: «Сердце, сердце, встань во вместилище сердца». 28) Небосвод украшала прекрасная радуга.

Текст: «Который час?»

რომელი საათია?

- უკაცრავად, ქალიშვილო, რომელი საათია?
- ზუსტად თორმეტია!
- რას ბრძანებთ, სახლიდან თერთმეტზე გამოვედი, აქ მოსვლას თხუთმეტი წუთი სჭირდება. ყოვლად შეუძლებელია, რომ თორმეტი იყოს.
- თუ მე მეკითხებით, თორმეტია.
- ჩემი ვარაუდით, თორმეტის თხუთმეტი წუთი უნდა იყოს.
- თქვენი ვარაუდი ნაკლებად მაინტერესებს.
- მარჯანიშვილიდან რუსთაველამდე ხომ ხუთი წუთის გზაა...
- აღმოაჩინეთ ამერიკა! ეგებ სახლიდან გვიან გამობრძანდით?
- ჩემი საათი შესანიშნავად მუშაობს, არ ჩერდება.
- იქნებ თქვენი საათი ჩამორჩა, რა, შეუძლებელია?
- ჩემი მაჯის საათი შეეცარულია, არც ჩქარობს და არც ჩერდება, კედლის საათიც თერთმეტს უჩვენებდა.
- იქნებ საათის ისრის გადაწევა დაგავიწყდათ?
- ღმერთო ჩემო, დღეს რა რიცხვია?
- დღეს პირველი ნოემბერია, ორშაბათი.
- ეს რა დამემართა, პაემანზე დამაგვიანდა.
- არ დაგელოდათ თქვენი მეგობარი?
- არა, სამწუხაროდ არა, ნახევარ საათს ხომ არ დამელოდებოდა?
- რა მოხდა უსაშველო, ხალხი მთელი ცხოვრება ელოდება ერთმანეთს!
- ბედმა არ გამიღიმა. კარგად ბრძანდებოდეთ!

Тема: «Времена года»

წელიწადის დროები. ახალი წელი

წელიწადის ოთხი დრო ალბათ ღმერთმა გვაჩუქა. ზამთარს გაზაფხული მოსდევს, გაზაფხულს – ზაფხული, ზაფხულს – შემოდგომა, შემოდგომას – ზამთარი. ტრიალებს მუდამ დროის ბორბალი. ზამთრის თვეებია: დეკემბერი, იანვარი და თებერვალი. დეკემბერში თოვლი მოდის. ცივა. ადრე ბნელდება, უბერავს სუსხიანი ქარი და ფოთლებგაძარცველ ხეებს ატოკებს. ზამთარი მაინც მიყვარს. იანვარში ქრისტეშობას და ახალ წელს ვზეიმობთ. საახალწლო ნაძვის ხე, მწვანე და ფაფუკი, განახლების სიმბოლოა. ქრისტეშობას ერთმანეთს საჩუქრებს ვჩუქნით, ყველას ბედნიერებას ვუსურვებთ.

Месяцы года

წელიწადის თვეები

იანვარი	январь	ივლისი	июль
თებერვალი	февраль	აგვისტო	август
მარტი	март	სექტემბერი	сентябрь
აპრილი	апрель	ოქტომბერი	октябрь
მაისი	май	ნოემბერი	ноябрь
ივნისი	июнь	დეკემბერი	декабрь

Диалог: «Поздравление с Новым годом»

- გილოცავთ ახალ წელს!
- გმადლობთ, თქვენც გილოცავთ!
- გისურვებთ ყოველივე კარგსა და ლამაზს, ჯანმრთელობასა და სიხარულს!

- გმადლობთ, გისურვებთ მშობლებისა და შვილების კარგად ყოფნას!

- მეც ასევე, ჩემო კარგო! მიულოცეთ დედასა და მამას ჩემგან ახალი წელი, დამიკოცნეთ ბებია, ბაბუა და გადაეცით, რომ ორში გვეწვიონ. ძალიან გაგვიხარდება! ჩვენ გვინდა, რომ ბაბუაშენი იყოს მეკვლე.

- აუცილებლად გადავცემ. დიდი სიამოვნებით გეწვევით!

Что такое каланда?

შემოდირდა ჩვენში კალანდა

და მე ვიგონებ ჩახლართულ ღობეს,
სერებს თოვლიანს...

ხმობდა ქათამი გურიის სოფელს,

ყეფდა თოლია...

იდგა ბერმუხა ღამის მთევარი

თოვლში ნაბდითა...

დილით მისდევდა სერზე მწევარი

ნაკვლევს ნადირთა...

ქარი თვრებოდა ღვინით ნაქებით

გრძნეულ მარანთან...

შემოდირდა ჩიჩილაკებით

ჩვენში კალანდა...

Чичилаки (Гурия)

ანა კალანდაძე

Анна Каландадзе (род. 1924)

Комментарии

С древнейших времён в Западной Грузии на Новый год украшали чичилаки (ჩიჩილაკი). Его делали из ствола фундука или из деревьев со-

сновой породы. Ствол строгали, но стружки не отделяли от вершины. Новый год даже сегодня, особенно в Гурии и Самегрело, называют «каланда». Корнями этот праздник уходит к римским календам.

Текст: «Как позвонить по телефону»

- ალო!
- გისმენთ.
- უკაცრავად, გურამს სთხოვეთ!
- გურამი შინ არ გახლავთ. რა გადავცე?
- მე მისი მეგობარი ვარ. თუ არ შეგაწუხებთ, მოგვიანებით დავრეკავ.
- დარეკეთ ათის შემდეგ.
- კარგად ბრძანდებოდეთ! გმადლობთ!

* * *

- ალო!
- გისმენთ.
- თამთას სთხოვეთ.
- თამთა აქ არ ცხოვრობს.
- აბესაძის ბინაა?
- არა, გენაცვალე, სხვაგან მოხვდით.
- ბოდიშს გიხდით, მაპატიეთ!

* * *

- ალო, ალო!
- თუ შეიძლება, ბატონ აბესალომს სთხოვეთ.
- ცუდად მესმის. ხმამაღლა ილაპარაკეთ, ან თავიდან დარეკეთ!
- ბოდიში!

Упражнение 4. Опишите свой распорядок дня.

Упражнение 5. Переведите на русский язык:

1) დილის 9 საათზე მეწყება ლექციები. 2) მე ვდგები ზუსტად 6 საათზე. 3) რვა საათზე სახლიდან გავრბივარ. 4) სწრაფად ვსაუზმობ. 5) მე უნივერსიტეტის კაფეში ვსადილობ. 6) საღამოს 7 საათზე სახლში ვარ. 7) შაბათი დასვენების დღეა. 8) ჩემი ძმა კვირაობით არ მუშაობს. 9) დაახლოებით რვა საათზე დედაჩემი სახლიდან გადის. 10) ეს ძალიან ლამაზი მაჯის საათია. 11) ჩემი კედლის საათი გაფუჭდა. 12) თქვენი საათი წინ გარბის. 13) მამას საათი ჩამორჩება. 14) სამშაბათს ჩემი მეგობარი მიდის. 15) შენ ხუთშაბათობით კლუბში დადიხარ? 16) საღამოობით ტელევიზორს ვუყურებ. 17) ჩვენ ვვახშმობთ ცხრა საათზე. 18) ხუთს აკლია თხუთმეტი წუთი. 19) ათის თხუთმეტ წუთზე მოვალ. 20) შვიდის ნახევარზე დავრეკავ. 21) ორშაბათს ლექციები არ მაქვს. 22) თორმეტს რომ ოცდახუთი დააკლდება, მაშინ დაიწყება საღამო.

Упражнение 6. Вставьте пропущенные буквы:

1) რე... ათი წუთი... 2) თერთმეტ... აკლია ოცი წუთი. 3) ცხრ... ნახევარზე თეატრ... მივდივარ. 4) ექიმი ორშაბათ... მოვა. 5) ზუსტად ხუთ საათ... მოვალ. 6) ორ... ნახევარზე ბავშვი გამოვიდა სკოლიდან. 7) გაკვეთილი თორმეტ საათ... მთავრდება.

Прочтите и выучите наизусть!

რომელი საათია?

ეხლა, რა თქმა უნდა, ძლიერ გვიანაა.
გულში მწუხარებამ ღამე გაათია...
მაინც არ მასვენებს მწარე სინანული –
რომელი საათია? რომელი საათია?

Который час?

Теперь, наверно, поздно очень.
Терзая душу и мечась,
Печаль бессонная клокочет –
Который час? Который час?

ვდგავარ ფანჯარასთან, ღამე არ იცვლება,
მთელი შემოდგომა თავზე დამათია.
ეხლა, მხოლოდ სამი იყოს, შეიძლება?
რომელი საათია? რომელი საათია?

სამის შეიძლება არის მესამედი,
მაგრამ გაიხედავ – მაინც წყვდიადია.
კივის სადგურიდან ზარი მეცამეტე –
რომელი საათია? რომელი საათია?

ფიქრში გახვეულა ბნელი დერეფანი,
ღამის მეეტლე რომ ვეღარ დაატია.
ისევ ნერვიულად რეკავს ტელეფონი –
რომელი საათია? რომელი საათია?

ღმერთო, როგორ მოხდა, წვიმა მოსისხარი
თითქოს შეუწყვეტი კუბრის ნაკადია,
აღარ გათენდება ღამე საზიზღარი!
რომელი საათია? რომელი საათია?

იყო შარლ ბოდლერი: «მწარე და ძვირფასი
თრობის საათია, ღვინის საათია!»
ასე იძლეოდა პასუხს შეკითხვაზე –
რომელი საათია?

А за окном прохлада ночи
В осенних лужах улеглась.
Теперь всего-то три, быть может...
Который час? Который час?

А может, три ещё без трети,
Ни зги не различает глаз,
Гудок какой-то воет где-то –
Который час? Который час?

Кошмарной ночи колесница
Ползёт к утру не торопясь,
И телефон нервозно злится –
Который час? Который час?

О боже! Разъярилась осень –
Со всех сторон сочится мразь.
Не рассветёт, быть может, вовсе –
Который час? Который час?

А Шарль Бодлер сказал бы просто:
«Горчайшей пьянки славный час!»
Так он глумился над вопросом –
Который час?

გალაკტიონ ტაბიძე
Галактион Табидзе (1891–1959)
Перевод Иванэ Квачахия

Словарь

- ატამი персик
- აღმოაჩინეთ ამერიკა *фраз.* открыли Америку
- აშენებს (ის მას) строит (он то)
- ბავშვობა детство
- ბედმა არ გამიღიმა *фраз.* Мне не повезло (*букв.* Судьба мне не улыбнулась)
- ბერძენი старый дуб
- ბეწვეული пушнина
- ბოსტანი *перс.* огород
- ბოსტნეული овощи
- გაგვიხარდება обрадуемся
- გადაეცით! (თქვენ მას ის) *повел.* Передайте! (вы ему то)
- გამოვიდა вышел (он сюда)
- გილოცავთ! *уваж.* Поздравляю вас!
- გისურვებთ... Желаем вам...
- გრძნეული колдовской, чарующий
- გუშინწინ *нареч.* позавчера
- დააგვიანდა (იგი მას) опоздал
- ღამიკოცნეთ! (თქვენ მე იგი) *повел.* Расцелуйте!
- დილა утро

- დრო время
- დღე день; დასვენების დღე день отдыха; კვირაში რამდენი დღეა? Сколько дней в неделе?; კვირაში შვიდი დღეა В неделе семь дней; მთელი დღე целый день; სამუშაო დღე рабочий день; უქმე დღე нерабочий день
- ეკითხება (ის მას მას) спрашивает (он его)
- ელოდება (ის მას) ждёт (он его)
- ვაჟკაცობა мужество
- ვარაუდი предположение
- ვაშლი яблоко
- ვახშმობს (ის) ужинает (он)
- ვერცხლეული серебряные изделия
- ვიგონებ (მე მას) вспоминаю (я то)
- ზეგ *нареч.* послезавтра
- თევზეული рыбные продукты
- თევზი рыба
- თვრებოდა (ის) пьянел (он)
- თოვლი снег
- თოლია Тóლია (*распространённая в Грузии кличка собаки, букв.* чайка)

- კალმახი ფორელ
- კვირა *греч.* 1) воскресенье
2) неделя; გასულ კვირას на
прошлой неделе; ერთი კვირის
შემდეგ через неделю; მო-
მავალ კვირას на следующей
неделе
- მარანი винный погреб
- მალვიძარა будильник
- მეგობრობა дружба
- მეზობლობა соседство
- მეკვლე მეკვლე (*человек,*
поздравляющий с Новым годом и
преподносящий по этому поводу
сладости)
- მეკითხება (ის მე) спраши-
вает (он меня)
- მისდევდა (ის მას) гнался
(он за тем)
- მიულოცეთ! Поздравьте!
- მოგვიანებით *нареч.* позд-
нее, (по)позже
- მონობა рабство
- მოსვლა *масдар* 1. хождение
2. приходить (сюда)
- მსხალი груша
- მტრობა *масдар* 1. вражда
2. враждовать
- მწევარი борзая

- ნაადრევად *нареч.* рано,
преждевременно
- ნაბადი ბურკა
- ნაკვლევი след; колея
- ნახევარი половина; შვიდის
ნახევარია половина седьмого;
სემესტრის ნახევარი полсе-
мestra
- ოთხშაბათი среда
- ორაგული лосось
- ორშაბათი понедельник
- ოქროული / ოქროულობა
золотые изделия
- პაემანი свидание
- პარასკევი *греч.* пятница
- ჟამი *перс.* время
- საათი *араб.* 1) час; ახლა
დაახლოებით ცხრა საათია
Сейчас приблизительно 9 часов;
ახლა ზუსტად 12 საათია Сей-
час ровно 12 часов; რომელ
საათზე შევხვდეთ ერთმა-
ნეთს? В котором часу мы встре-
тимся?; რომელი საათია? Ко-
торый час?; საღამოს რვა სა-
ათზე в восемь часов вечера; 2)
часы; კედლის საათი настен-
ные часы; მაჯის საათი ручные
часы; ჩემი საათი გაჩერდა
Мои часы остановились; ჩემი

საათი გაფუჭდა Мои часы испортились; ჩემი საათი ჩამორჩება Мои часы отстают; ჩემი საათი ჩქარობს (გარბის) Мои часы спешат

- სამშაბათი вторник
- საუზმობს (ის) завтракает (он)
- საუკუნე век
- საღამო вечер
- სახლიდან нареч. из дома
- სერის пригорок, горка
- სიხარული масдар 1. радость

2. радоваться

- სჭირდება (ის მას) 1) нужно (ему то) 2) нуждается (он в чём-л.)

- უგულო бессердечный
- უსაშველო безнадежный
- უქულო без головного убора, без шапки

- უშვილო бездетный
- უცოლო холостой, неженатый

- უჭკუო безмозглый
- უხელო безрукий
- ქათამი курица
- ღამე ночь
- ყეფდა (ის) лаял (он)
- ყოვლად შეუძლებელია совершенно невозможно

- შაბათი суббота
- შუადღე полдень
- შუალამე полночь
- ჩახლართული прич. переплетённый
- ჩემი ვარაუდით по моим предположениям
- ჩემო კარგო! обращение Мой хороший!, Моя хорошая!
- ჩიჩილაკი чичилаки (грузинская новогодняя ёлка)
- ჩოხოსანი человек, носящий чоху (т.е. мужчина)
- ძმობა братство
- წამი секунда; миг
- წელი / წელიწადი год; ახალი წელი Новый год; მომავალ წელს (გაისად) на будущий год; შარშან (გასულ წელს) в прошлом году
- წუთი минута; ექვსს აკლიათი წუთი без десяти шесть; ხუთის ათი წუთია десять минут пятого
- ხვალ нареч. завтра
- ხილეული фрукты
- ხმობდა (ის მას) звал, призывал (он кого-л.)
- ხუთშაბათი четверг
- ჯანმრთელობა здоровье

УРОК ВОСЬМОЙ

Имя существительное

არსებითი სახელი

Семантические группы имён существительных

1. Одушевлённые и неодушевлённые (სულიერბი და უსულო).

Одушевлённые: ქალი *женщина*, კაცი *мужчина*, ვეფხვი *тигр*.

Неодушевлённые: მიწა *земля*, ხე *дерево*, დანა *нож*.

2. Категория «ვინ» *кто*, категория «რა» *что*. ვინ – только о человеке, რა – обо всём остальном (одушевлённое лицо / неодушевлённый предмет).

ვინ? – ბავშვი *ребёнок*, ექიმი *врач*, მასწავლებელი *учитель*.

რა? – ძაღლი *собака*, ცხენი *лошадь*, ქვა *камень*.

3. Конкретные и абстрактные (კონკრეტული და აბსტრაქტული).

Конкретные: საწოლი *кровать*, სკამი *стул*, მაგიდა *стол*, წიგნი *книга*, სახლი *дом*, კარი *дверь*, ფანჯარა *окно*.

Абстрактные: სიკეთე *благо*, სინაზე *нежность*, სილამაზე *красота*, მტრობა *вражда*, სიშავე *чернота*, სიწითლე *краснота*.

4. Собственные и нарицательные (საკუთარი და საზოგადო).

Собственные: თბილისი, კავკასიონი, არაგვი, ბაზალეთი.

Нарицательные: მდინარე *река*, მთა *гора*, ტბა *озеро*, ზღვა *море*, ხმალი *сабля*, ბურთი *мяч*.

5. Собираательные (კრებითი სახელები): ხალხი *народ*, გუნდი *хор* и *спортивная команда*, რქმა *табун*, ნახირი *стадо*, ხროვა *свора*, *стая*, ხალხი *народ*.

6. Вещественные (ნივთიერებათა): რკინა *железо*, ოქრო *золото*, წყალი *вода*, მარილი *соль*, შაქარი *сахар*.

О категории падежа некоторых существительных

При склонении некоторых закрытых основ вследствие фонетических изменений происходит стяжение основы. Из основы имён могут выпасть гласные ა, ე, ო.

ა, ე в склоняемых основах пропадают бесследно: ტაძარი *церковь* – ტაძრის; ირემი *олень* – ირმის; გოდორი *плетёная корзина* – გოდრის.

ო редуцируется, оставляя след в виде გ: ნიორი *чеснок* – ნიერის; იორი *река Иори* – იერის; მინდორი *поле, луг* – მინდერის.

Стяжение в основном происходит в трёх падежах: ნათესაობითი, მოქმედებითი, ვითარებითი.

Закрытая основа – თანხმოვანფუძიანი.

Открытая основа – ხმოვანფუძიანი.

Если основы существительных заканчиваются на ალ, არ, ამ, ან, ელ, ოლ, ორ, то в трёх падежах (ნათ., მოქ., ვით.) происходит стяжение основы, а корневая гласная исчезает (фонетический фактор) (А. Шанидзе, В. Топуриа).

Падеж	შ. რ.	ед. ч.	მრ. რ.	მნ. ч.
სახ.	რძალ-	невестка	რძლ-ებ-	ი
მოთხ.	რძალ-	მა	რძლ-ებ-	მა
მიც.	რძალ-	ს	რძლ-ებ-	ს
ნათ.	რძლ-	ის	რძლ-ებ-	ის
მოქ.	რძლ-	ით	რძლ-ებ-	ით
ვით.	რძლ-	ად	რძლ-ებ-	ად
წოდ.	რძალ-	ო	რძლ-ებ-	ო
სახ.	ქმარ-	муж	ქმრ-ებ-	ი
მოთხ.	ქმარ-	მა	ქმრ-ებ-	მა
მიც.	ქმარ-	ს	ქმრ-ებ-	ს

ნათ.	ქმრ-ის	ქმრ-ებ-ის
მოქ.	ქმრ-ით	ქმრ-ებ-ით
ვით.	ქმრ-ად	ქმრ-ებ-ად
წოდ.	ქმარ-ო	ქმრ-ებ-ო
სახ.	მინდორ-ი луг	მინდვრ-ებ-ი
მოთხ.	მინდორ-მა	მინდვრ-ებ-მა
მიც.	მინდორ-ს	მინდვრ-ებ-ს
ნათ.	მინდვრ-ის	მინდვრ-ებ-ის
მოქ.	მინდვრ-ით	მინდვრ-ებ-ით
ვით.	მინდვრ-ად	მინდვრ-ებ-ად
წოდ.	მინდორ-ო	მინდვრ-ებ-ო
სახ.	ქათამ-ი курица	ქათმ-ებ-ი
მოთხ.	ქათამ-მა	ქათმ-ებ-მა
მიც.	ქათამ-ს	ქათმ-ებ-ს
ნათ.	ქათმ-ის	ქათმ-ებ-ის
მოქ.	ქათმ-ით	ქათმ-ებ-ით
ვით.	ქათმ-ად	ქათმ-ებ-ად
წოდ.	ქათამ-ო	ქათმ-ებ-ო
სახ.	ავდარ-ი непогода	ავდრ-ებ-ი
მოთხ.	ავდარ-მა	ავდრ-ებ-მა
მიც.	ავდარ-ს	ავდრ-ებ-ს
ნათ.	ავდრ-ის	ავდრ-ებ-ის
მოქ.	ავდრ-ით	ავდრ-ებ-ით
ვით.	ავდრ-ად	ავდრ-ებ-ად
წოდ.	ავდარ-ო	ავდრ-ებ-ო

Исключения: ქალი женщина, სკამი стул, ცალი один (из пары), დარი погода, მხარი плечо, ანბანი алфавит, ნამი роса.

Падеж	მბ. რ.	ед. ч.	მრ. რ.	მნ. ч.
სახ.	დარ-	погода	დარ-ებ-	ი
მოთხ.	დარ-	მა	დარ-ებ-	მა
მიც.	დარ-	ს	დარ-ებ-	ს
ნათ.	დარ-	ის	დარ-ებ-	ის
მოქ.	დარ-	ით	დარ-ებ-	ით
ვით.	დარ-	ად	დარ-ებ-	ად
წოდ.	დარ-	ო	დარ-ებ-	ო

Склонение открытых основ

1. Если открытая основа оканчивается на гласные -ა или -ე, то при склонении таких имён существительных эти гласные в словоформах могут пропасть.

2. -ა и -ე усекаются в двух падежах: ნათესაობითი и მოქმედებითი.

3. Закрытые основы стягиваются в трёх падежах, а открытые усекаются только в двух падежах.

4. У открытых основ в ვითარებითი не происходит изменений в корне, форманта падежа ვითარებითი у открытых основ – -დ.

5. Стяжение или усечение основы вызвано падежными окончаниями, которые начинаются на гласный.

Склонение открытых основ с фонетическими изменениями

Падеж	მბ. რ.	ед. ч.	მრ. რ.	მნ. ч.
სახ.	ძმა	брат	ძმ-ებ-	ი / ძმა-ნ-ი ¹
მოთხ.	ძმა-	მ	ძმ-ებ-	მა / ძმა-თ(ა)
მიც.	ძმა-	ს	ძმ-ებ-	ს / ძმა-თ(ა)
ნათ.	ძმ-	ის	ძმ-ებ-	ის / ძმა-თ(ა)

¹ Форма множественного числа *ნართიანი*.

მოქ.	ძმ-ით	ძმ-ებ-ით / -----
ვით.	ძმა-დ	ძმ-ებ-ად / -----
წოდ.	ძმა-ო, ძმა-ვ	ძმ-ებ-ო / ძმან-ო
სახ.	ხე дерево	ხე-ებ-ი / ხე-ნ-ი
მოთხ.	ხე-მ	ხე-ებ-მა / ხე-თ(ა)
მიც.	ხე-ს	ხე-ებ-ს / ხე-თ(ა)
ნათ.	ხ-ის	ხე-ებ-ის / ხე-თ(ა)
მოქ.	ხ-ით	ხე-ებ-ით / -----
ვით.	ხე-დ	ხე-ებ-ად / -----
წოდ.	ხე-ო	ხე-ებ-ო / ხენ-ო
სახ.	გზა дорога, путь	გზ-ებ-ი / გზა-ნ-ი
მოთხ.	გზა-მ	გზ-ებ-მა / გზა-თა()
მიც.	გზა-ს	გზ-ებ-ს / გზა-თ(ა)
ნათ.	გზ-ის	გზ-ებ-ის / გზა-თ(ა)
მოქ.	გზ-ით	გზ-ებ-ით / -----
ვით.	გზა-დ	გზ-ებ-ად / -----
წოდ.	გზა-ვ, გზა-ო	გზ-ებ-ო / გზან-ო
სახ.	ძე сын	ძე-ებ-ი / ძე-ნ-ი
მოთხ.	ძე-მ	ძე-ებ-მა / ძე-თ(ა)
მიც.	ძე-ს	ძე-ებ-ს / ძე-თ(ა)
ნათ.	ძ-ის	ძე-ებ-ის / ძე-თ(ა)
მოქ.	ძ-ით	ძე-ებ-ით / -----
ვით.	ძე-დ	ძე-ებ-ად / -----
წოდ.	ძე-ო, ძე-ვ	ძე-ებ-ო / ძენ-ო

Склонение открытых основ без фонетических изменений

Падеж	მხ. რ. ед. ч.	მრ. რ. მნ. ч.
სახ.	რუე ручеёк	რუე-ებ-ი / რუე-ნ-ი
მოთხ.	რუე-მ	რუე-ებ-მა / რუე-თ(ა)
მიც.	რუე-ს	რუე-ებ-ს / რუე-თ(ა)
ნათ.	რუე-ს(ი)	რუე-ებ-ის / რუე-თ(ა)
მოქ.	რუე-თ(ი)	რუე-ებ-ით / -----
ვით.	რუე-დ	რუე-ებ-ად / -----
წოდ.	რუე-ო, რუე-ვ	რუე-ებ-ო / რუენ-ო
სახ.	რკო жёлудь	რკო-ებ-ი / რკო-ნი
მოთხ.	რკო-მ	რკო-ებ-მა / რკო-თ(ა)
მიც.	რკო-ს	რკო-ებ-ს / რკო-თ(ა)
ნათ.	რკო-ს(ი)	რკო-ებ-ის / რკო-თ(ა)
მოქ.	რკო-თ(ი)	რკო-ებ-ით / -----
ვით.	რკო-დ	რკო-ებ-ად / -----
წოდ.	რკო-ო, რკო-ვ	რკო-ებ-ო / რკონ-ო
სახ.	ჩაი чай	ტრამვაი трамвай
მოთხ.	ჩაი-მ	ტრამვაი-მ
მიც.	ჩაი-ს	ტრამვაი-ს
ნათ.	ჩაი-ს	ტრამვაი-ს
მოქ.	ჩაი-თ	ტრამვაი-თ
ვით.	ჩაი-დ	ტრამვაი-დ
წოდ.	(ჩაი-ვ)	(ტრამვაი-ვ)

Так же склоняются: ეზო *двор*, მდელო *поляна*, სპილო *слон*, თარო *полка*, უთო *утюг*, წერო *журавль* и კუ *черепаха*.

Запомните!

Некоторые имена существительные с открытыми основами теряют не только последний корневой гласный, но и гласный внутри корня, т.е. у них основа не только усекается, но и стягивается. Например: ქვეყანა *страна*, ქარხანა *завод*, ფანჯარა *окно*, მოყვარე *ближний*.

Падеж	მხ. რ. ედ. ჩ.		
სახ.	ქვეყანა <i>страна</i>	ფანჯარა <i>окно</i>	მოყვარე <i>ближний</i>
მოთხ.	ქვეყანა-მ	ფანჯარა-მ	მოყვარე-მ
მიც.	ქვეყანა-ს	ფანჯარა-ს	მოყვარე-ს
ნათ.	ქვეყნ-ის	ფანჯრ-ის	მოყვრ-ის
მოქ.	ქვეყნ-ით	ფანჯრ-ით	მოყვრ-ით
ვით.	ქვეყნა-დ	ფანჯრა-დ	მოყვრა-დ
წოდ.	ქვეყანა-ვ	ფანჯარა-ვ	მოყვარე-ვ

Запомните!

- Существительные с закрытой основой образуют три типа склонения:

1) когда основа не действует на окончание и окончание не действует на основу, например: ამხანაგი *товарищ*, ვაჟკაცი *храбрец*;

2) когда окончание действует на основу. К этой группе относятся двусложные имена существительные, основы которых оканчиваются на ან, აღ, არ, ოღ, ორ, ელ. У этих имён стягивается основа и внутри корня выпадает гласная, фонетическое воздействие вызывает сжатие основы.

Исключения: ქალი, დარი, ცალი, სკამი, მხარი, ანბანი;

3) имена, имеющие в основе гласную ო. У них в *род.*, *твор.* и *обст.* ო ослабляется и оставляет след в виде ვ, т.е. происходит редукция. В этом случае основа действует на окончание. Например: მინ-დორი – მინდვრის.

- У имён существительных с открытой основой, имеющих окончания -ა, -ე, -ო, -უ, в двух падежах (ნათ., მოქ.) происходит сечение основы – пропадает конечная гласная.

6. Географические названия, имена и фамилии склоняются так же, как имена нарицательные. В отличие от нарицательных имён, имена собственные не образуют множественное число.

Падеж	მ. რ.		ед. ч.
სახ.	თბილის-ი	მტკვარ-ი	აჭარა
მოთხ.	თბილის-მა	მტკვარ-მა	აჭარა-მ
მიც.	თბილის-ს	მტკვარ-ს	აჭარა-ს
ნათ.	თბილის-ის	მტკვარ-ის	აჭარ-ის
მოქ.	თბილის-ით	მტკვარ-ით	აჭარ-ით
ვით.	თბილის-ად	მტკვარ-ად	აჭარა-დ
წოდ.	თბილის-ო	მტკვარ-ო	აჭარა-ვ

7. Имена людей с закрытыми или открытыми основами при склонении имеют одну особенность – у них никогда не стягивается и не усекается основа. В *зват.* они представлены в виде основы.

Падеж	მ. რ.		ед. ч.	
სახ.	დავით-ი	ელენე	ნუნუ	ნინო
მოთხ.	დავით-მა	ელენე-მ	ნუნუ-მ	ნინო-მ
მიც.	დავით-ს	ელენე-ს	ნუნუ-ს	ნინო-ს
ნათ.	დავით-ის	ელენე-ს(ი)	ნუნუ-ს(ი)	ნინო-ს(ი)
მოქ.	დავით-ით	ელენე-თ(ი)	ნუნუ-თ(ი)	ნინო-თ(ი)
ვით.	დავით-ად	ელენე-დ	ნუნუ-დ	ნინო-დ
წოდ.	დავით	ელენე	ნუნუ	ნინო

8. Фамилии склоняются так же, как имена нарицательные. Большинство грузинских фамилий заканчивается на -ძე и -შვილი. Фамилии на -ძე имеют открытую основу, а фамилии на -შვილი – закрытую.

На них распространяются все те фонетические законы, о которых говорилось выше. Фамилии при склонении образуют формы мн. ч.

Падеж	მს. რ. ედ. ч.	მრ. რ. მნ. ч.	
სახ.	ხოლოყაშვილ-ი	ხოლოყაშვილ-ებ-ი	ხოლოყაშვილ-ნ-ი
მოთხ.	ხოლოყაშვილ-მა	ხოლოყაშვილ-ებ-მა	ხოლოყაშვილ-თ(ა)
მიც.	ხოლოყაშვილ-ს	ხოლოყაშვილ-ებ-ს	ხოლოყაშვილ-თ(ა)
ნათ.	ხოლოყაშვილ-ის	ხოლოყაშვილ-ებ-ის	ხოლოყაშვილ-თ(ა)
მოქ.	ხოლოყაშვილ-ით	ხოლოყაშვილ-ებ-ით	-----
ვით.	ხოლოყაშვილ-ად	ხოლოყაშვილ-ებ-ად	-----
წოდ.	ხოლოყაშვილ-ო	ხოლოყაშვილ-ებ-ო	ხოლოყაშვილ-ნ-ო

Без фонетических изменений в основе склоняются фамилии ორბელიანი, ხარანაული, წიკლაური, ჟღენტი, ღლონტი, კვიციანი, გულედანი, ხიტირი.

При склонении основа стягивается у таких фамилий, как: წერეთელი, მაჩაბელი, ცაგარელი.

Последняя корневая гласная пропадает у тех фамилий, которые заканчиваются на -ია, -ავა, -უა, но не в ед., а во мн. ч.: ვეკუები.

Негрузинские фамилии при склонении никогда не теряют корневых гласных. Например: ბაღზაკი – ბაღზაკის, გოეთე – გოეთესი, მერიმე – მერიმესი, ჰიუგო – ჰიუგოსი.

Падеж	მს. რ.		ედ. ч.	
სახ.	ცაგარელ-ი	სტურუა	მებუკე	გოეთე
მოთხ.	ცაგარელ-მა	სტურუა-მ	მებუკე-მ	გოეთე-მ
მიც.	ცაგარელ-ს	სტურუა-ს	მებუკე-ს	გოეთე-ს
ნათ.	ცაგარელ-ის	სტურუა-ს	მებუკ-ის	გოეთე-ს
მოქ.	ცაგარელ-ით	სტურუა-თ(ი)	მებუკ-ით	გოეთე-თ(ი)
ვით.	ცაგარელ-ად	სტურუა-დ	მებუკე-დ	გოეთე-დ
წოდ.	ცაგარელ-ო	სტურუა-ვ	მებუკე-ვ	გოეთე

Упражнение 1. Просклоняйте следующие существительные:

კვალი, სკამი, ყვარელი, ეკალი, აღისუბანი, ბზა, ილია ჭავჭავაძე, კავკასიონი, ძუ, ჩარგალი, ურემი, ფოთოლი, საპონი.

Глагольная категория

Версия

Версия (от лат. *versio* «видоизменение», «поворот») – грамматическая категория грузинского (картвельского) глагола, обозначающая отношение действия к его субъекту или косвенному объекту (преимущественно предназначенность действия). Версия выражает изменение диатезы глагола в связи с наличием (отсутствием) при нём косвенного дополнения. При этом косвенное дополнение выступает в роли лица, в пользу (или во вред) которого совершается действие, или в роли обладателя одного из объектов, упоминаемых в том же предложении. Например: ის კერავს ძმის შარვალს *Она шьёт брюки брата* (косвенное дополнение отсутствует); ის უკერავს ძმას შარვალს *Она шьёт брату брюки* (косвенное дополнение в функции обладателя).

Версия может быть:

- **нейтральной** при отсутствии косвенного дополнения: ქალი კერავს კაბას *Женщина шьёт платье*;
- **объектной** (центробежной): ის უკერავს მეზობელს კაბას *Она шьёт платье соседке*;
- **субъектной** (центростремительной): ის იკერავს კაბას *Она шьёт платье себе*.

В грузинском языке версия может быть и **локативной**, когда присоединяемое косвенное дополнение выступает в локативном значении: მან სურათი და-ა-ხატ-ა კედელს *букв. Он нарисовал картину на стене*; ბიჭმა ყდაზე რაღაც და-ა-წერ-ა *Мальчик что-то написал на обложке*. Версия увеличивает число актантов (участников) глагольной лексемы.

Запомните!

Глагольная словоформа *ვ-ი-ყიღო* *куплю* имеет показатель субъектной, но выполняет функцию нейтральной версии. Глагольные словоформы *აიღო* *взял*, *გაიგო* *узнал*, *დაიწყო* *начал* не могут передавать значение объектной версии, хотя и имеют формальные показатели.

Нейтральная версия иногда имеет префикс *ა-*: *ა-შენებს*, *ა-ლა-გებს*, *ა-ნთებს*. В некоторых глагольных словоформах отсутствует показатель нейтральной версии, например: *ხატავს*, *ზრდის*, *წერს*.

Как правило, словоформа переходного глагола нейтральной версии представлена двухличным глаголом, а объектной версии – трёхличным. При глаголе субъектного строя показатель объектной версии, префикс *უ-*, будет присутствовать во всех лицах ед. и мн. ч.

მე ვ-უ-კეთებ

ჩვენ ვ-უ-კეთებ-თ

შენ უ-კეთებ

თქვენ უ-კეთებ-თ

ის უ-კეთებ-ს

ისინი უ-კეთებ-ენ

При глаголе объектного строя в объектной версии будет два показателя: префиксы *უ-* и *ი-*. Если косвенный объект выражен 1-м либо 2-м лицом, показателем объектной версии является *ი-*; если же косвенный объект представлен словоформой 3-го лица, то показателем объектной версии будет префикс *უ-*.

მე მ-ი-კეთებ-ს

ჩვენ გვ-ი-კეთებ-ს

შენ გ-ი-კეთებ-ს

თქვენ გ-ი-კეთებ-თ

მას უ-კეთებ-ს

მათ უ-კეთებ-თ

Упражнение 2. Переведите на русский язык. Выпишите глаголы нейтральной, субъектной и объектной версий. Отдельно выпишите локативные формы:

1) ჩემი მეზობელი სახლს იშენებს. 2) არქიტექტორი ლამაზ სახლს აშენებს. 3) ამ წიგნს ჩემს შვილს ვუყიდი. 4) დედაჩემი პირველი სექტემბრისთვის ლამაზ კაბას მიყიდის. 5) ბებია წინ-

დას უქსოვს შვილიშვილს. 6) დიასახლისი მურაბას ხარშავს. 7) ის ხორცს შესანიშნავად წვავს. 8) ამ ნაჭერს შეგიწვავთ! 9) მე არ მინდა, ჩემს მეგობარს შეუწვიო! 10) ეს ქალი კაბას მიკერავს. 11) იგი კარგად კერავს. 12) კაბას მე თვითონ ვიკერავ. 13) მან ჩემთვის დაუკვეთა ბილეთი. 14) დამიწერე დავალება? არა, გიორგის დავუწერე, შენთვის არ დამიწერია. 15) კონვერტზე დაწერე მისამართი! 16) ეს ჩიტი შენ დაახატე ამ ბარათს? 17) მოუტანე მას წიგნი! 18) მე ბეზიას ვუცხობ ნამცხვარს. 19) ჩაის მე მიღუღებ? არა, ჩემთვის ვიღუღებ! 20) ახლა სადილს ვაკეთებ, ვახშამს კი მოგვიანებით გავუკეთებ ბაბუას. 21) ამ საქმეს ის მე მიკეთებს. 22) თარჯიმანი საბუთს ესპანურიდან მითარგმნის. 23) მე ასე გადავუთარგმნე მას.

Текст: «Сулхан-Саба Орбелиани»²

სულხან-საბა ორბელიანი დაიბადა 1658 წელს ქვემო ქართლის სოფელ ტანდიაში. სულხანის მამა ვახტანგი მეფე ვახტანგ V-ის (შაჰნავაზის) ცოლისძმა იყო. სულხანი მეფის კარზე იზრდებოდა.

სულხან-საბა მხარში ედგა გიორგი XI-ს, როცა ირანის შაჰმა ქართლის მეფობა გამაჰმადიანებულ ერეკლეს (ნაზარლიხანს) უბოძა. იმედგაცრუებული სულხან-საბა ბერად აღიკვეცა გარეჯის მონასტერში.

Чеканка работы К. Гурули

² Сулхан-Саба Орбелиани (1658–1725) – грузинский просветитель, учёный и политический деятель.

1712 წელს დიპლომატიური მისიით სულხან-საბა ორჯერ გაემგზავრა სპარსეთს. 1713 წელს იგი თრანგ მისიონერთან ერთად საგანგებო დავალებით ევროპაში გაეშურა. მან ოფიციალურად მიიღო კათოლიკობა. საბას მოგზაურობის მარშ-რუტი ასეთი გახლდათ: კონსტანტინოპოლი – მარსელი – პარიზი – რომი. 1714 წელს ვერსალში საბა ლუდოვიკო XIV-მ მიიღო. პარიზიდან გამობრუნებულ ქართველ მოღვაწეს რომის პაპმა კლიმენტი XI-მ ორჯერ გაუძარტა აუდიენცია.

მოგვიანებით ქართლის აწეწილმა ბედმა ვახტანგ VI-სთან ერთად რუსეთისკენ აქცევინა პირი საბას. მან პეტერბურგამდე ვერ მიაღწია. 1725 წელს იგი მოსკოვში გარდაიცვალა. დაკრძალეს ვსესვიატსკოეს ძველ ეკლესიაში.

სულხან-საბა ორბელიანის კალამს ეკუთვნის «სიბრძნე სიცრუისა», ლექსიკონი ქართული, ქადაგებათა კრებული «სწავლანი და მოძღვრებანი», «სამოთხის კარი», «მოგზაურობა ევროპაში». მან დახვეწა ვახტანგ VI-ის მიერ ნათარგმნი «ქილილა და დამანა».

Басня: “მეფე და სამი ძე”

ერთი მეფე იყო დიდებული და სამი ძე ესვა (ჰყავდა). თქვა მეფემ:

– გამოვცადო შვილნი ჩემნი, რომელსა აქვს სამეფო ჭკუა? ჰკითხა სამივეს: რა უფრო კეკლუცია, რა უფრო მსუქანია და რა უფრო ძალიან (სწრაფიან)?

უხუცესმა (უფროსმა) ძემ მოახსენა:

- ცოლი ჩემი კეკელუცია, ცხენი ჩემი მსუქანი არის და ქორი ჩემი მაღია (სწრაფია). მათი მჯობი არსად იპოვება.

მამამ უთხრა: მეუობამ ვერ გიხილოს შენაო!

საშუალომ მოახსენა მამას: დედოფლის ულამაზესი, მეფის ცხენის უმსუქნესი და მეფის შევარდნის უმაღლესი არაფერი არსებობსო.

მასაც უბრძანა მეფემ: სამეფო წილი არა გხვდესო!

ჰკითხა უმცროსს. მან კი ასეთი პასუხი გასცა: გაზაფხულის უკეკლუცესი (გაზაფხულზე უკეკლუცესი), შემოდგომაზე უმსუქნესი და თვალზე უმაღლესი (უსწრაფესი) არათფერი იქნებაო.

მოეწონა მამას პასუხი და სამეფოდ იგი შეინახა.

სულხან-საბა ორბელიანი, XVII საუკუნე

Сулхан-Саба Орбелиани (XVII в.)

Запомните!

S (нов.) + глагол-сказуемое в аористе.

მეფემ თქვა.

Царь сказал.

უხუცესმა მოახსენა.

Старший [брат] ответил [доложил].

მამამ უთხრა.

Отец сказал.

საშუალომ მოახსენა.

Средний доложил.

Степени сравнения некоторых имён прилагательных

Слово и перевод	Степень		
	Умерительная	Сравнительная	Превосходная
დიდი большой	მოდიდო ³	უფრო დიდი	უდიდესი

³ მოდიდო, მომცრო, მომაღლო, მოთეთრო – умерительная степень. Соответствует русским прилагательным с суффиксами -оват, -ёват.

მცირე маленький	მომცრო	უფრო პატარა, მცირე	უმცირესი
ლამაზი красивый	მოლამაზო	უფრო ლამაზი	ულამაზესი
ჭკვიანი умный	-----	უფრო ჭკვიანი	უჭკვიანესი
მაღალი высокий	მომაღლო	უფრო მაღალი	უმაღლესი
თეთრი белый	მოთეთრო	უფრო თეთრი	უთეთრესი

Формы превосходной степени имён прилагательных образуются префиксально-суффиксальным способом: უ – ეს: უ-მსუქნ-ეს-ი *самый толстый*, უ-ლამაზ-ეს-ი *самый красивый*.

Глагол

ზმნა

Спряжение двухличного глагола ამბობს «говорит»

Ряд აწმყო

მე ვამბობ	я говорю	ჩვენ ვამბობთ
შენ ამბობ		თქვენ ამბობთ
ის (იგი) ამბობს		ისინი (იგიინი) ამბობენ

Ряд მყოფადი

მე ვიტყვი	я скажу	ჩვენ ვიტყვით
შენ იტყვი		თქვენ იტყვით
ის იტყვის		ისინი იტყვიან

Ряд წყვეტილი

მე ვთქვი	я сказал	ჩვენ ვთქვით
შენ თქვი		თქვენ თქვით
მან თქვა		მათ თქვეს

Поговорка

ხერხი სჯობია ღონესა, თუ კაცი მოიგონებსა.

≈ Смекалка лучше силы, если человек знает, как ею воспользоваться.

Упражнение 3. Прочтите и выучите наизусть. Выпишите т.н. имущественные имена. Определите способ их образования:

ვერ დაიჭირავს სიკვდილსა გზა ვიწრო, ვერცა-კლდოვანი,
მისგან ყოველი გასწორდეს, სუსტი და ძაღულოვანი,
ბოლოდ შეყარნეს მიწამან ერთგან მოყმე და მცხოვანი,
სჯობს სიცოცხლესა ნაძრახსა სიკვდილი სახელოვანი!

შოთა რუსთაველი, «ვეფხისტყაოსანი»

Иллюстрация Л. Гудиашвили

Смерть сквозь горы и ущелья прилетит в одно мгновенье,

Храбрецов она и трусов – всех возьмет без промедленья.

И детей и престарелых ожидает погребенье.

Лучше славная кончина, чем постыдное спасенье.

Шота Руставели, «Витязь в тигровой шкуре»

Перевод Николая Заболоцкого

Упражнение 4. Ответьте письменно на вопросы:

- 1) სად და როდის დაიბადა სულხან-საბა ორბელიანი?
- 2) ვისთან ერთად იზრდებოდა სულხან-საბა ორბელიანი? 3) რატომ აღიკვეცა ბერად სულხან-საბა? 4) როდის და რატომ გაემგზავრა სულხან-საბა სპარსეთს? 5) ვისთან ერთად გაეშურა სულხან-საბა ორბელიანი ევროპაში? 6) როგორი იყო მისი მოგზაურობის მარშრუტი? 7) ვის შეხვდა იგი ვერსალში? 8) ვის შეხვდა სულხან-საბა რომში? 9) სად და როდის გარდაიცვალა სულხან-საბა ორბელიანი? 10) სად დაკრძალეს იგი?

Упражнение 5. В басне “ქეფე და სამი მისი ძე” определите форму, значение и средства выражения категории числа имён существительных. Задайте вопрос к каждому предложению.

Упражнение 6. Составьте предложения с вопросительными местоимениями:

სად? როდის? ვინ? რა? რამდენი? სადაური?

Упражнение 7. Определите способ образования приведённых ниже слов и просклоняйте их:

უკეკლუცესი, უმსუქნესი, უმაღესი, ულამაზესი, უმდიდრესი, უწილო, მოსქო, მოლურჯო.

- ამბობს (ის / ის მას) го-
ворит (он / он то)
- არათეგრი *отриц. мест.* ни-
чего; არათეგრი იქნებაო ниче-
го не будет
- არსად *нареч.* нигде; არსად
იპოვება нигде не найдётся
- არსებობს (ის) существует
- ასეთი *указ. мест.* такой
- აუდიენცია аудиенция
- აქცევიზა პირი *фраз.* Напра-
вил свой взор
- აწეწილი *зд.* неупорядочен-
ный; растрёпанный
- ბედი 1) судьба, участь 2)
счастье
- ბერო монах
- ბოლო 1. конец 2. последний
- ბოლოს *нареч.* наконец; ბო-
ლოს და ბოლოს в конце концов
- ბრძანებს (ის / ის მას)
вежл. приказывает, повелевает;
говорит (он то)
- გაემგზავრა (ის) уехал, от-
правился (он)
- გაეშურა направился
- გამაჰმადიანებული *прич.*
принявший ислам; *разг.* ому-
сульманившийся

- გამობრუნებული *прич.* воз-
вратившийся
- გამოცადო (მე იგი) *буд.*
испытаю, устрою испытание
- გარდაიცვალა (იგი) умер,
скончался
- გარეჯი Гареджская пустынь
(была основана в Картли в VI в.
13 «сирийскими» отцами)
- გასწორდეს [пусть] срав-
нится, выравнится; [пусть] ис-
правится (*ошибка*)
- გაუმართა (მან მას იგი)
зд. устроил (он ему то)
- გვხვდეს / შეგვხვდეს *зд.*
достанется
- გული 1) сердце 2) сердце-
вина
- დაიჭირავს (ის მას) пойма-
ет; схватит (он его)
- დაკრძალეს (მათ იგი) по-
хоронили (они его)
- ღიდებული благородный,
вельможный
- დიპლომატიური диплома-
тический
- ეკლესია *греч.* церковь
- ეკუთვნის (ის მას) принад-
лежит (ему то / он ему)

- ერთად *нареч.* вместе
- ერთგან *нареч.* где-то; ჰდ. на одном месте
- ერთი **1.** *числит.* один **2.** *неопр. мест.* некий; нечто
- ესვა (იგი მას) *арх.* имел (он то) (*одуш. лицо*)
- ეუბნება (ის მას / ის მას მას) *говорит* (он ему то)
- ვერ *отриц.* *частица* не; ни
- ვერა *отриц.* *частица* нет (*употр. при отриц. ответе и т.п.*); ვერცა нет же
- ვერ გიხილოს (შენ მან) (*იხილოს*) не сможет лицезреть
- ვერ მიაღწია (მან მას) ჰდ. не смог доехать, не достиг (он того)
- თვალი *глаз*; თვალით არ მინახავს *фраз. разг.* в глаза не видел
- თქვა (მან იგი) *сказал* (он то)
- იზრდებოდა (იგი) *воспитывался, рос* (он)
- ირანი *Иран*
- კათოლიკობა *католичество*
- კალამი *греч.* перо
- კეკლუცი *красивый; обаятельный; кокетливый*
- კლდოვანი *скалистый*

- ლამაზი *красивый*
- მათი მჯობი *лучше их*
- მაღი / სწრაფი / ჩქარი *быстрый*
- მარშრუტი *маршрут*
- მასაც *ему тоже* (-ც – *частица* «тоже»)
- მეფე *царь, король*
- მეფის კარი *царский двор*
- მეფობს *царствует*
- მიიღო (მან იგი) *принял*; *получил* (он его)
- მისგან *от него*
- მისია *миссия*
- მისიონერი *миссионер*
- მიწა **1)** *почва, земля* **2)** *Земля*
- მოახსენა (მან მას იგი) *доложил* (он ему то)
- მოახსენებს (ის მას / მას) *доложит* (он ему / то)
- მოგზაურობა *путешествие*; «მოგზაურობა ევროპაში» «Путешествие в Европу» (*автор – С.-С. Орбелиани*)
- მოეწონა (ის მას) *понравилось* (ему то)
- მონასტერი *монастырь*
- მოცმე **1.** *витязь, рыцарь* **2.** *юный*

- მსუქანი 1) толстый 2) ჰდ. *перен.* богатый, обильный
- მცხოვანი старец
- მხარში ედგა ჰდ. *фраз.* поддерживал, стоял плечом к плечу
- ნათარგმნი *прич.* переведённый
- ნაძრახი постыдный
- ორჯერ *нареч.* дважды; два раза (-ჯერ – *множительная частица*)
- ოფიციალურად *нареч.* официально
- პასუხი *перс.* / სიტყვის-გება ответ
- პოულობს (ის მას) находит (он то)
- საგანგებო დავალება особое поручение
- სამეფო 1. царство 2. царственный
- სამეფოდ для царствования
- სამი (3) три (3)
- სამივე трое; втроём
- «სამოთხის კარი» «Врата рая» (*ავტორ – С.-С. Орбелиани*)
- საშუალო средний
- სახელოვანი славный; именитый

- «სიბრძნე სიცრუისა» «Мудрость лжи», или «Мудрость вымысла» (*ავტორ – С.-С. Орбелиани*)
- სიკვდილი смерть
- სიცოცხლე жизнь
- სუსტი слабый
- «სწავლანი და მოძღვრებანი» «Учения и наставления» (*ავტორ – С.-С. Орбелиани*)
- სჯობს (ის მას) *глагол.* 1) предпочтительнее (он того) 2) лучше
- ტანძია Тандзия (*село в Нижней Картли*)
- უბოძა (მან მას იგი) *везл.* отдал; пожаловал (он ему то)
- უბრძანა (მან მას / იგი) приказал, повелел
- ულამაზესი самый красивый
- უმაღესი самый быстрый
- უმსუქნესი самый толстый
- უმცროსი младший
- უფრო *нареч.* больше, более
- უხუცესი / უფროსი *арх.* старший; глава
- ქვემო ქართლი Нижняя Картли (*Восточная Грузия*)
- «ქილილა და ღამნა» «Калила и Димна» (*персидский сборник басен*)
- ქორი ястреб-фазанятник

- ყოველთა всякого
- ყოველი *определил. мест.*
всякий, каждый
- შაჰი *перс.* шах
- შევარდენი сокол
- შეინახა (მან იგი) придержал; спрятал; приберёг (он то)
- შემოდგომა осень
- შეყარნეს *ძრ.-გრუზ., сейчас не употр.* встретились; сошлись
- შვილნი *лит.* чада (дети)
- ცდის (ის მას) испытывает (он его); ბედს ცდის испытывает судьбу; პროფესორი სტუ-

დენტს ცდის Профессор устраивает испытание студенту

- ძალა сила
- ძალგულოვანი храбрый
- ძე / ვაჟი 1. сын 2. обозначает муж. пол ანტონ ლევის ძე Антон Львович
- ძველი древний, ветхий
- წილი / ხვედრი 1) часть 2) доля, удел
- ჭკუა ум
- ხედავს (ის მას) видит (он то)
- ჰკითხა (მან მას იგი) спросил (он его то)
- ჰყავდა (ის მას) имел (он то)

УРОК ДЕВЯТЫЙ

Имя прилагательное

ზედსართავი სახელი

Грамматические признаки прилагательных

Семантические группы прилагательных:

- **первичные** (основные) – обстоятельственные (ვითარებითი): დიდი *большой*, პატარა *маленький*, ლურჯი *синий*, გრძელი *длинный*, მოკლე *короткий*.

- **производные** – относительные (მიმართებითი): საინტერესო *интересный*, ყდიანი *с обложкой*, უყდო *без обложки*, სოფლელი *деревенский* *житель*.

Имя прилагательное отвечает на вопросы: როგორი? *какой?*; რანაირი? *какого вида?*; რომელი? *который?*; სადაური? *откуда?*; *из каких мест?*; როდინდელი? *какого времени?*.

როგორი?: ლამაზი *красивый*, ცუდი *плохой*, უნიჭიერესი *способнейший*.

რანაირი?: უშნო *некрасивый*, მომწვანო *зеленоватый*.

სადაური?: ქალაქელი *городской*, სოფლელი *сельский*, აქაური *здешний*, იქაური *тамошний*.

როდინდელი?: შარშანდელი *прошлогодний*, დღევანდელი *сегодняшний*, გუშინდელი *вчерашний*, ხვალინდელი *завтрашний*.

რომელი?: პირველი *первый* *ученик*.

См. имяпроизводство (урок 7).

Относительные прилагательные

Относительные прилагательные могут образовываться не только от существительных, но и от наречий, имён числительных и местоимений.

- От существительных: მხეცი *животное* → მხეცური *животный*; ქალი *женщина* → ქალური *женский*; კაცი *мужчина* → კაცური *мужской*; ქალაქი *город* → ქალაქური *городской*.
- От наречий: აქ *здесь* → აქაური *здесьний*; გუშინ *вчера* → გუშინდელი *вчерашний*.
- От числительных: ერთი *один* → ერთიანი *одинарный, цельный*.
- От местоимений: ჩვენ *мы* → ჩვენი *наш* → ჩვენებური *из наших*.

Обстоятельственные прилагательные

1. Имеют, как правило, производную основу: თეთრი *белый*, შავი *чёрный*, გრძელი *длинный*, ტკბილი *сладкий*.
2. Образуют степени сравнения: **умерительную** (ოდნაობითი ხარისხი) – მოთეთრო *беловатый*, მოშავო *черноватый* – и **превосходную** (აღმატებითი ხარისხი) – უთეთრესი *наибелый*, უშავესი *наичернейший*.
3. Имеют антонимы: გრძელი *длинный* – მოკლე *короткий*; ტკბილი *сладкий* – მწარე *горький*; მაგარი *твёрдый* – რბილი *мягкий*.

Формы сравнительной степени прилагательных

Формы сравнительной степени прилагательных образуются при помощи конфиксов: მო-ო, უ-ეს.

Формы сравнительной степени делятся на две группы:

- умерительная степень образуется из форм обстоятельственных прилагательных при помощи конфикса მო-ო: ლურჯი *синий* – მო-ლურჯ-ო *синеватый, не совсем синий*; მწვანე *зелёный* – მო-მწვან-ო *зеленоватый*; მკაცე *кислый* – მო-მკაც-ო *кисловатый*;
- превосходная степень образуется с помощью конфикса უ-ეს: ლამაზი *красивый* – უ-ლამაზ-ეს-ი *красивейший*; მშვენიერი *прекрасный* – უ-მშვენიერ-ეს-ი *прекраснейший*; წითელი *красный* – უ-წითლ-ეს-ი *наикраснейший*.

Полного совпадения с русским языком в этом вопросе нет. В русском языке положительная степень – «новый», сравнительная – «новее», превосходная – «новейший». В грузинском языке имеется только превосходная степень, которая иногда может выражать и сравнительную степень. Например: უკეთესი *лучший; более чем хороший* (კარგი); უარესი – *худший, относительно плохой, не самый плохой* (ცუდი).

Некоторые лингвисты относят ბევრი *много*, ცოტა *мало* к именам числительным, следующим образом отмечая их особенности: ბევრი *много* → მეტი *больше* → უმეტესი *наибольший*; ცოტა *мало* → ნაკლები *меньше*.

Степень сравнения может быть выражена и **описательным способом**: უფრო ლამაზი *красивее*; უფრო კარგი *лучше*; ყველაზე ლამაზი *самый красивый*; თრიალ კარგი *несомненно хороший*.

Описательный способ не считается органическим, так как он не образует грамматических форм.

Склонение имён прилагательных

Изолированные формы прилагательных склоняются так же, как имена существительные.

Если они имеют закрытую основу, то у них может произойти стяжение основы (კუშქუა). У прилагательных же с открытой основой усекается последняя корневая гласная (კვეცა).

Склонение закрытых основ без фонетических изменений

Падеж	მ. რ. ед. ч.	მრ. რ. мн. ч.	
		с суф. -ებ	с суф. -ნ, -თ
სახ.	თბილ-ი тёплый	თბილ-ებ-ი	თბილ-ნ-ი
მოთხ.	თბილ-მა	თბილ-ებ-მა	თბილ-თა
მიც.	თბილ-ს	თბილ-ებ-ს	თბილ-თა
ნათ.	თბილ-ის	თბილ-ებ-ის	თბილ-თ-ა

მოქ.	თბილ-ით	თბილ-ებ-ით	_____
ვით.	თბილ-ად	თბილ-ებ-ად	_____
წოდ.	თბილ-ო	თბილ-ებ-ო	თბილ-ნ-ო

Склонение закрытых основ со стяжением основы прилагательных

Падеж	მხ. რ. ед. ч.	მრ. რ.	მნ. ч.
		с суф. -ებ	с суф. -ნ, -თ
სახ.	ახალ-ი новый	ახლ-ებ-ი	ახალ-ნ-ი
მოთხ.	ახალ-მა	ახლ-ებ-მა	ახალ-თა
მიც.	ახალ-ს	ახლ-ებ-ს	ახალ-თა
ნათ.	ახლ-ის	ახლ-ებ-ის	ახალ-თა
მოქ.	ახლ-ით	ახლ-ებ-ით	_____
ვით.	ახლ-ად	ახლ-ებ-ად	_____
წოდ.	ახალ-ო	ახლ-ებ-ო	ახალ-ნ-ო

სახ.	წითელ-ი красный	წითლ-ებ-ი	წითელ-ნ-ი
მოთხ.	წითელ-მა	წითლ-ებ-მა	წითელ-თა
მიც.	წითელ-ს	წითლ-ებ-ს	წითელ-თა
ნათ.	წითლ-ის	წითლ-ებ-ის	წითელ-თა
მოქ.	წითლ-ით	წითლ-ებ-ით	_____
ვით.	წითლ-ად	წითლ-ებ-ად	_____
წოდ.	წითელ-ო	წითლ-ებ-ო	წითელ-ნ-ო

Склонение открытых основ имён прилагательных

Падеж	მხ. რ. ед. ч.	მრ. რ.	მნ. ч.
		с суф. -ებ	с суф. -ნ, -თ
სახ.	პატარა маленький	პატარ-ებ-ი	პატარა-ნ-ი
მოთხ.	პატარა-მ	პატარ-ებ-მა	პატარა-თა
მიც.	პატარა-ს	პატარ-ებ-ს	პატარა-თა
ნათ.	პატარ-ის (ა)	პატარ-ებ-ის (ა)	პატარა-თა
მოქ.	პატარ-ით	პატარ-ებ-ით (ა)	_____

ვით.	პატარ-ად (ა)	პატარ-ებ-ად (ა)	_____
წოდ.	პატარა-ვ	პატარ-ებ-ო	პატარა-ნ-ო
* В двух падежах (ნათესაობითი, მოქმედებითი) пропадает гласный ა.			
სახ.	მწვანე зелёный	მწვანე-ებ-ი	მწვანე-ნ-ი
მოთხ.	მწვანე-მ	მწვანე-ებ-მა	მწვანე-თა
მიც.	მწვანე-ს	მწვანე-ებ-ს	მწვანე-თა
ნათ.	მწვან-ის	მწვანე-ებ-ის	მწვანე-თა
მოქ.	მწვან-ით	მწვანე-ებ-ით	_____
ვით.	მწვანე-დ	მწვანე-ებ-ად	_____
წოდ.	მწვანე-ვ	მწვანე-ებ-ო	მწვანე-ნ-ო

* В двух падежах (ნათესაობითი, მოქმედებითი) пропадает гласный ე.

Склонение открытых основ без фонетических изменений

Падеж	მხ. რ. ед. ч.	მრ. რ.	მნ. ч.
		с суф. -ებ	с суф. -ნ, -თ
Основа оканчивается на -ო			
სახ.	ვიწრო узкий	ვიწრო-ებ-ი	ვიწრო-ნ-ი
მოთხ.	ვიწრო-მ	ვიწრო-ებ-მა	ვიწრო-თა
მიც.	ვიწრო-ს	ვიწრო-ებ-ს	ვიწრო-თა
ნათ.	ვიწრო-ს (ი)	ვიწრო-ებ-ის	ვიწრო-თა
მოქ.	ვიწრო-თ (ი)	ვიწრო-ებ-ით	_____
ვით.	ვიწრო-დ	ვიწრო-ებ-ად	_____
წოდ.	ვიწრო-ვ	ვიწრო-ებ-ო	ვიწრო-ნ-ო
Основа оканчивается на -ე			
სახ.	ყრუ глухой	ყრუ-ებ-ი	ყრუ-ნ-ი
მოთხ.	ყრუ-მ	ყრუ-ებ-მა	ყრუ-თა
მიც.	ყრუ-ს	ყრუ-ებ-ს	ყრუ-თა
ნათ.	ყრუს-(ი)	ყრუ-ებ-ის	ყრუ-თა
მოქ.	ყრუ-თ (ი)	ყრუ-ებ-ით	_____
ვით.	ყრუ-დ	ყრუ-ებ-ად	_____
წოდ.	ყრუ-ვ (ო)	ყრუ-ებ-ო	ყრუ-ნ-ო

Имена прилагательные чаще всего встречаются вместе с существительными.

Первый вариант: прилагательное стоит перед существительным (препозиционный строй). Например:

Падеж	<i>хорошая погода</i>	<i>красивый цветок</i>
სახ.	კარგ-ი ამინდ-ი	ლამაზ-ი ყვავილ-ი
მოთხ.	კარგ-მა ამინდ-მა	ლამაზ-მა ყვავილ-მა
მიც.	კარგ ამინდ-ს	ლამაზ ყვავილ-ს
ნათ.	კარგ-ი ამინდ-ის	ლამაზ-ი ყვავილ-ის
მოქ.	კარგ-ი ამინდ-ით	ლამაზ-ი ყვავილ-ით
ვით.	კარგ ამინდ-ად	ლამაზ ყვავილ-ად
წოდ.	კარგ-ო ამინდ-ო	ლამაზ-ო ყვავილ-ო

Запомните!

У прилагательного, склоняемого с существительным (препозиционный строй), *никогда не происходит стяжение основы*. Например: ყვითელი ყვავილი – ყვითელი ყვავილის.

В грузинском языке имя прилагательное в основном не согласуется с существительным в числе: წითელი ყვავილი *красный цветок* – წითელი ყვავილები *красные цветы*.

Если существительное стоит в *нартаниани*, то прилагательное тоже будет стоять в этой форме мн. ч.

Падеж	<i>добрые люди</i>
სახ.	კეთილ-ნ-ი კაც-ნ-ი
მოთხ.	კეთილ(თა) კაც-თა
მიც.	კეთილ(თა) კაც-თა
ნათ.	კეთილ(თა) კაც-თა
მოქ.	_____
ვით.	_____
წოდ.	კეთილ-ნ-ო კაც-ნ-ო

**Склонение имён прилагательных с открытой основой
вместе с существительными (препозиционный строй)**

Падеж	შვ. რ. ед. ч.	მრ. რ. მნ. ч.
სახ.	წმინდა საფანე святая обитель	წმინდა საფანე-ებ-ი წმინდა საფანე-ნ-ი
მოთხ.	წმინდა საფანე-მ	წმინდა საფანე-ებ-მა წმინდა საფანე-თა
მიც.	წმინდა საფანე-ს	წმინდა საფანე-ებ-ს წმინდა საფანე-თა
ნათ.	წმინდა საფან-ის	წმინდა საფანე-ებ-ის წმინდა საფანე-თა
მოქ.	წმინდა საფან-ით	წმინდა საფანე-ებ-ით -----
გით.	წმინდა საფანე-დ	წმინდა საფანე-ებ-ად -----
წოდ.	წმინდა საფანე-ვ (ო)	წმინდა საფანე-ებ-ო წმინდა საფანე-ნ-ო

**Склонение имён прилагательных вместе с существительными
(постпозиционный строй)**

Падеж	შვ. რ. ед. ч.	მრ. რ. მნ. ч.
სახ.	ამინდ-ი კარგ-ი погода хорошая	ამინდ-ებ-ი კარგ-ი
მოთხ.	ამინდ-მა კარგ-მა	ამინდ-ებ-მა კარგ-მა
მიც.	ამინდ-ს კარგ-ს	ამინდ-ებ-ს კარგ-ს
ნათ.	ამინდ-ის კარგ-ის	ამინდ-ებ-ის კარგ-ის
მოქ.	ამინდ-ით კარგ-ით	ამინდ-ებ-ით კარგ-ით
გით.	ამინდ-ად კარგ-ად	ამინდ-ებ-ად კარგ-ად
წოდ.	ამინდ-ო კარგ-ო	ამინდ-ებ-ო კარგ-ო

В постпозиционном строе имена прилагательные с открытыми и закрытыми основами сохраняют падежные показатели.

В *ნართიანი* прилагательное согласуется в числе с именем существительным.

Второй вариант:

Падеж	<i>хорошая погода</i>
სახ.	ამინდ-ნ-ი კარგ-ნ-ი
მოთხ.	ამინდ-თა კარგ-თა
მიც.	ამინდ-თა კარგ-თა
ნათ.	ამინდ-თა კარგ-თა
მოქ.	-----
ვით.	-----
წოდ.	ამინდ-ნ-ო კარგ-ნ-ო

В поэтической речи можно встретить формы с падежными показателями имён прилагательных с закрытыми основами при препозиционном строе. Однако это не грамматическая норма, а поэтическая лицензия.

Упражнение 1. Образуйте степени сравнения следующих прилагательных:

კარგი *хороший*, ცუდი *плохой*, კეთილი *добрый*, ბოროტი *злой*, თეთრი *белый*, შავი *чёрный*, გრძელი *длинный*, მოკლე *короткий*, ტკბილი *сладкий*, მწარე *горький*, მჟავე *кислый*, მაღალი *высокий*, დაბალი *низкий*, სქელი *толстый*, თხელი *тонкий*, მაგარი *твёрдый*, მკაცრი *строгий*, რბილი *мягкий*, სწორი *прямой*, მრუდე *кривой*, ნაცრისფერი *серый*, ყვითელი *жёлтый*, წითელი *красный*, ცისფერი *небесно-синий*, ვარდისფერი *розовый*, ყავისფერი *коричневый*, ლურჯი *синий*, მწვანე *зелёный*, ლამაზი *красивый*, მახინჯი *уродливый*, მშვენიერი *прекрасный*, უშნო *некрасивый*.

Упражнение 2. Просклоняйте препозиционным и постпозиционным строем:

მშვენიერი ქალწული *прекрасная дева*; უმანკო ჩასახვა *непорочное зачатие*; წმინდა სანთელი *святая свеча*; ცეცხლოვანი სერაფიმი *огненный серафим*; ამხანაგის წიგნი *книга товарища*; სოფლელი გოგო *деревенская девочка*.

Упражнение 3. Переведите на грузинский язык:

1) Я не люблю белую гвоздику. 2) Моя комната высокая и светлая. 3) Я не люблю холодную погоду. 4) Моя соседка прекрасная женщина. 5) Мой брат лучший футболист в этом сезоне. 6) Мне нравятся пармские белые фиалки. 7) Наилучший подарок – это красивые цветы. 8) Эта книга мне нравится больше, чем та. 9) Голубое небо лучше, чем серое. 10) Зеленоватый цвет мне не идёт. 11) Моему отцу нравятся тяжёлые драматические сюжеты. 12) Этот актёр – самый талантливый. 13) Его роль – сложнейшая. 14) У этого супа сладковатый привкус. 15) Сигарета горьковата. 16) Это здание – самое высокое на этой улице. 17) Моя собака глухая, а твой кот слепой. 18) Его двоюродная сестра носит сероватый плащ и жёлтый берет. 19) Это худший вариант текста. 20) Это лучшая новелла моего друга. 21) Голубой цвет является символом небесной жизни, а белоснежный – символом девственности.

Упражнение 4. Составьте предложения с использованием следующих прилагательных:

вороной	ყორანა	}	масти животных
гнедой	თაფლა		
сивый	ქურანა		

Упражнение 5. Переведите на грузинский язык:

1) На столе лежит интересная книга. 2) Тетрадь этого ученика с синей обложкой. 3) Лекция профессора очень глубокая. 4) Огненный шар виден на экране. 5) Я покупаю здесь самое сладкое пирожное. 6) Это здание чуть лучше того. 7) Та книга самая лучшая.

Басня: “უტკბესი და უმწარესი”

ერთმა მეფემ უბრძანა თავის ვაზირს: წადი, ისეთი საჭმელი მომიტანე, რომ ხმელეთზე მის უტკბესი არა იყოსო და არცა ზღვათა შინა იპოვებოდესო!

წავიდა გაზირი, ენა უყიდა, მოუტანა, შეწვა, აჭამა და მოეწონა. კიდევ უბრძანა: წადი, ისეთი რამ მომიტანე, ქვეყანაზე მისი უმწარესი არ იპოვებოდესო!

წავიდა, კიდევ ენა უყიდა და მოუტანა.

მეფეს გაუკვირდა: მწარე ვითხოვე, ენა მომიტანე და ტკბილი ვითხოვე და ენა მომიტანეო.

მოახსენა გაზირმა: თავმა შენმან, არც არა ენის უტკბესი იქნების (იქნება) და არცარა ენის უმწარესი პირსა ყოვლისა ქვეყანისაო.

სულხან-საბა ორბელიანი
Сулхан-Саба Орбелиани

Запомните!

В грузинском языке для передачи в косвенной речи слов 3-го лица употребляется частица -ო: მომიტანეო Он говорит: «Принеси»; 1-го лица – частица -მეტქი: მომიტანე-მეტქი Я говорю: «Принеси»; а 2-го лица – частица -თქო: მომიტანე-თქო Ты говоришь: «Принеси».

Глагол

Прошедшее время	Настоящее время
წავიდა ушёл (туда)	მიდის идёт
უყიდა купил	ყიდულობს покупает
მოუტანა принёс	მოაქვს приносит
შეწვა зажарил	წვავს жарит
აჭამა накормил	აჭმევს кормит
მოეწონა понравился	მოსწონს нравится
უბრძანა приказал	უბრძანებს приказывает
გაუკვირდა удивился	უკვირს удивляется

Версия

უყიდა (მან მას იგი)	купил (он ему то) სასხვისო <i>действие направлено на объект</i>
შეწვა (მან იგი)	пожарил (он то) საარგისო <i>действие нейтральное</i>
შეიწვა (მან იგი)	пожарил (он то) სათავისო <i>действие направлено на субъект</i>
შეუწვა (მან მას იგი)	пожарил (он ему то) სასხვისო <i>действие направлено на объект</i>
მოუტანა (მან მას იგი)	принёс (он ему то) სასხვისო <i>действие направлено на объект</i>

Глагольные формы უყიდა (მან მას იგი) и შეუწვა (მან მას იგი) по категории версии სასხვისო направлены на объект. Грамматический показатель 3-го лица – უ.

Басня: “სოფლის მაშენებელნი”

ერთი ძაღლი და ერთი მამალი დაძმობილდნენ: სოფელი ავაშენოთო! ძაღლმა უთხრა: როგორ ავაშენოთო? მამალმა უთხრა: შენ იყეფე, მე ვიყივლებ და აშენდებაო. წავიდნენ ტყეში. ძაღლმა ყეფა დაიწყო და დაიძინა. მამალი ხეზე შეჯდა, ყივილი დაიწყო. მელს ხმა ესმა, მოვიდა, მამალს ჰკითხა: მანდ რასა იქმო?

მამალმა უთხრა: სოფელს ვაშენებო!

მელმა უთხრა: ჩამოდი, სახლის ალაგი მომიზომეო!

მამალმა უთხრა: მამასახლისი მანდ წევს, გააღვიძე, ეგ მოგიზომავსო! მელი მამლის ნდომით შეცდა. ძაღლთან მივიდა, მამასახლისობით უხმო: ადე, სახლის ალაგი მინდაო. წამოდგა ძაღლი, მელს გამოუდგა, დაჩეჩქვა, კუდი მოსწყვიტა. დაკო-

დილი წავიდა. გაგლეჯილი, ნათრევი გორაზე წამოდგა და დაუძახა: მე ხომ ჩემი ჭკუის დამემართაო, და თუ თქვენ მაგ საქმით სოფელი ააშენოთ, თქვენც შეიტყობთო.

სულხან-საბა ორბელიანი
Сулхан-Саба Орбелиани

Упражнение 6. Из приведённых выше басен выпишите:

- ა) имена существительные и прилагательные, определите их падеж и тип склонения;**
- ბ) глаголы-сказуемые, с которыми S стоит в именительном, повествовательном и дательном падежах;**
- ვ) глаголы объектного и субъектного строя, проспрягайте их в настоящем времени;**
- გ) имена прилагательные в превосходной степени, выделите их префиксы и суффиксы;**
- დ) числительные, которые употребляются для выражения количества.**

Упражнение 7. Ответьте на вопросы:

1) რა დაგალება მისცა მეფემ ვაზირს? 2) რა გააკეთა ვაზირმა? 3) გაიგო თუ არა მეფემ ვაზირის საქციელი? 4) რამდენი მოქმედი პირია იგავში «სოფლის მაშენებელნი»? 5) ჩამოთვალეთ ისინი. 6) რა გადაწყვიტეს მათ? 7) რატომ მოვიდა მელია? 8) როგორ მოიქცა ეშმაკი მამალი? 9) რა დაემართა მელს? 10) როგორია იგავის მორალი?

Упражнение 8. Прочтите стихотворение и определите, куда приходится цезура, сколько слогов в каждой строке, определите место логического ударения:

ვარდსა ჰკითხეს: «ეგ ზომ ტურფა რამან შეგქმნა ტანად, პირად?
მიკვირს, რად ხარ ეკლიანი, პოვნა შენი რად არს ჭირად?»

მან თქვა: «ტკბილსა მწარე ჰპოვებს, სჯობს, იქნების რაცა ძვირად.
ოდეს ტურთა გაიეფდეს, არღარა ღირს არცა ჩირად».

შოთა რუსთაველი, «ვეფხისტყაოსანი»

Иллюстрация Л. Гудиашвили

Как-то раз спросили розу: «Отчего, чаруя око,
Ты колючими шипами нас царапаешь жестоко?»
«Чтобы сладкого добиться, – отвечал цветок Востока, –
Испытай сначала горечь. В даровщине мало прока!»

Шота Руставели, «Витязь в тигровой шкуре»
Перевод Николая Заболоцкого

- აღე / აღეჟი! (შენ) *повел.* Встань!
- ავაშენოთ (ჩვენ იგი) *по-*строим (мы то)
- ალაგი / ადგილი место
- არცა *отриц. частица* 1) нет же 2) не 3) ни
- არცარა *частица* ничего, ничто не
- აღარ *отриц. частица* 1) не; მეტის მოთმენა აღარ ძალუძს Он больше не может терпеть 2) уже не; больше не; აღარ მოვალ Больше не приду
- აშენდება (ის) *пассив* по-строится
- აჭამა (მან მას იგი) *накормил* (он его тем)
- აჭმევს (ის მას მას) *кормит*
- გააღვიძე! (შენ იგი) *повел.* Разбуди! (ты его)
- გაიფუდეს (ის) *арх.* *поде-*шевет (он)
- ვიყივლებ (მე) *буду кука-*рекать
- თავმა შენმან! *этикетное обращение* Клянусь тобой!
- იპოვებოდეს (ის) *возмож-*но было бы найти

- გამიკვირდა (მე იგი) *1-е ли-*цо удивился (я тому); გაუკვირდა (ის მას) *3-е лицо* *уди-*вился (он тому)
- გამოუდგა (იგი მას) *по-*гнался; последовал (он за ним)
- გორა холм
- დაბალი низкий, невысокий
- დაიძინა (მან) *уснул, заснул*
- დაჩეჩქვა (მან იგი) *избил,* *поколотил* (он его)
- დაძმობილდნენ (ისინი) *глаго-*л. побратались, стали побратимами
- ეგზომ *книж.* / *ამდენად /* *მაგდენად* *нареч.* *настолько;* так
- ეკლიანი *колючий, тернистый;* с шипами
- ერთმა *один; некий*
- ვაზირი *первый сановник,* *визирь*
- ვარდი *араб.-перс.* *роза*
- ვითხოვე (მე იგი) 1) *попро-*сил 2) *одолжил* (я то)
- ისეთი *указат. мест.* *такой* (*ближе к 3-му лицу*)
- იქმ / აკეთებ *делаешь; тво-*ришь (ты)
- იქნება (ის) *будет* (то)
- იყეფე! (შენ) *повел.* *Полай!*

- კიდეგ *нареч.* опять; ещё
- კუდი хвост
- მამალი петух
- მამასახლისი староста
- მელი / მელია лиса
- მისი *притяж. мест.* его, её
(ближе к 3-му лицу)
- მოაქვს (ის მას) приносит;
несёт сюда (он то); *буд.* მოიტანს
- მოვიდა (იგი) пришёл сю-
да (он)
- მომიზომე! (შენ მე იგი)
повел. Отмерь! (ты мне то)
- მომიტანე! (შენ მე იგი)
повел. Принеси! (ты мне то)
- მოუტანა (მან მას იგი)
принёс (он ему то)
- მწარე горький
- ოდეს *нареч.* как только
- პირი 1) лицо 2) рот 3) поверх-
ность; лицевая сторона 4) край
- პოვნა *მასდარ* 1. найти 2. на-
ходить
- რამან / რამ *арх.* союз что
- რომ *союз* что
- საჭმელი еда, пища
- სოფლელი 1. деревенский;
сельский 2. 1) деревенский (сель-
ский) житель 2) *прост.* дере-
венщина

- ტანადი стройный, ладно скро-
енный
- ტკბილი сладкий
- ტურფა / ლამაზი / მშვე-
ნიერი прекрасный; красивый
- უკვირს (იგი მას) удивля-
ется (он тому)
- უმწარესი горчайший
- უტკბესი сладчайший
- უყიდა (მან მას იგი) *версия*
объектная купил (он ему то)
- ქალაქელი 1. городской 2. го-
родской житель
- ქმნის (ის მას) создаёт, тво-
рит (он то)
- ღირს (ის) стоит
- ყეფა *მასდარ* 1. лай 2. лаять
- ყეფს (ის) лает (он)
- ყიდულობს (ის მას) поку-
пает (он то)
- შეგქმნა (მან შენ) создал,
сотворил (тебя)
- შეიტყობთ (თქვენ მას)
узнаете (вы то)
- შენი *притяж. мест.* твой
- შეცდა (იგი) ошибся (он)
- შეწვა (მან იგი) пожарил
(он то)
- შეჯდა (ის) подсел, влез
(он)

- შინ(ა) 1) в, внутри (*в своём доме, квартире*) 2) у себя
- ჩამოდი! *повел.* Спускайся!, Спустись!
- ჩამოდის (ის) *приезжает, прибудет* (он)
- ჩიჩი *сухофрукты*
- ძაღლი *собака*
- ძვირად *нареч.* 1) дорого 2) редко

- წადი! *повел. разг.* Иди!, Уходи! (*сокращённая форма глаг.*)
- წავიდა (იგი) *ушёл* (он туда)
- წამოდგა (იგი) *привстал* (он)
- წევს (იგი) *лежит* (он)
- წვავს (იგი მას) *жарит* (он то)
- ჭირად *нареч.* тяжело, трудно
- ხმა *голос*
- ხმელეთი *земля, твердь, суша*
- ჰკითხეს (ის მას) *спросил*

УРОК ДЕСЯТЫЙ

Словосложение (основосложение)

თბზვა

В грузинском языке словосложение является одним из эффективных методов обогащения словарного фонда. Словосложение (основосложение) – это соединение в одно слово двух или более лексических основ. В зависимости от смысловых взаимоотношений между компонентами сложные слова (компози́ты) подразделяются на копулятивные (сочинительного типа) и детерминативные (подчинительного типа). Они могут быть также разделены на разнотемные и редупликативные. В грузинском языке продуктивным методом является редупликация (повторение) основы как в именах, так и в глаголах.

Простая редупликация основы

თავ-თავ-ი	колос
კატ-კატ-ი	птица кривок
ჩურ-ჩურ-ი	шёпот
მურალა-მურალა	растение черныбыльник, римская ромашка;
	მურალი скверный, зловонный
პა-პა	дед, дедушка (Восточная Грузия)
დე-და	мама
პა-პა	папа
თავი-და-თავი	наиглавнейший
სხვა-და-სხვა	разный
ჭიკ-ჭიკ-ი	пение птицы; щебетание ласточки

Редупликация с диссимиляцией согласного

კერ-კეტ-ი	крепкий
კირ-კიტ-ი	твёрдый; крепкий
ჩერ-ჩეტ-ი	бестолковый; разиня
ცერ-ცეტ-ი	разиня; легковесный

Редупликация основы с выпадением согласного

პაწ-(პ)აწ-ა	<i>маленький</i>
ბე(რ)-ბერ-ი	<i>старый</i>
კო(რ)-კორ-ი	<i>бутон</i>
ქუთ-(ქ)უთ-ო	<i>веко</i>

Редупликация с чередованием гласных

ა→უ	
ბალახ-ბულახ-ი	<i>разнотравье</i>
პანტა-პუნტ-ა	<i>когда что-л. падает одно за другим;</i> <i>პანტა</i> <i>дикорастущие плодовые деревья и</i> <i>их плоды</i>
ხაბაკ-ხუბაკ-ი	<i>пожитки, имущество (ирон.)</i>
აბდა-უბდა	<i>галиматья</i>
ე→უ	
ხევ-ხუევ-ი	<i>овраги</i>
ღელე-ღულელე	<i>ручейки</i>
ი→უ	
ბიჭ-ბუჭ-ი	<i>мелюзга</i>
ბინდ-ბუნდ-ი	<i>сумерки</i>
ო→ა	
ბორ-ბალ-ი	<i>колесо</i>
გორ-გალ-ი	<i>клубок</i>

Редупликация с изменением начального слога

გიჟ-ძაჟ-ი	<i>сумасшедший, сумасбродный</i>
ქოხ-ძახ-ი	<i>лачуга</i>
აყალ-ძაყალ-ი	<i>ссора, беспорядки (перс.)</i>
რიჟ-რაჟი	<i>рассвет, утренняя зоря; რიჟ</i> <i>свет (сван.)</i>

Сложные имена сочинительного типа (копулятивы)

В грузинском языке основосложение может быть копулятивного типа, т.е. когда соединяются равноправные основы. Соединительной морфемой при этом выступает союз **და** и. Копулятивные основы по отношению друг к другу могут являться:

1) синонимами:

ტოლ-ამხანაგ-ი	ტოლი <i>равный</i> + ამხანაგი <i>товарищ</i> = <i>сверстники</i>
სვე-ბედ-ი	სვე <i>предопределение</i> + ბედი <i>судьба</i> = <i>счастье</i>
ძალ-ღონე	<i>сила, мощь, могущество</i>
შიშველ-ტიტველ-ი	<i>нагой, голый; голодранец</i>
ოხერ-ტიალ-ი	<i>опустошённый; запущенный; покинутый</i>
ბედ-იღბალ-ი	<i>судьба, счастье</i> (2-я основа композита заимствована из араб.)
ღარბ-ღატაკ-ი	<i>нищий</i> (1-я основа композита заимствована из араб.)

2) антонимами:

სიკვდილ-სიცოცხლე	<i>вопрос жизни и смерти</i> (букв. <i>смерть-жизнь</i>)
დედალ-მამალ-ი	დედალი <i>самка</i> + მამალი <i>самец</i> = <i>пара</i>
უფროს-უმცროს-ი	<i>старший-младший</i>
ავ-კარგ-ი	ავი <i>плохой</i> + კარგი <i>хороший</i> = <i>посредственный, удовлетворительный</i>
ცოცხალ-მკვდარ-ი	<i>ни живой ни мёртвый</i> (букв. <i>живой-мёртвый</i>)

3) близкими по смыслу основами, каждая из которых сохраняет своё лексическое значение, и между ними можно вставить союз **და**:

დედ-მამა	<i>мама-папа; родители</i>
და-ძმა	<i>сестра и брат</i>
სახლ-კარ-ი	სახლი <i>дом</i> + კარი <i>дверь</i> ; <i>двор</i> = <i>семейство; дом со всем устройством</i>

ქმარ-შვილ-ი	ქმარი <i>муж</i> + შვილი <i>ребёнок</i> = <i>полная семья (с позиции женщины)</i>
ცოლ-შვილ-ი	ცოლი <i>жена</i> + შვილი <i>ребёнок</i> = <i>полная семья (с позиции мужчины)</i>
წვერ-ულვაშ-ი	<i>борода и усы</i>
დანა-ჩანგალ-ი	დანა <i>нож</i> + ჩანგალი <i>вилка</i> = <i>столовые приборы</i>
წეს-წყობილება	წესი <i>закон</i> + წყობილება <i>порядок</i> = <i>форма правления; законоположение</i>
პურ-ღვინო	პური <i>хлеб</i> + ღვინო <i>вино</i> = <i>хлебосольство</i>
მიწა-წყალ-ი	მიწა <i>земля</i> + წყალი <i>вода</i> = <i>родина</i>
ერბო-კვერცხ-ი	ერბო <i>топленое масло</i> + კვერცხი <i>яйцо</i> = <i>яичница</i>

ქართლ-კახეთ-იმერეთ-ი	<i>Картли-Кахети-Имерети</i>
ცა-ფიჩქვ-ხმელეთ-ზურმუხტ-ი	<i>Грузия (букв. небо – бирюза – суша – изумруд)</i>

Соединение имени прилагательного с существительным

Прилагательное + существительное:

დიდ-გულა	<i>высокомерный (букв. с большим сердцем)</i>
დიდ-ყურა	<i>ушастый; осёл</i>

Существительное + прилагательное:

გულ-კეთილ-ი	გული <i>сердце</i> + კეთილი <i>добрый</i> = <i>добросердечный</i>
გულ-მაგარ-ი	გული <i>сердце</i> + მაგარი <i>твёрдый</i> = <i>непоколебимый</i>
გულ-წრფელ-ი	გული <i>сердце</i> + წრფელი <i>искренний</i> = <i>искренний</i>
სულ-მოკლე	სული <i>душа</i> + მოკლე <i>короткий</i> = <i>малодушный</i>
სულ-გრძელ-ი	სული <i>душа</i> + გრძელი <i>длинный</i> = <i>великодушный</i>

Соединение имени числительного с существительным

ორ-კახ-ი	ორი <i>два</i> + კახი <i>разветвление на дереве</i> = <i>вилы</i>
ორ-პირ-ი	ორი <i>два</i> + პირი <i>образ</i> = <i>двуличный</i>

ოთხ-ფეხ-ი	ოთხი <i>четыре</i> + ფეხი <i>нога</i> = <i>четвероногий; животное</i>
ოზ-გულ-ი	ოზი <i>два</i> + გული <i>сердце</i> = <i>лицемер; вероломный</i>

Запомните!

Несмотря на то что соединены разные основы, полученные слова однокоренные, т.е. имеют одно значение.

1) существительное + существительное:

ქალ-ბატონ-ი	ქალი <i>женщина</i> + ბატონი <i>Господь</i> = <i>госпожа</i>
ქალი-შვილ-ი	ქალი <i>женщина</i> + შვილი <i>чадо</i> = <i>дочь; дева</i>
ვაჟი-შვილ-ი	ვაჟი <i>сын</i> + შვილი <i>чадо</i> = <i>сын</i>
ვაჟ-ბატონ-ი	ვაჟი <i>сын</i> + ბატონი <i>Господь</i> = <i>господин (ирон.)</i>
ფურ-ირემ-ი	ფური <i>олениха</i> + ირემი <i>олень</i> = <i>оленья пара</i>
ძელ-ქვა	ძელი <i>древо</i> + ქვა <i>камень</i> = <i>планера (род вяза)</i>
ქვა-მარილ-ი	ქვა <i>камень</i> + მარილი <i>соль</i> = <i>каменная соль</i>
დედა-მიწა	დედა <i>мать</i> + მიწა <i>земля</i> = <i>Вселенная; материк</i>
დედო-ფალ-ი	დედა <i>мать</i> + ფალი <i>Господь</i> = <i>царица; госпожа</i>
მამა-კაც-ი	მამა <i>отец</i> + კაცი <i>муж</i> = <i>мужчина</i>

2) прилагательное + существительное:

ავ-დარ-ი	ავი <i>плохой</i> + დარი <i>погода</i> = <i>непогода</i>
პატარ-ძალ-ი	პატარა <i>маленький</i> + ძალი <i>сноха</i> = <i>новобрачная</i>
ძვირ-ფას-ი	ძვირი <i>дорогой</i> + ფასი <i>цена</i> = <i>дорогой(-ая)</i>
შავ-ქლიავ-ი	შავი <i>чёрный</i> + ქლიავი <i>слива</i> = <i>чернослив</i>

3) существительное + прилагательное:

ცა-რგვალ-ი	ცა <i>небо</i> + რგვალი <i>круглый</i> = <i>небосвод</i>
ხორც-მეტი-ი	ხორცი <i>мясо</i> + მეტი <i>лишний</i> = <i>бородавка</i>
სვეტი-ცხოველ-ი	სვეტი <i>столп</i> + ცხოველი <i>животворящий</i> = <i>Светицховელი (кафедральный собор в г. Мцхета)</i>

4) числительное + существительное:

ოზ-ღობე	ოზი два + ღობე забор = <i>сельская улочка</i>
ოზ-შაბათ-ი	ოზი два + შაბათი неделя = <i>второй день недели, понедельник</i>
სამ-შაბათ-ი	<i>вторник</i> и т.д.

В древнегрузинском языке воскресенье было первым днём недели и называлось ერტშაბათი. Впоследствии из греческого языка было заимствовано слово კვირა.

Сложные имена подчинительного типа (детерминаты)

Основы детерминативных слов неравноправны. Одна основа может рассматриваться как определение или дополнение к другой. Они могут быть образованы из сочетания:

- существительное + существительное в род. ед. ч.:

ცის-კაც-ი	ცა небо + კაცი мужчина = <i>небожитель</i>
ქინძის-თავ-ი	ქინძი кориандр + თავი голова = <i>булавка</i>
ცის-ფერ-ი	ცა небо + ფერი цвет = <i>голубой</i>
ერის-თავ-ი	ერი племя; нация; войско + თავი голова = <i>эриста¹</i>
ჭირის-უფალ-ი	ჭირი горе (перс.) + უფალი Господь = <i>близкий родственник усопшего</i>

ჯარის-კაც-ი	ჯარი войско + კაცი мужчина = <i>солдат</i>
გულის-ყურ-ი	გული сердце + ყური ухо = <i>внимание</i>

- географические имена:

ციხის-ძირ-ი	ციხე крепость + ძირი подножие = <i>Цихисdziრი (курорт в 19 км севернее г. Батуми)</i>
ბებრის-ციხე	ბებერი старый + ციხე крепость = <i>Бебрисцихе (крепость в окрестностях г. Мцхета, VII в.)</i>
ცხენის-წყალ-ი	ცხენი лошадь + წყალი вода = <i>река Цхенисцкали</i>

¹ Эриста – наследственные правители крупных областей в древней и средневековой Грузии.

- первая основа стоит в род. мн. ч.:

მზეთ-უნახავ-ი	მზე <i>солнце</i> + უნახავი <i>невидящий</i> = <i>красавица</i>
ურიათ-უბან-ი	ურია <i>еврей</i> + უბანი <i>квартал</i> = <i>еврейский квартал</i>
მიწათ-მოქმედება	მიწა <i>земля</i> + მოქმედება <i>делать</i> = <i>земледелие</i>
ხელ(ით)-ნაწერ-ი	ხელით <i>рукой (твор.)</i> + ნაწერი <i>написанный</i> = = <i>рукопись</i>
ყოვლად-წმინდა	ყოვლად <i>самый-самый (обст.)</i> + წმინდა <i>святая</i> = = <i>пресвятая</i>

- композиты могут быть смешанного типа – сущ. + сущ. + прич.:

პურ-მარილ-ნაჭამ-ი	პური <i>хлеб</i> + მარილი <i>соль</i> + ნაჭამი <i>отведавший</i> = <i>принявший хлеб-соль на пиру</i>
მხარ-ბეჭ-გადგმულ-ი	მხარი <i>плечо</i> + ბეჭი <i>лопатка</i> + გადგმული <i>поставленный</i> = <i>аналог. рус. «косая сажень в плечах» (А. Казбеги)</i>

Запомните!

Географические имена образуются по принципу соседства:

ფშავ-ხევსურეთ-ი	Пшав-Хевсурети (<i>горный р-н Восточной Грузии</i>)
გურია-სამეგრელო	Гурия-Самегрело (<i>регионы Западной Грузии</i>)
რაჭა-ლეჩხუმი	Рача-Лечхуми (<i>горный р-н Западной Грузии</i>)
სამცხე-საათაბაგო	Самцхе-Саатабаго (<i>ист. область на юге Грузии</i>)
ეწერ-ბაში-ი	Эцер-Баши (<i>сёла в Нижней Имерети</i>)
ციხ-გომბორი	Цив-Гомбори (<i>горы в Кахети</i>)

Правописание композитов

Композиты, полученные путём редупликации или объединения разных основ, всегда пишутся слитно.

Раздельно пишутся:

- композиты, в которых соединены близкие по смыслу основы: ღა-ძმა *брат и сестра*; დედა-შვილი *мать с ребёнком*;
- редуплицированные имена прилагательные: დიდ-დიდი *большой-большой*, პატარ-პატარა *маленький-маленький*;

- глаголы, имеющие разные превербы: აიარ-ჩამოიარა *проходит мимо говорящего туда и обратно*; ახედ-დახედა *осмотрел сверху донизу и снизу доверху*;
- редуцированные наречия: ქუჩა-ქუჩა *по улицам*; ტყე-ტყე *по лесу*.
Композиты пишутся слитно, если необходимо получить из них абстрактные имена с суффиксами -ობა и -ურ: დაძმობა *отношения между братом и сестрой*, დედაშვილური *материнский*.

Упражнение 1. Составьте по пять предложений к каждому типу словосложения, используя приведённую выше лексику.

Тема: «Грузинский фольклор»

ქართული ფოლკლორი

Заговор против сглаза

აღისასა, მაღისასა

შეგილოცავ თვალისასა,

გულით არამთა

თვალთა ნაცარი

გულთა ღახვარი

ასი კოდი მახათი გულთა ასვია,

ასი კოდი ნაცარი თვალთა აყრია,

ჯურღმულსა ქვეშე ვნახე შუა ასპიტი,

ერთი თვალი ედგა წყლისა, ერთი ცეცხლისა.

გასკდა წყლისა, დაშტა ცეცხლისა.

ისე დაშტება შენი ყოველი თვალი მთვალავი, გულით არამი,

წაიქცა ორი ძირი მწარე ბალი,

წავარდა ორივე სახედავი ხარბი თვალი.

გაიარა ეზო,

მოიტეხა თეძო,
 გაიარა საბძელი,
 დაეფსო თვალი სამზერს
 წავიდა წისქვილში,
 ქვა მოხვდა წინ ცხვირში!

Благословение молодожёнов

სახლო, ღმერთმა აგაშენოს
 როგორც შიოს მარანიო,
 შვიდი ვაჟიშვილი მოგცეთ
 პირზე ესხათ ბაღანია.
 აგიყვანოს ცათამდინა
 დაგნატროდეს ყველანია.

*Монастырский комплекс Давид Гареджи (VI в., Кахети);
 по преданию, погреб у св. Шио всегда был полон*

Колыбельная

იავნანა, ვარდო-ნანა, იავ-ნანინაო,
 დაიძინე პაწაწინავ იავ-ნანინაო,
 პაწაწინა იადონო და ვარდის კონაო,
 დღეს ხომ კარგად გაიგონე, ჩემი ნანინაო?

და თუ კარგად გაიგონე, ხომ მოგეწონაო?
მაშ ნუ გძინავს! გაიღვიძე! იცან ქვეყანაო!
შენც შეიტყვე ამა სოფლის ცრუ გამოცანაო
იავ-ნანა, ვარდო-ნანა, იავ-ნანინაო.

Комментарии

1. Заговор – один из жанров грузинского устного народного творчества. Магические рифмованные словосочетания, по преданию, имели защитную силу от нечистых духов, дурных помыслов и т.п.

2. იავნანა – грузинский колыбельный стих, песня. Генезис – культовый гимн, посвящённый Нане, языческой богине картвелов. После принятия христианства он потерял своё первоначальное значение и перешёл в разряд საწესრვეულებო (бытовых, обрядовых). Народная медицина прибегала к исполнению იავნანა во время эпидемии таких детских инфекционных заболеваний, как коклюш, краснуха, ветрянка, оспа и т.п. Существуют также колыбельные песни социального и дидактического характера.

Упражнение 2. Выпишите из текстов формы обращения.

Упражнение 3. Выпишите композиты; определите, по какому принципу объединены разные основы, к каким частям речи они относятся. Найдите примеры редупликации слога и основы.

Упражнение 4. Выпишите глаголы-сказуемые в повелительном наклонении, классифицируйте их.

Упражнение 5. Выпишите глаголы-сказуемые в сослагательном наклонении, классифицируйте их.

Упражнение 6. Перескажите заговор против сглаза в прозаической форме.

Выучите наизусть!

მიჯნურსა თვალად სიტურფე მართებს მართ ვითა მზეობა,
სიბრძნე, სიუხვე, სიმდიდრე, სიყმე და მოცალეობა,
ენა, გონება, დათმობა, მძლეოთა მებრძოლთა მძლეობა,
ვისცა ეს სრულად არა სჭირს აკლია მიჯნურთ ზნეობა.

შოთა რუსთაველი, «ვეფხისტყაოსანი»
Шота Руставели, «Витязь в тигровой шкуре»

Иллюстрация Л. Гудиашвили

Комментарии

1. Каждый народ, исходя из накопленного им духовного опыта и видения мира, формирует доктрину любви. Модель идеального маджнуна даётся в прологе «Витязя в тигровой шкуре». Что же вобрали в себя эти «десять заповедей» любви?

- 1) красота, солнцеобразный лик – სიტურფე
- 2) мудрость – სიბრძნე
- 3) щедрость – სიუხვე
- 4) богатство – სიმდიდრე
- 5) молодость, юность – სიყმე

6) სვობოდა (მადჯუნუნ დოღენ იმეფ სვობოდნოე ვრემია) – მო-
ცალეობა¹

7) ეფიკ (ჰდ. კრასნორეჩიე) – ენა

8) უმ – გონება

9) ვოლეა (ტერპენიე) – ღათმობა

10) ფიზიკესკია სილა, სოფრენსტვო (მადჯუნუნ – პოფეჰდაიუფი ნა
რეფარსკიფ სოსფიჰანიჰ) – მძლეფთა მებრძოლფთა მძლეობა

უფრათა ჰოფა ბიფ დოღოფი იფ ეფიფ კაჩესფ რაფრუფაფ ცელოსფიფიფ
ობრაფ იდეალფოფიფ მადჯუნუნა – ტაფოვ ვერდიფ შოფა რუსფაველი. პორაფ-
მეფლჰაფე ნად ეფიმ!

დილოგ: «ფოგოვორიმ ფ ლუბვი...»

სიეფარულო ძალსა შენსა!

– ჰემო ძვირფასო, მე შენ მიეფარხარ! სულ შენზე ვფიქ-
რობ, უშენოდ ძალზე მოწყენილი ვარ. თუ თანახმა ხარ, გამო-
მეფევი ცოლად! დავქორწინდეფ!

– მე ჯერ მესამე კურსზე ვარ. სწავლა და ოფახი ერთად
ძალიან ძნელია. ვიფიქრებ, ასე უფეფ ვერ გიპასუხებ.

– ჰემს მშობლებს ძალიან უეფარხარ. თუ ნებას მომცემ,
გეწვეფით ოფახში და მამაშენს შენს ხელს ვთხოვფ.

– იმ პირობით, თუ ქორწილს შემოდგომამდე გადავდეფთ.

– კარგი. ძალიან ბედნიერი ვარ. უნდა გამოგიტყდე, რომ
ვეჭვიანობ. შენ უღვეფოდ მშეენიერი ხარ.

– მართლა?

¹ «Праздная вольность» (А.С. Пушкин).

Прочтите и выучите наизусть!

ტანო ტატანო, გულწამტანო, უცხოდ მარებო,
ზილფო კავებო, მომკლავებო, ვერ საკარებო,
წარბ-წამწამ-თვალნო, მისათვალნო, შემაზარენო,
ძოწ-ლალ-ბაგეო, დამდაგეო, სულთწამარებო,
პირო მთვარეო, მომიგონე, მზისა დარებო.

ბესიკი (ბესარიონ გაბაშვილი)

Бесики (Бесарион Габашвили) (1750–1791)

რტო აღვისა – შენი წელი მგონია,
მაგ წელზედა – ცისარტყელა მგონია,
ეგ თვალეხი – ცაში ელვა მგონია,
ვარდის სუნთქვა – შენი სუნთქვა მგონია.

გრიგოლ ორბელიანი, «მუხამბაზი»

Григол Орбелиани (1804–1883), «Мухамбази»

Упражнение 7. Выпишите из стихотворений композиты, определите, каким способом они получены и к каким частям речи относятся.

Переведите самостоятельно!

Любовное письмо по-грузински

ჩემო ძვირფასო გალიკ, ძვირფასო გალიკ!

როგორა ხარ? ო, რამდენი საუკუნეა, შენი არაფერი შემიტყვია. მხოლოდ მოლოდინი და მოლოდინი, მოგონებები შენზე, თქვენზე ყველაზე, ძვირფასო. ვეუბნები მოგონებებს, ნუ მაწვალებთ, ნუ მტანჯავთ, ჩამომეხსენით. ფიქრები დაქსაქსული და შეშფოთებული ნაბიჯებით მოაბიჯებენ ჩემსკენ. კმარა, აღარ მინდა ისინი! ჩემო ძვირფასო, ჩემო სიხარულო, მუჭაში ვაგროვებდი მზეს შენთვის.

აჰა, მიიღე იგი ჩემგან. ო, მიიღე მილიონობით სხივი!

სიცოცხლე სიხარულისათვის გვეძლევა...

გაუმარჯოს სიხარულს!

ძვირფასო გალიკ, არ ვიცი, როგორ შევიტყო შენი ამბავი, როგორ ხარ, იყავი თუ არა სამკურნალოდ და სად? როგორია მკურნალობის შედეგი?..

ჩემო ძვირფასო გალიკ! გეძუდარები, თავს მიხედე, გაუფრთხილდი ჯანმრთელობას. ხომ იცი, რაოდენი სიხარულის მოტანა შეგიძლია ჩემთვის?..

გრძნობები მახრჩობს. მიჭირს წერა.

გეხვევი ძლიერ, ძლიერ გკოცნი.

შენი ოლია.

ნეტავ თუ ვიქნები ძალე სახლში? გავიგონებ კი შენს საყვარელ ხმას?

სახლში ყოფნა მინდა! მაპატიე, გეხვევი, ვკოცნი შენს ხელნაწერებს და წიგნებს. გალიკ, ჩემო კარგო გალიკ! კიდევ ერთხელ გეხვევი და გკოცნი.

30. VIII. 1941 წ.

ოლია ოკუჯავა გალაკტიონ ტაბიძეს

Ласкательные слова

- ჩემო სიცოცხლის ცისკარო! Ты заря моей жизни!
- ჩემო გაშლილობა იაო! Ты моя распутившаяся фиалка!
- შენი გულის ჭირიმე! Да отойдут мне печали твоего сердца!
- ჩემო სიყრმის მზევ, შენ კი დაგენაცვლე! Ты солнце моей юности, пусть буду я вместо тебя в печали!

Комментарии

1. В грузинском языке имеются целые группы ласкательных междометий, которые без уточнений ни на русский, ни на какие-либо другие языки не переводятся. Например: შენი ჭიჭიძე, შენ გენაცვალე, შენ შემოგეგვლე, თავს შემოგეგვლე. Некоторые из них очень архаичны и связаны с древними дохристианскими верованиями и обрядами грузинского народа.

2. თავს შემოგეგვლე *обвитья мне вокруг твоей головы*. Связано с древним обрядом исцеления больного. Заболевшего сажали и три раза обносили петуха вокруг его головы. Считалось, что петух унесёт все болезни страдальца. Когда кому-то говорили თავს შემოგეგვლე, то отождествляли себя с жертвенным петухом и готовы были страдать вместо дорогого им существа. В предложении ласкательные слова часто выполняют функцию обращения, обособления.

Словарь

• აგაშენოს (შენ მან) *составит*

II пусть устроит, пусть благословит (тебя)

• აგიყვანოს (შენ მან) *составит*. *II* пусть возвысит (тебя)

• ავდარი непогода

• ავკარგი удовлетворительный; умеренный

• აკლია (ის მას) 1) убавлено
2) не хватает, не достаёт

• ალვა *бот.* тополь пирамидальный

• არამი плохой, никчёмный

• ასპიტი аспид

• ბალანი 1) волосы 2) борода и усы 3) шерсть животного

• ბალახ-ბუღახი разнотравье

• ბალი черешня

• ბედნიერი счастливый

• ბინდბუნდი сумерки

• ბორბალი колесо

• გადავდებთ (ჩვენ მას) отложим (мы то)

• გაიარა (მან ის) прошёл (он то)

• გაიგონე! (შენ იგი) *повел.* Услышь! (ты его)

- გამოგიტყდე (მე შენ)
откроюсь (я тебе)
- გამოყევი! (შენ მე) *повел.*
Выходи за меня! (замуж)
- გამოცანა загадка
- გასკდა (ის) лопнул (он)
- გეწვევით (ჩვენ თქვენ)
придём (мы к вам в гости)
- გიჟბაჟი 1) сумасшедший
2) сумасбродный
- გიყვარვარ (შენ მე) лю-
бишь (ты меня)
- გონება разум, ум
- გორგალი клубок
- გულისყური предельное
внимание (букв. ухо сердца)
- გულკეთილი добросер-
дечный, добрый
- გულმაგარი твёрдый, не-
поколебимый
- გულწამტანი *фраз.* похи-
тивший сердце (გული *сердце* +
წამტანი *уносящий*)
- გულწრფელი искренний
- დაგნატროდეს! Да будешь
ты желанным!
- დაეუსო (ის მას) ослеп
- დავექრწინდეთ! (ჩვენ)
Давай поженимся!

- ღათმობა *მასდარ* 1. 1) уступ-
ка 2) *арх.* воля, терпение 2. усту-
пать
- ღაიბინე! *повел.* Засыпай!
- ღამდაგე (შენ მე) *арх.*
сжѣг, сокрушил (ты меня)
- ღანა-ჩანგალი столовые
приборы (*букв.* нож-вилка)
- ღარი I погода
- ღარი II подобный
- დაქორწინდა (იგი) же-
нился (он)
- დედალ-მამალი пара (*букв.*
самка-самец)
- დედამიწა 1) Вселенная 2)
Земля, земной шар 3) материк
4) мать-земля
- დიდგულა высокомерный,
надменный
- დიდყურა 1. ушастый 2. *не-
рен.* осёл
- ეღვა имел (он); было у него...
- ეღვა молния
- ენა *зд.* красноречие
- ერბო-კვერცხი яичница
- ერისთავი *ист.* эристав
(близок к русскому воеводе)
- ესხათ имелось; *зд.* პირზე
ესხათ ბაღანია! Чтобы росли
у него усы!

- ეჭვიანობს (ის) ревнует
- ვერ საკარები «недотрога» (о женщине)
- ვითა მზეობა 1) подобно солнцу 2) солнцеобразный
- ვისცა ეს სრულად არა სჭირს ...кто не обладает этим сполна
- ვიფიქრებ подумаю
- ზილფი / კავები арх. локны; косы
- თავთავი колос
- თავიდათავი самый главный
- თანხმობა масдар 1. согласие 2. соглашаться
- თეძო бедро
- თვალად სიტურთვე მარტებს Облик должен быть прекрасным
- თვალისასა от сглаза
- იაღონი певчая птичка, канарейка
- იცან! (შენ იგი) повел. зд. Познай!, Узнай! (ты то)
- კერკეტი крепкий; прочный
- კირკიტი твёрдый, непоколебимый
- კოდი კოდი (мера веса сыну-чих тел, равная 40 кг)
- კონა связка; букет

- ლახვარი перс. лахвари (тип холодного оружия с длинной рукояткой и острым наконечником)
- მახათი шило
- მგონია (მე იგი) мне кажется; я думаю...
- მთვარე луна
- მიყვარხარ (მე შენ) люблю (я тебя)
- მიწათმოქმედება земледелие
- მიჯნური араб. влюблённый, возлюбленный
- მიჯნურთ ზნეობა кодекс маджнунов
- მოგეწონა (შენ იგი) понравилось (тебе то)
- მოგცეთ! (მან თქვენ იგი) сослаг. II Пусть даст! (он вам то)
- მოიტეხა (მან იგი) сломал (он то)
- მომიგონე! (შენ მე) повел. Вспоминай!, Вспомни! (ты меня)
- მომკლავები арх. зд. убивающие
- მოცალეობა / თავისუფალი დრო свободное время, досуг
- მოწყენილი грустный
- მშვენიერი прекрасный

• მძლეობა მებძოლთა
მძლეობა побеждающий в [ры-
царских] состязаниях

• ნაცარი зола

• ნუ გძინავს! (შენ) *повел.*

Не спи!

• ოთხფეხი животное

• ორგული 1. лицемер 2. ве-
роломный, неверный

• ორკაპი вилы

• ორპირი двуличный

• ორღობე 1) сельская улоч-
ка 2) проход между заборами

• ოხერტიალი 1) опустошён-
ный; запущенный 2) покинутый

• ოჯახი *тур.* семья

• პაწაწინა малютка

• პირობა условие; обещание

• რტო 1) ствол 2) побег, ветка

• საბძელი закрома

• სახეღავი смотрящий

• სვე-ბედი 1) судьба, пред-
определение 2) счастье

• სთხოვს (ის მას მას) про-
сит (он у него то)

• სიბრძნე мудрость

• სიკვდილ-სიცოცხლე
фраз. Вопрос жизни и смерти
(*букв.* смерть-жизнь)

• სიმდიდრე богатство

• სიუხვე 1) щедрость 2) обилие

• სიყმე молодость

• სულგრძელი великодушный

• სულთწამარები душераз-
дирающий (*букв.* уносящий душу)

• სულმოკლე малодушный

• სუნთქვა дыхание

• ტანი *перс.* тело; торс, туло-
вище; стан

• ტოლ-ამხანაგი сверстники

• უფროს-უმცროსი стар-
ший-младший (*отражает субор-
динацию между разными возраст-
ными группами*)

• უღვთოდ *нареч.* безбожно

• უცხოდ *нареч.* странно,
дивно

• ქვა камень

• ქვეყანა 1) мироздание 2)
мир 3) страна 4) *арх.* земля, тер-
ритория

• ქინძისთავი булавка

• ქორწილი свадьба

• ქოხმახი лачуга

• ქუთუთო веко

• ღარიბ-ღატაკი нищий

• ღელე-ღულე 1) ручейки
2) местность, изобилующая пе-
реплетающимися между собой
ручейками

- ღმერთი Бог; ღმერთმა უწყის *фраз.* Бог его ведаёт!
- შავქლიავი чернослив
- შეგილოცავ! (მე შენ) Буду молиться! [за снятие с тебя сглаза]
- შეიტყვე! (შენ იგი) *повел.* Узнай! (ты то)
- შიოს მარანი погреб святого Шио (*синоним изобилия и достатка*)
- ჩერჩეტი 1. бестолковый 2. разиня
- ჩურჩული шёпот
- ცა небо
- ცერცეტი 1. разиня 2. легкомысленный
- ცისარტყელა радугა
- ცისკაცი небожитель
- ცრუ 1. ложный 2. 1) обманщик, лжец 2) льстец
- ცხვირი нос
- ძვირფასი дорогой (*любимый*)

- ძოწ-ლალ-ბაგე *композиტ:* ძოწი *гранат* + ლალი *рубин* + ბაგე *уста* = *метафора* рубиновые / гранатовые уста
- წავარდა (ის მას) *арх. зд.* выпал
- წაიქცა (ის) повалился, упал (он)
- წარბ-წამწამ-თვალნი *композиტ:* წარბი *бровь* + წამწამი *ресница* + თვალნი *глаза* = *метаф.* прекрасные очи
- წელი талия, поясница
- ჭირისუფალი близкий родственник усопшего (*тот, кому выражают соболезнования*)
- ხარბი 1. жадный 2. стяжатель
- ხევხევი 1) овраги 2) местность, изрезанная оврагами
- ხელი рука; ხელის თხოვა просить чьей-л. руки
- ხორცმეტი бородавка
- ჯარისკაცი солдат
- ჯურღმული подземелье

УРОК ОДИННАДЦАТЫЙ

Превербы (глагольные приставки)

ზმნისწინები

Некоторые грузинские глаголы не сочетаются с превербми: სწამს *верит*, უყვარს *любит*, სძულს *ненавидит*, სწყინს *обижается*, დგას *стоит*, სწყურია *хочет пить*, შია *хочет есть*, კითხულობს *читает*, ცოცხლობს *живёт*, წერია *написано*, მასწავლებლობს *учительствует*, სცემს *бьёт*, ღუღს *кипит*, ღვიძავს *бодрствует*, ყრია *валяется*.

А некоторые глаголы, наоборот, вообще не употребляются без превербов: მი-ვიდა, მო-ვიდა (оба глагола переводятся на русский язык как «пришёл»); შე-ვიდა *вошёл*; გა-ვიდა *вышел*; გამო-ვიდა *вышел* (оттуда, где находился повествующий); წა-ვიდა *ушёл туда*; და-ვიდა *дошёл до чего-л.*; ამო-ვიდა *взошёл куда-л.* Глагол ვიდა в современном грузинском без превербов не употребляется: გადა-ვიდა *перешёл туда*; გადმო-ვიდა *перешёл сюда*.

Запомните!

Два грузинских предложения ფოსტალიონი მოვიდა და წერილი მოუტანა დედას и ფოსტალიონი მივიდა და წერილი მიუტანა დედას на русский язык переводятся одинаково – *Пришёл почтальон и принёс маме письмо*. Разница между ними заключается в том, что по-грузински в первом предложении почтальон приходит туда, где находится говорящий (я там есть), а во втором – туда, где говорящего нет (меня там нет). В грузинском языке მოვიდა и მივიდა – это разные формы глаголов: მი-ვიდა выражает отдаляющую ориентацию, а მო-ვიდა – приближающую.

Надпись на двери «Вход». По-грузински с внутренней стороны двери будет написано შემოსასვლელი, а с наружной – შესასვლელი.

Надпись «Выход». На грузинском языке с внутренней стороны двери будет надпись გასასვლელი, с наружной – გამოსასვლელი.

Грузинский глагол передаёт семантику и **направления**, и **ориентации**, русский же глагол – только направления, категория ориентации ему чужда.

Если сравнивать грузинский язык с арабским, то следует отметить, что семантика разного направления передаётся в грузинском **грамматическим путём**. Так, преверб ა-, присоединяясь к глагольной основе, передаёт семантику движения снизу вверх, например: ა-მოვიდა (მზათობი) *Взошло (светило)*, а преверб ჩა- – семантику движения сверху вниз: ჩა-ვიდა (მზათობი) *Зашло (светило)*. В арабском же языке эти понятия передаются **лексическим путём**, т.е. через два разнокорневых масдара, соответственно ჯაგა *восходить* и ოგაბა *заходить* (А. Шанидзе).

Направление Ориентация	Нейтральное	Снизу вверх	Сверху вниз	Изнутри наружу	Снаружи вовнутрь	Движение с препятствием	Снаружи вовнутрь и сверху вниз
Отдаление	მო- წა-	ა-	და-	გა-	შე-	გაღა-	ჩა-
Приближение	მო- წამო- მიმო-	ამო-	----	გამო-	შემო-	გაღმო-	ჩამო-

Функции превербов

В русском языке – один ряд превербов, в грузинском – два.

Значение приставки **при-** передаётся превербами მო-, მო-, при этом მო- означает *движение туда*, а მო- – *движение сюда*. Отсутствие в русском языке второго ряда превербов при переводе требует уточнения, в каком именно направлении осуществляется действие.

Функции превербов:

- фиксировать направление;
- фиксировать ориентацию;
- представить действие совершённым;
- выражать будущее время;
- участвовать в словообразовании. (Так, от корня **გობ** с помощью различных превербов могут образовываться новые лексические единицы: **ჩა-ავობა** *внушил*, **მა-ავობა** *напомнил* и др.).

Направление фиксируется **с ракурса повествующего**, т.е. 1-го лица:

მი-ცურავს *уплывает туда* (т.е. отдаляется от того места, где нахожусь я), фиксируется **отдаляющая ориентация**

მო-ცურავს *плывёт сюда* (ко мне, где нахожусь я, повествующий)

მი-ჰყავს *уводит, берёт с собой кого-л. туда* (где меня нет)

მო-ჰყავს *приводит, берёт с собой кого-л. сюда* (где я есть)

მი-ბზუნის *жужжит* (туда →)

მო-ბზუნის *жужжит* (сюда ←)

Превербы **მი-** и **მო-**, по сути, антонимичны друг другу:

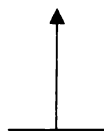
ჩიტი მი-ფრინდა *Птичка прилетела* (туда, где меня нет).

ჩიტი მო-ფრინდა *Птичка прилетела* (сюда, ближе ко мне).

Значение других превербов

ა- присоединяется к основе и передаёт значение направления **снизу вверх**. Например:

ჩიტი აფრინდა *Птичка взлетела*.

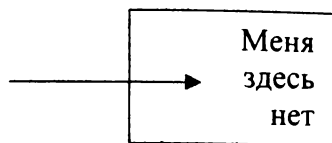
ამო- [ა+მო] присоединяется к основе и передаёт значение направления **снизу вверх** и **изнутри наружу** туда, где нахожусь я.

Например: **ჩიტი ორმოდან ამოფრინდა** *Птичка вылетела из ямы*.

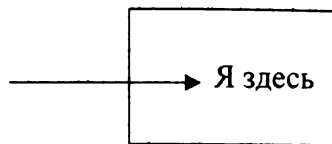
Я здесь

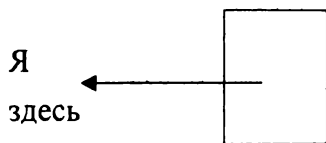
შე– присоединяется к основе и передаёт значение движения **снаружи вовнутрь** туда, где меня нет. Например: შევიდა вошёл, შეიტანა внёс, შეცურდა вплыл, შეაგდო закинул, შეზიდა втащил.

შემო– присоединяется к основе и передаёт значение движения **снаружи вовнутрь** туда, где нахожусь я. Например: შემოვიდა вошёл, შემოფრინდა влетел, შემოცურდა вплыл, შემოაგდო закинул, შემოზიდა втащил (сюда).

გამო– присоединяется к основе и передаёт значение движения **изнутри наружу** туда, где нахожусь я. Например: კაცი გამოვიდა человек вышел из дома.

Модели предложений

- ჩიტი სახლში შეფრინდა.

Птичка влетела в дом.

- ჩიტი სახლში შემოფრინდა.

Птичка влетела в дом (туда, где нахожусь я).

- კაცი ოთახში შევიდა.

Человек вошёл в комнату.

- კაცი ოთახში შემოვიდა.

Человек вошёл в комнату (туда, где нахожусь я).

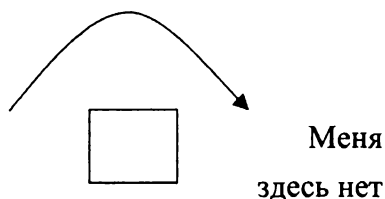
- გემი პორტში შეცურდა.

Судно вошло в порт.

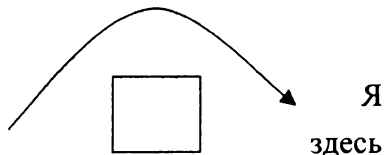
- გემი პორტში შემოცურდა.
Судно вошло в порт (туда, где нахожусь я).
- ვილაცამ ქვა ოთახში შეაგდო.
Кто-то бросил камень в комнату.
- ვილაცამ ქვა ოთახში შემოაგდო.
Кто-то бросил камень в комнату (туда, где нахожусь я).
- ჩიტი გამოფრინდა ბელლიდან.
Птичка вылетела из амбара.
- ახლავე გამოვალთ!
Сейчас же выйдем!
- გამოდიხარ თუ არა?
Ты выходишь или нет?
- სტუდენტი მეორე კურსზე გადავიდა.
Студент перешёл на второй курс.

Движение с препятствием

გადა- [გა+და] присоединяется к основе и передаёт значение **движения через препятствие** туда, где меня нет. Обычно переводится приставкой **пере-**. Например: ჩიტი ხეზე გადაფრინდა *Птица перелетела через дерево*.

გადმო- присоединяется к основе и передаёт значение **движения через препятствие** туда, где есть я. Например: მეზობელი ჩემთან გადმოვიდა *Ко мне [сюда] пришёл сосед*.

Модели предложений

- ბავშვი მეზობელთან გადავიდა.
Ребёнок зашёл к соседу (туда).
- თხა ღობეზე გადახტა.
Коза перепрыгнула через изгородь (туда).
- ბავშვი საწოლიდან გადაგორდა.
Ребёнок перекатился на край постели (туда).
- მან მდინარე გადაცურა.
Он переплыл реку (туда, где меня нет).
- მერცხალი ეზოში შემოფრინდა.
Ласточка влетела во двор (сюда).
- ცხენი ღობეზე გადმოხტა.
Лошадь перепрыгнула через изгородь (сюда).
- ბავშვი საწოლიდან გადმოგორდა.
Ребёнок перекатился на край постели (сюда).
- იგი ჩემკენ გამოცურდა.
Он поплыл ко мне (сюда).
- მან მდინარე გადმოცურა.
Он переплыл реку (сюда, где нахожусь я).

Упражнение 1. Переведите на грузинский язык:

- 1) Я ухожу домой. 2) Девочка входит в комнату. 3) Вы выходите из аудитории. 4) Я заплываю в открытое море. 5) Ребёнок перепрыгивает через ручей. 6) Пловец прыгнул с моста. 7) Женщина будет ждать у школы. 8) Учитель выходит из машины. 9) Журналист обязательно напишет нам. 10) Редактор журнала напишет в эту организацию и потребует письменный ответ. 11) Я сейчас же принесу тебе эту книгу. 12) Ты принесёшь мне словарь завтра. 13) Самолёт вылетел ровно в девять часов. 14) Самолёт на Москву из Тбилиси летает каждый день. 15) Мы вовремя вылетели из Саратова?

Упражнение 2. Вставьте пропущенные превербы и переведите на русский язык:

- 1) ჩიტები შემოდგომაზე თბილ ქვეყნებში ...ფრინავენ.
- 2) გედები ტბაში მთელი ზაფხული ...ცურავდნენ. 3) წელან შევნიშნე, რომ აკვარიუმში წითელი თევზი აღარ ...ცურავდა.
- 4) ხვალ ...ვალ და წიგნებს ...გიტან. 5) შენს ოთახში აღარ ...ვალ.
- 6) მალე გაზაფხული ...ვა. 7) ...დის, ...დის ეს სოფელი, ქარტეს-ილთა ზღვისებრ ელავს. 8) მეზობელი ხვალ ...კლავს ღორს.
- 9) მცხობელი ფუნთუშას ...ცხობს. 10) ბებია ხვალ ქაღებს ...აცხობს. 11) მრეცხავი მოგვიანებით თეთრეულს ...რეცხავს.
- 12) ბებო სარეცხს საღამოს ...რეცხავს. 13) ბავშვებმა სველი ფეხსაცმელები ...იხადეს. 14) მამა სველ ლაბადას ახლავე ...იხდის.
- 15) მე ...გიტან ყვითელ ჩითებს, თეთრი ტილო ...მიქარგე შენ.

Упражнение 3. Составьте предложения, используя глаголы, с которыми превербы не сочетаются.

Упражнение 4. Составьте восемь предложений с глаголами из данного урока.

Превербы как словообразовательные элементы

Вторичное значение превербов

Превербы участвуют в процессе словопроизводства. Иногда они меняют значение глагола. Рассмотрим глаголы **მო-კლა** и **და-კლა**. Оба глагола означают *отнять жизнь*, но имеют разные семантические оттенки. Если **მოკლა** означает, что убийство совершено с помощью огнестрельного оружия, камня, палки или стрелы, то **დაკლა** указывает на то, что орудием убийства явилось холодное колюще-режущее оружие типа ножа, кинжала, сабли и т.п. Оба глагола мало отличаются друг от друга по признакам ориентации и направления (А. Шанидзе).

Рассмотрим глаголы *მ-იგო* *выиграл* и *წა-აგო* *проиграл*. В этих словоформах превербы *მ-*, *წა-* выступают как словообразовательные элементы, которые не передают семантику ориентации и направления. Однако у этих глаголов нет контрформы. Так, недопустимо употребление форм *მი-იგო* [выиграл] и *წამ-იგო* [проиграл].

В глаголе *გა-აკეთა* *сделал* преверб *გა-* не указывает на направление и ориентацию. Путём присоединения к данной основе преверба *გამ-* мы получаем совершенно новый глагол *გამ-აკეთა*, означающий *сделал лучше, улучшил; исправил*.

Сравним между собой глаголы *ჩა-წერა* *записал; вписал* и *ჩამ-წერა* *расписал; написал; списал (товар)*.

Словообразовательные функции наиболее развиты у превербов *გა-* и *და-*.

Так, *გა-ტეხა* *поломал* не указывает на направление *изнутри наружу*, при этом преверб *შე-* может передавать направление *снаружи вовнутрь*: *კარი შე-ტეხა* *Взломал дверь*; *იატაკი ჩა-ტეხა* *Проломил пол*.

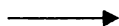
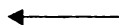
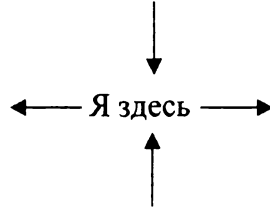
Преверб *და-* в глаголе *და-მაღა* *спрятал* не передаёт семантику направления *сверху вниз*, но при этом его контрформы с превербами *შე-* и *ჩა-* фиксируют определённые направления, например: *შე-მაღა* *упрятал во что-л.* или *ჩა-მაღა* *запратал куда-л.*

Преверб *და-* противопоставляется превербу *ა-*, но может передавать и значение неопределённости. Во многих случаях он присоединяется к основе и обозначает нейтральное движение «ни туда ни сюда», противопоставляясь *მი-* и *მო-*, например: *გა-ჩბის* *бежит* (от говорящего), *მო-ჩბის* *бежит* (к говорящему), а *და-ჩბის* *просто бежит в разных направлениях*.

და- противопоставляется простым и сложным превербам: *მი-აქვს* *несёт* (туда, где меня нет), *მო-აქვს* *несёт* (сюда, где я есть), *შე-აქვს* *занёс* (туда, где меня нет), *გამ-აქვს* *вынесет* (сюда, где я есть), *ჩა-აქვს* *несёт* (вниз, туда, где меня нет), *ჩამ-აქვს* *несёт*

(сверху вниз, туда, где я есть), *გადღა-აქვს* *переносит* (туда, где меня нет), *გადმო-აქვს* *переносит* (сюда, где я есть). Но *ღა-აქვს* *носит* (в разных направлениях).

Преверб *ღა-* нейтрализует другие превербы. Этот преверб, присоединяясь к основе некоторых глаголов, передаёт значение принадлежности. Преверб *ღა-* – самый нейтральный при обозначении направления и ориентации.

ბავშვი მიწიდან <i>Ребёнок бежит</i> (туда, отдаляясь от места, где нахожусь я).	Я здесь
ბავშვი მოწიდან <i>Ребёнок бежит</i> (сюда, приближаясь к месту, где нахожусь я).	Я здесь
ბავშვი ღაწიდან <i>Ребёнок бежит</i> (во всех направлениях).	

ღა- часто употребляется для обозначения единичных действий, которые совершаются обособленно и последовательно одно за другим.

სტუმრები დასხა ქალმა, დაჰხადა ფეხთ *Женщина посадила гостей и сняла с них обувь.*

ღა-ჰხადა фиксирует последовательность действия (сначала первое, потом второе, затем третье и т.д.).

Модели предложений

- *კაცმა ფიცრები გათალა.*
Мужчина остругал доски.
- *კაცმა ფიცრები დათალა.*
Мужчина остругал доски (одну за другой).

- ქალმა კაკალი გატეხა.
Женщина расколола орех (объект в ед. ч.).
- ქალმა კაკლები დატეხა.
Женщина расколола орехи (объект во мн. ч.).
- ვილაცამ ქალი გალანძღა.
Кто-то обругал женщину.
- ვილაცამ ქალები დალანძღა.
Кто-то обругал женщин (одну за другой).
- მან კბილი ამოაძრო მას.
Он удалил (ему) зуб.
- მან კბილები დააძრო მათ.
Он удалил (им) зубы (один за другим).
- მან ბიჭი გალახა.
Он избил мальчика.
- მან ბიჭები დალახა.
Он избил мальчиков (одного за другим).
- მგელმა თხა შეჭამა.
Волк съел козу.
- მგელმა თხები დაჭამა.
Волк съел коз (одну за другой).
- მან ბავშვი გააღვიძა.
Он разбудил ребёнка.
- მან ბავშვები დააღვიძა.
Он разбудил детей.

Запомните!

Если объект стоит в единственном числе, то с основной глагола употребляется преверб, который по смыслу сочетается с данным глаголом. Если же объект стоит во множественном числе и действие совершается последовательно, то употребляется преверб **და-**.

Особенности преверба შე-

- Обозначает направление **снаружи вовнутрь**: შე-გოდა *вошёл*, შე-ჭამა *съел*, შე-სვა *выпил*.
- Иногда შე- передаёт значение движения **вверх**, например: შე-ისვენა *отдохнул*.
- Преверб შე- иногда выражает степень сравнения: გა-წითლდა *покраснел* → შე-წითლდა *подрумянился*; გა-თეთრდა *побелел* → შე-თეთრდა *стал беловатым*; და-წვა *сжѐг* → შე-წვა *поджарил*; და-თვრა *опьянел* → შე-ღვინდა *слегка захмелел*; შე-ცივდა *немного простудился*; პროდოგ.

Архаичные превербы

აღ-, წიად-, შთა-, გან-, გარდა- были очень продуктивными в древнегрузинском. В современном грузинском языке эти превербы сохранились лишь в нескольких словах: აღ-გოდა *восхождение* (обычно духовное), აღ-ნიშნა *отметил, сказал*, აღ-წერა *описал*, წიად-მიმდინარე *внутренние процессы*, გარდა-იქმნა *преобразился*, გარდა-იცვალა *умер, скончался* (букв. изменил образ), გან-საზღვრავს *определяет*, გან-დევნა *изгнал*, გან-აცხადა *объявил, заявил*, შთა-აგონა *внушил*, შთა-ნთქა *проглотил*.

Упражнение 5. Вставьте пропущенные превербы и переведите предложения на русский язык:

- 1) ხორცის ნაჭერი კარგად ...წითლდა. 2) სააღდგომო კვერცხები შესანიშნავად ...იღება. 3) კაცი სადილობისას გვა-რიანად ...თვრა. 4) მეზობელი ქელეხზე კარგად ...თვრა. 5) ქალი დიდხანს იდგა ქუჩაში და როგორც ჩანს ...ცივდა. 6) ბავშვი ეზოში უქუდოდ ...რბოდა და ...ცივდა. 7) კედელი კარგად ...თეთრდა. 8) ქალი რამდენიმე წამში ...თეთრდა. 9) ბავშვს დილით 9 საათზე ...ვალვიძებ. 10) იმდენი იხმაურა (მან), რომ

ყველა ...აღვიძა. 11) მკერავი კაბას ორ დღეში ...კერავს. 12) ბებო წინდებს ამაღამ ...კემსავს. 13) ამ წიგნებს თაროებზე ...ვალაგებ. 14) ამ კარადაში წიგნებს დღეს ...ვალაგებ. 15) რვეულებს მასწავლებელი ხვალ ...ალაგებს კარადიდან.

Диалог: «У врача»

ექიმთან

Разыграйте по ролям!

– შეიძლება შემოვიდე?

– მობრძანდით.

– გისმენთ, რა გაწუხებთ?

– ექიმო, გული მჩხვლეტს, წნევა მაღალი მაქვს. ხშირად კუჭი მტკივა.

– ეწევით? ღვინოს სვამთ თუ არაყს?

– ვეწევი, ექიმო, ღვინოსაც ვსვამ და არაყსაც, ანტიბიოტიკებზეც აღურგია მაქვს, საღამოობით ფეხები მისივდება, დილით სახე შეშუპებული მაქვს, ხშირად უძილობა მაწუხებს.

– გასაკვირი არაფერია. ყავას თუ სვამთ?

– დღეში ათჯერ.

– ნუ მოსწევთ, ყავის ნაცვლად გვირილის ჩაი მიირთვით და კარგად დაგეძინებათ, კუჭიც აღარ შეგაწუხებთ. რა თქმა უნდა, კარდიოგრაფია უნდა გადაიღოთ. ნუ შეჭამთ მწარესა და მკავეს, მარილიანს, წნევაც დაგიწევთ. თუ მაღალი წნევა გაქვთ, ნუ დალევთ წითელ ღვინოს. ცოტა არაყი შეიძლება. მოერიდეთ ღორის ხორცის ჭამას, დაიცავით დიეტა. ისეირნეთ სუფთა ჰაერზე, ივარჯიშეთ.

– ექიმო, მე ისეთი სამსახური მაქვს...

– თუ გინდათ, რომ ჯანმრთელი იყოთ, თავს უნდა გაუფრთხილდეთ. მიბრძანდით მეხუთე კაბინეტში, გადაიღეთ კარდიოგრამა და მეჩუქებ ხემათან შემოდით.

– ექიმო, არ გემშვიდობებით.

Упражнение 6. Переведите на грузинский язык:

Сегодня утром была прекрасная погода. Яркое светило солнце. На небе не было ни одной тучи. Я вышла погулять и, естественно, не взяла с собой зонтик. Через полчаса поднялся ветер, пошёл проливной дождь. Я промокла до нитки. Вечером разболелась голова, стало знобить, ломило в костях. Я начала сильно кашлять, поднялась температура. Горло было красным, начало болеть левое ухо, заложило нос. Я выпила таблетку аспирина, чай с вареньем и лимоном и легла в постель. Утром вызову врача. Обязательно надо проверить лёгкие и два дня полежать в постели.

Упражнение 7. Переведите на грузинский язык:

1) Мой сосед сломал ногу. У него тяжёлый перелом. 2) У моей бабушки язва желудка. Она пьёт много кофе и плохо спит ночью. 3) Приступ аппендицита очень опасный. 4) Если вы простужены, выпейте таблетку аспирина. 5) Это лекарство надо принимать три раза в день. 6) Сделайте мне укол, я не могу терпеть боль. 7) У бабушки аллергия на антибиотики. 8) Когда много ходишь и не отдыхаешь, опухают ноги. 9) Ребёнок сильно порезал руку, кровотечение остановили с трудом. 10) С возрастом надо уменьшить употребление жареной и жирной пищи. Это очень вредно для желудка. 11) Его надо уложить в больницу. 12) У вас есть полис? Нет, у меня нет полиса. К сожалению, вы должны заплатить за операцию.

Диалог: «У больного»

ავადმყოფთან

– გამარჯობათ!

– მობრძანდით, ექიმო!

– რა დაგეძმართათ? რა გაწუხებთ?

– სიცხე მაქვს, ყელი მტკივა, მახველებს და გულიც მერე-
ვა. ალბათ გრიპი მაქვს.

– აბა, ყელი მაჩვენეთ. ო, წითელია. პერანგი აიწიეთ. ფილ-
ტვებს მოვუსმენ. ცოტა ღრმად ისუნთქეთ. ფილტვები სუფთაა,
ხიხინიც კი არ მესმის.

– ექიმო, სალამოობით თავის ტკივილი მაწუხებს.

– წნევას გაგიზომავთ. ო, ძალიან დაბალია. საერთოდ რო-
გორი წნევა გაქვთ?

– ას ათი სამოცდაათზე.

– დალიეთ ტკბილი ჩაი ან ყავა, წითელი ღვინოც შეიძ-
ლება, ნახევარი ჭიქა. წამალს გამოგიწერთ, მიიღეთ დღეში
სამჯერ თითო აბი.

– ინებეთ რეცეპტი! მიიღეთ საცხის დამწვევი საშუალე-
ბები. როგორც ჩანს, გაციებული ხართ. საშიში არაფერია. მა-
ლე მომჯობინდებით. კარგად ბრძანდებოდეთ!

– დიდი მადლობა!

Модели предложений

მას აქვს...

У него...

წითელი ქარი

მოტეხილობა

სიცხე

კუჭის წყლული

გულის მანკი

подагра

переломы

жар

язва желудка

порок сердца

მე მტკივა...
У меня болит...

გული	сердце
მუხლი	колени
კუჭი	желудок
მუცელი	живот
ყური	ухо
ყელი	горло
თავი	голова

Диалог: «У зубного врача»

კბილის ექიმთან

– ექიმო, უკანა კბილი მტკივა, მთელი ღამე არ დამაძინა.

– გააღეთ პირი. ბოლოდან მეორე თუ მესამე?

– მესამე.

– ასე, გტკივათ?

– ოჰ, ძალიან.

– სასწრაფოდ დასაბეჭენია. ბურღის გეშინიათ?

– ძალიან. გამაყუჩებელი გამიკეთეთ, ტკივილის მოთმენა არ შემიძლია.

– მომდევნო კბილზე ემალია დაზიანებული, ღრძილებიც წითელი გაქვთ. თუ არ იმკურნალებთ, ღრძილების ანთება დაგეწყებათ, კბილები მოგერყევათ და ამოსაღები გახდება. ახლა კი გადააფურთხეთ. ეს წინა კბილიც ამოსაღებია. გვირილის სავლები გამოივლეთ და ხეალ მობრძანდით!

– გმადლობთ!

Упражнение 8. Переведите на грузинский язык:

Вчера у меня весь день болел зуб. Я выпила три таблетки анальгина, но боль не утихала. Завтра я пойду к врачу, ведь сегодня воскре-

сенье. Я позвонила знакомому стоматологу, и он порекомендовал мне настойку шалфея и ромашки. Я приготовила настой и всю ночь полоскала рот. Краснота дёсен исчезла. Зуб перестал болеть. Я думаю, что этот зуб надо удалить: эмаль уже испорчена и видна чёрная дырка. Посмотрим, что скажет врач. Может быть, его придётся лечить, но я боюсь бормашины. Без обезболивающего укола я этого не выдержу.

Диалог: «В аптеке»

აფთიაქში

- მომეცით, გეთაყვა, ბამბა, ბინტი, იოდი და ასპირინი.
- ბამბა ჩვეულებრივი გნებავთ თუ სტერილური?
- სტერილური. ერთი თერმომეტრი მომეცით და ხუთი ერთჯერადი შპრიცი. რამდენი მოგართვათ?
- ხუთი ლარი.
- გმადლობთ!

- გეთაყვა, დათვისეურა ბალახი თუ გაქვთ?
- გვაქვს.
- როგორ უნდა დავამზადო ნაყენი?
- ინსტრუქცია თან მოჰყვება.
- გმადლობთ. გვირილა და იაც მომეცით. მითხრეს, რომ იის ნაყენი ძალიან შველის თვალებს.
- თუ კომპიუტერთან დიდხანს მუშაობთ, იის ნაყენის თბილი საფენები ძალიან მოგიხდებათ.
- გმადლობთ!

Упражнение 9. Напишите в монологической форме текст на тему «На приеме у врача».

Словарь

- აბი таблетка
- ავადმყოფი больной
- ანთება воспаление; ან-თება აქვს у него воспаление
- აწუხებს (ის მას) беспокоит (то его)
- ბაგე губа
- ბამბა 1) хлопок 2) вата
- ბინტი бинт
- გასაკვირი არათუერია
фраз. ничего удивительного
- გვერდი бок
- გვირილა ромашка
- გულმკერდი грудная клетка
- ღათვისყურა ბალახი мед-вежье ухо (*лечебное растение*)
- დაუწევს (ის მას) снизится (*напр. давление, температура*)
- ერთჯერადი одноразовый
- თითი палец
- თირკმელი *мед.* почка
- თმა 1) волос; волосы 2) *арх.* пушнина; мех
- ივარჯიშეთ! (თქვენ) *повел. 3д.* Занимайтесь физкультурой!, Тренируйтесь!
- იოდი йод

- ისეირნეთ! (თქვენ) *повел.* Гуляйте!
- იტეხს (ის მას) ломает (он себе то)
- იღებს კბილს удаляет зуб
- კანი кожа
- კისერი шея
- კუჭი желудок
- მაწუხებს (მე იგი) беспокоит (он меня / то меня)
- მაჯა запястье
- მკლავი предплечье
- მკურნალობს (ის მას) 1) лечится (он); ის მკურნალობს ამ ექიმთან Он лечится у этого врача 2) лечит (он то); ექიმი მკურნალობს ავადმყოფს Врач лечит больного
- მოერიდეთ! (თქვენ მას) *повел.* Остерегайтесь! (вы его)
- მოერიდოს (ის მას) пусть остерегается (он его)
- მტევანი кисть (*руки*)
- მუცელი живот
- მუხლი колено
- მხვლეტს (ის მე) колет (у меня)
- მხარი плечо

- ნაღვლის ბუშტი желчный пузырь
- ნაყენი *мед. настой*, отвар
- ნაწლავი *кишка*; ბრმა ნაწლავი *слепая кишка*; სწორი ნაწლავი *прямая кишка*
- ნეკნი *ребро*
- ოპერაცია *операция*; ოპერაციას იკეთებს *делает операцию*
- სამსახური 1) *работа* 2) *услуга*
- საფენი *мед. компресс*, при-
мочки
- საჯდომი *седалище*
- სისხლძარღვები *крово-
носные сосуды*
- სუფთა *чистый*
- ტვინი *мозг*

- უსივდება (ის მას) *опухает, отекает (у него то)*
- უძილობა *бессонница*
- ფეხი *нога*
- ფრჩხილი *ноготь*
- ქუსლი 1) *пятка* 2) *каблук*
- ღვიძლი *печень*
- ყელში ივლებს *полощет горло*
- ყური *ухо*
- შეშუპებული *прич. отёк-
ший*
- ჩვეულებრივი *обычный*
- ძვალი *кость*
- წამწამი *ресница*
- წარბი *бровь*
- ხერხემალი *позвоночник*
- ჯანმრთელი *здоровый*

УРОК ДВЕНАДЦАТЫЙ

Тема: «Ресторан, рынок, торговый центр»

რესტორანში. კაფეში

Диалог: «В ресторане»

Нико Пиросмани. Кутёж в виноградной беседке

– ხომ არ გვესადილა? ძალიან მომშივდა.

– დიდი სიამოვნებით! «ფიროსმანში» შევიდეთ!

– არა, ძალიან ძვირია. მოდი «ქალაქურში» წავიდეთ!

– ნუ გეღარდება, მე გპატიეებ.

– Не пообедать ли нам? Я очень проголодался.

– С удовольствием! Давай зайдём в «Пиросмани».

– Нет, это очень дорого. Давай пойдём в «Калакури»!

– Не волнуйся, я тебя приглашаю.

– გამარჯობათ! სად შეიძლება დავსხდეთ?

– აქ დაბრძანდით!

– არა, თანჯარასთან მირჩევნია.

– კი ბატონო, მობრძანდით!

– რას ინებებთ? მენიუ დაათვალიერეთ.

– არ გვინდა მენიუ, თქვენს გემოვნებას ვენდობით, თანაც გვეჩქარება.

– გასაგებია. მოგართმევთ სალათას, მწვანილს, ცხელ მჭადებს, შემწვარ სულუგუნს, ორაგულს ქინძმარში. საკმარისია?

– თითო ულუფა საცივიც მოგვიტანეთ და ერთი ხაჭაპური.

– მიირთვით! რას დალევთ?

– «ბორჯომს», ან «ნაბელღავს».

– ღვინო? შამპანური?

– წითელი ღვინოებიდან რას შემოგვთავაზებთ?

– გვაქვს შესანიშნავი «ქინძმარაული», «ხვანჭკარა», «ალაზნის ველი», «საფერავი».

– Здравствуйте! Где можно сесть?

– Сюда, пожалуйста!

– Нет, я предпочитаю у окна.

– Воля ваша, пожалуйста!

– Что желаете? Посмотрите меню.

– Не надо, рассчитываем на ваш вкус, к тому же мы торопимся.

– Понятно. Тогда я подам салат, зелень, горячие мчади, жареный сулугуни, лососину в киндзмари¹. Этого достаточно?

– Ещё по порции сациви и один хачапури.

– Угощайтесь! Что будете пить?

– «Боржоми» или «Набеглави».

– Вино? Шампанское?

– Что вы можете предложить из красных вин?

– У нас прекрасное «Киндзмараули», «Хванчкара», «Алазанская долина», «Саперави».

¹ Киндзмари (ქინძმარი) – соус из толчёной киндзы и белого винного уксуса с добавлением соли.

– გისი ჩამოსხმა «საფერავი»?
 – «სამტრესტის».
 – «საფერავი» მოგვიტანეთ.
 – ჩვენს შეხვედრას გაუმარჯოს! შეგვეწიოს ყოვლადწმინდა ღვთისმშობელი!
 – ამინ! ძალიან გამიხარდა შენი ნახვა. აფსუს, როგორ გარბის დრო!..
 – ანგარიში, თუ შეიძლება!
 – გმადლობთ, ყველაფერი ძალიან გემრიელი იყო. სიამოვნებით გეახელით. ხურდა დაიტოვეთ.
 – გმადლობთ! კარგად ბრძანდებოდეთ!

– «Сапери» чьего разлива?
 – «Самтреста».
 – Принесите «Сапери».
 – За нашу встречу! Да поможет нам Пресвятая Дева!
 – Аминь! Я очень рад видеть тебя. Ах, как летит время!..
 – Счёт, пожалуйста!
 – Спасибо, всё было очень вкусно. Мы с удовольствием поели (*вежл.*). Сдачу оставьте себе.
 – Спасибо! Всего доброго!

Комментарии

Если мы подаём кому-л. еду, то должны употребить вежливую форму глагола с провербом მო-: მოგართმევთ *Подам я вам*. Нельзя употребить проверб მი-, который передаёт семантику отдаления от повествующего. Однако მიგართმევთ *Подам я ему (т.е. 3-му лицу)*.

Для передачи значения русских глаголов «ешьте», «угощайтесь» грузины употребляют глагол მიირთვიით, а не ჭამეთ. Надо спрашивать რას მიირთმევთ? *Что вы будете есть?*. Ответ также предполагает использование атрибутов вежливой речи. Например, можно сказать უკვე გეახელით *Я уже поел*.

Диалог: «В гастрономе»

გასტრონომში

– მომეცით, გეთაყვა, ორი ბოთლი რძე, ერთი ბოთლი მაწონი, ერთი ქილა არაქანი და ორი შეკვერა ხაჭო.

– თუ შეიძლება, ამიწონეთ ერთი კილო შებოლილი ძეხვი, სამასი გრამი ყველი, კილოგრამი ძროხის ხორცი, ნახევარი კილოგრამი ღორის.

– ხორცი უძელო გნებავთ?

– დიახ. სუკი ხომ არა გაქვთ?

– სამწუხაროდ, არა.

– არტალა?

– არტალას მოგართმევთ, რომელი ნაწილი გნებავთ?

– ბარკლის.

– ინებეთ. 52 ლარი

– გმადლობთ!

– ხურდა არ მქუთვნის?

– უკაცრავად, ახლავე მოგართმევთ...

– მითხარით, გეთაყვა, თონის პური თუ გაქვთ?

– Дайте, пожалуйста, две бутылки молока, одну бутылку мацони, одну банку сметаны и две пачки творога.

– Взвесьте, пожалуйста, 1 кг копчёной колбасы, 300 грамм сыра, 1 кг говядины, полкило свинины.

– Вы хотите мясо без костей?

– Да, а шейки нет?

– К сожалению, нет.

– А артала?²

– Арталу мы можем предложить. Какую часть вы желаете?

– Бедро.

– Пожалуйста, 52 лари.

– Спасибо!

– А сдача?

– Извините, ради Бога, сейчас...

– Скажите, пожалуйста, грузинский хлеб есть?

² Артала – часть бедра с сахарной костью, рулька.

– გვაქვს. თუ ცხელი გნებავთ, თხუთმეტი წუთი დაელოდეთ. თონე გვერდითაა.

– Есть, если хотите горячий, подождите 15 минут, танур рядом.

Танур, в котором выпекают грузинский хлеб

– პური შეშავა გამოცხვარი?
– ვერ მოგატყუებთ, არ ვიცი.
– შავი პური ახალია?
– არა, წუხანდელია.
– ამიწონეთ ნახევარი კილო შავი პური, ორი ფუნტუშაც მომეცით და ორი თონის პური. რამდენი მოგართვათ?
– ხუთი ლარი.
– გმადლობთ!

– Хлеб испекли на дровах?
– Не буду вас обманывать, не знаю.
– Чёрный хлеб свежий?
– Нет, вчерашний.
– Взвесьте полкило чёрного хлеба, две булочки и два грузинских хлеба. Сколько я должен?
– Пять лари.
– Спасибо!

Комментарии

В грузинском языке определённые глаголы наряду с обычными формами имеют также их вежливые аналоги: მიიტანა *принёс* – *вежл.* მიართვა; აიღეთ *возьмите* – *вежл.* იხებეთ; გინდა *хочешь* – *вежл.* გნებავთ.

Диалог: «Посещение рынка»

ბაზარში

გიორგი: ნინო, კალათი წამოიღე, ბოსტნეული არ დაგვეს-
რისება.

ნინო: დიდი თუ პატარა?

გიორგი: დიდი. თუ არ ჩაგვეტევა, პარკი ვიყიდოთ. მთა-
ვარია პამიდორი და ხილი კალათში ჩავაწყოთ, დანარჩენი კი პარ-
კშიც შეიძლება.

ნინო: კარგი. ხომ ვერ მეტყევი, რამდენ კაცს ველოდებით
სტუმრად?

გიორგი: ათი კაცი ნამდვილად მოვა. ზუსტად არ ვიცი.
ვივარაუდოთ თხუთმეტი.

ნინო: გიორგი, შემახსენე, სუნელები არ დამავიწყდეს:
ყვითელი ყვავილი, ქონდარი, უცხო სუნელი, მიხაკი, ხმელი სუ-
ნელი, ხმელი ქინძი.

გიორგი: რა ამბავია? დარჩა რამე? ყველაფერი საყიდელი
გქონია. ჩამოწერე!

ნინო: რად მინდა ჩამოწერა?

გიორგი: კიდეც რა შეგახსენო?

ნინო: თხილი და ნიგოზი, ბრო-
წეული, ტყლაპი.

გიორგი: ტყლაპი რისთვის გინდა?

ნინო: ლობიო ტყლაპით ძალიან
გემრიელია.

გიორგი: მე მეგონა ძმრით აკეთებდი. აგე, იმ კაცს უწყვია
დახლზე ტყლაპი.

Хинкали

ნინო: ძიაკაცო, რა ღირს ტყლაპი?

გამყიდველი: შეკვრა სამი ლარი ღირს.

ნინო: ქლიავისაა თუ ალუჩის ბუშის?

გამყიდველი: ეს ქლიავისაა, შვილო, ის კი - ალუჩის ბუშის.

ნინო: რას მირჩევთ, რომელი ავიღო?

გამყიდველი: რისთვის გინდა?

ნინო: ლობიოსთვის.

გამყიდველი: ალუჩის ბუშის აიღე!

გიორგი: გარჩეული თხილი რა ღირს?

გამყიდველი: მარტო გარჩეული არაა, მოხალულიცაა.

გიორგი: ნინო, მოხალული გჭირდება?

ნინო: მჭირდება.

გიორგი: ბიძია, ამიწონეთ ერთი კილოგრამი თხილი.

ნინო: გიორგი, დამაცადე! ასეთი თხილი არ მინდა, მო-
გრძო მირჩევნა.

გამყიდველი: შვილო, ეს აიღე, ძალიან ზეთიანია. რისთვის
გინდა?

ნინო: ქათმის ხარჩოს თხილით ვაკეთებ. ამიწონეთ!

გიორგი: სუნელები არ დაგავიწყდეს!

ნინო: მოძებნე იმერელი!

გიორგი: როგორ?

ნინო: გამოელაპარაკე, კილოზე მიხვდები. ფილოლოგი
არა ხარ?

გიორგი: შენც იტყვი, რა? სად გიპოვო ამხელა ბაზარში
იმერელი?

ნინო: აგერ, იმ ქალს ხედავ? ქუთაისელის იერი აქვს. მივიდეთ!

გიორგი: დედა, სუნელებს გრამობით ყიდით?

გამყიდველი: არა, შვილო, დედა, ამ სტაქანით ვყიდი. ეი-ლე, დედა, ბაშისაა.

გიორგი: ბაში სადაა?

გამყიდველი: ბაში არ იცი, დედა? ქუთუისსა და სამტრედიას შორის!

გიორგი: რა ვიცი, ძირი სპარსულია.

გამყიდველი: რაია, დედაია, სპარსული? უცხო სუნელი, ყვითელი ყვავილი, ხმელი სუნელი - ყოლიფერი ჩემს ეზოშია მოწეული. გეკადრება, დედა, სპარსეთი თვალთ არ მინახავს!

ნინო: სპარსული კი არა, თურქული.

გამყიდველი: რაა, დედა, თურქული? გადევირევი ახლა, ბაშისაა.

ნინო: დედა, სუნელებზე არ ვამბობთ. ბაში არ არის ქართული სიტყვა. აკაკი შანიძეს წერტილი აქვს «ბაშის სადაურობისთვის».

გამყიდველი: არ ვიცნობ, დედა, მე შანიძეს. ბაშის მოძებნას რა უნდა. კოპიტნარის აეროპორტი იცი, დედა?

ნინო: ვიცი.

გამყიდველი: იანვთის გადასახვევს გადოუხვევ და იქანეა ბაში.

გიორგი: კარგი, დედა. მოგვეცით ყველაფერი თითო ჭიქა.

Продукты и традиционное абхазское приспособление для приготовления аджики

გამყიდველი: ნამდვილად არაა, დია, არც თურქული, არც სპარსული. ცუდი ხუმრობა იცით. იქიდან რავა ჩამევიტანდი სუნელს? ა, შეილო, ყოლიფერი ცალ-ცალკე ჩაგიწყეთ. სულ 8 ლარისაა.

ნინო: დიდი მადლობა, დეიდა!

გიორგი: ნინო, ხორცეული, თევზეული და რძის პროდუქტები ამ პარკში ჩავაწყობ?

ნინო: რძის პროდუქტებიდან მარტო ყველი და ნადული მინდა, ხორცი და ქათამი მაცივარში გიწყვია. გუშინ უშენოდ ვიყიდე. ხილი და ბოსტნეული ვიყიდოთ. ლელვი არ დამავიწყდეს, შემახსენე!

გიორგი: ლელვი? უკვე შემოვიდა?

ნინო: კი, თეთრი ლელვი შემოსულია. ცოტა ძვირია.

გიორგი: აი, ხილის რიგებიც. მალე მორჩი, ამდენი დრო არ გვაქვს.

ნინო: ტაქსი გავაჩეროთ. ხუთ წუთში სახლში ვიქნებით. მხოლოდ ღვინო გექნება საყიდელი. მართლა, სად უნდა იყიდო?

გიორგი: ღვინის სარდაფში წავალ, ჩამოსასხმელს ვიყიდი, კახელებია.

ნინო: კარგი, ღვინის მაინც არაფერი გაძეგება. «ჯი-ვი-სი» არ მოგწონს?

გიორგი: მე ჩამოსასხმელი მირჩევნია. ეგ კალათი მომეცი, მძიმეა.

ნინო: არა უშავს, ტაქსამდე მოგეხმარები.

გიორგი: მომეცი. აი, ტაქსიც.

В основе современного грузинского литературного языка лежит имеретинский диалект. Он входит в юго-западную группу вместе с гური́йским, аджарским, имерхе́вским, ра́чинским и лечхумским диалектами. Верхнеимеретинский говор является переходным от картлийского к западногрузинским диалектам.

В диалоге «Посещение рынка» использованы характерные нижнеимеретинские обороты и наречия, даны примеры употребления диалектных провербов вместо литературных: $\mathfrak{d}\mathfrak{a} \rightarrow \mathfrak{d}\mathfrak{j}$, $\mathfrak{v}\mathfrak{a} \rightarrow \mathfrak{v}\mathfrak{j}$, $\mathfrak{s} \rightarrow \mathfrak{j}$, что является отличительной чертой говора жителей городов Кутаиси, Самтредиа и окрестных сёл.

Упражнение 1. Напишите в форме монолога текст на тему «Посещение ресторана и кафе».

Упражнение 2. Переведите на грузинский язык:

У нас дома нет хлеба. Мне надо рано утром пойти в хлебную лавку. Если не будет свежего грузинского хлеба, надо будет либо подождать, либо пойти в пекарню. Там пекут лаваш в тануре. Мама любит чёрный хлеб и булочки. А мой брат не завтракает без мацони и надуги. Так что придётся зайти на рынок. Надо спросить у мамы, что она ещё хочет. Пусть составит список. Я не умею выбирать мясо, но курицу я купить вполне смогу. В тот раз я купил такого петуха, которого моей маме пришлось варить целый день. Видимо, тот петух был старый, однако бульон из него вышел отменный. Бабушка приготовила великолепную чихиртму. Петух не зря так долго томился в бульоне!

Мама не любит класть в блюда цветущую киндзу. Бабушке же, наоборот, киндза нравится, а вот базилик не нравится. Сложная ситуация на кухне! Возьму-ка я и цветущую киндзу, и базилик. Надо также будет купить свежие розовые помидоры, зелёный стручковый перец, для меня и папы тушинский сыр, а для женщин молодой молочный имеретинский

сыр. Моей сестре не нравится терпкий запах тушинского сыра. Она говорит, что такой сыр могут любить только люди с извращённым вкусом... Слава Богу, что папа не слышит её крутых выражений. Послезавтра у нашей бабушки день рождения и к ней обязательно придут друзья и знакомые. Маме будет некогда – она два дня проведёт на кухне. Поэтому закупки на базаре должны сделать мы с сестрой.

Диалог: «В торговом центре»

სავაჭრო ცენტრში

- უკაცრავად, გეთაყვა, ეს კაბა ორმოცდარვა ზომა არა გაქვთ?

- სამწუხაროდ, არა. მსგავსი მოდელი გვაქვს, ოღონდ სხვა ფერი.

- მაჩვენეთ აი ის მაქმანიანი, წითელი კაბა, გრძელი სახელოებით. არა, არ მომწონს. უფრო მოკლე მინდა. ეს წინწკლებიანი ქვედაბოლო თუ გაქვთ ჩემი ზომა?

- ინებეთ, მაგრამ უნდა ჩაიცვათ, მიბრძანდით მოსაზომებელ ოთახში!

- როგორ ფიქრობთ, ეს წითელი მოსასხამი მოუხდება ამ ქვედაბოლოს?

- წითელი? როგორ გითხრათ, გემოვნების ამბავია. მე თეთრ მაქმანიან ბლუზას ავიღებდი და ამ ლურჯ პიჯაკს, საქმიანი შეხვედრისთვის გამოდგება.

- პიჯაკი ცოტა ვიწრო მაქვს, მომეცით ერთი ზომით დიდი.

- ინებეთ.

- მაჩვენეთ ის წითელი, დიდბალთიანი ჩანთა!

- როგორც ჩანს, თქვენ რაღაც წითელი უნდა იყიდოთ. აიღეთ ჩანთა და ფეხსაცმელები, გვაქვს მაღალქუსლიანიცა და დაბალქუსლიანიც, ტყავის, აბრეშუმის, ლაქისა და ნატის. აი ნახეთ, ეს მძივებითაა გაწყობილი.

- ნატის მირჩვენია, უმძივო, სადა, საშუალო წვრილი ქუსლით, ოცდაჩვიდმეტი ზომა და ჩანთაც ნატის შემირჩიეთ, ლითონის დიდი ბალოთით.

- ფეხსაცმელი ხომ არ გიჭერთ? თქვენი ზომაა?

- ოცდათვრამეტი მომეცით, ეს პატარა მაქვს, მიჭერს. მომეცით აბრეშუმის ძაფით ნაქსოვი ქალის წინდა, სამი ზომა.

- სამწუხაროდ, აბრეშუმის არა გვაქვს. ეს კაპრონისაა.

- კაპრონის კვალობაზე საკმაოდ ძვირია. მაგვიანდება, ძეხნის თავი არ მაქვს. ჩემს მეგობარსაც უნდა დავეხმარო. მაკაცთა განყოფილება ამ სართულზეა?

- დიახ, მარჯვნივ.

- ხომ ვერ მეტყოდით, ეს პერანგი ხელოვნური ქსოვილისაა?

- მომეცით, ვნახავ. არა, ნატურალური ბამბისაა, 10 პროცენტი კი წმინდა აბრეშუმია.

- რა ფერები გაქვთ?

- თქვენ რა ფერის პერანგი გნებავთ?

- მომეცით ცისფერი. 42 ზომა. ის ყელსახვევი, ირიბი ზოლებით შავ ფონზე, ხელით ნამუშევარია?

- დიახ. როგორ მიხვდით?

- მივხვდი. ამ პერანგს მოუხდება.

- იცოდეთ, საკმაოდ ძვირია.

- კუბოკრული პიჯაკი მინდა, სასურველია ინგლისური და ნაცრისფერი შარვალი, 50 ზომა.

- დაათვალიერეთ. ძალიან კარგი გამოსასვლელი პიჯაკებია, სხვადასხვა ემბლემებით.

- არა, კუბოკრული მინდა, შეიძლება ტვიდისაც, კლასიკური, ტანზე რომ კარგად მადგეს.

- შარვალი ცოტა გრძელი გაქვთ, აქვე შეიძლება გადაკეთება. ეს პიჯაკი კი ნამდვილად თქვენზეა გამოჭრილი, ძალიან გიხდებათ.

- გმადლობთ!

- დამრჩა ლაბადა, შარფი და ტყავის ჩექმები!

- ჩექმები?

- დიახ, ჩექმები, ტარსიკონის, მუხლამდე...

- ცოტა ექსტრავაგანტურია. მკერავს ნახევარი საათი უნდა დაელოდოთ. მანამდე სალაროში მიბრძანდით, დარბაზის ბოლოსაა. გმადლობთ, რომ ჩვენთან მობრძანდით!

- არათრის! გმადლობთ ყურადღებისათვის, კარგად ბრძანდებოდეთ!

Упражнение 3. Переведите на грузинский язык:

Молодой человек ищет секцию мужской одежды. Он должен купить себе что-нибудь к летнему сезону. Желательно спортивного типа. Он нашёл этот отдел, но там на вешалках висела дорогая одежда, более подходящая для солидных мужчин. К нему подошли красивые девушки и предложили свою помощь. Юноша покраснел и ответил, что он ищет себе футболку. Девушки вынесли ему футболки разного вида и всевозможных цветов. Юноша украдкой посмотрел на ценник и понял,

что ему в этом магазине нечего делать. Но уйти просто так он не мог. Он выбрал футболку, которая ему совсем не нравилась, и попросил выписать чек. Продавщицы предложили ему примерить вещь, но он отказался. Заплатив в кассе за покупку, юноша подумал: «Прощайте, новые джинсы и кроссовки!». Зато теперь у него была футболка авторской работы.

Тема: «Исторический костюм»

შოთა რუსთაველი, «ვეფხისტყაოსანი»
Шота Руставели. «Витязь в тигровой шкуре»

*Женский костюм
(нач. XX в.).
Рис. Макса Тильке*

*Папанаки – грузинский
мужской средневековый
головной убор*

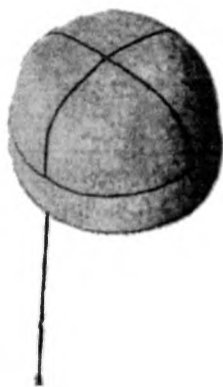

*Современный грузин
в средневековых
доспехах*

- I.** მას ტანსა კაბა ემოსა, გარე თმა ვეფხისტყავეისა,
 ვეფხისტყავეისა ქუდივე, იყო სარქმელი თავისა,
 ხელთა ნაჭედი მათხრახი ჰქონდა უსხოთსი მკლავისა,
 ნახეს და ნახვა მოუნდათ, უცხოთსა სანახავისა.

Хевсурка

*Сванский мужской
головной убор*

Аджарец

- II. გაძრცვილსა ტანსა ემოსნეს ყარყუმნი უსაპირონი,
 ებურნეს მოშლით რიდენი, ფასისა თქმად საჭირონი,
 ჰშვენოდეს შავნი წამწამნი, გულისა გასაგმირონი,
 მას თეთრსა ყელსა ეკიდნეს გრძლად თმანი არ-უხშირონი.

**Упражнение 4. Напишите в форме монолога текст на тему
 «В торговом центре».**

Поговорка

არა სცმია მამაშენსა, შენც ნუ დასცვეთ მარმაშებსა.

≈ Твой отец не носил дорогих одежд, и тебе не по чину наряжаться.

Речевой этикет

➤ რა ლამაზი ხარ!	Какая ты красивая!
➤ როგორ გიხდება ეს კაბა!	Как тебе идёт это платье!
➤ მშვენივრად გამოიყურები!	Прекрасно выглядишь!
➤ ძალიან მომხიბლავი ბრძანდებით!	Вы очень обаятельны!
➤ თქვენ კარგი გემოვნება გაქვთ!	У вас хороший вкус!

Модели предложений

მე ვყიდულობ... Я покупаю...	კაბას	юбку
	ფეხსაცმელს	обувь
	პალტოს	пальто
	ქუდს	шапку
	ყელსაბამს	ожерелье
დედამ მიყიდა... Мама купила...	რვეული	тетрадь
	წიგნი	книгу
	შარვალი	брюки
	კალამი	ручку
	ჩანთა	сумку
	ეს მძივი	эти бусы
	ეს საყურე	эти серьги
	ეს სამაჯური	этот браслет
	ბეწვის ქუდი	меховая шапка
მას უხდება... Ему идёт...	თეთრი მოსასხამი	белая накидка
	კუბოკრული პერანგი	клетчатая рубашка
	ზოლებიანი ლაბადა	полосатый плащ

Грузинская поэзия

დადას მანიფესტი

ჩემი სული დაგლეჯილი ხურჯინია
სპარსელს რომ ჩამოაქვს ენზელიდან
შიგ დაეტევა მთელი აზრის სისულელე
და ხარკს არ გადაიხდის საკავშირო რესპუბლიკისთვის.
რა შეედრება, როცა კრუა სომეხი მუცელს იცლის
ექსპრესის მოლოდინში ვოკზლის გადღმა

თქვენ ყველას ოცნა გჭირდებათ თქვენი...
 ჩემს იქით პარიზია... ელისეის მინდვრები.
 ჩასუქებული ჟოფრი მოუტაცნიათ წმინდა ილიას ცხენებს,
 პოლ კლოდელი კოცნის ჩინელი ქალის ბალღამიან ფეხს.
 და ტრისტან ტცარა ათამაშებს «დადას» კუკლას.
 ვზივარ მოედანში... შეღებილი ინით თათარი
 აგორებს კამათლებს (ესეც კოსმეტიკაა და თავის გასა-
 რთობი)
 (ამბობენ არაბები ვარსკვლავთმრიცხველობენ).
 უნდა იყო იდიოტი, რომ ძველებურად სწერო ლექსები
 როცა სატურიის სანაოზე გლეხებს უხსნიან ელექტრო-
 ფიკაციას...
 მთაწმინდის შემოღამებას მარტო ბოზები ელიან.
 ერთი ქუჩა დარჩა გაუნათებელი
 ვის უნდა შენი ნაზი ლექსები,
 ორსული ქალიშვილები სიცილით იხოცებიან,
 თუ პოეტი ხარ ყველაფერი მაგარი გქონდეს.

ტიციან ტაბიძე

Тициан Табидзе (1893–1937)

სევდიანი ტრიოლეტი

ვარ მოწყენილი, ვით ზამთარში ნაზი ბელურა,
 და შემოდგომის ცივ ღამეში თეთრი ვერსალი,
 შენს სილამაზეს ჩემი ტრფობა ესაფეხურა.
 მე განშორების ცივი თოვლი დიდხანს მეხურა.
 ვტიროდი ხარბად – მარტოობით ნაალერსალი.
 ვარ მოწყენილი, ვით ზამთარში ნაზი ბელურა.
 ვით შემოდგომის ღამეებში თეთრი ვერსალი.

ვალერიან გაფრინდაშვილი

Валериан Гаприндашвили (1889–1941)

Словарь

- აბა *межд.* ну..., ну-ка; აბა, მაშინ სხვა რაღა გინდა? Ну, и что ты ещё хочешь?
- აბრეშუმი шёлк
- აგე *частица* вот
- აგერ *нареч.* вот здесь
- აგორებს (ის მას) 1) катит (он то) 2) бросает (*напр.*, игральные кости)
- აეროდრომი აერодром
- აეროპორტი аэропорт
- აზია Азия
- ათამაშებს (ის მას) 1) поигрывает, играет (он тем) 2) разыгрывает (он его)
- აიღე! (შენ იგი) *повел.* Возьми!
- აკეთებდი (შენ მას) делал (ты то)
- აღუჩის ბუში сорт ткемали (*более сладкий*)
- ამბობენ говорят
- ამდენად *нареч.* поскольку
- ამდენი *мест.* столько
- ამიწონეთ! (თქვენ მე იგი) *повел.* Взвесьте! (вы мне то)
- ამხელა *разг.* такой [большой]

- ანგარიში 1) счёт; арифметика 2) расчёт
- არ-უხშირობნი *арх.* густые, неубранные волосы
- არ ჩაეტევა (ის) не поместится (то туда)
- აწერია (ის მას) написано (на нём то)
- ბალთა пряжка
- ბალღამიანი гнойный
- ბაში Баши (*село в Западной Грузии, славящееся своими овощами и пряностями*)
- ბეჭედი 1) перстень 2) печать
- ბოზი проститутка
- ბოტასი кроссовки
- ბრილიანტი бриллиант
- ბროწეული гранат
- გადაკეთება *масдар* 1. переделывание 2. переделывать
- გადაღმა *нареч.* на той стороне, по ту сторону
- გაღვეირევი (მე) / გადავირევი *диал. / лит.* сойду с ума
- გაღოუხვევ / გადაუხვევ *диал. / лит.* свернёшь (с дороги; перен. с истины)
- გამეგება понимаю; вникаю

- გამოელაპარაკე! (შენ მას)
повел. Заговори! (ты с ним)
- გამოელაპარაკება (ის მას) заговорит (он с ним)
- გამოჭრილი *прич. выкроенный*
- გარჩეული *прич. очищенный*
- გაუკუღმართებული *прич. извращённый*
- გაუნათებელი *прич. неосвещённый*
- გაყიდვა *масдар 1. продажа 2. продать*
- გაძრკვილი *арх. нагой; обнажённый*
- გეკადრება (შენ იგი) подбавляет, к лицу (тебе то)
- გემოვნების ამბავია *фраз. дело вкуса*
- გემრიელი *вкусный*
- გვაქვს (ჩვენ იგი) имеем (мы то) (*неодуш. предмет*)
- გიპოვო (მე შენ იგი) найду (я тебе то)
- გიჭერთ 1) жмёт; ეს კოსტუმი მას უჭერს Этот костюм ему мал; ეს ფეხსაცმელი მიჭერს Мне жмут эти туфли 2) ловит; მე ვერავინ მიჭერს Меня никто не может поймать

- გლეხი *крестьянин*
- გრამი *грамм*
- გრამობით *нареч. в граммах*
- დაგლეჯილი *прич. разорванный; разодранный*
- დადა დადაიზმ (*лит. течение*)
- დაეტევა поместится
- დამაცადე! (შენ მე) *повел. зб. Не торопи! (ты меня)*
- დანარჩენი 1. остаток; оставшееся 2. остальной
- დარდობს (ის) беспокоится; печалится (он)
- დარჩა რაიმე? Осталось что-нибудь?
- დახლი *перс. прилавок*
- დედა! Мама! (*форма обращения*)
- დედაია! *диал. Мамочка! (форма обращения)*
- ეზო *двор*
- ეილე! (შენ იგი) *повел. Возьми! (ты то) (искажённый проверб. должно быть айле)*
- ეკიდნეს *арх. висели*
- ელექტროფიკაცია ელექტრიფიკაცია
- ელისეის მინდვრები Елисейские Поля

- ემოსა (ის მას) был одет (он во что-л.)
- ემოსნეს *арх.* был облачён (он во что-л.)
- ვაკეთებ (მე მას) делаю (я то)
- ვამბობთ (ჩვენ მას) говорим (мы то)
- ვარსკვლავთმზრიცხველი звездочёт
- ველოდებით (ჩვენ მას / მათ) ждём (мы его / их)
- ვერცხლი серебро
- ვზივარ სიჯუ
- ვივარაუდოთ (ჩვენ იგი) предположим (мы то)
- ვის უნდა? Кто желает?
- ვიყიდე (მე იგი) купил (я то)
- ვიყიდოთ (ჩვენ იგი) [და-ვაი] купим (мы то)
- ვიცი (მე იგი) знаю (я то)
- ვიცნობ (მე მას) знаком (я с ним)
- ზედატანი / ბლუზა кофта; сорочка
- ზეთიანი маслянистый
- ზომა 1) размер 2) мера
- ზუზუმუხტი изумруд
- ზუსტად нареч. точно

- თავის გარტობა развлекать себя
- თათარი татарин (*так грузины собирательно называют всех мусульман, независимо от их этнической принадлежности*)
- თეთრი ყელი белая шея
- თვალთ არ მინახავს *фраз. разг.* в глаза не видел
- თურქული турецкий
- თხილი фундук
- იაგუნდი 1) жёлтый топаз 2) яхонт
- იმერელი имеретинец (*житель области Имерети на западе Грузии*)
- ინა хна
- ირიბი 1) косой (*напр., линия*) 2) в косую полоску (*о ткани и т.п.*) 3) косвенный
- იქანე / იქ *диал. / лит. нареч.* там
- იქით *нареч.* туда
- იცი (შენ იგი) знаешь (ты то)
- იცლის 1) освобождает 2) опорожняет (*кишечник*) 3) находит время (*для кого-л.*); მისთვის იცლის Находит для него время
- იცოდეთ! (თქვენ იგი) *повел.* Знайте! (вы то)

- იხოცებიან (ისინი) убиваются; ჰდ. умирают (*от хохота*) (они)
- კალათი *греч.* плетёная корзина
- კამათელი კოსტი для игры в нарды
- კარგი! *утвердительный ответ* Хорошо!
- კახელი კახетинец (*житель области Кახети на востоке Грузии*)
- კილო I наречие, диалект
- კილო II килограмм
- კოპიტნარი Копитнари (*местность в Западной Грузии*)
- კოსტუმი *фр.* костюм
- კოცნის (ის მას) целует (он то)
- კრუა 1. деревенщина 2. неотёсанный
- კუბო კრული в клетку (*откани и т.п.*)
- კუკლა кукла
- ლაბადა *перс.* накидка; плащ
- ლალი рубин
- ლაქი лак
- ლექსი *греч.* стихотворение; стих
- ლეღვი инжир, смоковница
- ლობიო фасоль

- მაგარი 1) твёрдый 2) крутой (*напр., нрав*)
- მაგვიანდება опаздываю
- მადგეს (მე იგი) сидела бы (на мне то) (*одежда*)
- მაისური футболка
- მარტო 1. *нареч.* только 2. одинокий; მე მარტო ვარ Мне одиноко
- მარცხნივ 1. *нареч.* налево; влево 2. *послелог* налево; влево
- მარჯვნივ 1. *нареч.* направо; вправо 2. *послелог* направо; вправо
- მაქმანი кружева
- მაცივარი холодильник
- მეგონა (მე ის) думал, предполагал (я то)
- მეტყევი (შენ მე მას) скажешь (ты мне то)
- მთაწმინდა მთაწმინდა 1) Святая гора в Тбилиси 2) гора Афон в Греции
- მთელი целый; цельный
- მინახავს (მე იგი) *заочно-результативный I* [оказывается] видел (я то)
- მიზრევთ (თქვენ მე მას) посоветуете (вы мне то)

- მიწვევია (მე იგი) *пред-почитаю* (я то)
- მიხაკი გვოზიკა (*цветок и пряность*)
- მიხვდები (შენ მას) *пой-мёшь* (ты то)
- მიხვდით (თქვენ მას) *до-гадались* (вы о том)
- მკერავი *портной*
- მოგეხმარები (მე შენ) *помогу* (я тебе)
- მოგრძო *продолговатый*
- მოგწონს (შენ იგი) *нра-вится* (тебе то)
- მოედანი *араб.-перс.* *площадь*
- მოიზომეთ! (თქვენ იგი) *повел. Примерьте!* (вы то)
- მოლოდინი *ожидание*
- მომეცე! (შენ მე იგი) *по-вел.* *Дай!* (ты мне то)
- მოწიხი! (შენ მას) *повел. зд.* *Заканчивай!* (ты то)
- მოსასხამი *накидка*
- მოუტაცნიათ (მათ ის) *[оказывается]* *похитили* (они то)
- მოუხდება (ის მას) *подой-дёт* (ему / то)
- მოძებნა **1.** *масдар* *искание*
2. *искать*

- მოძებნე! (შენ იგი) *повел.* *(По)ищи!* (ты то)
- მოწეული *прич.* *созревший* *(о фруктах и овощах)*
- მოხალული *прич.* *поджа-ренный*
- მსგავსი *похожий; подобный*
- მძივი *бусы*
- მძიმე *тяжёлый*
- მჭადი *мчади* (*кукурузные лепёшки*)
- მჭირდება (მე იგი) *нужно* *(мне то)*
- ნადული *надугი* (*делается из сырной сыворотки, внешне напо-минает творог*)
- ნაზი *нежный*
- ნამდვილად *нареч.* *несом-ненно; действительно*
- ნამუშევარი **1.** *сущ.* **1)** *рабо-та* **2)** *результат работы* **2.** *прич.* *заработанный*
- ნატი *замша*
- ნატედი *прич.* *кованный*
- ნიგოზი / კაკალი *грецкие орехи* (*очищенные / неочищенные*)
- ორსული *беременная*
- ოქრო *золото*
- ოღონდ *союз* *только*
- ოყნა *клизма*

- პალტო пальто
- პატარა маленький
- პატიჟებს (ის მას) приглашает (он его)
- პერანგი *перс.* рубашка
- პიჯაკი *фр.* пиджак
- პოეტი поэт
- ჟოფრი *фр.* жокей
- რა უნდა? *разг.* Что надо?
- რა ღირს? Сколько стоит?
- რად მინდა? Зачем мне это?
- რაია / რა არის *диал. / лит.*

Что это?

- რიგი 1) ряд 2) очередь 3) чин, порядок (*проведения обряда, мероприятия и т.п.*)

- რიდე ნაკიდა, покрывало; шарф

- რისთვის? *вопросит. нареч.*
1) зачем? 2) для чего? 3) за что?

- რძის პროდუქტები молочные продукты

- სადა *перс.* простой, без излишеств

- სადაა / სად არის? Где находится?

- სადაურობა происхождение
- სადილობს (ის) обедает (он)
- სათვალე очки

- საკავშირო რესპუბლიკა союзная республика
- სამაჯური браслет
- სამკაული ожерелье; украшение
- სამტრედია Самтредია (*გორი в Западной Грузии*)
- სარქმელი *арх.* головной убор
- სატურიის სანაო Сатуриис Санаო (*местность в Западной Грузии*)
- საფირონი сапфир; синий или голубой яхонт
- საქმიანი შეხვედრა деловая встреча
- საყიდელი *зд.* покупка (*букв. то, что надо купить*)
- საყურე серьга; серьги
- სახელო рукав
- სიასამური соболь
- სისულელე глупость
- სიტყვა слово
- სპარსული персидский, иранский
- სტაქანი *варваризм* стакан
- სტუმარი гость
- სულუგუნი сулугуნი (*сорт грузинского сыра*)
- სუნელი пряность

- ტარსიკონი очень тонкая, дорогая кожа
- ტყლაპი თკლაპი (кашица из ткемали или сливы, внешне напоминающая пастилу)
- ულუფა არაბ. порция
- უნდა მოძალბაა ჩატიცა
должен; უნდა დავეხმარო
должен помочь (я)
- უსაპირო არხ. прил. без подкладки, не отделанный тканью
- უსხოსი არხ. / უმსხოსი
прил. толще
- უშენოდ არეჩ. без тебя
- უცხო სუნელი უცხო სუნელი (приправа к пище)
- უწყვია 1) лежат; წიგნები მაგიდაზე უწყვია На столе лежат книги 2) положит; ის დაუწყობს ბავშვებს საჩუქრებს Он положит детям подарки
- ფირუზი бирюза
- ქვედაბოლო юбка
- ქლიავი слива
- ქონდარი чабрец (растение)
- ქსოვილი ткань, материал
- ქუთეისი დიალ. / ქუთაისი
лит. Кутаиси (город в Западной Грузии)
- ქურქი шуба

- ღვთისმშობელი Богоматерь
- ყარყუმი норка
- ყელსაბამი ожерелье
- ყელსახვევი галстук
- ყვითელი ყვავილი / ზაფრანა шафран (букв. жёлтый цветок)
- ყიდის (ის მას) продает (он то)
- ყოლიფერი დიალ. / ყველაფერი лит. мест. весь, вся, всё; все
- ყურადღება внимание
- შანიძე აკაკი Акаки Шанидзе (известный грузинский лингвист, академик АН СССР)
- შარვალი перс. брюки
- შეგახსენო (მე შენ იგი) напомнить бы (мне тебе то)
- შეედრება (ის მას) сравнится (он с ним)
- შეიძლება 1) можно 2) возможно, может быть
- შეკვრა 1) пучок 2) свёрток
- შემახსენე! (შენ მე იგი) повел. Напомни! (ты мне то)
- შემოვიდა (იგი) вошёл; зд. поспел, созрел (о фруктах и овощах)
- შემოღამება сумерки
- შეღებილი прич. окрашенный, покрашенный

- შვილო! ჰბ. Сынок!, Дочка!
(форма обращения)
- შორის ჰბ. послелог с дат.
между, среди; посреди
- ჩაგვეტევა (ჩვენ იგი) по-местится (у нас то)
- ჩავაწყობთ (ჩვენ იგი) по-ложим (мы то / те); разложим (мы то / те)
- ჩამოაქვს (ის მას) приносит; привозит (он, неодуш. предмет)
- ჩამოსასხმელი разливное (напр., вино, пиво и т.п.)
- ჩამოწერე! (შენ იგი) по-вел. Распиши! (ты то); Составь список!
- ჩანთა тур. сумка
- ჩასუქებული прич. распол-невший
- ჩექმა тур.-перс. сапог; сапоги
- ცალკე нареч. отдельно
- ცალ-ცალკე нареч. разде-льно; отдельно
- ცხენი лошадь
- ძებნის თავი არ მაქვს!
фраз. Мочи нет искать!
- ძველებურად нареч. по-ста-рому; по старинке

- ძვირი дорогой, дорогосто-ящий; ცოტა ძვირი კია разг. нареч. немного дороговато
- ძვირფასი ქვები драгоцен-ные камни
- ძიაცაცო! Дядя! (форма об-ращения к пожилому мужчине)
- ძმარი уксус
- წავი выдра
- წერილი 1) письмо 2) науч-ная статья
- წინდა 1) чулок; чулки 2) но-сок; носки
- წინწკლებიანი в крапинку, в горошек
- წმინდა 1) святой 2) чистый 3) натуральный
- ხარკი араб. дань, подать
- ხელოვნური искусственный
- ხმელი ქინძი сушёный ко-риандр
- ხომ ვერ მეტყვი... не ска-жешь [ли] ты мне...
- ხორცეული мясные про-дукты
- ხუმრობა шутка
- ხუმრობს шутит
- ხურდა сдача

УРОК ТРИНАДЦАТЫЙ

Диалог: «Погода»

ამინდი

- როგორი ამინდი იქნება ხვალ?

- ძნელი სათქმელია, ალბათ იწვიმებს, შეიძლება მოთოვოს კიდეც.

- «თოვს, მარტმა ამინდი არია», ხომ გახსოვს?

- მარტი გიჟია, თხუთმეტ აპრილამდე გაზაფხულს ტყუილად ელი.

- ცივა. ნესტია. თუმცა ნუში, ატამი და ტყეშალი უკვე აყვავდა. ადრე ბნელდება.

- ნაადრევია ეს ყვავილობა. წუხელ კოკისპირულად წვიმდა და ვაშლის ყვავილები სულ დააზრო, მიწაზე მიმოფანტა. საცოდავი სანახავია ჩემი ვაშლის ხე.

- წვიმას არა უშავს. შეიძლება მოჰყინოს. ვაზი კი უკვე ტირის. ყინვა ნამდვილად მოუღებს ბოლოს. იქნებ გამოიდაროს?

- Какая погода будет завтра?

- Трудно сказать – может, дождь будет, а может быть, пойдёт снег.

- «Идёт снег, март подтасовал погоду», помнишь?

- Март сумасшедший, до 15 апреля напрасно ждёшь весну.

- Холодно. Сыро. Хотя миндаль, персик и слива уже расцвели. Быстро темнеет.

- Преждевременное это цветение. Вчера шёл проливной дождь, и цветы яблони «озябли», облетели на землю. На мою яблоню просто жалко смотреть.

- Дождь – это что! Может быть, ещё и заморозки будут. А лоза уже плачет. Мороз её убьёт. А может, ещё распогодится?

– სუბსარქისის ქარაშოტი, ხომ იცი, როგორია. ქარი ღმუის და ღმუის, წვიმა და თოვლი სახეში გცემს. ქოლგის გარეშე ქუჩაში გამოსვლა შეუძლებელია.

– ქოლგას დაემშვიდობე, ქარი წაგართმევს.

– კარგადაც გაილუმპები!

– ჩემს ბაღში იები აყვავდა, ნარგიზიც ამოიწვერა.

– ია და ნარგიზი დაბალ ტემპერატურას კარგად უძლებს.

– დღის განმავლობაში ჰაერის ტემპერატურა რამდენჯერმე იცვლება. დილაობით მზე ანათებს, თუმცა ლეგა ღრუბლებიც დარაჯად დგანან.

– მალე ელჭექი იქნება, ალბათ მეხიც გავარდება, იელვებს, იქუხებს.

– ელვის ძალიან მეშინია. სტიქიას ვერ დააკავებ.

– Впереди Субсархис¹. А что за дождь с ветром и снегом – ветер воет, дождь и снег бьют в лицо! На улицу без зонтика выйти нельзя!

– С зонтиком ты можешь попрощаться – ветер его отнимет.

– До нитки промокнешь!

– В моём саду расцвели фиалки, да и нарциссы проклюнулись.

– Фиалки и нарциссы хорошо переносят низкую температуру.

– Температура воздуха в течение дня несколько раз меняется. По утрам светит солнце, хотя серые тучи стоят наготове.

– Скоро разразится гроза: грянет гром, будут сверкать молнии.

– Я очень боюсь молнии, но стихию остановить невозможно!

¹ Субсархис (Суб-Саркис) – армянское население Тбилиси в третью субботу перед Великим постом праздновало день памяти святого Саркиса. Согласно легенде, Саркис был бесстрашным воином, защищавшим христиан от врагов-иноверцев. По народному календарю после этого праздника резко ухудшается погода. Похолодание, сильные ветры, мокрый снег, холодные дожди – постоянные спутники субсархиса. Такая погода держится около двух недель.

- პირველი ჭექა-ქუხილის შემდეგ იასამანი იშლება, ჰაერი კი ოზონითაა სავსე, ლორთქო ბალახიც ამოხეთქავს, მიწა გაფუფღდება.

- ნეტა ხვნა-თესვა თუ დაიწყო?

- აღმოსავლეთ საქართველოში არ დაწყებულა. დასავლეთში კი ხვნა-თესვა უკვე დამთავრდა.

- თესვაც? ალბათ ადრეა...

- სუბტროპიკული ზოლისათვის ნამდვილად არ არის ადრე.

- ზღვა უკვე დაწყნარდა, ცისფერია და მოსარკული.

- არაფერიც! ფირფისფერია ან ზურმუხტისფერი.

- რა სნობი ხარ! ბათუმში ხომ არ წავსულიყავით? გაზაფხულს იქ შევხვდებოდით. მერე თბილისში... ორჯერ გამოვა. თბილისში ცივა. ბათუმში კი უკვე ცხელა.

- ძალიან კარგი!

- После первой грозы распускается сирень, воздух наполняется озонном, пробивается молодая травка, а земля становится рыхлой и жирной.

- Интересно, а пахота уже началась?

- В Восточной Грузии, наверное, нет – ещё рано. А вот в Западной, вероятно, уже закончилась.

- А сев? Наверное, рано...

- На самом деле, для субтропического пояса это совсем не рано.

- Море спокойное, голубое, гладкое.

- Ничего подобного! Оно бирюзового или изумрудного цвета.

- Ну и сноб же ты! Может быть, съездим в Батуми и встретим весну там? А потом – в Тбилиси. Получится двойное впечатление: в Тбилиси холодно, а в Батуми уже жарко.

- Очень хорошо!

Комментарии

1. В грузинском языке безличные предложения выражают атмосферно-метеорологические явления природы, субъект которых всегда неличный, неопределённый и невыраженный. Например: ჰყინავს მორიტი, ბნელაა *темно*, ცივა *холодно*, ელავს *сверкает* молния, წვიმს *идёт* дождь, თოვს *идёт* снег, ქუეს *гремит* гром, თენდება *рассветает*, ღამდება *наступает* ночь. Из вышеуказанных глаголов все, кроме ცივა, имеют формы только 3-го лица ед. ч. во всех глагольных сериях. Грузины не скажут: თოვლი თოვს *снег снежит*, წვიმა წვიმს *дождь дождит* и т.д.

2. Ощущения человека, его физическое и душевное состояние в грузинском языке передаются в основном глаголами объектного строя: მე *მცივა* *мне холодно* (букв. меня холодит), მე *მცხელა* *мне жарко* (букв. меня берёт жар), მე *მაკანკალებს* *меня бьёт дрожь* (букв. меня дрожит), მე *მზცხენია* *мне стыдно* (букв. меня стыдит).

3. Глагол ჰყინავს *морозит* может сочетаться с провербами: გა-ჰყინავს *заморозит*, და-ჰყინავს *обморозит*, მო-ჰყინავს *будет морозить*, მი-ა-ყინავს *приморозится* (что-л. к чему-л., локативная версия). Можно сказать: ხელის თითები წამყენა *Я отморозил кончики пальцев*, но წამყენა – другая форма глагола из этого корня.

4. თოვს (букв. снежит) встречается с провербами: მო-თოვს *пойдёт снег* (в направлении говорящего), გა-თოვდება *будет идти снег*, წამო-თოვს – так говорят о снеге, который то идёт, то перестаёт, გადა-ა-თოვს *покроются снегом* (напр., горы, холмы, хребты; движение с препятствием, локативная версия), ჩამო-თოვს *будет идти снег* (сверху вниз, напр. с гор, в направлении говорящего).

5. Производные формы глагола ბნელა *темнеет* сочетаются с провербом და-: და-ბნელდა *стемнело*; ჩამო-ბნელდა переводится так же – *стемнело*, но здесь есть указание на то, что тьма спустилась сверху

вниз, в направлении говорящего; ჩა-ბნელდა переводят *покрылся тьмой*, например: ქუჩა ჩაბნელდა *Улица погрузилась во тьму*.

6. Глагол გრილა *холодает* сочетается с провербом ა-: ა-გრილდა *похолодало*.

7. Глагол წვიმს (*букв. дождит*) сочетается с провербами: გა-წვიმდა *пошёл дождь*, და-ა-წვიმა საფლავს *Над могилой идёт дождь* (локативная версия), წამო-წვიმა *Идёт кратковременный дождь* (в направлении говорящего).

8. Глагол ცივა *холодно* имеет все личные формы объектного строя и сочетается с провербом შე- (если поменяем залог).

9. Глагол ელავს *сверкает молния* с провербами сочетается редко: გა-იელვებს *сверкнёт молния*.

10. Глагол ქუხს *гремит гром* также нечасто встречается в сочетании с провербами: და-იქუხებს *будет греметь гром*.

Замечание:

Глаголы ცივა *холодно*, თბილა *тепло*, ცხელა *жарко*, გრილა *прохладно*, კმარა *достаточно*, ვარგა *годится* изначально были составными сказуемыми. По своему происхождению все они являются именами прилагательными, кроме ვარგა (имя существительное). Простые глаголы были получены следующим путём: ცივ არს → ცივა, თბილ არს → თბილა. Некоторые из них употребляются в абсолютной форме, а некоторые способны производить релятивные формы: ცივა → მცივა *мне холодно*, ცხელა → მცხელა *мне жарко*, ვარგა → მივარგა *годится (у меня)*.

Поговорка

მარტი რომ წინ გედოს, ზამთარს ნურც აქებ და ნურც აძაგებო.

Если март ещё впереди, то зиму и не хвали, и не брани.

Упражнение 1. Переведите на грузинский язык:

Скоро наступит весна. Уже начал таять снег. Ночью нет сильных морозов. Днём температура до +3. Грузинская народная пословица гласит: «Если март ещё впереди, то зиму и не хвали, и не брани». Март – непредсказуемый месяц. В апреле распускаются яблони и груши, цветёт вишня, миндаль, сирень и персики. К этому времени уже отцвели первоцветы – вестники весны. Воздух прогревается и наполняется весенним ароматом. Появляются первые зелёные побеги. Земля в это время тучная, сырая, рыхлая. Крестьяне приступают к пахоте. Весна – прекрасное время года.

Упражнение 2. Вставьте пропущенные буквы:

- 1) მე ძალიან ...ცივა, ...აკანკალებ. 2) დღეს საშინლად წვიმ...,
თოვ..., ელავ... 3) გუშინ ყინავ... 4) ახლა მე აღარ ...ცივა, გუშინ კი
ძალიან ...ციოდა. 5) გავითოშ..., ფეხები დამისველდ..., გა...ილუმ-
პე. 6) დღეს ადრე ჩამობ... 7) ალბათ გათოვ... 8) მთები უკვე
დაითოვ... 9) გუშინ ქარბუქი ი... 10) ხვალ ალბათ გაწვიმდე...
11) ნამდვილად არ ცხელ... 12) შენ გცხელა? არა, არ მცხ...,
პირიქით, მცი... 13) ძალიან ჰყინავ... 14) გუშინ ყველაფერი მო-
ჰყინ... 15) ხეხილი სულ დაიყი... 16) კოკისპირულად წვი...
17) ბავშვი სულ გაილუმპ... 18) სადღაც მეხი გავარდ...

Модели предложений

მე Мне...	მცივა	холодно
	მცხელა	жарко
მე Я...	სულ დავსველდი	насквозь промок
	ფეხები დამისველდა	промочил ноги
	გავცივდი	простудился

Тема: «Путешествие»

გზავრობა

Диалог: «В аэропорту»

- დღეს მივფრინავ პარიზში.

- «პარიზში წასვლას რა უნდა»? ეს ლექსების კრებული ჩემგან გქონდეთ საჩუქრად. გზაში წაიკითხეთ.

- გმადლობთ! რეგისტრაცია უნდა გავიარო. ეს ბარგი უნდა შევაფუთინო და ჩავაბარო, ხელჩანთას დავიტოვე. აბა, კარგად იყავით! დიდი მადლობა ყურადღებისათვის!

- თქვენი პასპორტი და ბილეთი მომწოდეთ და შეავსეთ საბაჟო დეკლარაციის ბლანკი! იჩქარეთ, რეგისტრაცია უკვე დაიწყო.

- სამკაულები უნდა ჩავწერო?

- თუ ოქროსია ან ვერცხლის აუცილებლად ჩაწერეთ!

- თქვენ შენგენის ვიზა გაქვთ?

- დიახ. საბუთები წესრიგში მაქვს. გაზეთ «დროების» კორესპონდენტი ვარ.

- თქვენი ბარგი ათი კილოთი მეტია ნორმაზე. ინებეთ ქვითარი და მეორე სექციაში გადაიხადეთ ზედმეტი წონის ფული.

- გმადლობთ!

- თქვენი ადგილი მეორე რიგშია, ფანჯარასთან. გთხოვთ ყველას, დაიკავოთ თქვენი ადგილები. შეიკარით უსაფრთხოების

ქამრები! სანამ სიმაღლეს არ ავიღებთ, მოერიდეთ სალონში სიარულს!

- რომელ საათზე ჩავფრინდებით პარიზში?

- პარიზში, შარლ დე გოლის სახელობის აეროპორტში, ზუსტად სამ საათზე ჩავფრინდებით. პარიზში კარგი ამინდია და აეროდრომი აუცილებლად მიიღებს თვითმფრინავს. გისურვებთ ბედნიერ მგზავრობას!

Упражнение 3. Переведите на грузинский язык:

Сегодня в Москву из Грузии прилетает моя мать. Она уже 10 лет не была в Москве. Мы с братом встречаем её в аэропорту «Шереметьево». Она летит одна. Мы пришли в аэропорт вовремя. Объявили, что самолёт опаздывает на один час. Значит, нам придётся ждать минимум два часа. После посадки мама должна пройти пограничный контроль, заполнить таможенную декларацию, записать туда драгоценности и валюту (доллары либо евро). Всё это займёт ещё полтора часа. Наверное, дома мы будем только около восьми часов.

Диалог: «Поездка на поезде»

მგზავრობა მატარებლით

- გამარჯობათ!

- გაგიმარჯოთ!

- ხომ ვერ მეტყვი, დასავლეთის მიმართულებით რა მატარებელი გადის?

- ცნობათა ბიუროში მიბრძანდით!

- რა, თქვენ არ იცით?

- ცნობათა ბიუროში მიბრძანდით! მე ბილეთებს სხვა მიმართულებით ვყიდი. ცნობათა ბიურო მდებარეობს მოსაცდელი დარბაზის ცენტრში.

- გმადლობთ!

- ქალბატონო, სამტრედიამდე მინდა ბილეთი.

- მე ბილეთებს არ ვყიდი. მიბრძანდით მეხუთე სალაროში!

- ის მაინც მითხარით, სადამომდე რამდენი მატარებელი გავა დასავლეთის მიმართულებით?

- თქვენ ხომ სამტრედიაში მიბრძანდებით, ბათუმის მატარებელი რატომ გაინტერესებთ?

- რამდენადაც ვიცი, სამტრედიას ვერ გადააფრინდება. მითხარით, გეთაყვა...

- სადამომდე სამი მატარებელი გადის: «თბილისი-ბათუმი», «თბილისი-ოზურგეთი», «თბილისი-თოთი».

- ბილეთები გაქვთ?

- ბოლო მატარებელზე მხოლოდ პლაცკარტი გვაქვს. მიბრძანდით სალაროში, ზუსტ ცნობას იქ მოგაწვდიან. მიბრძანდით მერვე სალაროში!

- ხომ არ ცდებით? მერვე სალაროში მითხრეს, მეხუთეში მიბრძანდითო.

- არა, მიბრძანდით მერვეში.

- ქალბატონო, სამტრედიამდე ერთი ბილეთი მინდა, რაც შეიძლება გვიან.

- რას ჰქვია გვიან? ბოლო მატარებელი ღამის თორმეტ საათზე გადის, «თბილისი-სამტრედია».

- არა, ქალბატონო! ღამის მატარებელს არ ვგულისხმობდი. ერთი ბილეთი მომეცით «თბილისი-ბათუმის» მატარებელზე, ოღონდ სამტრედიამდე.

- მხოლოდ პლაცკარტი მაქვს. დაბალი ადგილი გნებავთ?

- არ მინდა პლაცკარტი.

- თქვენ წასვლა არ გდომებიათ, ბატონო ჩემო.

- დამეხმარეთ. ასე ძნელია ერთი ბილეთი საერთაშორისო ვაგონში?

- ძალიან ძნელია, ბატონო!

- რატომ?

- ღელეს კალათბურთის გუნდი მიდის ბათუმში და ყველა ბილეთი დაჯავშნულია საერთაშორისო ვაგონში. რეისი რომ შეგეცვალოს? წაბრძანდით «თბილისი-ფოთით»! ბილეთები მაქვს.

- დილის ხუთ საათზე ვიქნები სამტრედიაში. ვის მივადგე ხუთ საათზე?

- დიდი ბოდიში, ბატონო, მაგრამ თქვენ ქართველი არა ხართ? ვისთან მიბრძანდებით ასეთთან?

- ქართველი ვარ, მაგრამ უხერხულია ხუთ საათზე ადამიანის გაღვიძება.

- თქვენი საქმე თქვენ იცით, სადგურში დაიცადეთ, მოსაცდელ ღარბაზში.

- გმადლობთ რჩევისათვის! ერთი, ავტოსადგურში გავივლი, ეგებ ავტობუსი გადის.

- ავტობუსების მეტი რა არის, მაგრამ დაიხრჩობით ბენზინის სუნში. მატარებლით კომფორტულად იმგზავრებთ, გნე-

ბავთ ყავა, გნებავთ ჩაი, რესტორანი, კარგი თეთრეული. სამ საათს სამტრედიაში დაიცდით...

- ჯანდაბას! რამდენი მოგართვათ?

- თექვსმეტი ლარი. თუ უკან დასაბრუნებულ ბილეთსაც აიღებთ, 30 პროცენტით ნაკლებს გადაიხდით.

- არა, არ მინდა. შეიძლება რამდენიმე დღე დავრჩე.

- ინებეთ ხურდა და ბილეთი, თეთრეულის ფულს გამცი-
ლებელს გადაუხდით. მეორე ვაგონი, მეცამეტე ადგილი.

- თარსია, შემიცვალეთ.

- მე კარგად მაქვს დაცდილი, თქვენი რა მოგახსენოთ. მა-
შინ მეთოთხმეტე. მატარებელი შვიდის ნახევარზე გავა.

- ხომ არ აგვიანებს?

- არა, ზუსტად შვიდის ნახევარზე გადის პირველი ბაქ-
ნიდან.

- გმადლობთ, კარგად ბრძანდებოდეთ!

- კარგად. ღმერთო, რა ჭირვეული კლიენტია!

**Упражнение 4. Напишите в форме монолога тексты на те-
мы: «Скоро наступит весна» и «Поездка на
поезде».**

**Прочтите и выучите наизусть отрывки из поэмы Шота Руставели
«Витязь в тигровой шкуре»!**

გული კრულია კაცისა, ხარბი და გაუძლომელი

გული - ჟამ-ჟამად ყოველთა ჭირთა მთმო, ღვინთა მნდომელი,

გული - ბრმა, ურჩი ხედვისა, თვით ვერას ვერ გამზომელი,

ვერცა ჰპატრონობს სიკვდილი, ვერცა პატრონი რომელი.

შოთა რუსთაველი

ბრძენი, ვინ ბრძენი, რა ბრძენი! ხელი ვითა იქმს ბრძნობასა,
ეგ საუბარი მაშინ ხამს, თუცაღა ვიყო ცნობასა.

ვარდი ვერ არის უმზეოდ, იყოს დაიწყებს ჭკნობასა
მასსენ, დამესსენ, არა მცალს, არცაღა ვახლავ თმობასა.

შოთა რუსთაველი, «ვეფხისტყაოსანი»

Упражнение 5. Переведите на грузинский язык:

Человеческое сердце не только анатомический орган. Сердце нечто большее, важное и непонятное. Сердце – жадное, ненасытное, оно избегает печали и старается стяжать только радость. Сердце – слепое, оно не хочет ничего видеть, не способно ничего соразмерить, нет над ним ни хозяина, ни господина. Даже смерть не властна над сердцем.

ჩემი ცხოვრების უსიერ ტყიდან
დღემდე მოისმის გალობა ჩიტის
და რაც სიხარულს ან სევდას მგვრიდა,
კვლავ მახსოვს, როგორც დამწვარი თითი.
კვლავ სიამაყით ვითვლი იარებს,
კვლავ ჯილდოებად ვთვლი, როგორც ვთვლიდი.
ოღონდ არ ვიცი – გამოვიარე,
თუ მეც ჩამიწყდა ის ბეწვის ხიდი.

ოთარ ჭილაძე

Отар Чиладзе (род. 1933)

Комментарии

ბეწვის ხიდის გავლა означает пройти волосяной мост, преодолеть трудности, состояться в жизни (*перен.*). Корнями восходит к древнейшим представлениям картвелов о загробной жизни. Отягчённая грехами душа не могла перейти волосяной мост. Если мост обрывался, грешнику была уготована преисподняя.

წუხელი ღამით ქარი დაჰქროდა...

წუხელი ღამით ქარი დაჰქროდა
და დიდხანს, დიდხანს არ დამეძინა;
მე მქონდა ბინა, თავშესაფარი,
მაგრამ ქარიშხალს არ ჰქონდა ბინა.

ხან კარებს უკან ატირდებოდა,
ხან დარაჯობდა სარკმელის წინა.
გადამიშალა თვალწინ წარსული
და მწარედ, მწარედ ამაქვითინა.

Метался ветер прошлой ночью...

Метался ветер прошлой ночью,
Уснуть я так и не сумел:
Я был в тепле – под кровлей прочной,
А ветер крова не имел!

То, как ребёнок, ныл за дверью,
То сторожил он у окна.
Смеялся, выл, ревел он зверем
И душу вывернул до дна.

მისებრ პოეტი ვიყავ უცნობი –
ვეხეტებოდი სევდიან ღამეს,
რამდენ ტკბილ ფიქრებს მოეღო ბოლო,
რამდენ ოცნებას, რამდენ სიამეს!

წუხელი ღამით ქარი დაჰქროდა
და როცა დილით გამოძეგვიდა,
ყვითელ ფოთლებს და დამსხვრეულ რტოებს
მიმოფარათ ყაშირი მიწა

ბაღში გავედი... იქაც ბილიკზე
ფენილი იყო ფოთოლი რბილი,
და დიდხანს, დიდხანს ვხეტიალობდი
წარსულ სიზმრებში გადაფრენილი.

ქარი ჰქრის

ქარი ჰქრის, ქარი ჰქრის, ქარი ჰქრის,
ფოთლები მიჰქრიან ქარდაქარ...
ხეთა რიგს, ხეთა ჯარს რკალად ხრის,
სადა ხარ, სადა ხარ, სადა ხარ?..
როგორ წვიმს, როგორ თოვს, როგორ თოვს,
ვერ გპოვებ ვერასდროს... ვერასდროს!..
შენი მე სახება დამდეგს თან
ყოველ ღროს, ყოველთვის, ყოველგან!..
შორი ცა ნისლიან ფიქრებს ცრის...
ქარი ჰქრის, ქარი ჰქრის, ქარი ჰქრის!

Напомнил: я, поэт безвестный,
Бродил по свету вместе с ним,
Вдыхали вместе по чудесным
Далёким запахам весны.

Метался ветер ночью с воем,
А на рассвете видел я,
Как мертвецами поле боя –
Пестрела листьями земля.

Встречал осенний сад молчаньем
И грудь мою тоской теснил...
И долго я бродил печальный,
И снились мне бывшие сны.

Галактион Табидзе, 1914

Ветер реет

Ветер реет, ветер реет, ветер реет,
Мельтешат вдоль аллей лепестки,
Теребит, гнёт стволы тополей –
Где же ты, где же ты, где же ты?
Ну и дождь, ну и снег, ну и снег,
И тебя не найти мне вовек.
Предо мной образ твой, светлый лик,
Каждый раз, каждый час, каждый миг.
Неба даль льёт печаль, смуту сеет...
Ветер реет, ветер реет, ветер реет.

Галактион Табидзе, 1924

Упражнение 6. Сделайте подстрочный перевод и выучите наизусть приведённые выше стихотворения Галактиона Табидзе.

- ავტოსადგური автовокзал
- ამინდი погода
- ამოიწვერა проклянулся, пробился (о растении)
- ბარგი багаж
- ბაქანი платформа
- ბეწვი волосинка; шерсть
- ბილეთი билет
- ბნელა сказ. темно
- ბნელდება темнеет
- ბოლოს მოუღებს покончит; расправится (с кем-чем-л.); ის ბოლოს მოუღებს უსა-მართლობას Он покончит с несправедливостью
- ბრმა слепой
- ბრძენი 1. *сущ.* мудрец 2. *прил.* мудрый
- ბრძნობა *მასდარ* 1. мудрствование 2. быть мудрым
- გალუმპვა *მასდარ* 1. промокание 2. промокать
- გამზომელი измеривший; ჰდ. предвидевший
- გამოიდარებს распогодится
- გამოვიარე / გამოიარა (მან იგი) прошёл (он то)
- გაუძლომელი ненасытный

- გაღვიძება *მასდარ* 1. пробуждение 2. пробуждать
- ღამესენ! (შენ მე) *повел.* Оставь! (ты меня)
- ღამწვარი обожжённый
- ღარბაზი зал; მოსაცდელი ღარბაზი зал ожидания
- დეკლარაცია декларация
- დღემდე *нареч.* до сих пор
- ვაზი виноградная лозა
- ვაშლის ხე яблоня
- ვერას ვერ ничего не...; თვით ვერას ვერ გამზომელი ничего не просчитавший
- ვთვლი / თვლის считаю / считает (он то)
- ვთვლიდი считал; предполагал
- ვითა *послелог* как; словно, подобно; ხელი ვითა იქმს ბრძნობასა?! Как может быть мудрым сумасшедший?!; მამასავით მექცეოდა Он относился ко мне как отец
- ვითვლი / ითვლის (ის მას) подсчитываю / подсчитывает (он то)
- ვიყო (მე) *сослаг. II* был бы (я)

- თვით / თავად *определил.*
мест. сам

- თვითმფრინავი самолёт
- თმობა *масдар 1. терпение*

2. терпеть

- თოვა снегопад
- თოვლ-ჭყაპი снег с дождём
- თოვს идёт снег
- თუცალა если бы
- იარა რანა
- იქმს / იზამს *арх. сможет*
сделать

- კანკალებს дрожит
- კვლავ *нареч. опять*
- კრული проклятый
- ღზინი 1) радость 2) праздник; пир

- მატარებელი поезд
- მაშინ *нареч. тогда*
- მასხენ *арх. повел. Оставь!*,

Отстань!

- მახსოვს (მე იგი) / ახსოვს (ის მას) помню / помнит
(я / он то)

- მგვრიდა (მე იგი მას) доставлял (*радость или печаль*)

- მთმო *арх. терпевший, терпящий*

- მიმართულება направление
- მიმოფანტა разбросал

- მნდომელი хотевший, желавший

- მოფრინავს летит (сюда)
- მცალია есть время (у меня);
არა მცალია Мне некогда

- ნაადრევი преждевременный
- ნესტი сырость
- ნუში миндаль
- პატრონი *лат. хозяин*
- პატრონობს / *арх. ჰპატრონობს* 1) присматривает; იგი პატრონობს სახლს Он присматривает за домом 2) быть хозяином

- ჟამ-ჟამად *нареч. время от времени*

- რაც *относит. мест. и союз*
что [же]; გასაგებია რაც გინდა! Понятно, что ты хочешь!

- რეგისტრაცია регистрация; რეგისტრაციის გავლა пройти регистрацию

- როგორც *относит. нареч., употр. в качестве союза* как; როგორც მიხვალ დამირეკე! Как приедешь, позвони!

- საბაჟო таможня
- საჩუქარი подарок
- საცოდავი жалкий

- სევდა печаль; грусть
- სიამაყე гордость
- ტყუილად *нареч.* напрасно;
ტყუილად ელი напрасно ждёшь
- უმზეოდ *нареч.* без солнца;
ვარდი ვერ არის უმზეოდ
Роза без солнца существовать
не может
- ურჩი непокорный
- უსივრცე непроходимый, дре-
мучий; девственный
- ქაშაღი ремень, пояс; უსა-
ფრთხოების ქაშაღი ремень
безопасности
- ქარაშოტი сильный, рез-
кий ветер
- ქარბუქი буран, выюга, метель
- ქარი ветер
- ქრის დუთ (*о ветре*)
- ყვავილობა *масдар* 1. цве-
тение 2. цвести
- შეფუთვა *масдар* 1. упако-
вывание 2. упаковывать
- ჩამიწყდა / ჩაუწყდა (მას
იგი) порвался; оборвался (у
него то); ჩამიწყდა ბეწვის

ხიდი Подо мной оборвался во-
лосяной мост

- ცივა *сказ.* холодно
- ცნობა 1) справка; ცნო-
ბათა ბიურო справочное бюро
- 2) сообщение 3) *арх.* разум
- ცხოვრება жизнь
- წვიმა дождь
- წვიმს იდёт дождь
- ჭირვეული строптивый
- ჭირი 1) печаль; несчастье
- 2) холера
- ჭკნება увядает
- ჭკნობა *масдар* 1. увядание
- 2. увядать
- ხაშმ *арх.* быть уместным (по-
добающим)
- ხედვა *масдар* 1. видение;
სამყაროს ხედვა видение ми-
ра 2. видеть
- ხელი / გიჟი сумасшед-
ший; ненормальный
- ხიდი мост
- ჯილდო награда
- ჰგვრის (ის მას სიხა-
რულს / სევდას) доставляет
(он ему радость / печаль и т.п.)

УРОК ЧЕТЫРНАДЦАТЫЙ

Тема глаголов

ზმნის თემა

1. Темой называется семантический базис глагола, т.е. та его часть, которая сохраняется во всех формах I, II и III глагольных серий. Грузинские глаголы, как правило, имеют две темы. На тему как бы «нанизываются» все словоформы данной серии. В I и II сериях глаголы обычно имеют собственные темы, в III же серии они используют темы чаще I, реже II серии, но иногда образуют собственные формы.

По своему строению тема бывает **простой** или **сложной (распространённой)**. Простая тема встречается у глаголов во II серии, при этом тематический показатель отсутствует. В I серии тема обычно сложная. К глаголам «подвязываются» суффиксы, являющиеся тематическими показателями, такие как: -ი: თაღ → თაღ⁺ი *стругаешь*; -ავ: ხატ → ხატ⁺ავ *рисуешь*; -ამ: ვ → სვ⁺ამ *пью*; -ებ: ბრძან⁺ებ *приказываешь*; -ობ: ვაპ⁺ობ *колю (дрова)*. Во всех рядах I серии, кроме აწმყო и მყოფადი, тема расширяется суффиксами -ლ или -ობლ.

2. **Основа глагола передаёт его значение без показателей лица и числа.** В основу входят **преверб, показатель темы, распространитель темы и показатель ряда.** Корень глагола дальнейшему членению не поддаётся. Это та часть глагола, которая остаётся неизменной после удаления всех морфологических показателей.

3. Глаголы, которые и в I, и во II серии имеют одну и ту же тему, называются **однотемными**, а глаголы, которые в I и II сериях имеют разные темы, – **двухтемными**.

Ниже приводятся примеры однотемных глаголов, употребляющихся с показателем темы и без него.

Примеры однотемных глаголов

I серия		II серия	
აწმყო		წყვეტილი	კავშირებითი II
без показателя темы			
ვ-წერ		ვ-წერ-ე	ვ-წერ-ო
ვ-ჭამ		ვ-ჭამ-ე	ვ-ჭამ-ო
с показателем темы			
ვ-თღ-ი		ვ-თაღ-ე	ვ-თაღ-ო
ვ-ხატ-ავ		ვ-ხატ-ე	ვ-ხატ-ო
ვ-სვ-ამ		ვ-სვ-ი	ვ-სვ-ა
ვ-ბრძან-ებ		ვ-ბრძან-ე	ვ-ბრძან-ო
ვა-პ-ობ		ვა-პ-ე	ვა-პ-ო

Однотемных глаголов в грузинском языке мало – их следует выучить наизусть.

Список однотемных глаголов

ვბან	мою	ვტეხ	ломаю
ვბერტყ	выбиваю	ვფხან	чешу
ვთეს	сею	ვქექ	копошусь
ვთიბ	кошу	ვქსოვ	вяжу
ვთხოვ	прошу	ვღებ	крашу
ვიძღერ	пою (для себя)	ვღეჭ	молочу
ვიხმარ	пользуюсь	ვღობ	огораживаю
ვკეც	складываю (вещи)	ვჩეხ	вырубаяю
ვკვეთ	высекаю	ვძოვ	пасусь

ვკვეც	секу	ვწერ	пишу
ვკვეხ	хвастаюсь	ვჭამ	ем
ვლეს	точу	ვჭედ	кую
ვნაყ	толку	ვხოც	убиваю
ვპენტ	взбиваю (шерсть)	მოვიტან	принесу
ვრეკ	звоню	მოვიყვან	привезу
ვრეცხ	стираю		

Тенденция развития грузинского языка такова, что многие из этих однотемных глаголов, присоединив к себе показатель темы *-ავ*, перешли в разряд двухтемных, например: *ვთიბავ* *кошу*, *ვთესავ* *сею*, *ვჩეჩავ* *треплю (шерсть и т.п.)*, *ვხოცავ* *убиваю*.

-ი – «подвязался» к глаголам: *ვმღერ-ი* *пою*, *ვიკვეხ-ი* *хвастаюсь* и *ვიქმნ-ი* *творю*.

Однотемными являются все глаголы с показателем темы *-ოვ*, *-ოფ*: *ვექსოვ* *вяжу*, *ვეყოფ* *делю*, а также глаголы: *ვბან* *купаю*, *ვტეხ* *ломаю*, *ვწერ* *пишу*, *ვჭამ* *ем*, *მოვიტან* *принесу*, *მოვიყვან* *привезу* и *მოვფხან* *почешу*.

4. Самыми распространёнными показателями темы глаголов в I серии являются следующие суффиксы: *-ი*, *-ებ*, *-ობ*, *-ოფ*, *-ავ*, *-ემ*, *-ევ*. Далее приводятся примеры глаголов с тематическим показателем *-ი*. Все указанные в таблице словоформы для наглядности приведены в *კავშირებითი II* без провербов. Провербные формы удобнее образовывать от ряда *მყოფადი*, а не *აწმყო*.

Обратите внимание на то, что если с глаголами, приведёнными в первой части таблицы, употребляется один из провербов, то полученные словоформы передают совершенный вид. В аористе у этих глаголов появляется гласная *ა*, которая распространяет глагольную основу.

Глаголы с тематическим показателем –ი

აწმყო	წყვეტილი	კავშირებითი II
ვ-ღვრ-ი выливаю	(გაღა)ვ-ღვარ-ე	ვ-ღვარ-ო
ვ-ყრ-ი выбрасываю	(გაღა)ვ-ყარ-ე	ვ-ყარ-ო
ვ-იცდ-ი жду	(ღა)ვ-იცად-ე	ვ-იცად-ო
ვ-ცდ-ი испытываю	(გამო)ვ-ცად-ე	ვ-ცად-ო
ვ-ცვლ-ი меняю	(გა)ვ-ცვალ-ე	ვ-ცვალ-ო
ვ-ცლ-ი опустошаю	(გა)ვ-ცალ-ე	ვ-ცალ-ო
ვ-თლ-ი стругаю	(გა)ვ-თალ-ე	ვ-თალ-ო
ვ-სვრ-ი пачкаю	(ღა)ვ-სვარ-ე	ვ-სვარ-ო
ვ-სჯ-ი наказываю	(ღა)ვ-საჯ-ე	ვ-საჯ-ო
ვ-ზრდ-ი возвращаю	(გა)ვ-ზარდ-ე	ვ-ზარდ-ო
ვ-გვ-ი подметаю	(ღა)ვ-გავ-ე	ვ-გავ-ო

Глаголы с тематическим показателем –ავ

ვ-ბაძ-ავ подражаю	(მი)ვ-ბაძ-ე	ვ-ბაძ-ო
ვ-ბერ-ავ раздуваю	(გა)ვ-ბერ-ე	ვ-ბერ-ო
ვ-ბერტყ-ავ выбиваю	(გა)ვ-ბერტყ-ე	ვ-ბერტყ-ო
ვ-თხზ-ავ сочиняю	(შე)ვ-თხზ-ე	ვ-თხზ-ა
ვ-კარგ-ავ теряю	(ღა)ვ-კარგ-ე	ვ-კარგ-ო
ვ-კიცხ-ავ осуждаю	(გა)ვ-კიცხ-ე	ვ-კიცხ-ო
ვ-კუწ-ავ рублю	(ღა)ვ-კუწ-ე	ვ-კუწ-ო

ვ-ღანძღ-ავ რუგაю	(გა)ვ-ღანძღ-ე	ვ-ღანძღ-ო
ვ-ლოც-ავ благословляю	(და)ვ-ლოც-ე	ვ-ლოც-ო
ვ-თრგუნ-ავ подавляю	(და)ვ-თრგუნ-ე	ვ-თრგუნ-ო
ვ-ზიდ-ავ несу; тащу	(ამო)ვ-ზიდ-ე	ვ-ზიდ-ო

Глаголы с разными суффиксами имеют разные показатели ряда. В I серии почти все словоформы глаголов имеют тематические показатели, а во II серии – нет.

I серия, აწმყო:

-ი	ვ-თღ-ი	стругаю
-ამ	ვ-აბ-ამ	привязываю
-ებ	ვ-აშენ-ებ	строю
-ობ	ვ-ათბ-ობ	грею
-ოფ	ვ-ყ-ოფ	делю
-ევ	ვ-აქც-ევ	выливаю

В წყვეტილი и კავშირებითი II в основе некоторых глаголов происходит чередование гласных: ე меняется на ი.

აწმყო	წყვეტილი	კავშირებითი II
ვ-გრებ სკრუჩავაю	ვ-გრინ-ე	ვ-გრინ-ო
ვ-კრეფ სრავაю	ვ-კრიფ-ე	ვ-კრიფ-ო
ვ-წმენდ чищу	ვ-წმინდ-ე	ვ-წმინდ-ო

С показателем темы -ავ некоторые глаголы во II серии (в аористе) имеют показатель ряда -ო: ვ-ზღ-ავ *заплачу сполна* (ვ-ზღ-ე, ზღ-ე, ზღ-ო); და-ვ-რგ-ე *сажаю* (და-რგ-ე, და-რგ-ო); ვ-აგ-ე *строил* (აგ-ე, აგ-ო); ვ-ათბ-ე *грел* (ათბ-ე, ათბ-ო).

Все глаголы с тематическими показателями -ობ и -ოფ «подвязывают» к себе в сослаг. II показатель ряда -ო, а у глаголов с суффик-

сом –ემ показателем ряда будет –ე, например: გავათბობ *согрею* (сослаг. II გავათბო), მივცემ *дам* (сослаг. II მივცე).

აწმყო	წყვეტილი	კავშირებითი II
ვ-წერ пишу	ვ-წერ-ე	ვ-წერ-ო
ვ-ხატ-ავ рисую	ვ-ხატ-ე	ვ-ხატ-ო
ვ-აკეთ-ებ делаю	ვ-აკეთ-ე	ვ-აკეთ-ო
ვ-ათბ-ობ грею	ვ-ათბ-ე	ვ-ათბ-ო
ვ-ც-ემ бую	ვ-ც-ემ-ე	ვ-ც-ემ-ო

Упражнение 1. Переведите на русский язык:

1) ჩემმა მეგობარმა ბაღში ატმის ხე დარგო. 2) ინჟინერმა ლამაზი შენობა ააგო. 3) ბავშვმა იატაკზე წყალი დაღვარა. 4) მეზობელმა დილით ნაგავი გადაყარა. 5) მე მას მივბაძე და რალაც ცუდად გამომივიდა. 6) დღეს ოთახი ძლივს გავათბე. 7) მხატვარმა შესანიშნავი პორტრეტი დახატა. 8) ვკეცე, ვკეცე ვერ დავეცე (ვაგადკა). 9) ხორცი დიდხანს ვკუწე, მაგრამ ბოლომდე ვერ დავკუწე. 10) ტვირთი მძიმე იყო და ზევით ვერ ამოვიტანე.

Упражнение 2. Проспрягайте следующие глаголы с разными тематическими показателями в I и II сериях. Обратите внимание на стяжение основы:

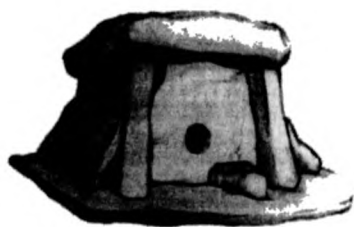
- ბრძანებს, აღამაზებს, ათეთრებს;
- ტეხს, კბენს, ბანს, ქსოვს;
- მოაქვს, მოჰყავს;
- ბაძავს, ბერავს, ბერტყავს, ლოცავს;
- ყოფს, აქცევს;
- სცემს.

Упражнение 3. Прочитайте диалог по ролям и переведите его. Обратите внимание на форму изложения и научную лексику.

Диалог на тему: «Профессия»

პროფესია

- მე აღმოსავლეთმცოდნე ვარ.
- ისტორიკოსი თუ ფილოლოგი?
- რეგიონთმცოდნეობის კვალიფიკაციით ისტორიკოსი გახლავართ.
- კვლევის სფერო? ინტერესები?
- ამჟამად კავკასიის ხალხთა ეთნოგენეზი მაინტერესებს.
- დააკონკრეტეთ, თუ შეიძლება.
- როგორ გითხრათ, ვიკვლევ ადამიანთა სადგომებს, პომინიდებს, თიხის ჭურჭელს, კერამიკას, რწმენას, რელიგიურ მრწამსს, ქორწინების წესსა და რიგს, ზნე-ჩვეულებას, ენას, ურთიერთობას მეზობლებთან, სამართალს, ჰარმონიას ლანდშაფტთან, დაკრძალვის რიტუალს.
- არასამწერლობო ენები თუ იცით?
- ზოგიერთი. კავკასიაში ბევრი არასამწერლობო ენაა. წერილობითი წყაროების დეფიციტს მეზობელი ქვეყნების ისტორიოგრაფიაში დაცული მასალებით ვავსებთ, ძალიან გვშველის სხვადასხვა ექსპედიციებიც. დიდ ყურადღებას ვუთმობთ ზეპირი გადმოცემების, ფოლ-

*Один из дольменов в Абхазии
(III–II тыс. до н.э.)*

კლორული მასალების ანალიზს, არქეოლოგიური წყაროების შესწავლას, ადამიანებისა და წესების კვლევას, ეთნოსის ბიოსფერული განთავსების პრინციპს.

- კავკასიაში მიმდინარე თანამედროვე სიტუაციის ანალიზი ისტორიული ყოფის შესწავლის გარეშე შეუძლებელია.

- უეჭველად! ეთნოგენეზი ცოცხალი პროცესია. ერიც ცოცხალი ორგანიზმია. მისი ბიოლოგიური ენერგიის განსაზღვრა ძნელია, მაგრამ გარკვეულ კანონზომიერებათა დაფიქსირება შესაძლებლად მივიჩნიეთ.

- თქვენ ფიქრობთ, რომ ერი შეიძლება გაქრეს ან მოკვდეს?

- თუ ის ცოცხალი ორგანიზმია, რა თქმა უნდა, ემორჩილება ენერგიის ხარჯვისა და აღდგენის კანონს. თუ მას ენერგია ჰყოფნის მხოლოდ იმისთვის, რომ ფიზიკური არსებობა შეინარჩუნოს, მას შეიძლება რელიქტური ვუწოდოთ.

- კავკასიაში ბევრი რელიქტური ეთნოსია. მეზობლების ფაქტორი ახდენს თუ არა გავლენას?

- მეზობელთა აქტიურობა, აგრესია, ან პირიქით, პასიურობა, ახალი წიაღმიმდინარე პროცესების მაუწყებელია, ესე იგი, ეთნოსს აღარ ძალუძს ძველებურად ცხოვრება, მისი ენერგია თავდაცვაზე იხარჯება.

- ნუთუ გონივრულად მოწყობილი ყოფა-ცხოვრება არ უხანგრძლივებს ერს სიცოცხლეს?

*Дольмен – ровесник
английского
Стоунхенджа*

- ძნელია ამ კითხვაზე გიპასუხოთ. ეს, ალბათ, მხოლოდ დმერტმა უწყის. განა ბიზანტიელებზე უკეთ ვინმეს ჰქონდა მოწყობილი ყოფა?

- ეგებ მიზეზი სხვაგანაა საძიებელი? როცა ბიზანტიელებმა აღარ მოისურვეს საკუთარი დედაქალაქის დაცვა, სწორედ მაშინ დაიწყო დაცემის პროცესი.

- ვერ დაგეთანხმებით. კითხვა სხვაგვარად უნდა დავსვათ. რატომ არ მოისურვეს ბიზანტიელებმა კონსტანტინოპოლის დაცვა?

- ძნელი სათქმელია, სწორედ აქ არის ძაღლის თავი და-მარხული, მაგრამ ეს უკვე ცალკე საუბრის თემაა.

Модели предложений

მე ვიკვლევ... Я исследую...	ზნე-ჩვეულებას нравы и обычаи
	დაკრძალვის რიტუალს похоронный ритуал
	ქორწინების წესსა და რიგს обряд бракосочетания
	ეთნოგენეზს этногенез
	რელიგიურ მრწამსს религиозные верования

Упражнение 4. *Напишите по-грузински ваше резюме. Расскажите о вашей профессии в форме монолога.*

Упражнение 5. *Прочитайте и переведите текст. Обратите внимание на особенности научного стиля, попытайтесь найти в тексте его конкретные черты, специальную лексику.*

ქართული ენის ისტორიული ადგილი სხვა ენათა შორის

Армасская билингва –
на греческом
и арамейском языках
(II в. н.э., Мухета)

ქართული ენა ერთადერთი ძველი
სამწერლობო ენაა იბერიულ-კავკასიურ
ენათა შორის. იბერიულ-კავკასიური ენე-
ბია: ქართველური ენები – ქართული,
ზანური (მეგრულ-ჭანური), სვანური; აფ-
ხაზური, ჩერქეზული ანუ ადიღეური (ყა-
ბარდოული და ქვემო ადიღეური) და
უბიხური (ეს უკანასკნელი – თურქეთში);
წოვა თუშური და დაღესტნური ენები
(მათში ყველაზე მსხვილი ერთეულებია:
ხუნძური ანუ აგარიული, ლაკური, ლეზ-
გიური, დარგუული; წვრილი ერთეუ-
ლებია: უდური, წახურული, რუტულური, ტაბასარანული, ანდი-
ური და რიგი სხვა ენა-კილოები დაღესტნის მთებში).

ამჟამად დამტკიცებულად ითვლება, რომ იბერიულ-
კავკასიური ენები ერთმანეთის მონათესავეა, მაგრამ სხვა თა-
ნამედროვე ცოცხალ ენათა ოჯახებს ჩვენი ენები არ ენათე-
სავენ; იბერიულ-კავკასიური ენები განმხოლოებულ ჯგუფს
ქმნის.

უკანასკნელი ასი წლის მანძილზე არა ერთხელ უცდიათ
გაერკვიათ, თუ რა ენებს უკავშირდება ჩვენი ენები წარმოშობით,
რა ენათა მონათესავეა იბერიულ-კავკასიური ენები.

ზოგი მეცნიერი ცდილობდა დაემტკიცებინა, ქართველური ენები ინდოევროპულ ენებს (კერძოდ, ძველ ინდურს) ენათესავებაო (მ. ბროსე, 1834 წ., ფრ. ბოპი, 1847 წ.); ზოგი იმ აზრისა იყო, იბერიულ-კავკასიური ენები თურანული (ე.ი. თურანულ-თათრული) ენების შორეული მონათესავეაო (მ. მიულერი, 1855 წ.). უფრო გვიან (1888 წ.) წამოყენებული იყო დებულება: ქართველური ენები სემიტური ენების (არაბულის, ებრაულის, არამეულ-სირიულის) ახლო ნათესავიაო (ნ. მარი). ამ დებულების დასამტკიცებლად ჩვენს ენებზე დიდი მუშაობა ჩატარდა (1908-1920 წ.წ.).

არც ერთი ეს ცდა წარმატებით არ დამთავრებულა: იბერიულ-კავკასიური ენები არ აღმოჩნდა მონათესავე არც ინდოევროპული ენებისა, არც თურქულ-თათრული ენებისა, არც სემიტური ენებისა, ე.ი. ამჟამად ცოცხალი არც ერთი იმ ენისა, რომელთა გარემოცვაშიც იბერიულ-კავკასიური ენები იმყოფება საუკუნეთა მანძილზე.

ძალაში დარჩა დებულება, რომელიც ჯერ კიდევ 1864 წელს იყო წამოყენებული: იბერიულ-კავკასიური ენები არ ენათესავება არც ინდოევროპულს და არც ურალურ-ალთაურ (თურქულ-თათრულ) ენათა ოჯახებს. იბერიულ-კავკასიური ენები (ისევე, როგორც ბასკური ენა დასავლეთში) ნარჩენია ოდესღაც მრავალრიცხოვანი ენათ-ოჯახისა, რომელიც გავრცელებული იყო კავკასიის მიწა-წყალზე და მის სამხრეთით ჯერ კიდევ მანამ, სანამ აქ გავრცელდებოდნენ ინდოევროპული, სემიტური თუ ურალურ-ალთაური ენები.

რა ენებია ის მრავალრიცხოვანი ენები, რომელთა ნარჩენს წარმოადგენს იბერიულ-კავკასიური ენები?

ესაა წინა აზიის ძველი ცივილიზაციის ერთ-ერთი კერის შემქმნელ ხალხთა ენები: ხეთური, ჰარიული, მიტანი-ენა, ურარტული, ელამური (ანუ სუზური).

ეს ენები ამჟამად მკვდარი ენებია (მათი ნიმუშები დაცულია ლუვსმულ წარწერებსა და იეროგლიფებში). ხსენებული ენები არც ინდოევროპულია, არც სემიტური და არც ურალურ-ალთაური.

წინა აზიის ეს ძველი მკვდარი ენები და თანამედროვე იბერიულ-კავკასიური ენები მონათესავე ენათა ერთ წრეს ქმნიან. ესაა ხეთურ-იბერიულ ენათა წრე.

ამ ენებზე მოლაპარაკე ხალხებს ეკავათ კავკასია, წინა აზია (მცირე აზია, შუამდინარე) და ხმელთაშუა ზღვის აუზი. ძველ ბერძნულსა და რომაულ ცივილიზაციას საფუძველი ხეთურ-იბერიული წრის ხალხებმა ჩაუყარეს (სახელდობრ: პელაზგებმა – ბალკანეთში, ძველმა ეტრუსკებმა – იტალიაში). წინა აზიის ხეთურ-იბერიული ხალხები იყვნენ ძველი აღმოსავლეთის ცივილიზაციის გადამცემნი დასავლეთისათვის.

არნოლდ ჩიკობავა

Арнольд Чикобава

Упражнение 6. Переведите письменно на русский язык:

ქართული ენა სამი შტოსგან შესდგება: ქართლურისაგან, რომლითაც ლაპარაკობენ ქართლ-კახელები, იმერლები, გურულები, მესხები, აჭარლები, მთიულნი და სხვანი, – მეგ-

რეულისაგან, რომლითაც ლაპარაკობენ მეგრელები და ჭანები და სვანურისაგან – რომლითაც სვანები ლაპარაკობენ. მიუხედავად ამისა, – ქართული ენა ერთია, ერთისა და იმავე აგებულებისა, ერთისა და იმავე ძირისა. უძველეს დროს, ივ. ჯავახიშვილის აზრით, ალბათ მწერლობაც იქმნებოდა ქართული ენის რომელიმე შტოზე, მაგრამ ჩვენ დრომდე მხოლოდ ქართლურ დიალექტზე განვითარებულ მწერლობას მოუღწევია და დღესაც ეს ენა არის ჩვენი საერთო სამწერლო კულტურული ენა. ყოველ შემთხვევაში უკვე ქრისტეს წინა დროებობდა ჩვენი ენის ანბანი და მთელი საქრისტიანო ეპოქის განმავლობაში ეს ენა იყო ჩვენი ეროვნული საუბრე, ერთადერთი ლიტერატურული ენა.

ქართველი ერი ერთია ლინგვისტურად, ხოლო სამწერლო ენად შეიძლება უძველეს დროიდან მეგრული ან სვანური ყოფილიყო, – ოც საუკუნეზე მეტი და ახლაკი ქართლური დიალექტი იყო და არის ჩვენი საერთო, ეროვნული, კულტურული და სალიტერატურო ენა.

მიხაკო წერეთელი

Михако Церетели

Упражнение 7. Прочитайте и переведите гимн, обратите внимание на особенности библейского стиля.

Текст: «Хвала и слава грузинскому языку»

ქება და დიდება ქართულისა ენისაჲ

დამარბული არს ენაჲ ქართული დღედმდე მეორედ მოს-
ლვისა მისისა საწამებელად, რაჲთა ყოველსა ენასა ღმერთმან
ამხილოს ამით ენითა.

და ესე ენაჲ მძინარე არს დღესამომდე, და სახარებასა
შინა ამას ენასა ლაზარე ჰრქვან.

და ახალმან ნინო მოაქციადა ჰელენე დედოფალმან, ესე არიან ორნი დანი, ვითარცა მარიამ და მართა.

და მეგობრობად ამისთვს თქუა, ვითარმედ ყოველი საიდუმლოდ ამას ენასა შინა დამარხულ არს.

და ოთხისა დღისა მკუდარი ამისთვს თქუა დავით წინამდწარმეტყუელმან, რამეთუ «წელი ათასი, ვითარცა ერთი დღე», – და სახარებისა შინა ქართულსა თავსა ხოლო მათშსაა წილი ზის, რომელ ასოდ არს და იტყვს ყოვლად ოთხ-ათასსა მაგარსა; – და ესე არს ოთხი დღე, და ოთხისა დღისა მკუდარი, ამისთვს მისთანავე დაფლული სიკუდილითა ნათლისღებისა მამისადთა.

და ესე ენად შემკული და კურთხეული სახელითა უფლისადთა, მდაბალი და დაწუნებული, მოელის დღესა მას მეორედ მოსლვისა უფლისასა, და სასწაულად ესე აქუს ოთხმეოც-და-ათოთხმეტი წელი უმეტეს სხუათა ენათა ქრისტეს მოსლვითგან დღესამოდღე.

და ესე ყოველი, რომელი წერილ არს, მოწამედ წარმოგიტხარ ესე წილი ანბანისად.

იოანე ზოსიმე, X საუკუნე

Иоанэ Зосимэ (X в.)

Ниже в таблице приведены древнегрузинские и современные слова, встретившиеся в тексте «Хвала и слава грузинскому языку». Переведите и запомните их.

Древнегрузинская лексика

დამარხული

დღედღე

მეორედ მოსვლა

საწამებლად

Современная лексика

შენახული

დღემდე

აპოკალიფსი

დასამოწმებლად

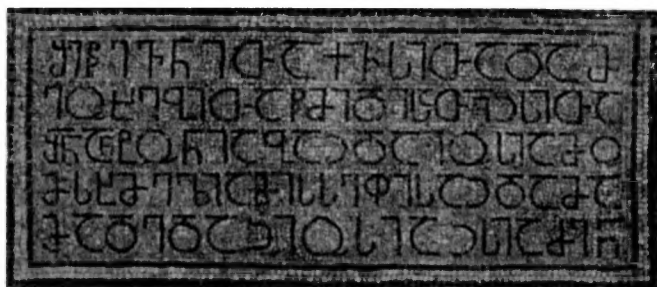
მოწამე
ამხილოს
სახარება
ჰელენე
მკუდარი
ამისთჳს
წილი
ასოჲ
ნათლის-ღება
შემკული
ოთხმოც-და-ათოთხმეტი
წარმოგითხარ
უმეტესი

მოწმე
განიკითხოს
ევანგელე
ელენე (*царица Византии Елена*)
მკვდარი
ამისათვის
ნაწილი
წევრი, ნაწილი, ასო
ნათლობა
გალამაზებული, შემკობილი
ოთხმოცდაათოთხმეტი
მოგიყევი, გითხარი, გაამბე
ყველაზე მეტი

Текст: «Грузинское письмо»

ქართული დამწერლობა

უძველესი სახე ქართული დამწერლობისა არის ასომთავ-რული ანუ მრგლოვანი დამწერლობა. V–VII საუკუნეებში მრგლოვან დამწერლობას ხმარობდნენ როგორც ეპიგრაფიკულ ძეგლებზე, ისე ძველ წიგნებშიც. დღესდღეობით აღმოჩენილი ყველაზე ძველი წარწერა V საუკუნის 30-იან წლებს განეკუთვნება. ეს არის პალესტინაში ნაპოვნი მოზაიკური წარწერა, რომელიც იქ არსებული ქართული მონასტრის იატაკზეა შემორჩენილი.

Образец письма асомтаврული (Иерусалим, монастырь Джвари)

საქართველოს ტერიტორიაზე უძველესი, 493-494 წლებით თარიღდება ბოლნისის სიონის წარწერა. ასევე მრგლოვანითაა შესრულებული წყისეს ქვის სტელა (VI ს.), მცხეთის ჯვრის ტაძრის წარწერები. უკანასკნელ ხანს, სოფელ დავათან (არაგვის ხეობა) აღმოჩნდა ქვის სტელა ასომთავრული წარწერებით, რომელზეც სრული ქართული ანბანია შესრულებული და პალეოგრაფიული ნიშნებით VI საუკუნით თარიღდება. VI-VII საუკუნეებით თარიღდება პალიმესტებზე შემორჩენილი ტექსტები ბიბლიიდან.

ქართული ასომთავრული ანბანით გადმოიცემოდა რიცხვითი მნიშვნელობებიც, თავად ანბანი კი ჰმ გრაფიკული ნიშნისაგან შედგებოდა.

ქართული ასომთავრულის გვერდით ნუსხა-ხუცურმაც დაიჭირა ადგილი. ამ ორი ანბანით არის წარმოდგენილი ყველა ძველი ქართული ლიტერატურული ძეგლი. მეათე საუკუნის გასულამდე ქართული ძეგლები უპირატესად ასომთავრულით იწერება. მეთერთმეტე საუკუნიდან, როდესაც მხედრულის ჩანასახი იჩენს თავს, ბატონობს ნუსხა-ხუცური, რომლის ელემენტებს მეცხრე საუკუნეში ვხვდებით (სინას მთის 864 წლის «მრავალთავი»).

Древнегрузинские письменные принадлежности (III–IV вв.)

1. Позолоченный серебряный пенал
2. Серебряные перья – стилосы
3. Золотая чернильница

ტას, დევა-ნაგარას, სომხურს. მის წარმოშობას სდებდნენ სხვადასხვა დროს, დაწყებული მეშვიდე საუკუნით (ძველი წელთაღრიცხვით) და გათავებული მეხუთით.

უძველესი დროიდან მოყოლებული, როგორც ხუცურის ბატონობისას, ისე მხედრულის ჩამოყალიბების შემდეგაც (XI ს.) კარგა ხანს, ხუცურად უწერიათ არა მარტო საეკლესიო შინაარსის წიგნები, არამედ სავროც.

ქართულმა ანბანმა განვითარების სამი საფეხური გაიარა – ასომთავრული, ნუსხა-ხუცური და მხედრული.

ქართული ანბანის წარმოშობის საკითხს რთული და ხანგრძლივი ისტორია აქვს. ამ ანბანის პროტოტიპად თვლიდნენ ბერძნულს, არამეულს, ფალაურს, ავეს-

Упражнение 8. Переведите на грузинский язык отрывок из статьи О. Мандельштама «Кое-что о грузинском искусстве»:

В русской поэзии есть грузинская традиция. Когда наши поэты прошлого столетия касаются Грузии, голос их приобретает особенную женственную мягкость и самый стих как бы погружается в мягкую влажную атмосферу:

На холмы Грузии легла ночная мгла... (так у автора. – Л.Б.)

Может быть, во всей грузинской поэзии нет двух таких стихов по-грузински пьяных и пряных, как два стиха Лермонтова:

Пену сладких вин

Сонный льёт грузин...

Я бы сказал, что в русской поэзии есть свой грузинский мир, впервые провозглашённый Пушкиным,

Не пой, красавица, при мне

Ты песен Грузии печальной,

и разработанный Лермонтовым в целую мифологию с мифом о Тамаре в центре.

Любопытно, что этим мифом, обетованной страной поэзии, для русской поэзии стала не Армения, а Грузия.

Грузия обольстила русских поэтов своеобразной эротикой, любовностью, присущей национальному характеру, и лёгким целомудренным духом опьянения, какой-то меланхолической и пиршественной пьяностью, в которую погружена душа и история этого народа. Грузинский эрос – вот что притягивало русских поэтов. Чужая любовь всегда была нам дороже и ближе своей, а Грузия умела любить. Её старое искусство, мастерство её зодчих, живописцев, поэтов проникнуто утончённой любовностью и героической нежностью.

Да, культура опьяняет. Грузины сохраняют вино в узких длинных кувшинах и зарывают их в землю. В этом прообраз грузинской культуры: земля сохранила её узкие, но благородные формы, художественные традиции, запечатала полный брожения и аромата сосуд.

То, что нельзя вывести из рассудочных данных культуры, из учёта её накопленных богатств, есть именно дух пьянства, продукт таинственного внутреннего брожения: узкая глиняная амфора с вином, зарытая в землю.

- აზრი *араб.* 1) мысль 2) мнение
- ალბათ *араб. нареч.* наверное, вероятно, по-видимому
- ამტკიცებს (ის მას) утверждает; доказывает (он то)
- ანბანი алфавит; письмо
- არასამწერლობო ენა бесписьменный язык
- არკვევს (ის მას) выясняет (он то)
- არსებობა *მასდარ* 1. существование, бытие 2. существовать, быть
- ასო буква
- ასომთავრული ასომთავრული (*вид др.-груз. письма*)
- აუზი бассейн; საცურაო აუზი плавательный бассейн; ზღვის აუზი бассейн моря
- აღდგენა *მასდარ* 1. восстановление 2. восстанавливать
- აღმოჩნდა 1) обнаружен, найден; აღმოჩნდა ქვის სტელა Обнаружена каменная стела 2) оказалось; აღმოჩნდა, რომ ის მართალია Оказалось, что он прав

- ახდენს (ის მას) 1) совершает 2) влияет (он на то)
- ბოლნისის სიონი Болнисский Сиони (*храм в селе Болниси в Юго-Восточной Грузии*)
- გადამცემი *მნ.ჩ.* передатчики
- გადმოიცემოდა передавался (он)
- გადმოცემა предание
- გავლენა *მასდარ* 1. влияние 2. влиять
- გავრცელებოდნენ *სოსლ. буд.* распространились бы
- გათავებული *прич.* оконченный, законченный
- განთავსება 1) размещение 2) место дислокации 3) популяция (*животных*)
- განმხოლოებული *прич.* обособленный; отдельно стоящий
- განსაზღვრა *მასდარ* 1. определение 2. определять
- გაქრა исчез
- გაქრეს [пусть] исчезнет
- გონივრულად *нареч.* умно, разумно

- დააკონკრეტებს (ის მას) *сослаг. буд. будет конкретизировать* (он то)
- დაინტერესებული *прич. заинтересованный*
- დაკრძალვა похороны
- დამთავრებული *прич. законченный, оконченный*
- დამწერლობა 1) письменность 2) письмо
- დაცემა *масдар* 1. падение 2. падать
- დაცვა *масдар* 1. защита, охрана 2. защищать, охранять
- დაცული *прич. сохранённый; защищённый*
- დებულება 1) положение (*научной работы, закона и т.п.*) 2) устав
- ეკავათ (მათ ის) *зд. занимали* (они то)
- ელამური эламский
- ემორჩილება (ის მას) подчиняется (он тому)
- ენათესავება (ის მას) 1) роднит 2) родниться (он с тем); ის ენათესავება მას Он его родственник
- ეპიგრაფიკა эпиграфика

- ერთეული 1. единица 2. единственный; ერთეული შემთხვევა единичный случай
- ვერ დაგეთანხმებით не могу согласиться
- ვინმე *неопр. мест.* кто-то
- ვხვდებით встречаем; ჩვენმა ტარებელს ვხვდებით Мы встречаем поезд; ჩვენ სად ვხვდებით ერთმანეთს? Где мы встречаемся?
- ზეპირი устный
- ზნე-ჩვეულება нравы; обычаи
- ზოგი *неопр. мест.* некоторые; ზოგი ასე ამბობს Некоторые говорят так
- ზოგიერთი *неопр. мест.* некоторый
- თავდაცვა самозащита
- თანამედროვე современный
- თვლიდნენ считали
- თიხა глина
- თუ შეიძლება если можно
- იეროგლიფი иероглиф
- ითვლება считается
- იკვლევს (ის მას) исследует (он то)
- იმისთვის *нареч. и союзное слово* для того

- ინდოევროპული ინდოევროპეისკი
 - იჩენს თავს проявляет себя
 - იწერება пишется
 - კვლევა *масдар* 1. исследование 2. исследовать
 - ლურსმული клинописный
 - მაუწყებელი вестник
 - მეზობელი сосед
 - მთავრდება кончается; заканчивается
 - მიზეზი *араб.* причина
 - მიმდინარე текущий
 - მიტანი-ენა митанский
- язык
- მიწა-წყალი земля; территория
 - მკვდარი мёртвый
 - მოზაიკური мозаичный
 - მოისურვეს (მათ ის) захотели (они то)
 - მოკვდეს *сослаг. II* если умрёт
 - მოლაპარაკე *прич.* говорящий
 - მონათესავე родственный
 - მოწყობილი *прич.* устроенный; обустроенный
 - მრწამსი 1) символ веры 2) вероисповедание

- მსხვილი крупный; მსხვილი შრიფტი крупный шрифт
- მცხეთის ჯვარი монастырь Мцхетского Креста
- მხოლოდ *нареч.* 1) только, лишь 2) единственно
- ნარჩენი остаток
- ნიმუში образец
- ნიშანი 1) знак, примета 2) оценка
- პასუხობს (ის მას) *перс.* отвечает
- პირიქით *нареч.* наоборот; напротив (он ему)
- როგორ გითხრათ *ввод. сл.* как сказать (мне вам)
- რწმენა 1) вера 2) убеждение
- სადგომი 1) стоянка 2) стойбище
- საველე полевой
- საკითხი вопрос
- საკუთარი собственный
- სამართალი право
- სამწერლობო ენა письменный (литературный) язык
- სანამ *нареч.* пока
- საფეხური ступень
- საფუძველი фундамент, основание

- სპიტიბელი искомый; то, что следует искать
- სემიტური семитский
- სვამს (ის მას) I ставит (он то) (*напр.*, вопрос)
- სვამს (ის მას) II пьёт (он то)
- სფერო *во всех знач.* сфера
- სწორედ აქ არის ძაღლის თავი დამარხული! *фраз.* Вот где собака зарыта!
- სხვაგან *нареч.* в другом месте, не здесь
- უჭეველად *нареч.* без (вне) сомнения
- უთმობს (ის მას) 1) уделляет (*напр.*, внимание, время и т.п.) 2) уступает (он то)
- უკავშირდება (ის მას) связывается (он с тем)
- უკეთ *нареч.* лучше
- უპირატესად *нареч.* предпочтительно; преимущественно
- ურალური-ალთაური урало-алтайский
- ურარტული урартский
- ურთიერთობა *ед.ч.* взаимоотношения
- უფრო გვიან *нареч.* позже
- უწოდოს (მან მას იგი) *слаг.* II [пусть] назовет, наречёт

- უხანგრძლივეს (ის მას მას) продлевает (он ему то)
- ქართველური картвельский
- ქორწინება бракосочетание
- ღმერთმა უწყის *фраз.* Бог ведает
- ყოფა 1) быт 2) бытие
- ყოფა-ცხოვრება житье-бытьё
- შეინარჩუნოს (მან იგი) пусть сохранит (он то)
- შემორჩენილი *прич.* оставшийся
- შესაძლებლად მივიჩნიეთ мы сочли возможным
- შესწავლა *მადარ* 1. изучение 2. изучать
- შეუძლებელი невозможный
- შევლის (ის მას) помогает (он ему)
- შორეული дальний; далёкий
- ჩამოყალიბება *მადარ* 1. формирование 2. формировать
- ჩანასახი зачаток; зародыш
- ცდა 1) опыт 2) попытка
- ცოცხალი живой
- ძეგლი *во всех знач.* памятник
- წარმოდგენილი *прич.* представленный

- წარმოშობა *მასდარ* 1. происхождение 2. происходить
- წარწერა надпись
- წერილობითი წყარო письменный источник
- წესი 1) правило 2) чин, порядок (*проведения обряда; мероприятия и т.п.*)
- წიაღმიმდინარე внутренние процессы
- წრე во всех знач. круг
- წყარო источник, родник
- ჭურჭელი посуда

- ხანგრძლივი долгий, продолжительный
- ხარჯავს (ის მას) расходует, тратит (он то)
- ხარჯვა *მასდარ* 1. расходование; трата 2. расходовать, тратить
- ხეთური хеттский
- ხმელთაშუა ზღვა Средиземное море
- ჯგუფი группа
- ჰქონდა (ის მას) имел (*предмет*)

УРОК ПЯТНАДЦАТЫЙ

Спряжение глаголов

III серия. Круг результативности

В III серии три ряда: **თუჩრძეობითი I** (заочно-результативный I), **თუჩრძეობითი II** (заочно-результативный II), **კავშირებითი III** (согласительный III). III серия по своей сути перфектная.

Ряд **თუჩრძეობითი I** (заочно-результативный I)

Словоформа 1-го лица этого ряда отвечает на вопрос **რა მიქნა?** *Что я [оказывается] сделал?* и указывает на действие, совершённое в прошлом, результат которого виден в настоящем. Ряд **თუჩრძეობითი I** состоит из трёх элементов: **прошедшее время + изъявительное наклонение + «заочность»**. Все переходные, а также непереходные медиоактивные глаголы подвергаются *инверсии*. Переходные и медиоактивные глаголы меняют строй, т.е. теперь они будут представлены объектным строем. Глаголы пассивного залога образуют этот ряд с помощью вспомогательного глагола **აჩიბს он есть**.

Глаголы с тематическими показателями **-ავ** или **-ამ** сохраняют их и в **თუჩრძეობითი I**: **შეძიკერავს [оказывается] я шил**, **ღამი-ბატავს [оказывается] я нарисовал**.

მს. რ.	ед. ч.	მს. რ.	мн. ч.
მე და-მ-იწერ-ია	я [оказывается] написал	ჩვენ და-გვ-ი-წერ-ია	мы [оказывается] написали
შენ და-გ-იწერ-ია	ты [оказывается] написал	თქვენ და-გ-ი-წერ-ია-თ	вы [оказывается] написали
მას (იგი) და-უ-წერ-ია	он [оказывается] написал	მათ და-უ-წერ-ია-თ	они [оказывается] написали

მხ. რ.	ед. ч.	მრ. რ.	мн. ч.
მე მ-ი-ცხოვრ-ია	я [оказывается] жил	ჩვენ გვ-ი-ცხოვრ-ია	мы [оказывается] жили
შენ გ-ი-ცხოვრ-ია	ты [оказывается] жил	თქვენ გ-ი-ცხოვრ-ია-თ	вы [оказывается] жили
მას უ-ცხოვრ-ია	он [оказывается] жил	მათ უ-ცხოვრ-ია-თ	они [оказывается] жили

Трёхличные глаголы в III серии теряют одно лицо. Косвенный объект переходит в ნათესაობითი (род.) и присоединяет к себе послелог -თვის. Версию определяется лексическим путём.

Сравните:

ბავშვს მიუწერია (მას ის) დედისთვის წერილი *Ребёнок [оказывается] написал матери письмо*. В аористе это же предложение оформляется так: ბავშვმა მისწერა (მან მას იგი) დედას წერილი.

Прошедшее перфектное время в грузинском языке передаётся не только წყვეტილი (аористом), но и თუქმეობითი I (заочно-результативным I), точный смысл которого на русский язык переводится сложным глаголом-сказуемым: «**оказывается**» + **соответствующий глагол совершенного или несовершенного вида**: უწერია [оказывается] писал; დაუწერია [оказывается] написал. В 3-м лице перфектная форма часто заменяется аористом. Исключается употребление словоформ этого ряда в 1-м лице. Так, нельзя сказать გუშინ დამიწერია [оказывается] вчера я написал. Здесь возможен только аорист: გუშინ დავწერე *Вчера я написал*. В 1-м лице перфект возможен только в сочетании с наречием, оценивающим действие: კარგად დამიწერია [оказывается] я хорошо написал. Во 2-м лице употребить эти словоформы тоже невозможно. Например, нельзя спросить გუშინ დაგიწერია? [*Оказывается*] ты написал вчера?

Ряд თუჩმეობითი II (заочно-результативный II)

Словоформа 1-го лица отвечает на вопрос რა მექნა? *Что [оказывается] я сделал к тому времени?* Этот ряд состоит из четырёх элементов: **прошедшее время** + **изъявительное наклонение** + **«заочность»** + **антериорность**. თუჩმეობითი II (т.н. плюсквамперфект) в современном грузинском употребляется в качестве сослагательного наклонения прошедшего времени, но в этом случае он лишается антериорности и «заочности».

Этот ряд может выражать как сов., так и несов. вид.

მ. რ.	ед. ч.	მ. რ.	мн. ч.
მე (და)-მ-ეწერ-ა	[к тому времени] я уже написал / [оказалось] я написал	ჩვენ (და)-გვ-ეწერ-ა	[к тому времени] мы уже написали / [оказалось] мы написали
შენ (და)-გ-ეწერ-ა	[к тому времени] ты уже написал / [оказалось] ты написал	თქვენ (და)-გ-ეწერ-ა-თ	[к тому времени] вы уже написали / [оказалось] вы написали
მას (და)-ეწერ-ა	[к тому времени] он уже написал / [оказалось] он написал	მათ (და)-ეწერ-ა-თ	[к тому времени] они уже написали / [оказалось] они написали
მე მ-ეცხოვრ-ა	[к тому времени] я прожил	ჩვენ გვ-ეცხოვრ-ა	[к тому времени] мы прожили
შენ გ-ეცხოვრ-ა	[к тому времени] ты прожил	თქვენ გ-ეცხოვრ-ა-თ	[к тому времени] вы прожили
მას ე-ცხოვრ-ა	[к тому времени] он прожил	მათ ე-ცხოვრ-ა-თ	[к тому времени] они прожили

Если თუჩმეობითი II употребляется в качестве сослагательного наклонения, то он лишается категории заочности и передаёт значение *буд.*

თუ რმეობითი II ̒ბლადეტ თოი ჟე რეზულტატივნიოსტო, ჭოთი თუ რმეობითი I, ნო პო ოთნოშენიო ნე კ ნასთაჟეო, ა კ პროშედშეო ვრემენი (დვა ვიდა: სოვერშენნიოთი ი ნესოვერშენნიოთი).

В современном грузинском языке თუ რმეობითი II პრიოვრელ ვ სლოჟნოპოძინენიოთი პრედლოჟენიოთი ფუნქციო სოსლაგატელნიო-უსლოვნიო ნაკლონენიო, პრი ოთმ ვ გლავნიო პრედლოჟენიოთი გლავოლნიო სლოვოფორმა ბუდეტ სოთაოთი ვ სოლმეობითი. ნაპრიმერ: ის რომ დაენახათ, გაიპარებოდნენ *Если бы они его увидели, то разбежались бы.* დაენახათ ევლენეტა გლავოლნიოთი ფორმოთი თუ რმეობითი II, ა გაიპარებოდნენ – სოლმეობითი.

Ряд კავშირებითი III (сослагательное III перфектное)

Словоформа 1-го лица отвечает на вопрос რა მექნას? *Что бы я делал?* ი სოსოთი იზ დვოოთი ელემენტოთი: **сослагательное наклонение + прошедшее время.**

Показатели ряда здесь те же, что и у კავშირებითი II.

-ო: და-მ-ეწერ-ო-ს ი *бы написал*, მ-ეცხოვრ-ო-ს ი *бы жил*, ა-მ-ეშენებინ-ო-ს ი *бы строил*.

-ე: შე-მ-ხვედროდ-ე-ს ი *бы встретил*, ჩა-მ-ქრობოდ-ე-ს ი *бы потушил*.

-ა: შე-მ-ეკრ-ა-ს ი *бы связал*, მ-ეთქე-ა-ს ი *бы сказал*, და-მ-ერგ-ა-ს ი *бы посадил*.

Показатели ряда сохраняются как в ед., так и во мн. ч.

მხ. რ.	ედ. ч.	მრ. რ.	მნ. ч.
მე (და)-მ-ეწერ-ო-ს	я бы писал	ჩვენ (და)-გვ-ეწერ-ო-ს	мы бы писали
შენ (და)-გ-ეწერ-ო-ს	ты бы писал	თქვენ (და)-გ-ეწერ-ო-თ	вы бы писали
მას (და)-ეწერ-ო-ს	он бы писал	მათ (და)-ეწერ-ო-თ	они бы писали

Сослагательное perfetto выражает действие или состояние в прошлом, но употребляется очень редко, поскольку его функцию выполняет თურმეობითი I: ხშირია, რომ მწერალს დიდი ხნის განმავლობაში არაფერი დაეწეროს *Часто случается, что писатель в течение долгого времени ничего не пишет (букв. не писал бы).*

Модели предложений

მას არ გაუკეთებია საქმე.

Он [оказывается] не сделал дело.

მას არ შეუკერავს კაბა.

Она [оказывается] не сшила платье.

მას არ დაუხატავს სურათი.

Он [оказывается] не нарисовал картину.

მას არ დაუწერია დავალება.

Он [оказывается] не написал задание.

Замечание:

Глагольные формы თურმეობითი I иногда указывают на несовершенное в прошлом действие, результат которого виден в настоящем. В речевой деятельности эти формы часто употребляются вместе с წყვეტილი. Отрицательный ответ в этом случае выражен в мягкой форме. Например:

- დავალება დაწერე? (წყვეტილი)	Задание написал?
- არ დამიწერია.	Не написал [оказывается].
- სურათი დახატე? (წყვეტილი)	Картину нарисовал?
- არ დამიხატავს.	Не нарисовал [оказывается].
- ფოსტა მოიტანეს?	Почту принесли?
- არ მოუტანიათ.	Не принесли [оказывается].

Глагольные категории

Таксис

Таксис – языковая категория, которая характеризует временные отношения между различными действиями в широком смысле: одновременность–неодновременность, прерывание действия, соотношение главного и сопутствующего действия. Таксис включает видовую характеристику соотносимых во времени действий и может сочетаться с причинно-следственными и уступительно-противительными значениями. Эта глагольная категория характеризует сообщаемый факт относительно другого сообщаемого факта и безотносительно к самому факту сообщения (в отличие от времени, характеризующего сообщаемый факт по отношению к факту сообщения).

В грузинском языке многократные действия противопоставляются одноразовым действиям. Многократность действия передаётся через ряды უწყვეტელი либо ხოლმეობითი, часто присоединяя к себе частицу ხოლმე. Например: თუ შევხვდებოდი მას, სახლში მოვიყვანდი ხოლმე *Если я его встречал, то [бывало] забирал его домой.* Частица ხოლმე означает повторение какого-либо действия.

Последовательность

Фиксирует соотношение действий во времени. Последовательность как категория стоит близко к категории времени, но при этом отличается от неё. Категория времени фиксирует момент повествования и совершения действия, а также соотношение между ними. А категория последовательности фиксирует только соотношение между действиями (совершилось ли одно действие раньше или позже другого действия или одновременно с ним).

Одновременность

შინ რომ დავბრუნდი, თოვდა *Когда я вернулся домой, шёл снег.*

ამხანაგი რომ შემოვიდა, მე ვწერდი *Когда вошёл друг, я писал.*

В основном одновременность выражается через ряд უწყვეტელი: დედა რომ შემოვიდა, მე ვწერდი *Когда мама вошла, я писал.*

Заочность

Заочность – это глагольная категория, которая фиксирует тот факт, видел ли повествующий то или иное действие или же оно совершилось в его отсутствие. Сравним следующие предложения:

წუხელ თოვლი მოვიდა *Вчера [вечером или ночью] пошёл снег.*

წუხელ თოვლი მოსულა *Вчера [оказывается] пошёл снег* (но повествующий не видел, как шёл снег: вчера снега ещё не было, а увидел он его уже утром).

Глагол მოსულა констатирует разницу между вчерашним и сегодняшним действиями.

Сравните:

ეს რა ჩიტი მოფრინდა? *Что это за птица прилетела?* Глагол-сказуемое стоит в аористе.

ეს რა ჩიტი მოფრენილა? *Что это за птица [оказывается] прилетела?* Глагол-сказуемое стоит в заочно-результативном I.

დილით ზვავი ჩამოწვა *Утром сошла лавина.* Глагол-сказуемое стоит в аористе.

დილით ზვავი ჩამოწოლილა *Утром [оказывается] сошла лавина.* Глагол-сказуемое стоит в заочно-результативном I.

გუშინ ციხიდან პატიმარი გაიქცა *Вчера из тюрьмы сбежал заключённый.* Глагол-сказуемое стоит в аористе.

გუშინ ციხიდან პატიმარი გაქცეულა *Вчера из тюрьмы [оказывается] сбежал заключённый.* Глагол-сказуемое стоит в заочно-результативном I.

Если мы хотим передать значение заочности, необходимо использовать თუშქობითი I.

სძინებია [оказывается] он спал; ძალზე მთვრალი ყოფილა [оказывается] он был очень пьян; გაშტერებული ყოფილა [оказывается] он был одурманен. Из-за этого повествующий не смог зафиксировать случившееся, до его сознания факт не дошёл (А. Шанидзе).

Упражнение 1. Вставьте пропущенные показатели:

1) მკერავს კაბა არ შეუკერ...ს. 2) მხატვარს სურათი არ დაუხატ... . 3) ბებოს ძროხა ბოსელში დაუბ... . 4) მე ვფიქრობ, რომ ღმერთი განსაცდელისაგან დამიფარ... . 5) ეგ მე არ გამიკეთებ... . 6) ინჟინერს სახლი არ აუშენ... . 7) კედელი არ შეგვითეთრებ... . 8) მათ სხვა ქვეყანაში არ უცხოვრი... . 9) ბავშვს მთელი დღე არ უტირ... . 10) კარგა ხანია ასე არ გვიცინ... . 11) ძაღლს ამდენი არასოდეს უყეფ... . 12) მაყურებელს სპექტაკლზე ბევრი უცინ... . 13) შენ რომ ჩემთვის რძე არ მოგიტან... . 14) მე რომ ამ ქუჩაზე მეცხოვრ..., სამსახურში არასოდეს დავგვიანებ... . 15) ბავშვს რომ ბეჯითად ემეცადინ..., კარგ შეფასებას დაიმსახურებდა. 16) კარგად რომ დაეწერ... თხზულება მოსწავლეს, ბევრი უნდა ემუშავ... . 17) უნდა ეფიქრ... და გადაწყვეტილება ისე უნდა მიეღ... . 18) ჯერ პროექტი უნდა მოემზადებინ... და რეალიზაციაზე შემდეგ უნდა ემსჯელათ. 19) ეს ბარგი რომ შეეკრა... რამხელა გახდებოდა. 20) ლამაზი ნაძვი ვილაცას მოეჭრ... 21) ჩემი წიგნი ჩემს მეგობარს უკითხავად წაეღ... . 22) ექიმი მოსულ... და ავადმყოფისათვის კარდიოგრამა გადაეღ... . 23) დაე, ყველა ჯანმრთელი და ბედნიერი ყოფილიყ... . 24) არ მახსოვს, რომ დაეწერო... მოხსენებითი ბარათი. 25) არ მჯერა, რომ მათ ეს გაეკეთებინო...

Упражнение 2. Составьте предложения со следующими глаголами, предварительно преобразовав их из аориста в формы т.н. «заглазного» действия:

დაწერა, მოქსოვა, დახატა, გააკეთა, უთხრა, მოკრიფა, ეს-
როლა, მისცა, დააბეზლა, გაათეთრა, შეაწითლა, გატეხა, მოი-
პარა, მოიყვანა, მოიტანა.

Тема: «География Грузии»

საქართველოს ბუნებრივ-გეოგრაფიული დახასიათება

*Ушба («Недотрога») –
самая высокая гора
Сванети*

საქართველო მდებარეობს კავკასიონის სამხრეთი კალთის შუა და დასავლეთ ნაწილში, მცირე კავკასიონის ჩრდილოეთ კალთაზე და მათ შორის მდებარე დაბლობზე. მისი ტერიტორია დაახლოებით 70 ათასი კვადრატული კილომეტრია. ჩრდილოეთიდან მას ესაზღვრება კავკასიონის მთავარი ქედი, დასავლეთიდან – შავი ზღვა, სამხრეთიდან – თურქეთი და სომხეთი, აღმოსავლეთიდან – აზერბაიჯანი. ქვეყნის

ტერიტორიის ნახევარზე მეტი მდებარეობს ზღვის დონიდან 1000 მეტრზე უფრო მაღლა, ხოლო დაბლობს უკავია ქვეყნის მხოლოდ 13%.

საქართველოს ბარი შედგება: კოლხეთის დაბლობის, შიდა ქართლის ვაკის (ტირითონის და მუხრანის ველები), ქვემო ქართლისა და ალაზნის ველისაგან.

სურამის ქედით საქართველო იყოფა დასავლეთ და აღმოსავლეთ ნაწილებად. დასავლეთ საქართველოში თბილი და ტენიანი ჰავაა, აღმოსავლეთში კი – მშრალი და კონტინენტური.

კლიმატური ზონების მრავალფეროვნება ხელს უწყობს მესაქონლეობის (მთაში), მარცვლეული კულტურების და მეხილეობა – მებოსტნეობის (დაბლობსა და მთისწინეთში), სუბტროპიკული კულტურების (ძირითადად ზღვისპირა ზოლში) განვითარებას.

Высокогорное озеро Кели

საქართველოს მდინარეები განაწილებულია ორ აუზს შორის: შავი ზღვის – რიონი, ენგური, ყვირილა, ცხენისწყალი, კოდორი, ჭოროხი; და კასპიის ზღვის – მტკვარი, არაგვი, ლიახვი, იორი, ალაზანი, ქსანი, ხრამი, ალგეთი (სულ – 25 000 მდინარეა).

საქართველო მდიდარია ტბებით: ფარავანი, ჯანდარა, ტაბაწყური, რიწა, პალიასტომი (სულ – 800 ტბაა).

მეტად მრავალფეროვანია ქვეყნის ფლორა და ფაუნა (უკანასკნელი ვეფხვი საქართველოში გასული საუკუნის 60-იან წლებში მოკლეს). საქართველოში მოიპოვება სასარგებლო წიაღისეული (ქვანახშირი, ნავთობი, ოქრო, რკინის მადანი, ფერადი ლითონები, მარმარილო, ბარიტი, ანდეზიტი).

გეოგრაფიულად საქართველო მდებარეობს ორი კონტინენტის – ევროპისა და აზიის მიჯნაზე. საქართველო ყოველთვის ექცეოდა დიდი სახელმწიფოების პოლიტიკური, სამხედრო და ეკონომიური ინტერესების სფეროში.

Регионы Грузии

საქართველოს კუთხეები

აღმოსავლეთ საქართველო Восточная Грузия

ქართლი	Картლი	ბარის რეგიონები равнинные регионы
კახეთი	Кахети	
თუშეთი	Тушети	მთის რეგიონები горные регионы
თქავეი	Пшави	
ხევსურეთი	Хевсурети	
ხევი	Хеви	
მთიულეთი	Мтиулети	

დასავლეთ საქართველო Западная Грузия

იმერეთი	Имерети	ბარის რეგიონები равнинные регионы
გურია	Гურია	
სამეგრელო	Самегрело	
აფხაზეთი	Абхазия	
აჭარა	Аджария	
მესხეთ-ჯავახეთი	Месхет-Джавахеტი	
სვანეთი	Сванети	მთის რეგიონები горные регионы
რაჭა	Рача	
ლეჩხუმი	Лечхумი	

Запомните!

ქართლი	Картლი	–	ქართლ-ელ-ი	კარტლიეც
იმერეთი	Имерети	–	იმერ-ელ-ი	იმერეთინეც
გურია	Гურია	–	გურ-ულ-ი	გურიეც
კახეთი	Кахети	–	კახ-ელ-ი	კახეთინეც

სამეგრელო	Самегрело	–	მეგრ-ელ-ი	მეგრელ
მესხეთი	Месхети	–	მესხი	მესხ
ჯავახეთი	Джавахети	–	ჯავახი	джавах
სვანეთი	Сванети	–	სვანი	сван
თუშეთი	Тушети	–	თუში	тушин
აფხაზეთი	Абхазия	–	აფხაზი	абхаз

Реки Грузии

საქართველოს მდინარეები

მტკვარი	Мтквარი (Кура)	კასპიის ზღვის აუზი бассейн Каспийского моря
არაგვი	Ара́гви	
ლიახვი	Ли́ахви	
ხრამი	Хра́ми	
იორი	Ио́ри	
რიონი	Рио́ни	შავი ზღვის აუზი бассейн Чёрного моря
ენგური	Ингу́ри	
ჭოროხი	Чоро́хи	
აჭარისწყალი	Ачарисцка́ли	
კოდორი	Кодо́ри	
ყვირილა	Квири́ლა	
ცხენისწყალი	Цхенисцка́ли	

Запомните!

რიონი ერთვის შავ ზღვას *Риони впадает в Чёрное море.*

მტკვარი ჩაედინება კასპიის ზღვაში *Мтквари (Кура) впадает в Каспийское море.*

ჭოროხი სათავეს თურქეთში იღებს *Чорохи берёт начало в Турции.*

ენგურს აქვს შენაკადები *У Ингури есть притоки.*

Упражнение 3. Ответьте на вопросы:

1) სად მდებარეობს საქართველო? 2) რამდენი კვადრატული კილომეტრია საქართველოს ტერიტორია? 3) რომელ ქვეყნებს ესაზღვრება საქართველო? 4) საქართველოს ტერიტორიის რამდენი პროცენტი უჭირავს დაბლობს? მთიან მასივებს? 5) ჩამოთვალეთ ცნობილი დაბლობები... 6) როგორი ჰავაა აღმოსავლეთ საქართველოში? დასავლეთში? 7) სად არის განვითარებული მებოსტნეობა და მეხილეობა? 8) სად მისდევენ ძირითადად მესაქონლეობას? 9) რამდენ აუზს შორისაა განაწილებული საქართველოს მდინარეები? 10) როგორია საქართველოს ფლორა და ფაუნა?

Упражнение 4. Переведите на грузинский язык:

Грузия отличается богатой флорой и фауной. Животный мир Грузии разнообразен: повсеместно встречаются волки, лисы, зайцы, туры, шакалы, кабаны, олени, бурые кавказские медведи. Последний тигр был убит в окрестностях города Мцхета в 60-е годы прошлого века. На территорию Грузии намечается миграция рыжих волков с Северного Кавказа. Охота на серых волков в Грузии запрещена. Штраф за нарушение закона 400 евро. Популяция волков стала весьма многочисленной. Благодаря поддержке «Гринпис» в Грузии сейчас волков больше, чем во всей Европе. В последнее время охотники стали требовать разрешение на отстрел волков, так как эти животные часто нападают на населённые пункты. Кроме того, в лесах уменьшилось количество оленей. Очевидно, что экологический баланс нарушен.

ჯიხვი – თურ, один из кавказских эндемов

Правительство Грузии прилагает большие усилия для сохранения животного мира. Огромную поддержку оказывают Грузии структуры Евросоюза. В самой Грузии Партия зелёных пользуется большой поддержкой среди населения. Ведутся серьёзные работы по восстановлению почти исчезнувших пород хевсурской коровы, тушинской лошади и грузинской овчарки. Запрещён отлов ядовитых змей семейства гадюк, в первую очередь гюрз. А в серпентариях района Гардабани в Картли занимаются разведением ядовитых змей. В Грузии более 500 видов пернатых. Весной из тёплых стран прилетают ласточки.

Iris iberica –
один из эндемов
Грузии

Чёрное море очень скудно рыбными запасами. Черноморская кефаль, килька, черноморский катран, камбала, ставрида – пожалуй, это всё, что там можно поймать. В реках Каспийского и Черноморского бассейнов водятся ценные породы рыб: храмули, радужная форель, цоцхали («рыба с чёрным брюшком»), сом, лосось и т.п. В результате строительства грандиозных ГЭС и каналов ценные породы рыб во многих реках исчезли. Особенно пострадали бассейны рек Риони (исторический Фазис) и Ингури.

Текст: «Распространение христианства среди картвелов»

ქრისტიანობის გავრცელება საქართველოში

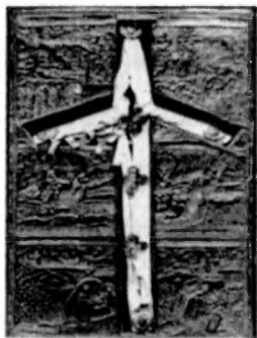
საქართველოში ქრისტიანობის გავრცელება უკვე პირველი საუკუნიდან დაიწყო. ქრისტიანობა აქ იქადაგეს ქრისტეს მოწაფეებმა: ანდრია პირველწოდებულმა და სვიმონ კანანელმა. ლეონტი მროველი (XI ს.) გვაუწყებს: «...მოვიდეს ათორმეტთა წმიდათა მოციქულთაგანნი ანდრია და სვიმონ კანანელი აფხაზეთს და ეგრისს. და მუნ აღესრულა წმინდა სვიმონ

კანანელი ქალაქსა ნიკოფსიას, საზღვარსა ბერძენთასა. ხოლო ანდრია მოაქციენა მეგრელნი (იგულისხმება დასავლეთ საქართველოს-ეგრისის მოსახლეობა - ავტორი) და წარვიდა გზასა კლარჯეთისა».

I საუკუნეში საქართველოში ქრისტიანობამ ფართო გავრცელება ვერ პოვა. მიუხედავად ამისა, საქართველოს ეკლესიის ავტოკეფალია სწორედ მოციქულების საქართველოში ქადაგებაზეა დამყარებული. XI საუკუნეში ქართველები ანტიოქიის პატრიარქის წინაშე დააბეზღეს, თითქოსდა საქართველოს ეკლესიას არათუ დამოუკიდებლობა არ ეკუთვნის, არამედ ქართველთა სარწმუნოება გაურკვეველი არისო. ქართველთა დაცვა გიორგი ათონელმა (X ს.) იკისრა. მან მოატანინა წიგნი «მიმოსვლა ანდრეა მოციქულისაჲ» და პატრიარქს დაუმტკიცა, რომ ქართველნი წმინდა მოციქულთა განათლებულნი იყვნენ.

Языческие представления пракартвелов (фигурки IX-VIII вв. до н.э., Картли)

Крест св. Нино из виноградной лозы (храм Сиони, Тбилиси)

IV საუკუნეში საქართველოში წმინდანინო კაპადოკიელი მოვიდა. მან მოაქცია ქრისტეს სჯულზე ქართლის დედოფალი ნანა და მეფე მირიანი. აღმართეს ძელი პატიოსანი და მცხეთაში ააგეს სვეტიცხოვლის ტაძარი. სვეტიცხოვლის ქვეშ ასვენიაო უფლის კვართი, რომელიც თურმე მაცხოვარს ჯვარცმისას ემოსა.

Упражнение 5. Переведите на грузинский язык, используя формы თურბეობითი I:

Оказывается, тбилисские христиане не очень доброжелательно встретили Давида Гареджели – одного из тринадцати сирийских отцов, прибывших в Картли из Междуречья в VI веке. По легенде, в некоем женском монастыре забеременела инокиня. Отцом ребёнка она назвала святого старца Давида Гареджели. Разъярённая толпа тбилисцев вознамерилась свести счёты с отшельником. Святой Давид прилюдно подошёл к беременной, приложил руку к её животу и спросил: «Ответь мне, чадо, я твой отец?» – «Нет, нет, нет!» – ответило старцу из утробы чадо. Но прелюбодейка бесстыдно настаивала на своём. Тогда святой Давид приложил свой посох к животу беременной и гневно произнёс: «Рожай камень, окаянная!». И женщина, вправду, разрешилась камнем. По преданию, Кашветский храм построен на том самом месте, где разыгралась эта драма (современный проспект Руставели в Тбилиси). Этимология слова «кашвети» – «ква» *камень* + «шви» *рожай*. Кашветский храм много видел на своём веку, пережил множество нападений, разорений и осквернений. Однако по милости Божьей он выстоял и до сих пор радует глаз и душу как жителей «тёплого града», так и его гостей.

Упражнение 6. Переведите на русский язык:

თეატინელთა მისიის პრეფექტი საქართველოში ჯუზეპე მარია ძამპი რომში გაგზავნილ ერთერთ მოხსენებაში უაღრესად საინტერესოდ აღწერს ხობის მონასტერში დაცულ სიწმინდეებს: «ამ ხალხს ბევრი რელიქვია აქვს, რომლებიც მათ მიიღეს იმ დროს, როცა საქართველოში ქრისტიანობა ყვაოდა და მათ მთავრებს კავშირი ჰქონდათ კონსტანტინოპოლის იმპერატორებთან. ისინი ქართველებს ბევრ რელიქვიას უგზავნიდნენ საჩუქრად». სიწმინდეთა შესახებ საინტერესო ცნობას

იძლევა ანტიოქიის პატრიარქი მაკარი, მან ღვთისმშობლის კვართი სამეგრელოში ნახა მე-17 საუკუნეში. ცნობები ქრისტიანულ სიწმინდეთა შესახებ უხვადაა დააცული უცხოელ ავტორთა თხზულებებში. საინტერესო მასალა დაგვიტოვეს რუსმა ელჩებმა ფედოტ ელჩინმა და პავლე ზახარაევმა. მათ საქართველოში ნახეს წმინდა მაკრინეს მკლავი, იოანე ნათლისმცემლის ხორხი, ღვთისმშობლის კვართი და სხვა.

Текст: «Тбилиси – столица Грузии»

თბილისი საქართველოს დედაქალაქია

თბილისი მსოფლიოს ერთ-ერთი უძველესი ქალაქია. იგი დაარსდა IV-V საუკუნეების მიჯნაზე. სახელი თბილისი სიტყვა

*Твердыня Тбилиси –
крепость Нарикала (сер. IV в.)*

«თბილს» უკავშირდება. არაბულ და თურქულ წყაროებში ქალაქი «ტიფლისად» მოიხსენება. თბილისის დაარსების შესახებ მშვენიერი ლეგენდა არსებობს. ერთხელ, მეფე ვახტანგ გორგასალი სანადიროდ

წაბრძანებულა მცხეთის სანახებში. ნადირობა იღბლიანი გამოდგარა და ვახტანგს ირემი (მეორე ვერსიით, ხოხობი) დაუჭრია. მეფე ნადავლს დასდევნებია. ვახტანგი გაოცებულია, როცა დაუნახავს, თუ როგორ განუკუთვნავს მიწიდან ამოხეთქილ ცხელ წყალს სასიკვდილოდ დაჭრილი ნადირი. ირემი გადამხტარა და ტყისთვის შეუთარებია თავი. მეორე ვერსიით, მეფეს დაჭრილი ხოხობისათვის შეეპარდენი დაუ-

ტევნებია. მეფის მხლებლებს შეეარდენიკა და ხოხობიც გოგირდის ცხელ წყალში ჩამხრჩვალთ უბოვნიათ. ვახტანგს, ისტორიკოსის ცნობით, თბილისში ციხე-სიმაგრე აუგია სპარსთა ექსპანსიის შესაჩერებლად. ვახტანგის ვაჟმა დაჩიმ კი თბილისი სატახტო ქალაქად აქცია. ქალაქში აშენდა ტაძრები და სასახლეები. თბილისს ახსოვს ბიზანტიელი ლეგიონერები, ხაზართა ურდოები, არაბთა ბატონობა. და მიუხედავად ყველაფერისა, ნგრევისა, რბევისა, თბილისმა მაინც შეინარჩუნა ძველი ქალაქის მომხიბლავი იერი. მრავალი პოეტისათვის გამხდარა იგი შთაგონების წყარო.

Улочка дореволюционного Тифлиса

Упражнение 7. Переведите текст на русский язык. Выпишите глаголы, определите их ряды. Найдите отрывки со словоформами т.н. «заглазного» действия.

Текст: «Грузинское вино»

ქართული ღვინო

1999 წელს ლონდონში ღვინის ქალაქი «ვინიპოლისი» გაიხსნა. ეს მსოფლიოში პირველი მუდმივმოქმედი გამოფენაა, რომელიც ვაზისა და ღვინის ისტორიას ეძღვნება. ღვინის ოდისეა ქართულ პავილიონში იწყება სახელწოდებით – «ღვინის აკვანი», რაც თანამედროვე მსოფლიოსათვის ახალი, ქართველისთვის კი სულის ნაწილია და ამას ბევრი რამ მოწმობს.

არქეოლოგების მიერ აღმოჩენილი კერამიკული ნაწარმი, ვენახის დასამუშავებელი ხელსაწყოები მიუთითებს იმაზე, რომ

ჯერ კიდევ 8000 წლის წინ საქართველოში ღვინის კულტი არსებობდა. თრიალეთის ყორღანზე (სამხრეთ საქართველო) ნაპოვნი ღვინის ოქროსა და ვერცხლის თასები ჩვ-წ-ალ-მდე XVIII-XVII საუკუნეებს ითვლის. შულავერის (სამხრეთ საქართველო) კულტურის დროინდელი ღვინის ქვევრი კი ჩვ-წ-ალ-მდე VI ათასწლეულს

ეკუთვნის. აღიარებული ინგლისელი მეცნიერი და ღვინის ისტორიის მკვლევარი, ჰიუ ჯონსონი, საქართველოში აღმოჩენილ წიპწებს (სოფელი შულავერი) უძველესად მიიჩნევს. ჯონსონი აღნიშნავს, რომ საქართველო არის ქვეყანა, სადაც ადამიანმა რვა ათასი წლის წინ, პირველად მსოფლიოში ველური ვაზი მოიშინაურა და პირველი ღვინო დააყენა.

ქართული ღვინო ანტიკურ წყაროებშიც მოიხსენიება. აპოლონ როდოსელი გვიამბობს, რომ ძველი კოლხიდის დედაქალაქ აიაში (ამჟამად ქუთაისი) მეფის სასახლის წინ ვაზი იყო გაშენებული, ეზოში კი წითელი ღვინის შადრევანი ჩქეფდა. სტრაბონი თავის ისტორიულ ნაშრომებში ხატოვნად აღწერს თუ როგორ ზეიმობენ ძველი კოლხეთის მკვიდრნი ქართული ღვინით დიონისეს კულტს. ისტორიკოსები, ეთნოგრაფები და თეოლოგები იცნობენ აგუნასა და ნუნუას

Глиняный сосуд, украшенный виноградными гроздьями (VI тыс. до н.э., Картли)

ღვინის ძველ წარმართულ ღვთაებებსაც. საქართველოში ქრისტიანობა IV საუკუნის დასაწყისში წმინდა ნინომ ვაზის ჯვრით შემოიტანა. ალბათ ამიტომაც, ღვინო სასულიერო და საერო დღესასწაულების განუყრელი ატრიბუტია.

Нико Пиросмани

დერად კახეთის რეგიონი ითვლება. ოდითგანვე ამ მხარის სიმდიდრე ვაზის ჯიშის ყველაზე ფართო ნაირსახეობა და ღვინის განსაკუთრებული ასორტიმენტია. თუმცა, შუასაუკუნეების ბიზანტიელი მემატიანენი ხშირად იხსენიებენ საქართველოს დასავლეთ ნაწილსაც, კერძოდ დიოსკურიას, საიდანაც ხილი, ყურძენი და ღვინოები არა მარტო ბიზანტიაში, არამედ მცირე აზიასა და ინდოეთშიც გაჰქონდათ ექსპორტით.

სტრუქტურული თვალსაზრისით საქართველოს ვენახის 80% თეთრ ვაზს უკავია, საიდანაც დაახლოებით 75% რქაწითელია, დანარჩენ 25%-ში შედის ისეთი განსაკუთრებული ჯიშები, როგორებიცაა ციცქა, ცოლიკაური, მწვანე, თეთრა, ხიხვი და სხვა მრავალი. წითელი ვაზის დომინანტი საფერავია, რომელიც დაახლოებით წითელი ფურძნის 70% შეადგენს. 30% - ალექსანდროული, მეჯვრეთული, ოჯალეში და სხვა შესანიშ-

მიუხედავად იმისა, რომ საქართველოში ვაზის 500-ზე მეტი ჯიშია, მათი უმეტესობა განსაკუთრებულ ადგილებში და შეზღუდული რაოდენობით ხარობს. მევენახეობა - მეღვინეობის განვითარებისა და სიძლიერის მიხედვით ლი-

ნავი ჯიშებია. ვაზის ამ და სხვა ჯიშებისაგან დაწურული მუკუნანი, ხვანჭკარა, ოჯალეში, ტეში, ახაშენი, გურჯაანი და კიდევ ბევრი უკვე საუკეთესო ღვინოთა რიგებშია შესული.

და კიდევ, უძველესი დროიდან ქართველის ვაზისადმი ტრფილს მოწმობს არქეოლოგების მიერ ბედენის პლატოზე (თეთრიწყაროს რაიონი) აღმოჩენილი ვერცხლის მილაკები, ისინი ჩვ-წ-აღ-მდე III ათასწლეულით თარიღდება და მას სარიტუალო დანიშნულება გააჩნია, როგორც მეცნიერები ამტკიცებენ, ამ მილაკში იღებოდა ვაზის ყლორტი და მას მიცვალებულს საფლავში ატანდნენ, რათა ქართველის სულს ვაზის სიყვარული სამუდამოდ გაჰყოლოდა, ვაზი კი იმ ქვეყნადაც დაერგო.

Глиняная посуда для вина

Упражнение 8. *Переведите текст на русский язык. Выпишите глаголы, объясните их употребление, определите их серии и ряды.*

Текст: «Пиво – древнейший ритуальный напиток»

აღუდი, ლუდი და ალუდა

საქართველოში ლუდის შესახებ პირველი ცნობები საუკუნეების წინ, აღმოსავლეთ საქართველოში გაჩნდა. მთიელი ხალხის – თუშების, ფშავ-ხევსურების და მოხვევების ტრადიცია და აუცილებელი ატრიბუტი ოქროსფერი, გამჭირვალე სითხე იყო. ეს საკულტო სასმელია, რომელსაც მთიელები თხევად პურს უწოდებდნენ. აქაურ სალოცავ ჯვარ-ხატების კუთვნილ მამულებში მისთვის საჭირო მარცვლეული, ქერი და

სვია მოჰყავდათ. სარიტუ-
ალო კომპლექსში შემაჯალ
სპეციალურ საქვებებში კი
სადღეობო სასმელი იხარ-
შებოდა.

*Укреплённое село Шатили –
центр Хевсурети*

თუშურ და რაჭულ დი-
ალექტში დასტურდება ამ
სასმელის სახელწოდების
ადრინდელი საწყისი ფორმა – «აღუდი». ვარაუდობენ, რომ იგი
ალანური «აღუტიდან» მომდინარეობს. «აღუდი», შემდეგ
«ღუდი» და საბოლოოდ საქართველოს მთებში ერთ-ერთი
უძველესი და პოპულარული მამაკაცის სახელი «აღუდა» მი-
იღეს. ღუდი მთიანი საქართველოს ისეთივე ტრადიციული და
დამახასიათებელი ელემენტია, როგორც ღვინო საქართველოს
ბარის მკვიდრთათვის. ღუდის დამზადების მაღალი ხელოვნე-
ბა, სასმელის საკულტო დანიშნულება, მასთან დაკავშირე-
ბული თქმულებები, ქართველ მთიულებში ღუდის ტრადიცი-
ების სიძველეზე მიუთითებს.

*Хевсурское святилище (ჯვარი)
Святого Георгия*

თანამედროვე საქართველო-
ში ღუდის განვითარების ისტო-
რია ასეთია: XIX საუკუნე, საქარ-
თველო, თბილისი. გერმანელი მე-
წარმე ვენცელი აარსებს ღუდის
ქარხანას, რომელიც 1881 წელს
მთელი დატვირთვით ამუშავდება. ასე დაიწყო ღუდის ცი-
ვილური წესით წარმოება თბილისში.

XX საუკუნე, საქართველო, თბილისი და საბჭოეთი. აშენებიდან 100 წლის შემდეგ ვენცელის ქარხანას რეკონსტრუქცია უტარდება.

XX საუკუნის მიწურული. საქართველო, თბილისი, 1994 წელი. ისევ ვენცელის ქარხანა, რომლის ბაზაზეც კომპანია «ყაზბეგი» ფუძნდება. ახალი ტექნოლოგიებით გამდიდრებული, ლუდის წარმოების უძველესი ეროვნული მეთოდების გამოყენებით, კომპანია «ყაზბეგმა» ქართული ლუდი დღეს საქართველოს ბაზრის ლიდერად აქცია.

*Чан для варки
традиционного
горского пива (1000 л)*

Выучите наизусть!

შავს ლუდსა, წითელს ღვინოსა
განა სუყველას სმა უნდა?
ენაზე მომდგარ სიტყვასა
განა სუყველას თქმა უნდა?

ხალხური
Народное

უფლისციხესთან სისხლისფერი ყაყაჩოს წვეთი –
არა დაღვრილის – დასაღვრელის ალბათ მაცნეა.
არავითარი სხვა სამშობლო ამაზე მეტი
არ გამაჩნია!

მურმან ლებანიძე
Мурман Лебанидзе

- აგუნა Агуна (божество, покровительствующее виноделам)
- ათონელი გიორგი Гиорги Атонели (великий грузинский подвижник, живший на горе Афон)
- აკეანი колыбель
- ანტიოქია Антиохия (город в Сирии)
- აუგია (ის მას) заочно-результативный I [оказывается] построил (он то)
- აღესრულა умер; церк. преставился
- აღმოსავლეთი восток
- აღმოჩენილი прич. найденный, обнаруженный
- ახსოვს (ის მას) помнит (он то)
- ბარი равнина
- გადამხტარა (ის) [оказывается] перепрыгнул (он)
- გავრცელება масдар 1. пространство 2. распространять
- განკურნა (მან იგი) вылечил (он его / то)
- გაურკვეველი прич. неопределённый
- გვაუწყებს (ის ჩვენ მას) сообщает (он нам то)

- გოგირდი сера
- დააბეზღეს (მათ ის) донесли (они на него)
- დაარსდა был основан
- დააყენა (მან ის) сделал (напр., вино)
- დაახლოებით нареч. приблизительно
- დაბლობი низменность, равнина
- დამხრჩვეალი прич. 1. утонувший 2. утопленник
- დანიშნულება назначение
- დასავლეთი запад
- დაწურული прич. выдавленный (напр., виноград)
- ელჩი тур. посол
- ერთ-ერთი один из...; ერთ-ერთი მათგანი один из них; ერთ-ერთი მრავალთაგანი один из многих
- ველური 1. дикий 2. варвар
- ვენახი виноградник
- ვეფხვი тигр
- ზეიმობს (ის მას) празднует (он то)
- ზღვის აუზი бассейн моря
- ზღვისპირა ზოლი прибрежная полоса

- თვალსაზრისი точка зрения
- თქმულება сказание, легенда
- თხევადი жидкий
- იკისრა взял на себя (напр., обязательство)
- ირემი олень
- ისტორიკოსი историк
- იქადაგეს (მათ ის) проповедовали (они то)
- იღბლიანი удачный; удачливый
- იწყება (ის) начинается
- იხარშებოდა (ის) варился
- კავკასიონის ქედი Кавказский хребет
- კალთა 1) склон 2) подол (юбки, платья)
- კვადრატული კილომეტრი квадратный километр
- კონტინენტური კონტინენტальный
- კუთვნილი прич. принадлежащий (кому-л.); предназначенный (для кого-л.)
- ლუდი пиво
- მამული 1) имение 2) родина
- მარცვლეული კულტურები зерновые культуры
- მდებარე прич. лежащий; расположенный

- მებოსტნეობა овощеводство
- მეხილეობა садоводство
- მთიელი горец
- მილაკი трубочка
- მიუხედავად ყველაფერისა *ввод. сл.* несмотря на всё
- მიცვალებული покойник (букв. преображённый)
- მიწურული конец
- მიჯნა 1) рубеж 2) *зд.* межа
- მკვიდრი коренной житель, уроженец, абориген
- მოატანინა (მან მას იგი) [заставил] принести (*кауз.*)
- მოვიდნენ пришли; прибыли
- მოიშინაურა (მან იგი) окультурил, одомашнил (он то)
- მოიხსენება упоминается
- მომდინარეობს (ის) происходит, проистекает (*из чего-л.*)
- მომხიბლავი пленительный, чарующий
- მოწმობს свидетельствует
- მრავალი 1) много 2) множество
- მსოფლიო мир
- მუდმივმოქმედი *прич.* постоянно действующий
- მშრალი сухой

- ნაგებობა сооружение
- ნაღავლი добыча
- ნადირი животное, зверь
- ნადირობა масдар 1. охота

2. охотиться

- ნაწილი часть; доля
- ნგრევა масдар 1. разрушение 2. разрушать
- ნუნუა Нунუა (божество, покровительствующее виноделам)
- რბევა масдар 1. погром 2.

громить

- რგავს (ის მას) сажает (он то)
- სადღეობო праздничный
- საკულტო культовый
- სალოცავი церк. молельня
- სამხრეთ-აღმოსავლეთი

юго-восток

- სამხრეთ-დასავლეთი

юго-запад

- სამხრეთი юг
- სანახები окрестности
- სარწმუნოება вера
- სასარგებლო წიაღი-სეული полезные ископаемые
- სასახლე дворец
- სასიკვდილო смертельный
- სატახტო ქალაქი столица; первопрестольный град
- საფლავი могила

- სახელწოდება название
- სვია солод
- სმა масдар 1. распитие 2.

распивать

- ტბა озеро
- ტენიანი влажный
- ტერიტორია территория
- ტრფიალი эрос; любовь
- ურდო орда
- უტარდება (ის მას) проводится (с ним что-л.)
- ფერადი ლითონები цветные металлы
- ფუნძდება (ის) основывается
- ქადაგება проповедь
- ქერი ячмень
- ქვაბი казан
- ქვევრი глиняный кувшин
- ღვთაება божество
- ყლორტი набег
- ყორღანი курган
- ყურძენი виноград
- შადრევანი перс. фонтан
- შეზღუდული ограниченный
- შეუფარებია (მას ის) заочно-результативный I [оказывается] скрылся, укрывлся

- შეჩერება *მაცდარ* 1. приостановка, задержка 2. приостанавливать, задерживать
- შთაგონება *მაცდარ* 1. 1) вдохновение 2) внушение 2. 1) вдохновлять 2) внушать
- შუასაუკუნეები *სредние века*
- ჩრდილო-აღმოსავლეთი *северо-восток*
- ჩრდილო-დასავლეთი *северо-запад*

- ჩრდილოეთი *север*
- ჩქეფს (ის) *бьёт (ключом)*
- ცხელი *горячий*
- წიპწა *виноградная косточка*
- ხატოვნად *нареч. образно*
- ხელსაწყო *орудие*
- ხოხობი *фазан*
- ჯვარი 1) крест 2) святилище
- ჯიში *араб. порода, сорт*
- ჯიხვი *тур (животное)*

ХРЕСТОМАТИЯ

ქრესტომათია

**Тексты для домашнего
чтения и перевода**

ნიკოლოზ ბარათაშვილი

(1817–1845)

სული ობოლი

ნუ ვინ იტყვის ობლობისა ვაებას,
ნუ ვინ სჩივის თავის უთვისტომობას,
საბრალოა მხოლოდ სული ობოლი:
ძნელდა ჰპოვოს, რა დაკარგოს მან ტოლი!

მეგობართა, ნათესავთ მოკლებული,
ისევ ჩქარად ჰპოვებს სანაცვლოს გული;
მაგრამ ერთხელ დაობლებული სული
მარად ითმენს უნუგეშობას კრული!

არღარა აქვს მას ნდობა ამა სოფლის;
ეშინიან, იკრძალვის, არღა იცის
ვის აუწყოს დაფარული მან გრძნობა,
ეფიქრება ხელმეორედ მას ნდობა!

ძნელი არის მარტოობა სულისა:
მას ელტვიან სიამენი სოფლისა,
მარად ახსოვს მას დაკარგვა სწორისა,
ოხვრა არის შვება უბედურისა!

ვაჟა ფშაველა

(1861–1915)

არაგვს

დამწუხრებულმა, არაგვო,
რო გნახე, გავიხარეო,
სრულიად გამოვიცვალე,
წელშიაც ავიხარეო.

რა ლამაზია, წყეულო,
შენთ ზვირთთა ლაღნი ჩქერანი.
გაათრებულსა ტალღასა
კლდეს რო წაუვლენ თქერანი!

შენ თვალს გარიდებ მაშინა,
მთებისკე მწადის ცქერანი,
უნდომლად მამინდებიან
ბედკრულს ბედკრულნი მღერანი.

გულიც იქ იწევს, თვალიცა,
იქ რო მაღალი მთებია,
ვინც რომ გაჟმაჟი გაგზარდა,
ვის ძუძუც პირში გდებია,
იმათ კალთაზემც მოვკდები,
მათ ლოდი გულსამც მდებია.

ზაფხულში აყოვდებიან
მკერდნიც კი საღის კლდისანი,
ყვავილთ პირს ეკონებიან
ცივნი ნამცვრევნი ცისანი.

გაჰყუჩებია ნიაფსა
ჯიხვი, ყელ-ყურით ლამაზი,
აღარ აჩხერებს ქვიშათა
კლდით კლდეზე მსტომი გავაზი.

ხან რომ ცა მაიღრუბლება,
ჩაბნელდებიან ხეები,
გაჩნდება მეხთა ტკრციალი,
ათრთოლდებიან ხეები,
კლდეებზედ დაიკეცება
სვავთა და არწივთ ფრთეები.

თმებს უკუიყრის ნაკადი,
ცისაკ დაიწყებს ცქერასა,
შაჰყურებს გაოცებული,
შავის ღრუბლების მღერასა.
რა ყურმა უნდა გაუძლოს,
იმ მთების გულის ძგერასა?!

ხშირად მოხეტეილს წვიმასა,
სიპისა აქვის ღარები,
აქა-იქ გაიმტვრევიან
პირგაშაული ღვარები;

იზიდებიან შენკენა
ის გრძნობისაგან მთვრალები,
იმათ ველარა დაიჭერს,
თუნდ რკინის დაჰხვდეს კარები!

ახლა ავდარიც გადიყრის
და მზეც გადივლის გოჯასა,
ნაწყვეტ-ნაწყვეტი ნისლეები,
ხევებში სდგამენ გოჯასა.

ველარა ჰბედვენ ბეჩავნი
მთებისად მეხის სროლასა,
მაგრამ ფიქრობენ ვაჟანი
სახვალიოდაც ბრძოლასა!

მიხეილ ჯავახიშვილი

(1880–1937)

პაპა დიძე

- შეილო რეჯან, როგორა ხარ, გენაცვალოს პაპილო?
- ისევ ისე... მცხელა, სიცხე მაქვს.
- იქნება გინდა რამე?
- არაფერი.
- მაინც? იქნება ნაღები გინდა... ან მსხალი, ან ხიზილალა,

ან კიდევ ფორთოხალი?

- ჰო, პაპილო, ხიზილალა მინდა, ხიზილალა და ფორთოხალი.
- აგერ, გენაცვალოს პაპილო!.. ეხლავე მოგიტან, ნუ მოიწყენ უჩემოდ, სანამ დავბრუნდები, აი ეს სურათები გასინჯე. სასაცილო რაღაც არის... კარგია, განა!

მწკრივად ჩაწყობილი ოქროს კბილები გაუელვა, ფალასქუდი დაიდო თავზე და ლასლასით გავიდა.

ათი წლის დარეჯანი, რომელსაც პაპა დიმიტრიმ რეჯანი დაარქვა, გაწითლებულ ქუთუთოებს ჰბლიტავს და ღიმილით ათვალიერებს «კურდღლების ცხოვრებას».

მართლა სასაცილოა: კურდღლები გულმოდგინედ მღერიან, საჭმელს დანა-ჩანგლით მიირთმევენ, ცეკვავენ, შენობებს აშენებენ, ავტოთი დასეირნობენ და... ომობენ კიდევაც!

აი კიდევ ერთი სურათი: მონადირემ არწივს თოფი ესროლა, კურდღლები კი ყირამალა გადაცვივდნენ. ზოგი გარბის, ზოგი სოროში მიმალულა, ზოგს კი შიშისგან გული წასვლია.

ჰა-ჰა-ჰა!

სანამ რეჯანი იღიმება, მისი პაპა ღიმიტრი, რომელსაც შვილიშვილმა პაპა ღიმო დაარქვა, საგზალს ყიდულობს და ისევ მობარბაცებს. მოაქვს შაქარი, კარაქი, პური, ხიზილალა, ფორთოხალი და... ათიოდე ირისი. ღიად, ირისი! მართალია, რეჯანს არ უთხოვნია, მაგრამ უყვარს, ძალიან უყვარს.

მაშ რა დასაშურია ზედმეტი ორიოდე შაური!.. სხვა ღროს ესეც სათვალავში ჩადიოდა, დღეს კი საანგარიშოდაც არ ღირს, რადგან მდიდარია დღეს პაპა ღიმიტრი, მდიდარი! თხუთმეტი მანეთი აქვს ჯიბეში, თხუთმეტი! სამაგიეროდ აღარა აქვს არც პაპიროსის მარაგი, არც პატარა სკამი, არც დიდი წითელი ყუთი, რომელსაც რეჯანმა «პაპას ღუქანი» დაარქვა.

დღეიდან ღიმო აღარც დღე-ღამეს გასტეხავს ორიოდე აბაზის გულისთვის. სიცხე, წვიმა, თოვლ-ჭყაპი, ყინვა, ქარი და მტვერი, ცის ყოველგვარი რისხვა პაპა ღიმოს თავზე ტრიალებდა დღევანდელამდე. ამასაც აიტანდა მოხუცი - რატომ არა, ნაცადია, ნაწრთობია! - მაგრამ ვერ იქნა, ვერ შეათავსა მუდამ გარეთ დგომაც და რეჯანის მოვლაც.

აგერ, ორი თვე გახდება, რაც შვილიშვილი დარეჯანი, ერთადერთი რეჯანი ავად გაუხდა. ყოველ საღამოს სიცხეს აძლევს. იმ დღიდან დღეში ათჯერ მაინც ჰკეტავს პაპა ღიმო თავის «ღუქანს» და რეჯანის სანახავად მორბის.

მუშტარი შეჩვეულ აღაგზე რომ აღარ ხედავს პაპიროსის ყუთს, სხვასთან მიდის. ორ თვეში ვაჭრობა დაეღია და სამი თუმნიდან სამ მანეთამდე დავიდა.

საბრუნავი თანხა გამოეცალა ვაჭარს, აღარც «შოთა» აქვს, არც «ოცნება», აღარც «პროლეტარიატი». ექიმმა, აფთი-
აქმა და სანოვავის დუქანმა წაიღეს პაპას კაპიტალი. მოხუც-
მაც ასწია დუქანის ნაშთი და გაჰყიდა.

არა უშავს - რა! ოღონდ რეჟანი მომჯობინდეს, თორემ
პაპა დიძო კიდევ იშოვის ლუკმა პურს! ერთხელ და ორჯერ ხომ
არ გასჭირვებია! ქვეყანა დიდია, საქმეც ბევრია! ოღონდ...

ოღონდ ის არის, რომ პაპა დიძო დაბერდა, ძალიან და-
ბერდა! ხუთი წელიწადიც არ იქნება, რაც თავის თმასა და
წვერში ეძებდა და თითო-ოროდ პოულობდა თეთრ თმას.
ეხლა კი შავს ეძებს და ველარ პოულობს, დაითოვლა, დაივერ-
ცხლა პაპა დიძო!

ესეც არაფერი! თვალთ დააკლდა, სმენა დაუჩლუნგდა,
მუხლი ედრიკება, ხელი უცახცახებს და თვითონაც ლასლას-
ებს, თორემ სხვაფრივ... სხვაფრივ რა უშავს პაპა დიძოს!

- ეეეჰ, დაწყევლოს ღმერთმა ბედის ჩარხი, თორემ რა
გვიშავდა უწინ, შვილო რეჯან!

და დარეჯანს მეოცედ თუ მეორმოცედ უამბობდა თავის
ამბავს - უბრალოს, შორეულსა და სანატრელს.

პაპა დიძომ ორმოცი წელიწადი იცხოვრა და ივაჭრა არ-
მაფირსა და როსტოვში. ღვინო ვაგონებით მისდიოდა. დონურ
წითელს - კახურ საფერავს შეურევდა, ცოტა შაქარსა და
სპირტსაც მიუმატებდა და პურივით ჰყიდდა.

ფული ბლომად მოიგო, მაგრამ ჭკუა ვერ მოიხმარა: ერთი
დიდი სახლი აიკიდა და მონაგარი იმ შენობაში ჩაყარა.

მერე, ქვეყანა რომ აიზია და ის სახლიც ჩამოართვეს, ხელცარიელი ამბოკარი სამშობლოსაკენ წამოვიდა. ცოლი როსტოვში დამარხა, შვილი - კავკავში, ხოლო რძალი - ტფილისში.

მოხუცი პაპა და ოთხი წლის შვილიშვილი ობლებივით შერჩნენ ერთმანეთს - უნათესაონი, მიუსაფარნი და ბნელ სოროში მიყრილნი.

ერთ ხანს პაპა ქალაქში დაბოროილობდა, რაღაცას ცოდვილობდა და დღიურ ღუკმას შოულობდა. ბოლოს ქუჩის ერთი კუთხე დაიჩემა. მეპაპიროსედ გადაიქცა და დამშვიდდა.

დამშვიდდა, მაგრამ ბედმა არ მოასვენა.

- ძალიან სუსტი ბავშვია, - უთხრა ექიმმა, - ჯერჯერობით სკოლას თავი უნდა დაანებოს. ბინაც გამოუცვალეთ და ძალიან კარგად აჭამეთ. თუ სოფელში გაგზავნით, უკეთესი იქნება.

რა თქმა უნდა, უკეთესი იქნება! მაგრამ პაპამ «ჯერჯერობით» მხოლოდ სწავლაზე ააღებინა ხელი და კვებასაც მოუმატა.

ექიმი ისევ დადის, პაპა ისევ დაბოროილობს, სენი კი ყინიანობს: სიცხეს უმატებს და პატარა რეჯანს აყვითლებს, თოვლივით ადნობს და წყალივით ჰლეკს.

აი, ეხლაც: პაპამ მრავალი რამ მოუტანა, რეჯანი კი აღარაფერს იკარებს. გაწითლებულა, ალეწილა და თვალის ქუთუთოებს ძლივსდა ახამხამებს. მოკაკუელი პაპა გვერდით უზის, ნადვლიანად ჩასცქერის და გამხმარ ხელს ცხელ შუბლზე უცაცუნებს.

საცაა ექიმიც უნდა მივიდეს და...

- მართლა, - მხოლოდ ეხლა გაახსენდა მოხუცს - ექიმს ხუთი მანეთი უნდა მივცე! - მართლვარე ხელებით ითვლის ფულს და შეშდება. - ერთი მანეთი წყლისა, რვა აბაზი მერძევს, თოთხმეტი შაური მენავთეს, ორი მანეთი ბინის ქირა. ერთი მანეთიც მეპურეს. დამრჩება... არაფერიც არ დამრჩება. არც კი ჰყოფნის, წელან კი თავისი თავი მდიდარი ეგონა.

ექიმმა კარზე დააკაკუნა.

იმ დღიდან პაპა ღიმო თითო აგურს აცლის თავის ქოხს: ჯერ «ზედმეტი» ჭურჭელი გაიტანა ბაზარში, მერე ორი სკამი გაათრია, შემდეგ რეჯანის პაწაწა მაგიდა აიკიდა, ბოლოს ხის ტახტიც მიაყოლა.

- არა მიშავს-რა, - ინუგეშა - ტახტიც და იატაკიც ერთი მასალისაა, ესეც და ისიც ხისგან არის ნაკეთები.

და კედლის ძირში დაიგო გაცვეთილი ლოგინი.

შემოდგომა თავდება... შემოდგომას ფეხდაფეხ ზამთარი მოსდევს. ზედაზენის ხერხემალი ღიმოს თავივით აჭაღარავდა, მაგრამ...

- ზამთარი ჯერ შორს არის. - თავს იტყუებს პაპა ღიმო და ზამთრის საბანსაც ბაზარში მიათრევს.

რაც ზღაპარი იცოდა ან ოდესმე რასმეს მოჰკრა ყური, ათჯერ მაინც უამბო მოწყენილ შვილიშვილს. ეხლა თვითონვე იგონებს და ჰქმნის - ბორძიკით და ნაძალადევად.

- იყო და არა იყო-რა, იყო ერთი ქალი...

- რა ერქვა? - აწყვეტინებს სწეული.

- რეჯანი ერქვა, ნესტან-დარეჯანი.

- ვიცი, არ მინდა.

რიგრიგობით გავიდნენ ოთახიდან პაპას ქურქი, ძველი ჩექმები, დახეული ლექსიკონი და დაკონკილი საცვალი.

ტიოკოლი ძვირი წამალია. ბალიში თუ იყიდის – ბუმბულის ბალიში! არა უშავს-რა! პაპა დიმო რეჯანის წიგნებს ამოიდებს თავქვეშ.

და გაცრეცილი მოხუცი ამერიკულ ბაზარზე ტრიალებს:

- ბალიში!... ბუმბულის ბალიში!...

იმ ღამეს თეთრი ზამთარი ზედაზნიდან ქალაქში ჩამოცოცდა და იმ პაწაწა ოთახშიაც ჩასახლდა. პაპა დიმო ციებიანი ქათამივით მოიბუზა, რაც რამ იყო დასაფენი, რეჯანს დაახურა, მაინც ვერ უშველა.

- პაპილო, ცივა.

- ეხლავე, შვილო, ეხლავე... მოითმინე, შეშას ვიყიდი.

და ბაზრისკენ ღელვით მიდის მატყლის ლეიბი, ხოლო მის ქვეშ ჩანჩალოთ მიაბიჯებს ორი გამხდარი ფეხი.

ცივ იატაკზე ცივი ძვალი ვერ გათბება. პაპა დიმო ოხრავს, კვნესის და სიბნელეში ჩუმი ცრემლით ტირის.

- პაპილო, მოდი ჩემთან, დავეტევი. - ეპატიება რეჯანი.

პაპა დიმო კბილებს აწკაპუნებს და ბავშვის ლოგინში მიცოცავს, თან გაუგებადს ბუტბუტებს და კიდევ დიდხანს ცახცახებს.

- უ-უ-უჰ, რა ცივი ხარ! გამყინე, - ჩურჩულებს რეჯანი.

შეშა დაიწვა. ტიოკოლიც გამოიღია. წყლის ფულის მეათეჯერ თხოულობენ. მენავთე იბღვირება. მელუქნე იღრინება.

მერძევე წრიბინებს. საბაზი ცივ უარზეა. ექიმი ამრეზილია. თითქო პირი შეკრესო, - აღარავინ იძლევა ნისიად.

ბავშვი ქათმის ფრთას თხოულობს - უყვარს ფრინველის ხრამუნი. ზოგჯერ ხიზილალას გაიხსენებს, ხან ფორთოხლის წვენი მოისურვებს სიცხის განელებას, მაგრამ პაპა დიშოს აღარაფერი აქვს. არც საბანი, აღარც ბალიში, არც ქურქი - არაფერი, აღარაფერი!

მთვრალივით დაბორიალობს დაცარიელებულ ოთახში და თვალით ეძებს გასაყიდს. არაფერი! აღარაფერი!

ამას წინათ ექიმმა თავის ფულით მოუტანა წამალი. ესეც გამოილია. დღესაც უნდა შემოიხედოს, ან ეგებ აღარც მოვიდეს!

- გაი მე!.. გაი მე, შვილო!

- რა იყო, პაპა დიშო? - ეკითხება მიღეული ხმა.

მოხუცს თავისივე კვნესისა შეეშინდა.

- არაფერი, გენაცვალოს პაპილო... არაფერი, კბილები ამტკივდა, მეტი არაფერი.

და ბოძივით დაერჭო ოთახის შუაგულში. ნისლი თუ ჩაუსახლდა თავში. გახმარი ტვინი აღარ მუშაობს. საფეთქლებში ჩაქუჩებს უკაკუნებენ. გაქვავებული ძვლები უკვნესიან, დაღლილი ტანი უბჟუის, ემტვრევა და უცახცახებს. ალბათ გაცივდა პაპა დიშო.

სურს რაღაც მოიგონოს, რაღაც მოისაზროს, იწურება, მაგრამ ამაოდ არ იცის, ვის მიადგეს, ვის შეეხვეწოს, ვის გაუშვიროს ხელი. არ იცის, ქვას ახალის თავი, თუ ქვა ითხლიშოს თავში. აქამდე ფართხალებდა მაინც, ეხლა კი იძირება, ლოდივით იძირება!

- ვინა ხარტ ქრისტინი, - აგონდება შეჩვეული შეძახილი,
- ვინა ხარტ ქრისტინი, უშველეთ დარეჯანს, პატარა რეჯანს!
- კვნესის გულში და გაცრეცილ კედლებს ათვალიერებს.

მაგრამ ნესტიანი კედლებიდან და ბინდიანი სარკმელიდან ორივე თვალით სიკვდილი იჭყიტება.

უცბად რაღაც მოაგონდა პაპა დიძოს:

მორკალული წელი გაისწორა, გაიღიმა და დატაცურდა. ჩქარა, ქუდი! მალე, ქამარი! მაზარა, მაზარა რა იქნა? ჰო, მართლა: მაზარაც ბაზარში წაიღო, არა უშავს რა! უმაზაროდაც აიბრუნეს - აქვია, მეხუთე სახლია აქედან.

გარეთ ცივი ქარი ზმუის, კვნესის, ღრიალებს. პაპა მგონი ავად არის, მაგრამ... რა ღროს ეგ არის! აბა, ჩქარა, სირბილით!

ექიმი კბილებს უსინჯავს და ითვლის.

- ოთხი კბილი გაკლიათ... ეს კბილიც ამოსადებია. ესეც. დანარჩენი შეიძლება ღროებით შევაკეთოთ. ერთი, ორი... სამი... ესეც... აი ესეც.

- არა, ექიმო, არა, - ეუბნება პაპა დიძო. - თქვენ ოქროს კბილები გამისინჯეთ, ოქროსი.

- რად ცახცახებთ, ავად ხომ არ ხართ?

არა! არა! დიძო ავად არ არის. იმიტომ აწკაპუნებს კბილებს, რომ ცივა, საშინლად ცივა. თუმცა, რა ღროს ეგ არის! გასათბობად ან ახალი კბილების ჩასასმელად კი არ მოვიდა მოხუცი პაპა, არამედ...

- როგორ გგონიათ, ექიმო, რა ელირება ჩემი ოქროს კბილები?

ექიმი შედგა. ხელი ჰაერში გაეყინა.

- არ მესმის... რად მეკითხებით მაგას?

- იმიტომ, რომ... ეს კბილები უნდა დამაძროთ.

რად უნდა ოქროს კბილები? ეექვ, აბა რა საკითხავია, რად უნდა პაპა ღიმოს ოქრო! ჰა-ჰა! თქვენ თვითონვე გამოიცანით, ექიმო, რისთვის დასჭირდა ოქრო პაპა ღიმოს, უსაქმო და უპატრონო მოხუცს, რომელსაც სახლში ელოდებიან ავადმყოფი, მშიერი ბავშვი - ათი წლის რეჯანი - ექიმი, ცივი ოთახი - ცარიელი ოთახი! - და სიკვდილი, მშიერი სიკვდილი!

ექიმი მუშაობს. პაპა ღიმო კვნესის, ზოგჯერ შეკრთება და სისხლიან პირს თბილი წყლით ივლებს.

- ეხლავე, ეხლავე გავათავებ, - ამშვიდებს ექიმი, - ხუთი ამოვიღე... ერთიღა დამჩნა... აჰა, გავათავე... გამოირეცხეთ პირი.

პაპა ღიმომ გარკინული თვალები ძლივს გაახილა და ექვსი კბილი დათვალა - სამი წყვილი ოქროს კბილი!

სანამ ექიმი კბილებს რეცხავს და სასწორზე წონის, თვალდანუჭული პაპა ღიმო კედელს მიჰყუდება და ენით ეძებს ამოძრობილ კბილებს, მაგრამ ყველგან - მარცხნივ და მარჯვნივაც, ზევითაც და ქვევითაც ენა გაშიშვლებულ ღრძილებს აწყდება. გადარჩენილმა კბილებმაც გამოიღვიძეს: აიშალნენ, აფუსფუსდნენ და აკვნესდნენ. ელვა უფლის ყბებში. რამდენიმე კბილი აქვს ამოსაძრობი, მაგრამ პაპა ღიმოს არც საამისო დრო აქვს, არც ფული. ძუნწია მოხუცი, ფული ჯიბეში

უწყვია, მაგრამ... ეს ფული რეჯანისაა. კბილები მერე იყოს, როცა დიშო სამსახურს იშოვნის და რეჯანიც მოკეთდება.

ბარბაცით მოდის პაპა დიშო, თითქმის მორბის... მორბის და მოაქვს რამდენიმე თუშანი, ხუთიოდე ფორთოხალი, მოხარშული ვარია, უებარი ტიოკოლი და... დაცარიელებული პირი.

მართლა, კინალამ ბურღული და მანანა დაავიწყდა!

ეს იქნება ამიერიდან პაპა დიშოს საკვები - მისი ერთადერთი საჭმელი.

1924 წ.

კონსტანტინე გამსახურდია (1893-1975)

ზარები გრიგალში

*Dies irae, dies illa
solvet saeculum in favilla*

მნათე ოქროპირ მხოლოდ მაშინ მიხვდა, რომ «ქვეყანა გამოიცვალა», როცა დიდმარხვის ორშაბათს წმინდა ზაქარიას ეკლესიის გუმბათზე ჯვარი ველარ ნახა. ჯვარი აღარ იყო სამრეკლოზეც.

სოფელი ყოველ წელს უპირებდა შეკეთებას სამრეკლოსა და საყდარს. ახლა ჯვარიც მოეხსნათ.

აწვიმდა სამრეკლოს, აწვიმდა საყდარს.

ადამიანი ნელ-ნელა ამჩნევს ცვლილებას.

ცვლილება რომ ერთბაშად შეგვენიშნა, ქვეყანა ჯოჯოხეთად იქცეოდა და არავის დასჭირდებოდა მეორე ჯოჯოხეთის გამოგონება.

მნათე ოქროპირს ყურადღებაც არ მიუქცევია, რომ სოფლის მოზარდები «არულის» ძახილით გამოუდგებოდნენ მოხუცებულ მღვდელს, არც ის გაჰკვირვებია, სოფელმა რომ უარი განაცხადა მღვდლისა და მნათის შენახვაზე.

მღვდელი გაიპარა. თემშარაზე სამიკიტნო გახსნა.

ორშაბათ საღამოს ოქროპირიც ეწვია.

დალიეს.

ძველი ღრო ტკბილად მოიგონეს.

მღვდელი ნანობდა: «ეს მომგონებოდა, ახლა ჩემი ცოლ-შვილი ყელამდის დოვლათში იქნებოდა, ჰე, ჰე, ჰე».

ცბიერად აპაჭუნებდა წვრილსა და წიტიან თვალებს.

ამ ჟამად სოფელში ყველა ნანობდა.

მნათე ოქროპირს არათეერი ჰქონდა დასანანი, არც დიდი სიხარული ჰქონია, არც თუ დიდი სულიერი ღელვა.

რა ფუყოთ, ოცდახუთი წელიწადი რეკავდა. რეკავდა ცისკარზე. რეკავდა მწუხრზე. სხვას აღვიძებდა. მისი ცხოვრება კი მოსაწყენი და კომარული სიზმარი იყო. სიზმარი, რომელიც გამოფხიზლებულს არც მოაგონდება. როგორ იყო? რატომ იყო?

ამ ხელობამ უანდერძა მოზრდილი კოჭრები თითების სახსრებზე.

ეკლესია დაიკეტა. ორ თვეში ერთხელ წირვის მაგივრად «არსენა ყაჩაღს» დასდგამდნენ. ხავსი მოედო სახურავებსა და კედლებს.

აწვიმდა სამრეკლოს, აწვიმდა საყდარს.

ნახუცარი არ დარდობდა. გლეხებს ჯავრი არა ჰქონდათ (უხაროდან, რომ გადასახადი შეუმცირდათ). მნათე ოქროპირმა ბოსტანი გაიშენა. ათასში ერთხელ ძველ ბაღეს მოსძებნიდა.

რა მნათე! რა მებადღური! ხანდახან ზარების რეკვა მოუნ-
დებოდა. იცოდა: ეს არავის სჭირდებოდა...

ცხოვრება გამოიცვალა. სოფელში სალოცავად არ ეცალათ.
სდუმდა. გულში იკლავდა უმიზნო ჟინს. წინათ მეღავითნის და
მნათეს მოვალეობას შეთავსებულად ასრულებდა.

მღვდლის ხელში მაინც...

არც ერთი ყურმა ძაღლი არ ისურვებდა ოქროპირსავით
ცხოვრებას. ოქროპირ ბედს არ უჩიოდა. მისი სულის სიმშვიდე
არასოდეს დარღვეულა.

არიან ადამიანები - ნაბაყოფლობით მგლოვიარენი. ისინი
არ გრძნობენ არც ძრწოლას, არც მოწყენას, რადგან მათთვის
უცნობია დიდი სიხარული.

ისინი არ გრძნობენ გლოვას, რადგან მათ სულში არავის
დაუთესია იჭვის გესლი. ისინი უკეთესს არ ინატრიან, რადგან
უკეთესი ვერ წარმოუდგენიათ.

მე მინდა ვუმღერო ნებაყოფლობით მგლოვიარეებს, რად-
გან ასეთი იყო მნათე ოქროპირი.

ოქროპირს სოფელი ღენჩს ეძახოდა... სჩვეოდა ოქროპირს
- მოუბარს ხშირად ყურს არ უგდებდა. როცა საქმეზე
ელაპარაკებოდნენ, სულ სხვა რამისთვის ფიქრობდა.

სახეზე ეტყობოდა, მის სულს ვნების ქარიშხალი არ მო-
ხვედროდა - არ ეკუთვნოდა ოქროპირ ამ ქვეყანას. არც ამ ქვე-
ყანამ დაუდო მას წილი. სოფელში ამბავი დააგდეს: დრო მოვა,
გლახაკები ღმერთს გაუტოლდებიან, ძლიერნი ამა ქვეყნისანი
შედრკებიან და გლახაკები დიდების პორფირს მოისხამენო. არ
იქნება არც ღმერთი და ეშმაკი, მდიდარი და ღარიბი, ქურუმი და

მნათე, რადგან ყოველი კაცი თვითონ იქნება თავისი თავის ღმერთი, ქურუმი და მნათე. ასე ამბობდა ქადაგი ტაია.

ვინ იცის, რა იქნება, ფიქრობდა ლენჩი ოქროპირ. იმედი? იმედი მას არაოდეს დაუკარგავს, რადგან არაოდეს ჰქონია იგი.

მე მინდა ვუმღერო უიმედო გლახაკს, რომელმაც დიდების პორფირი უნდა მოისხას, რადგან ასეთი იყო მნათე ოქროპირ.

ჭადრის ძირში პაწია ყლორტი ამოსულა, გაუხარებელი, ნაცეიბი, მზეს დახარბებული. იგი ფერმკრთალია და ბნელიანი (რადგან მზე არ მოხვედრია). იგი სწორია და მართალი (მის თავზე გრიგალებს არ გადაუქროლიათ), ჩრდილშია აღზრდილი (არ კი ამხელს, რომ მზე ენატრება)...

მე მინდა ვუმღერო სიბნელეში დაბრმავებულებს.

ჩრდილში სდგას, ამიტომაც ვერავინ ჰხედავს.

მაგრამ ბედი მოვა, ჩრდილში მდგომებსაც შეარყევს შუალამის გრიგალი.

მე მინდა ვუმღერო გრიგალისაგან შერყეულებსაც, რადგან ასეთი იყო მნათე ოქროპირ.

ეს მოხდა დიდ ხუთშაბათ საღამოს.

ღუქნის წინ ფეხმორთხმული გლეხები ისხდნენ, ნარდსა თამაშობდნენ. წინა ღამით ნამთვრალევთ მოწამლულ თევზებსავით გამოშტერებოდათ თვალები.

ნახუცარს ნაბახუსეგზე ესვა.

- რა წავაგე, ოქროპირ, ოცი წელი რომ ვწირე? ჰე, ჰე, ჰე, ჩემი მლოცველები ახლა ჩემი მუშტრებია, ჰე, ჰე, - ხითხითებდა. დაჭიებულ, დამძალებულ კბილებს აჩენდა.

ნახუცარმა თვალებში ჩახედა მნათეს. ოქროპირ სდუმდა. არ იცოდა, რა ეპასუხნა. მასპინძელს არ იამა ფხიზელი მნათეს უსიტყვო მზერა.

ოთახში გაიხმო სტუმარი. მხარზე ხელი დაჰკრა. გამურული ჯამი გაუვსო. ცალი ფეხი სუფრის კუთხეზე გადმოაგდო. ვებერთელა ფაშვით სუფრას დაეყრდნო. სუფრა ჭრიალებდა. ნახუცარი ხითხითებდა. ტოკავდა უშველებელი, ზარმაცი ტანი. ოქროპირმა დალია, ნაოჭიან, ფერმკრთალ სახეზე სიწითლემ იელვა. ღვინო ემჭახა, ღრმად ჩამჯდარი თვალები დაუპატარავდა. სახე დაემანჭა. ნახუცარმა ისევ გაავსო. ბანჯგვლიანი ხელი დაავლო გაქონილ ჭიქას.

ჯერ მეთე ჭიქა არ გამოეცალათ. ღუქანში ღრიანცელი ატყდა. მასპინძელი წესრიგის აღსადგენად გაიქცა. მნათემ იდროვა. უკანა კარიდან გაიპარა.

მის გულში გამოურკვეველი სიხარული ჩასულიყო. არ კი იცოდა, რა უხაროდა. წელში გამართული, აღტყინებული, მსუბუქი ნაბიჯით მიდიოდა თემშარაზე გადახიდულ კოპიტების ჩრდილებს ქვეშ. შუბლზე წვიმის წვეთი დაეცა. დასავლეთით პირსისხლიანი ცისკარი ელავდა აკაციების ლანდების გადაღმა.

ღრუბლებს ხანძარი მოსდებოდა. თბილი ქარი ჰქროდა. თხრილებში ბაყაყები ყიყინებდნენ. ავდარი იქნება, - გაიფიქრა მნათემ. თემშარაზე მტვერი ავარდა. ჰაერში ქარბორბალა

დატრიალდა. წვიმამ მოუხშირა. ოქროპირს ისეთი გრძნობა ჰქონდა, თითქოს ამ სოფელში გზად გამოვლილი სტუმარი ყოფილიყო. მიუსაფრობა იგრძნო. ფეხს აუჩქარა. სად წასულიყო ამ შუალამეს? ვისთვის ეამბნა, რომ მის სულში სიხარული მოულოდნელად შემოიპარა - მნათე ოქროპირსაც რომ რაღაც უხარია.

გასახარელი რა ექნება ლენჩ ოქროპირს, იტყოდნენ.

შინ წასულიყო? მოაგონდა ახრჩოლებული ჭრაქი. მჭვარტლიანი ფაცხა. მარტოობა.

გაზაფხულის სქელ ჯიქანიდან გადმოსქდა მოზღვავებული წვიმა. სცემდა სახეში. უხაროდა. მირბოდა. ბნელში, ეკლესიის მოედანზე ჭადარი მოხვდა თვალში. მოაგონდა დიდი ხუთშაბათი, თორმეტი სახარების კითხვა. ეკლესიის ჭიშკარი შეაღო. ვიღაცეებს საქონელი შეერეკნათ ეზოში, ეკლესია გამოკეტილი იყო.

აწვიმდა სამრეკლოს. აწვიმდა საყდარს.

აწი ვინ შეაკეთებს სამრეკლოს? ფიქრობდა ოქროპირ. ხელების ფათურით ადიოდა სამრეკლოს ბნელსა და მიხვეულ-მოხვეულ კიბეზე.

ზარების თოკებს ქარი აფრიალებდა.

მოავლო მნათემ სველ თოკებს ხელი. ჩამორეკა ორი პატარა ზარი. ბზრიალით, წკრიალით გაჰქანდა პაწია ზარების ფოლადის სიცილი. - ორი თეთრი მწვევარი გამოუდგა დაკოდილ ნადირს... - გახვრიტა, გააპო მიძინებული სოფლის კომარული ძილი. თავს გადაეგლო გარინდებულ, გამურულ ფაცხებსა და ქოხებს, შეაკრთო მღელვარე თხმელნარი. გადავარდა

მიყრუებულ ღელეში. დაიკარგა ქარიან ღამეში ნათქვამი
ზღაპარი.

მოვარდა ქარი ქლოშინით, - აქოჩრილი, ხახადაღებული
ძუ მგელი (რომელსაც პატარები მოჰპარეს ბუნაგიდან), ეძგე-
რა სამრეკლოს, შეარყია, შეანჯღღრია, შეატორტმანა.

აჭრიალდნენ, აწრიპინდნენ კოპიტის კიბის საფეხურები.

მნათე ოქროპირმა ცერზე დაიხვია თოკი, ჩამოსწია, ჩამოჰ-
კრა ფრთხილად სხვა, მოზრდილ ზარებს.

პატარა ზარები გამხნევდნენ. აწკრიალდნენ ხელმეორედ,
აჟღარუნდნენ, ამღერდნენ, კოტრიალით გადაირბინეს ცაცხვე-
ბის, კოპიტების, ალგების მღელვარე ქოჩორზე. პირში მივარ-
დნენ ფაფარაშლილ ქარს, უწივლეს ყურებში. ნესტიანი ჰაერი
გააპეს. სიცილით, კისკისით აიჭრნენ ცაში და ქაოსის კალთაში
ჩაეძინათ ნებიერ, უცოდველ ბავშვებს.

იმძლავრა ქარმა.

ოქროპირმა მესამედ დაარისხა.

ზარები ამღერდნენ, აჟღერდნენ, აწრიალდნენ. ჰაერში
გაიფანტნენ...

დაბალნი, ქედმოხრილნი, მორჩილნი ეახლენ უჯჯათ მტერს.
დაეცნენ მუხლებზე, იტირეს, ივაგლახეს, ფეხები დაუკოცნეს
და შენდობა სთხოვეს ცოდვიან ქარს.

და ქარი მოვარდა წვიმების სადავის ველური ტლაშუნით.
შემოჰკრა რუხი ფრთა სამრეკლოს გუმბათს, შეირყა, შეინძრა,
აკვნესდა საძირკველდამძალი სამრეკლო. მეზარემ იცვალა
ადგილი, რადგანაც სახეში აწვიმდა.

აწვიმდა სამრეკლოს. აწვიმდა საყდარს.

და როგორც ოცდახუთი წლის წინათ, პირველად დიდ ხუთშაბათ ღამეს, მოუქნია მნათემ დიდსა და პატარას ერთად.

კენტად და წყვილად.

დიდები დრო დროზე, სულ უკან მდგარნი.

პაწია, წკრიალა, ჩხრიალა ზარები უფროსებს ხანდახან წინ გადაუსწრებდნენ.

იცდიდნენ, ელოდნენ, გულს მოიმაგრებდნენ. ველს გადა-
ირბენდნენ. კვლავ შეჩერდებოდნენ.

ლუწი და კენტი. კენტი და ლუწი. დიდი და პატარა. მსხვილი და წვრილი ერთბაშად შეჯგუფდნენ. შედედდნენ. შეერთდნენ. ხმა ხმაზე მიაწყვეს. ხელი ხელს ჩაჰკიდეს. გაჰქანდნენ. გაიჭრნენ. ეძგერნენ ქარს. დაბმულმა რაშებმა სადავე გასწყვიტეს და ხმლები იშიშვლეს შავჩოხიანებმა, გაჰქანდნენ უშიშრად, მიეჭრნენ თხმელნარს, რომელიც ისედაც ქარს სა-
ლამს აძლევდა.

კუშტი და მრისხანე თვალებით ეძებდნენ მტერს. ქარს ფერი გაუკრთა. ნაცემი, სველი ფრთა ძლივს გადაათრია და შავი ალამი დაკეცა ველზე. დაჭრილი ნადირი გარბოდა სერზე. მშიშარა დიაცი ჩასათურდა ხევში.

აწვიმდა სამრეკლოს... აწვიმდა საყდარს.

გადმოდგა თხემიდან შავნაბდიანი. შემოჰკრა ლურჯას, გრიგალი სტვენით და ღრიალით მოედო სოფელს, და მისწყდა პატარა ზარების რიალი. ატოკდნენ, აბორგდნენ, აზვავდნენ. გაბრაზდნენ. აბუბუნდნენ დიდი და მრისხანე ზარები, - შავი ტყის მღევეები, რომელთაც უმცროსი ძმები გაულახეს, - აგ-

რიალდნენ, ახმაურდნენ, მძიმე აბჯარის რაჩხუნით გავარდნენ შორეთის საძებრად. დაიქშინა. დაიღმუვლა. დაიფრუტუნა. და ქარი ფარფატით, ბარბაცით დაეცა მიწაზე - სარმაგამოკრული ფალავანი. წკმუტუნით, წივილით, ღრიალით გაიქცა თავის კუდიან დედასთან. მკერდში ჩაეხუტა და ქვითინი მორთო გალახულმა ქარმა.

და თაღხმა ღრუბელებმა გზა მისცეს მთვარის კრისტალის კუბოს, რომელსაც თეთრი ბაღდახინით მოასვენებდა მტირალი ქარი.

გასწორდა ოქროპირ წელში. სადავემიშვებული ზარები მღეროდნენ, გალობდნენ, მთვრალი ანგელოზები მიჰქროდნენ სულ მაღლა, და გაიხსნა ნათელი რძისფერი გზა მეზარესა და ცას შორის.

ხარობდა ოქროპირ, მისი აღტყინებული სული ფოლადსა და რკინას აგალობებდა. ამღერებდა, დაჟანგულ, დამუნჯებულ ზარებს. მიქროდნენ აწყვეტილი ზარები გრიალით, კისკისით, ხარხარით ზეცისაკენ, გალობდნენ დიდი და მაღალი ხმით.

ცას ღიმად გაეკრა ნათელი ზოლი.

უცოდველი მთვარე თეთრ ღრუბლის საგებზე იცინის, ვით ჩვილი იესო მწყემსების ბოსელში.

მთის ზუზუნს გადაღმა გადახტა ცეცხლის გველი, გაბზარა, გაკაწრა ცისფერი ეტრატე.

ვინ იყო ღრუბლების გადაღმა? სატანა თუ ელვა? გახედა სოფელს: რა პატარა ბუდე ყოფილა! დაბალი - ჭადრები და ალვის ხეები. რა მოკლე - სიცოცხლის ნახევარი გზა!

ამ მაღალ ზეცასთან, ამ ძლიერ გრიგალთან სულ ყველა დაბალი და სუსტი ყოფილა.

ცაცხვების საფარით მოვარდა გრიგალი, გაშალა მან შავი და სველი ფაფარი. ეძგერა სამრეკლოს და შეარყია შხუილით, გრიალით, ზათქით და ვიშით მიჰქროდნენ ზარები უსაზღვრო სივრცეში, ცა ილუშებოდა, და მთვარე დნებოდა ანთებულ ღრუბლების ცხელ ნაღვერდალზე. ეს იყო: მოვიდნენ მეზარის საფლავზე ათასი წლების მიცვალებულნი. იტირეს. იგლოვეს. ვინც გლოვად არ ღირდა და ვისი სიცოცხლე მთლად იყო გლოვა.

და მთელი ცხოვრება ფიქრობდა ოქროპირ. რა იყო, თუ არა ზღაპარი ხანმოკლე? ზარების ჯვარები ფოლადის აბჯარში. მღევრები უშიშო, თავგამეტებულნი მისდევენ გრიგალის გაფრენილ მერნებს. მიჰქროდნენ მთვარისაკენ ღრუბლების გემები აღისფერ სისხლით გამჟღერულ აფრებით და პირქვე ეკიდა იესო ზეცაში, ღრუბლების ანძაზე, ვით მავნე მეკობრე. გრიგალი მოახტა ცაცხვების ქეჩოს, ვით მალი ფოცხვერი სისხლს მოწყურებული. გასდრიკა წელში მძლე გოლიათები. სამრეკლო ტერციალით შეირყა, გაქანდა. ტორტმანით დაეცა მიწაზე.

რეჟრაჟი მოვიდა. მუქლურჯი ზეცა გაფხრიწა ცისკარის ნათელმა ღიმილმა. აუშვა ავრორამ ცისფერი ეტლები, ეთერის უფსკრულში ტრიუმფით აჭრილმა...

ცის კიდურს მოეხსნენ გაშლილი აფრები, - შესცურდნენ ფირუზის ვრცელ ოკეანეში.

ციგლიგით გაიბნენ ჭანდრებში, ცაცხვებში ზღვის მერცხლის, შოშიის, სკვინჩების გუნდები. ბზინავდნენ წყლის ბრილიანტები მწვანეზე, მოლზე, ცაცხვების ფოთლებზე.

ორი ანგელოზი მიფრინავდა ეთერში.

«რა მხატვე ყოფილა საბრალო მეზარე!»

«მხატვე რომ ყოფილიყო, ასე მაგრად დაეცემოდა?» მიუ-
გო მეორემ.

ცის შიკრიკებმა თვალი მოჰკრეს შორეულ ჰაეროპლანს.
შეეშინდათ ჰაეროპლანის უხეში ფრთებისა. ერთმა მიაშურა
განგის ნაპირად მდებარე სამოთხეს, სადაც მარადიული მზე
ანათებს და უცოდველი მეოცნებენი მთქნარებისაგან კვდებიან.

მეორემ გასწია სულეთის გადაღმა, სადაც სულის გამყი-
დველნი და სულწასულნი შანთებზე სხედან. ხელმეორედ
ცეცხლში მონათვლას ელიან.

არ ვიცი, სად წაიყვანეს მნათე ოქროპირის საბრალო სული.
ჩემთვის ეკითხათ.

მე ვეტყვდი: ასწიეთ ადამიანი მაღლა, სულ მაღლა და
დასვით მნათე ოქროპირ შემომქმედის მარჯვენა მხარეს, რად-
გან სიბნელეში დაბრმავებულმა ერთხელ მაინც იგრძნო აღტა-
ცება და ექსტაზში დაიღუპა.

მე მინდა ვიმღერო ექსტაზში დაღუპულისათვის.

მთელი თვე ეგდო წაქცეული სამრეკლო წმინდა ზაქარიას
ეკლესიის ეზოში, როგორც მკვდარი ღმერთის უშველებელი,
უპატრონო ლეში.

აწვიმდა სამრეკლოს. აწვიმდა საყდარს.

1924 წ.

კონსტანტინე გამსახურდია

ილია ჭავჭავაძე

ესსე

ყოველი ღროისათვის ღრმა სიმბოლად დარჩება ის მო-
მენტი, როცა მოსემ თავისი განაწამები ერი ვულკანურ მთას-
თან მიიყვანა... ყოველი ღრო, ყოველი რელიგია და ყოველი
ღროის პოეზია ამ ცეცხლს უკავშირებს თავის პირველყოფას.
ჩვენ სამშობლოსთან დაკავშირებული მითიც ერთი ადამიანის
ხელით მასებისადმი ცეცხლის გადაცემის შესახებ გვი-
ამბობს...

არის რალაც სიმბოლური იმაში, რომ ათასების ტკივილი
ერთმა უნდა გადაიტანოს. ათასების მაგივრად ერთია მლოც-
ველი და ჯვარზე გამსვლელი...

ასეთი იყო მოსე, ასეთი იყო ბუდა, ასეთი იყო ქრისტე და
ქრისტიანული სარწმუნოება.

«დიდის ღმერთის საკურთხევლის მისთვის ღვივის ცეცხ-
ლი გულში, რომ ერისა მოძმე ვიყო ჭმუნვასა და სიხარულში»...

არც ერთ ქართველ მწერალს გასულ საუკუნეში ისეთი
მტკიცე მსოფლმხედველობა არა ჰქონდა, როგორც ილია
ჭავჭავაძეს. გარდა ამისა, ილია ჭავჭავაძეს ჰქონდა ის, რაც მის
საუკუნეში არც ერთ ქართველ მწერალს არა ჰქონია, ის იყო
პიროვნება.

პიროვნება უდიდესი სამკაულია ადამიანისა, პიროვნება
დიდი და ძლიერი ხასიათის მატარებელი. მე მინდა ილია ჭავ-
ჭავაძე გამოვარჩიო მთელ ქართულ მწერლობაში, სწორედ ამ

ხასიათიანი პიროვნებით. ისეთ ქვეყანაში, სადაც ინდივიდუალისტური კულტურა სუსტია, ამგვარ ქვეყანაში იშვიათია ხასიათიანი პიროვნება... უკულტურო ერს სწორედ თავისი უხასიათობის მიზეზით იმორჩილებს კულტურული.

ხასიათის უდიდეს კრისტალიზაციად მოსე ითვლება ყოველ დროში. მიქელანჯელოს მოსე გრანიტის ბლოკზე მჯდარი, ერთი მისი შემოხედვა ხორცშესხმული მრისხანებაა. თითქოს უნდა წამოდგეს და უდიდესი მუქარა მის მძლე სახის ნაკვეთებზე აბეჭდილი, ეს არის შიში მისი წარმოდგომისა და ამოძრავების მიმართ აღძრული.

ილია ჭავჭავაძეშიაც იყო უსათუოდ რაღაც დიდი მუქარა, დიდი მრისხანება... ღმერთიც დიდკაცს ირჩევს ყოველთვის თავისი ურყევი ნებისყოფის ეგზეკუტორად. როგორ სჯე-როდა ამ მართლაც დიდკაცს, რომ ის დიდის ღმერთის საკურთხეველის ცეცხლის მატარებელი იყო!

ამიტომაც ილია ჭავჭავაძის პიროვნება მაღლია საქართველოს გასული საუკუნის გაუხარებელი ისტორიაში. მე მგონია, საქართველოს სულს დიდხანს დასჭირდება სისტემატიური განწყენდა იმ საშინელი ბალასტისაგან, რომელიც შემოიჭრა ჩვენს სხეულში და სულში აღმოსავლეთის პასიურობისა და აზიური ინერტიულობის სახით.

ქართველობა გადაურჩა ისტორიის სასტიკ გრიგალებს იმიტომ, რომ ჩვენი ხასიათი პროტოპლანზმასავით მერყევი და მოქნილი იყო. დანგრევა, დალეწვა შეიძლება მხოლოდ მკვიდრი სხეულების.

ამიტომაც გასაგებია მრისხანება ქსერქსესისა¹, რომელ-
მაც ზღვის წყალი წკეპლებით ვერ გასტეხა. ქსერქსესის მრის-
ხანებით ბრუნდებოდნენ საქართველოს ლაშქრობიდან თემურ
ლენგები, მურვან ყრუები, აღა-მაჰ-მად-ხანები, ალიხანოვები,
რადგან ქართველობა დარდანის წყალივით ელასტიურობას
იჩენდა მუდამ.

მე მიმაჩნია უდიდეს გამარჯვებად რომაელების გამარ-
ჯვება სიკვდილში. ისინი თავიანთ ლეგიონებთან ერთად მწყობ-
რი მარშით ჩავიდნენ სამარეში, როცა მიწაზე მათ ენას, მათ
კანონს და მათ ღმერთებს გასავალი აღარ მისცეს. ასეთი სიკ-
ვდილი უდიდესი გამარჯვებაა ყოველი ერისთვის.

ჩვენი პასიურობა, ჩვენი ელასტიურობა, ჩვენი მონობის
ხარკი იყო მუდამ ჟამს. განახლებულ საქართველოს ახალ
ისტორიაში ილია ჭავჭავაძით იწყება ახალი აქტივი ხასიათისა.
ახალი დინამიური ძალის შემოჭრას ნიშნავდა ილია ჭავჭავაძის
გამოსვლა ჩვენი უახლოესი წარსულის ასპარეზზე.

მის პირველ ნაწერებში «მგზავრის წერილები» ჩაითვლება
შედევრად. მე ახლაც მიკვირს, რისი იმედით მოდიოდა ილია
ჭავჭავაძე იმდროინდელ საქართველოში... «მოძრაობა» გამო-
აცხადა მან მსოფლიო განვითარების იმპულსად...

მოძრაობა ხომ თანამედროვე გაგებითაც იმპულსია კულ-
ტურისა, ცივილიზაციის და შემოქმედებისა. მოძრაობა სით-
ბოა, ცეცხლია, ენერგია. საქართველოს კარებთან შეხვედრილ
თერგში და მყინვარში ილია თერგს ირჩევს, თერგს - ენერგიას,
მთათა დამრღვეველს. მას არ უყვარს მყინვარი, უძრობის სიმ-

¹ Здесь, как и в других текстах, сохранена орфография автора.

ბოლო. მარტო ამ სიტყვებით ილია გაცილებით უფრო თანამედროვეა, ვიდრე რომელიმე მწერალი მის პლეადას ჩამორჩენილი, რომელიც დღესაც წერს, რადგანაც წერა ისევე ძნელად გადასაჩვევი ჩვეულებაა, როგორც ლაპარაკი. ილიას დროს ამდენი კამათიც არა ყოფილა ხელოვნების ნაირნაირი თეორიების გამო.

ილია ხელოვნებასა და რელიგიას შორის დიდ მანძილს არ ხედავდა, ასე უყურებდა ყოველი დიდი მწერალი ლიტერატურას. მართლაც ტომები შეიძლება დაიწეროს ლიტერატურის ცუდ გავლენაზე. თუ მას გამოაკლებთ იმათ ნაწერებს, რომელთაც ხელოვნება მუდამ რელიგიის მომიჯნედ ეგულებოდათ.

თუ რელიგიური პროცესი თაყვანისცემისა ისევე ძლიერი არ არის მწერალში, როგორც სკეპტიური ცხოვრების უარყოფისა, ამგვარ მწერალს ღირსეულნი არასოდეს თაყვანს არ სცემენ.

მე არ ვიცი, ჩვენ წინ წაგედით თუ უკან ილიას შემდეგ, ამაზე სხვებმა თქვან, ის კი ვიცი, რომ მისი ერთადერთი ფიქრი და ზრახვა ჩვენს მარად სათაყვანოს დასტრიალებდა თავზე დღენიადღა.

და მაგონდება დარიალის ხეობაში გაბურძგვნილ, ტყაბუჭიან მოხვევსთან მოლაპარაკე ილია ჭავჭავაძე. მან ყველაზე უკულტურო ეგზემპლარს ქართველთა შორის ათქმევინა ის დიდი სიტყვა, რომელშიაც 30 წლის კამათის შემდეგ ძლივს გაერკვა ქართველი ინტელიგენცია და რამდენი მაგიაა, მართლაც, ამ სიტყვებში! არიან სიტყვები, რომელნიც ველის ყაყაჩოსავით

სულ მალე, მეორე-მესამეჯერ ხმარებაზე ჭკნებიან და ცვდებიან; სამაგიეროდ არიან სიტყვები, რომელნიც ზეცის ვარსკვლავებით არასოდეს დაბერდებიან. ასეთი დაუძველებელი სიტყვებით შემოვიდა ილია ჭავჭავაძე საქართველოში.

«ჩვენი თავი ჩვენადვე უნდა გვეყუნოდესო!»

აქ ვხედავ მე დიდ ანალოგოსს: ილია - მოსე. აქ არის გზა-დაბნეული ერის ვულკანურ მთასთან მიყვანა. აქედან უნდა გადაშლილიყო ქართული რასის წინაშე დიდი სანახები ნებოს მთისა და ახალი ცხოვრებისა.

მუდამ ახალი იქნება ის მეთოდი ბრძოლისა, რომლითაც იგი თავის წრეს ებრძოდა, ვერც ერთი პიროვნება ვერაფერს გააკეთებს, თუ მან ჯერ თავისი წრე არ დაამარცხა, არ დაიმორჩილა.

ილიას ბიოგრაფია ჯერაც არ დაწერილა. ყველა მისი თანამედროვე ამოწმებს, რომ ილია საქართველოს დიქტატორი იყო: დიქტატორი ბანკში, დიქტატორი ლიტერატურაში, დიქტატორი სტამბაში...

საინტერესოა ილია როგორც ფეოდალი, როგორ შეეგუენ მასში ლიბერალიზმის იდეები და ნამდვილი «გრანსენიორის» ბუნება ერთიმეორეს. ფუნდამენტურობა იყო ძირითადი თვისება მისი ხასიათისა. ყველაფერი თავისი სიჯიუტით გაჰქონდა... ასეთ დიდ ჯიუტებს შეუქმნიათ მუდამ დიდი ღირებულებანი. მის ნაწერებში საქართველო გროტესკული კარიკატურებით გამოიხატება. ეს იყო საქართველო აზიურ პასიურობის, საქართველო თათქარბის, დარეჯანის, დათოსი და სუტკენიებისა...

ლოუარსაბ თათქარიძეს როდი გასვლია ვადა, თუმცა ის წოდება მოკვდა, რომელსაც იგი წარმოადგენდა, მაგრამ ბევრ ქართველში დღესაც ცოცხალია თათქარიძისეული დაუდევრობა, უხასიათობა, პასიურობა.

მხოლოდ ოთარაანთ ქვრივში ელავს იმედის ღიმილი, ტყრუშულის ღობით შემორაგვეული ეზო ოთარაანთ ქვრივისა და მისი დიდი მომჭირნეობა. აქ არის დიდი პანორამები იმ საქართველოსი, რომელიც არც გუშინ ყოფილა, არც დღეს არის, რომელიც უნდა იქნეს, თუ არსებობა გვიწერია, საქართველო აქტიური, დინამიური ენერგიის, საქართველო შრომისა და შემოქმედებისა; «ოთარაანთ ქვრივში» ილიამ სწორედ ის გვიჩვენა, რაც ქართველობას აკლია არა მარტო ევროპელითაა, არამედ ნაციონალურად: ენერგიული ხასიათი, ენერგიული პიროვნება.

50 წელი დიქტატორობდა ილია ჭავჭავაძე საქართველოს აზროვნებაში, პოეზიაში, საზოგადოებრივ ცხოვრებაში და მუდამ მარტოობას გრძნობდა.

ილია ჭავჭავაძე უკანასკნელი დიდი საჩუქარია გვაროვნული არისტოკრატის წრიდან.

ილიას გაუტეხელი ხასიათი სიბერემდის შერჩა. არც სახელმა, არც პატივმა, არც ლიტერატურულმა გამარჯვებამ მისი გაუტეხელობა ვერ შეარბილა.

უადრესად არისტოკრატიული ყესტი იყო მისი მხრით, რომ მან თავის თანამედროვე საქართველოდან საიუბილეო გვირგვინიც იუკადრისა.

თითქმის ყოველ მწერალში ბუდობს ლუციფერი და კლოუნი. ლუციფერი ნეგატიურობის სტიქიონია, კლოუნი - ქალა-

ჩუნაა - ბრბოს ტაშისცემას დახარბებული. ლუციფერი იძლევა მუდამ იმპულსს ბრძოლისა და შემოქმედებისა.

გაიმარჯვებს თუ არა მწერალში კლოუნი, მწერალს იცნობს თავისი წრე და მრევლი. აქ არის სწორედ მისი სამარეც.

ილია ჭავჭავაძეში სწორედ ლუციფერი უფრო ძლიერი იყო.

«განდევილში» ილია თემატიკურად განსხვავებულია მთელ მეცხრამეტე საუკუნის ქართული ლიტერატურაში, ამ პატარა პოემაში ცდაა სულიერი არისტოკრატიზმის გამართლებისა.

განდევილი ბერის მაღალ შუბლზე მაღალი დაფიქრებაა აღბეჭდილი. მის წყევლაში სააქაოზე გულგაცრეებული ილია ჭავჭავაძის მრისხანება ისმის.

ყოველ ადამიანს უწერია ამქვეყნად ერთგვარ უღელტეხილთან მიღწევა. ყოველ მწერალს და მებრძოლს მოელის თავისი შავი ვატერლოო.

ილია ჭავჭავაძესაც განუძნადა ქართულმა სინამდვილემ თავისი ვატერლოო, რადგან ყოველი გმირი ბოლოს და ბოლოს უნდა დამარცხდეს. საოცარი ბედი ერგო მაინც ილიას. მას მოუხდა ისტორიული ტენდენციის წინააღმდეგ ბრძოლა საქართველოში. ამ ისტორიული ტენდენციის სახელით აუტეხა ბრძოლა ორ თაობას: უძველესსა და უახლესს. ამ ბრძოლაში დავაჟეკაცდა ილია, ამ ბრძოლაში მოხუცდა იგი. პირველი შეტაკება ამ ისტორიული ტენდენციის წინააღმდეგ ილიას მოუხდა გრიგოლ ორბელიანის თაობასთან. გრიგოლ ორბელიანმა «ოქროს ჯაჭვი» არჩია თავისუფლებას. ილიამ თავისუფლება გამოაცხადა უდიდეს პოსტულატად.

ილია რომ ჩვეულებრივი საშუალო კაცი ყოფილიყო, მას მუდამ გამოუჩნდებოდა მიმდევრები და მოწაფეები, მაგრამ დიდი კაცი მუდამ უმეპკვიდროდ კვდება, რადგან დიდი კაცი ყოველთვის დიდი საფრთხეა იმ სოციალური წრისათვის, რომელშიაც მას ბრძოლა და მოქმედება უხდება.

დღეს ყოველივე ბრძოლა ორგანიზაციულად სწარმოებს, როგორც პოლიტიკური, ისე ლიტერატურულიც. ვერც ერთი დიდი პიროვნება დღეს ორგანიზაციულ შეტევას ვერ გაუძლებს. ეს ტრადიციას თუ გნებავთ ჩვენი ეპოქისა, რომ გმირი, რაც დრო მიდის, უფრო უმწეო ხდება. ილია ჭავჭავაძეც ნაცრისფერმა ჟურნალისტებმა დაამარცხეს. მით უფრო ტრადიკული იყო ეს დამარცხება, რომ მის წრეში ერთი კაციც არ აღმოჩნდა, რომელიც მას მიეშველებოდა.

დღეს ქართველი ერი ხელახლა იკრეტს ახალ ენერგიას. მიტომაც განსაკუთრებით გვენატრება ჩვენ ძლიერი სიტყვა და ძლიერი საქმე. მიტომაც უნებურად ვიხედებით უკან. ჩვენ ისევ გვინდა მრისხანე შემოხედვა ერის ბელადისა, ჩვენ კიდევ გვინდა ვულკანურ მთასთან მიყვანა.

დიდი საყვარული გმირისა და წმინდანისადმი არასოდეს გაცივდება ერის გულში. ქართველ ერს იმ საწყალი გლეხის ბიჭის სახელიც არ დავიწყებია თავის სიმღერებში, რომელმაც სისხლით აგებინა პასუხი საქართველოს სისხლის მსმელს, არც იმ ჭაბუკის სახელი, რომელმაც კისრამდის ცემენტში ჩააკირვინა თავი, საქართველოს მტრების წინააღმდეგ ასაგებ ციხე - გალავნებში.

მით უმეტეს ვერ დაივიწყებს ახალგაზრდა საქართველო ილია ჭავჭავაძის სახელს, რომელიც 50 წელი ამაყი სარანგი

იყო ქართული სულისა და სიცოცხლე თავისი მოწამებრივი სიკვდილით დაასრულა.

მიწა და ღმერთი - ორივე სისხლს მოითხოვს ერის რჩეულ-თაგან. ამაშია ღრმა მისტერია ჩვენი აქ ყოფნისა.

1922 წ. 10 სექტემბერი

ნოდარ დუმბაძე

(1928-1984)

ძაღლი

ეს ამბავი 1941 წლის აგვისტოში დაიწყო და ზუსტად ორი წლისთავზე გათავდა. ომი სულ რაღაც ორი თვის გამოცხადებული იყო, მისმა სუსხმა რომ ჩვენს სოფელს მოაღწია... უკვე აგვისტოში ბევრის ბედელი, ჭური და სალარო დაცარიელებული აღმოჩნდა, ყოველ შემთხვევაში, ჩვენს ოჯახს ასე დაემართა.

წყალმანკით დაუძლურებული და ძვალგაციებული ბაბუა-ჩემი სპირიდონი დღედაღამ ბუხართან იჯდა და მთელი ოჯახის სიმძიმე მე მაწვა კისერზე. სხვას რომ თავი დავანებოთ, მარტო ტყიდან შეშისა და ფიხის თრეფას ვერ ვუთავდებოდი, რათა ძვალგაციებულ ბაბუას ბუხარი არ გაპარვოდა.

1941 წლის 25 აგვისტოსათვის ყველაფერი გაგვითავდა. ბაბუაჩემმა განჯინიდან თავზე ტაროს ნაქურჩელით დაცობილი, მისი ღვიძლის მომწელებელი, არყით სავსე ათლიტრიანი ბოცა გამომატანინა და მითხრა:

- ჩადგი გოდორში, წაიღე ჩოხატაურის ბაზარში და ერთ ფუთ სიმინდში გადაცვალე. ვინც ნაკლები შეგაძლიოს, და-

ამხვე თავზე ბოთლიანად და წამოდი. ამის ფასი მარტო მე ვიცი, ბჟოლისაა და 80 გრადუსია. მერე სევდიანი თვალი გააყოლა ბოცას, ამოიოხრა და ხელით მანიშნა - წადიო.

ბოთლის თავზე დამხობა კი არა, ბაზარში არყის ისეთი სპეციალისტი შემხვდა, ერთი ფუთი ფრჩხილის სისხო ყვითელი სიმინდის კაკალიც ჩამიხხრიალა ტომარაში, სამი თუმანიც ჩამიკუჭა ჯიბეში, ლოყაზეც ხელი მომითათუნა და მეორე კვირისათვის ისევ იმ ადგილზე დამიბარა.

ბაზრის პირდაპირ რომ სასადილოა, იმის კარი შევალე და გოდრიანად მივადექი დახლს.

- კატლეტი გაქვთ? - ვკითხე მებუფეტეს.

- ფული გაქვს? - მკითხა მებუფეტემ.

- კი!

- რამდენი?

- სამი თუმანი.

- მაჩვენე!

- ვაჩვენე!

- დაჯექი აბა, აგერ და მოგიტან!

- სამი პორცია! - ვუთხარი მე და გოდორი მოვიხსენი.

- შენ, ბიჭო, უდღეური ხომ არა ხარ? - გულწრფელად მკითხა მებუფეტემ.

- მშიერი ვარ მე! - განვუმარტე.

- კარტოფილით მოგიტანო თუ მაკარონით?

ორი მაკარონით და ერთი კარტოფილით, სამივე პორცია ცალ-ცალკე.

- ლიმონათი რამდენი?

- ლიბონათი სამი, - ვუთხარი მე და ქამარი წინდაწინ მოვიშვი.

მეზუფეტე ისე დამაკვირდა, შევატყვე, ისევ უნდოდა ეკითხა უდღეური ვიყავი თუ არა, მაგრამ გადაიფიქრა. ყველაფერი რომ მომიტანა, აღერსით მკითხა:

- ის სამი თუმანი რომ მაჩვენე წელან, რა უყავი!

- აგერ მაქვს! - ვუთხარი რიხიანად და წითელი სამთუმნიანი დავაძრე ჯიბიდან. მეზუფეტემ ფული გამოძარტვა, სინათლეზე გახედა. ჭუჭყიანი ხალათის ქვეშ რომ უფრო ჭუჭყიანი ხალათი ეცვა, იმის გულისჯიბეში ჩაიღო - თავისუფალი ხარო, - გამიღიმა და წავიდა.

სასადილოში დაბალი, გრძელი და შავი ძაღლი შემოიძურწა, ფერდები ჩაცვენილი ჰქონდა. რამდენჯერ ამიარჩამიარა, თან ირიბად მიცქეროდა. არაფერი რომ არ ვუთხარი, ახლოს მოვიდა, კატლეტი ვერ გავიმეტე და ჭიაყელასებური მაკარონი გადავუგდე, ჰაერშივე გაქაჩა და გადაყლაპა. გათამამდა. ახლა კუდის ბაკუნითა და ნერწყვის ყლაპვით წინ დამიჯდა. ისევ ვესროლე მაკარონი, ისევ ჰაერში გადასანსლა. მერე, ყურადღება რომ აღარ მივაქციე, დამიყუთა, - მომხედეო!

- გადი, ძაღლო, გარეთ, შენი ბანალი დაიწვა! - გაუჯავრდა მეზუფეტე.

- რა ქვია? - ეკითხე.

- რა ვიცი, მაგის პატრონი გადაშენდა!

- ვისია?

- რა ვიცი, მოუკვდა პატრონი. გადი, ძაღლო, გარეთ! - დანა მოუღერა მეზუფეტემ.

ძაღლმა კუდი ამოიძუა და გარეთ გავარდა.

მოგზი ჩამას, გოდორი მოვიკიდე და კარისაკენ წავედი. მართლაც ნამეტანი მომივიდა, სულს ძლივს ვითქვამდი.

- ხურდა არ მერგება? - ვკითხე სხვათა შორის.

- გადაგყვები ზედ! - მითხარა მებუფეტემ.

- სულ არა? - გცადე ბედი.

- უბედური შენი მარჩენალი.

შეეცოდა ბაბუაჩემი მებუფეტეს. გარეთ რომ გამოვდიოდი, თვალი მოვკარი, ის ძაღლი ისევ შეიძურწა სასადილოში. სოფლის გზას დავადექი. ათი ნაბიჯი არ მქონდა გადადგმული, ძაღლის ენით აუწერელი კივილი მომესმა. უცებ შლიგინით ჩამიქროლა გადარეულმა ძაღლმა, ხიდის ქვეშ წყალში შევარდა, მერე ამოვარდა წყლიდან, სილაზე დაგორდა და საცოდავ წკავწკავს მოჰყვა. მოვიხედე, სასადილოს კარებში ცხვირგარუმბებული მებუფეტე იდგა, ხელში ქვაბი ეჭირა, ქვაბს ოხ-შივარი ასდიოდა.

- დადურე? - ვკითხე.

- არა, თეხები დავუთბილე! - გაიკრიჭა მებუფეტე.

- ვირიშვილი ხარ შენ! - ვუთხარი მე.

მებუფეტე გაშტერდა, მერე ქვაბი დადგა, მარჯვენა მკლავი დაიკაპიწა და გალურჯებული სახით წამოვიდა ჩემსკენ.

- დამიცადე მანდ!

გოდორი ჩამოვდგი, დავიხარე და გზის პირას დაგორებული დიდი ქვა ავიდე. მებუფეტე მონუსხულივით შედგა. ერთხანს ასე იდგა, მერე, სილურჯემ რომ გადაუარა, თავი სინანულით გადაიქნია და სასადილოში შებრუნდა.

ძალდი ხიდის ქვეშ იწვა, ორივე თათი დადუღრულ ცხვირ-პირზე ჩამოეთარებინა, წყალში გალუმპულს დროდადრო ასლოკინებდა და სიმწრით წკავწკავებდა. ახლო რომ მივედი, შემომიღრინა. დავაკვირდი, მარჯვენა თათიც დადუღრული ჰქონდა.

- მომიშვი! - ვუთხარი. - ეს რა მიქენითო, შემომტირა წკმუტუნით. წინ ჩავუცუცქედი. მოლოდინში გაიტრუნა, დაუშაგებული მარცხენა თვალიდან ცრემლი ღვარად ჩამოსდიოდა. რა უნდა ვუყო ახლა ამას, - გავიფიქრე, მერე ხალათი გავიხადე, პერანგი შუაზე გავხიე და წყალში დავალბე. თვალის ახვევა რომ დავუწყე, ისევ ატირდა, თათიც რომ შევუხვიე, ხელი ამილოკა, ველარ მოვითმინე, სილაზე დავჯექი და მეც ტირილი დავიწყე. ძალდი რის ძალდია, კაცის ტირილის მიზეზს თუ ვერ მიხვდა. მომიჩოჩდა და თავი კალთაზე დამადო.

მახსოვს, 14 წლის ვიყავი, გერვასი ჯაბუას თინა რომ გათხოვდა ნაბელღაველ არსენა სიამაშვილზე, მაშინ ვინატრე პირველად - ღმერთო, ახლა მქენი 20 წლის და ამ ანგელოზივით ქალს ამას როგორ გავატან-მეთქი... და ახლა ვინატრე მეორედ: - ღმერთო, ახლა იმ მებუფეტის ხნის მქენი და მერე მომკალი-მეთქი. და არასდროს ისე არ მინატრია ნატვრის ასრულება, როგორც ახლა, ამ პატარა ხიდის ქვეშ.

- ვინაა, ბიჭო, ეს? - მკითხა გაკვირვებულმა ბაბუამ, გოდრიდან რომ დაფუფქული ძალდი ამოვიყვანე და წინ დავუსვი.

- ძაღლია! - ვუთხარი მე.

- რა უგავს ძაღლს? - თქვა ბაბუამ და მიმქრალ ბუხარში შეაფურთხა.

- მებუფეტემ დადუღრა!

- წუწკია ალბათ! - გაამტყუნა ძაღლი ბაბუამ.

- მშიერია! - გაგამართლე მე.

- მოხსენი მაგი ჭინჭები! - მითხრა ბაბუამ.

მოვხსენი. ბაბუამ დაშავებულ ადგილებზე დახედა.

- ცუდ ღროს კი დაუდუღრავს იმ უგვანოს, მარიამობის თვეა, ამ სიცხეში როდის შეუხორცდება... წადი, ერბო მოიტანე და დაადევი ზედ, ცოტას დაუამებს, თვალზე რა ეშველება, თორემ თათს კი მოიჩჩენს ლოკვით.

როგორც მითხრა, ისე მოვიქეცი. დილით უკვე ჩვენს ეზოში ძაღლი ყეფდა, მართალია, ჯერ სუსტად და გაუბე-
დავად, მაგრამ მაინც ყეფდა.

რა არ ვუძახეთ მე და ბაბუამ ძაღლს: ხან ჯეკა, ხან ბროლია, ხან ჯუღბარსა, ხან რა და, ხან რა, არც ერთზე ხმას არ გვცემდა. ძაღლის ნამდვილ სახელს რომ ვერ მივაგენით, უბრა-
ლოდ «ძაღლი» შევარქვეთ. ერთი თვის თავზე დადუღრული თათიც და თვალიც მოუჩჩა. დანადუღრავ ადგილზე ახალი, თოვლივით თეთრი ბანალი ამოუვიდა. ეს ბანალი ისე მოუხდა, სოფლის ბარე ორი ძაღლი ვერ გაეჯიბრებოდა სილამაზეში.

სხვა მხრივ, როგორც ძაღლი, სხვა ძაღლებისაგან მაინც-
დამაინც დიდი ნიჭიერებით არ გამოიჩნეოდა, ის კი იყო, ბავშ-
ვებსა და ქალებს არ ერჩოდა, ჩვენს ერთადერთ, კვერცხის-

მდებელ, კისერყინტორა ქათამსაც სცნობდა, ათას სხვა ქათამში გამოარჩევდა, თუმცა ძაღლმა ესეც თუ არ ქნა, მაშინ რაღა ძაღლია. კაცთაგან კი ბაბუასა და ჩემს გარდა დედამიწაზე მისთვის სხვა კაცი არ არსებობდა. ეს კაცთმოძულეობა ალბათ მე-ბუფეტემ რომ დადულრა, იმ დღიდან დაჩემდა.

რამდენჯერ უთქვამთ მეზობლებს საყვედური:

- სპირიდონ, ძალიან გვინდა მოსვლა, მაგრამ ამოგვიკვეთა ფეხი შენს ოჯახში ამ უჯიშომ, მაგისი შიშით სკვინჩა ვერ შემოძვდარა შენი ღობის სარზე; ან დააბი, ან გადააშენე აქედან.

ბაბუა ისე დაუშეგობრდა ძაღლს, უმაღლ მე გამაგდებდა შინიდან, ვიდრე მას. შეშის მოსატანად თუ წამყვებოდა ხანდახან, ან წისქვილში, ისიც ღამით, თორემ სხვა დროს იწვა ბაბუას ფეხებში გაწვართული და მის განკარგულებას ელოდა. თვალები თათლისფერი ჰქონდა, სევდიანი და ჭკვიანი, მოძრაობა ზანტი, მაგრამ საკმარისი იყო ხიდან გაშლი ან მსხალი ჩამოვარდნილიყო, შურდულივით მოწყდებოდა ადგილს, ღორმა არ მიმასწროსო. მოვარდებოდა ხის ძირში, აიღებდა ნაყოფს და ბაბუას მიუბრუნებდა. ბაბუა თავის მხრივ ქეჩოში წაავლებდა ხელს, ნაზად მოქაჩავდა მადლობის ნიშნად, მერე ნაყოფს გათლიდა, გულს თვითონ შეჭამდა და ნათალს ძაღლს გადაუყრიდა და ისიც ისეთი სიამოვნებით მიირთმევდა ბაბუას ხელიდან მიწოდებულ ნათალს, თითქოს იმ ხის ძირში გაშლი და მსხალი თავსაყარი არ ყოფილიყოს. ყურისგდებაც კარგი იცოდა ძაღლმა. მარტო მას შეეძლო ბაბუას ათასჯერ მონაცოლი ამბის წარბშეუხრელად მოსმენა. რაც უფრო გრძელი იყო ამ-

ბავი, მით უფრო ყურადღებით ისმენდა ძაღლი. თან, ისე შეს-
ციცინებდა თვალებში, თითქოს ეხვეწებოდა - თუ კაცი ხარ,
მაგ ამბიდან ერთი სიტყვა არ გამომიტოვო.

ერთხელ ასეთ საუბარზე შევისწარი ორივე:

- ომს შეურცხვა საქციელი, ძაღლო, თორემ შენისთანა
ძაღლი მსხალს უნდა ჭამდეს? - ეუბნებოდა ბაბუა და სინა-
ნულით იქნევდა თავს. ძაღლი თავის მხრივ ისე უქიციანებდა
თავს, თითქოს უდასტურებდა - აბა, აბაო!

- დაგავიწყდა ხომ, ძაღლო, ხორცის გემო? - ეკითხებოდა
ბაბუა.

- კიო! - თავს უქნევდა ძაღლი.

- მაგრამ, ნუ გეშინიათ, - ამშვიდებდა ბაბუა. - ნუ გეშინია,
გამოჩნდება, ალბათ, სადაცაა, გოგიტას მამა არსენა და მოგვხე-
დავს კაცურად. რას იტყვი შენ? - ძაღლი არ იცნობდა მამაჩემ
არსენას, მაგრამ თავს მაინც უქნევდა ბაბუას. - არადა, გა-
თავდება, ალბათ, ეს ოჯახდასაქცივეი ომი... განაგრძობდა ბაბუა.

- ეს სატკივარიც გამივლის, ალბათ, აბა, რა ჭირი ეცემა?

სხვა მხრივ ძაღლი ჩვეულებრივი ძაღლი იყო. ღამლამობით
სხვა ძაღლებივით მასაც გარეთ ეძინა. მამლის ყვილს, კატის
კნავილსა და ტურის კივილს, ყველა თავის მოძმესავით, ყვეით
ეხმიანებოდა, სოფლის ყველა ძაღლთან ერთად ისიც ყმუოდა,
როდესაც სოფელში ვინმე ომში დაღუპულს შეიცხადებდნენ,
სხვა ძაღლებივით ისიც უღრენდა დათვის ღელიდან ურმის
თვალივით ამოგორებულ სავსე მთვარეს. ძუკნაობის დროს ისიც
სხვა ძაღლებივით შარახვეტიაობდა და ისევე, როგორც სოფლის
ყველა ნაქებარი ძაღლი, ისიც ფეხაწეული აშარდავდა ბოსტანში

ახალ ამობიბინებულ ნიახურს. ასე მისდევდნენ ღლეები ღლეებს. ვცხოვრობდით მე და ბაბუა ისე, როგორც ადამიანებს შეეფერება ომის დროს, ძაღლი კი ისე, როგორც ძაღლს შეეფერება.

1943 წლის 22 აგვისტოს, ღამით, სოფელი ძაღლების გნი-ასმა შესძრა...

დილით ასლან თაგბერაძემ ჭანიშვილების საცივთან დაგ-ლეჯილი ძაღლი იპოვა. არც ეს გაგვეკვირვებია... დავმარხეთ და შინ წავედით. შუადღეზე სოფელში უცხო კაცმა ჩამოიარა. ძაღლს ეძებდა. ასლანასთან მიასწავლეს. იმ საუბარს მეც და-ვესწარი.

- კირილე ვარ მამალაძე, ხევიდან! - გაეცნო უცხო.

- რაზე შეწუხებულხართ, ბატონო? - ჰკითხა ასლანმა.

- ძაღლს ვეძებ ჩემსას, ასე მითხრეს, დაგლეჯილი ძაღლი გიპოვიათ ვითომ თქვენ და დავიმარხავთ.

- კი, მე და ამ ბაღანამ დავმარხეთ, არ უნდა დაგვემარხა?

- რას ბრძანებთ, მადლობელი ვარ ჭირისუფლობისათვის, მაგრამ ის ადგილი უნდა მაჩვენოთ.

წავეყევით და ვაჩვენეთ. საფლავი ამოთხარა, ძაღლი ამო-ათრია და დააკვირდა.

- კი, ჩემია! - თქვა ბოლოს დაბეჯითებით.

- გადასვენებას ხომ არ უპირებთ, ბატონო? - გაუღიმა ასლანამ.

- გადასვენება კი არა, დანა კბილს არ მიხსნის, ბავშვი დამიჭამა გუშინ ამ ძაღლიშვილმა, ასე მითხრეს პასტერის სადგურში: იმ ძაღლის თავი მოგვიტანე, ანალიზს ავუღებთ

ტვინშიო, თუ არა და, ცოფის ნემსის გაკეთება მოგიწევთო. ჩემ თავს არ ვჩივი, ასლან ბატონო, მუცელში ორმოცი ნემსის გაკეთებას გაუძლებს ჩემი ბაიასავით გაყვითლებული და უდღეური ბაღანა? - ამოიოხრა კირილე მამალაძემ და ტომრიდან ნაჯახი ამოიღო. ასლანს აღარ დაველოდე, შემოვბრუნდი და შინ წავედი.

ბაბუას მოვუყევი ყველაფერი.

- არაა მაგი კარგი ამბავი. - თქვა ბაბუამ ფიქრის შეძღე და მის ფეხებთან უდარდელად გაშოტილ ძაღლს თვალი შეავლო.

სალამოს ბადრია მეთუთუნე მოადგა ჭიშკარს და თოფი თხოვა ბაბუას.

- რად გინდა თოფი, ბადრია? - ჰკითხა ბაბუამ.

- ძაღლი უნდა მოვკლა, სპირიდონ!

- რას ერჩით?

- წუხელ რომ ხევიდან გადმოვარდნილმა ძაღლმა მთელი სოფლის ძაღლები დაცოფა, შენ არ გაგიგია? იქ არ იყავი, ბიჭო, შენ, იმ კაცმა რომ თქვა, ბაღანე დამიჭამაო? - მომიბრუნდა მე ბადრია.

- იმ კაცს არ უთქვამს, ცოფიანი იყო ძაღლიო! - ამოვღეჭე მე.

- როდის იყო, ბიჭო, ჭკუათმყოფელი ძაღლი პატრონს კბენდა, ისიც ბაღანას? - მკითხა ბადრიამ.

ვერაფერი ვერ ვუპასუხე.

- მაგ საქმისთვის თოფს ვერ გათხოვებ, ბადრია! - გააწბილა ბაბუამ.

- აბა, რითი მოვკლა!

- სარით!

- სარით რა, მხეცი კი არა ვარ! - ეწყინა ბადრიას.

- მაინც ვერ გათხოვებ! - თქვა ბაბუამ. ბადრია მიხვდა, წყალს რომ ნაყავდა და წავიდა.

- ამელამ ძაღლი ახორში დაამწყვდიე! - მითხრა ბაბუამ და ძაღლს თავზე ხელი გადაუსვა.

პირველი თოფი ასლანა თავბერიძის ეზოში გავარდა და ძაღლის კივილმა ცა გახია.

- რა რიცხვია დღეს, ბაბუა? - მკითხა ბაბუამ.

- ოცდასამი აგვისტო! - ფუთხარი მე.

- დაიწყო ბართლომეს ღამე! - თქვა ბაბუამ და თავი ჩაქინდრა.

პირველ თოფს მეორე მოჰყვა, მეორეს - მესამე, მესამეს - მეოთხე... თოფის ხმა გრიალით გადადიოდა ეზოდან ეზოში, ყმუილი, ყეფა, წკავწკავი, ყიჟინა, ბავშვების ტირილი, საქონლის ბლავილი - ყველაფერი ერთმანეთში აირია, გავარდა ბადრიას ეზოში, ალისტრახოს ეზოში, მერე ჩვენი ყურის მეზობლის მაკარიას ეზოშიც გავარდა და ძაღლის კივილმა და წკმუტუნმა დაანგრია ქვეყანა...

ერთი საათი გრძელდებოდა ძაღლების ეს აუწყრელი ჟღერა. ერთი საათი გუგუნებდა ცა და დედამიწა ჩვენს გარშემო. ერთი საათი ანგრევდა და აწყდებოდა გადარეული ჩვენი ძაღლი ღრენითა და კბილების ღრჭენით გარედან სარგაყრილ

ახორის კარებს. მერე ნელ-ნელა მიწყნარდა ხმაური, სადღაც უკანასკნელი თოფი გავარდა.

- ეჰე-ჰეჰე... - დაიყიჟინა მთელ სოფელზე ომანთანად ვიღაცამ.

- გათავდა! შენ მოგეცა ამათი ცოდვა კაცის გაჩენისათვის, ღმერთო! - თქვა ხელაპყრობილმა ბაბუამ და სოფელი ჩაკვდა.

მამალმაც იყივლა, ძროხამაც იბღავლა, სკოლის ზარმაც დარეკა, მზეც ამოიწვერა კონცხოულაზე, თხამაც დაიპეტელა, თიკანმაც დაიკიკინა, კატამაც დაიკნავლა; ქათამმაც დაიკაკანა, მაგრამ დილა დილას არ ჰგავდა, რაღაც აკლდა სოფელს, რაღაც უზარმაზარი, მშობლიური, თბილი... როდესაც მხარზე წაღდგადადებულმა ასლანამ ჩაიარა ორღობეში და უკან ძაღლი არ მისდევდა, მივხვდი, რომ უზარმაზარი, ეს რაღაც სოფლის განუყოფელი ნაწილი ძაღლი იყო. უძაღლოდ გათენდა 1943 წლის მარიაძობის თვე ჩვენს სოფელში.

იმ დღით ჩვენი ძაღლი ახორიდან არ გამოსულა, არც დაუყეფია და არც საჭმელი უჭამია. სკოლიდან დაბრუნებულს, ბაბუას ფეხებში დამხვდა გაშოტილი... მკვდარივით ეგდო. მუცელი ოდნავ უფეთქავდა და მხოლოდ იმაზე თუ შეატყობდი, რომ ცოცხალი იყო.

- რას შვება? - ვკითხე ბაბუას.

- წუხანდელ ღამეს ინელებს, - თქვა ბაბუამ. - ნუ გეშინია, ძაღლია და დაავიწყდება! - დააყოლა ბოლოს და მერე ალერსით თავზე ხელი მოუთათუნა. ძაღლი არ განძრეულა.

შებინდებისას ჭიშკარს ისევ ბადრია მეთუთუნე მოადგა, ნასვამს ჰგავდა.

- საღამო მშვიდობისა, სპირიდონ! - მიესალმა ბაბუას.

- გაგიმარჯვოს, ბადრია! - უპასუხა ბაბუამ და რატომღაც ეზოში არ ჩამოიხატო.

- სპირიდონ! - ცოტა ყოყმანის შემდეგ დაიწყო ბადრიამ - ხალხი ჩივის, სპირიდონის ეზოში წუხელ თოფი არ გავარდნილაო...

- რატომ უნდა გავარდნილიყო, ბადრია, თოფი ჩემს ეზოში წუხელ. კალანდა იყო, ომი დამთავრდა თუ ჩემი ბიჭი არსენა დაბრუნდა?

- ჰკითხა ბაბუამ.

- ნუ გადაუდგები, სპირიდონ, სოფელს ძაღლის გული-სათვის, მოკალი მაგი ძაღლი. ჩვენ რა, შენზე უჯიშო ძაღლები გყავდა, თუ შენ ჩვენზე გულჩვილი გამოდქი?!

- არ ვიზამ მე, ბადრია, ისე, რომ მოვკვდე და ჩემს ეზოში ძაღლმა არ დაიყმევლოს, - უთხრა ბაბუამ.

- სპირიდონ, მაგი რომ გაცოფდეს და ბაღნები დამიკბინოს, ნავთს მივცემ შენს ოდას და შენც შიგ გამოგფუფქავ! - თქვა ბადრიამ და ბარბაცით წავიდა.

უკვე ბნელოდა, მაგრამ მე დავინახე, როგორ გაფითრდა ბაბუა.

- ბადრია! - დაუძახა უცებ, ბადრია შემოტრიალდა. - ბადრია ლაწირაკო, ჭკუით იყავი, ნუ ჩამადენინებ ცოდვას და ნუ გამათბობინებ შენი ისლით გადახურულ სახლის ნაკვერჩხალზე ამ გაციებული ძვლებს...

შუალამისას ჩვენი ეზოს ბოლოში ორჯერ გავარდა ზედიზედ თოფი. ბოლო გასროლას ძაღლის ღრენაშერეული კივილი მოჰყვა. გულგახეთქილი წამოგვარდი, თოფს ხელი გტა-

ცე და გასროლის ადგილას მივირბინე. ვილაც ბარდებში გაშლივინდა და თავქვე დაეშვა. ჩვენი ძაღლი ღობის ძირში იწვა და ჩუმად წკმუტუნებდა. ხელში ატატებული შევიყვანე ოდაში. ბაბუას ჭრაქი აენტო და ბუნართან იჯდა თხის ტყავზე ფეხმორთხმული. ნატყვიარი გაუსინჯა ძაღლს: საფანტს უკანა ფეხში გაეარა. ჯერ სპირტით მობანა ჭრილობა, შემდეგ თუთუნი დააყარა და მაგრად შეუკრა.

- არაფერია, ძვალს არ გაკარებია! - თქვა ბაბუამ, მერე ისე შეხედა ძაღლს, თითქოს რაღაცა უნდა ჰკითხოსო, ძაღლმაც ისე შეხედა ბაბუას, თითქოს რაღაცა უნდა უთხრასო, ისე უცქეროდნენ ერთმანეთს დიდხანს.

- ვინ იყო? - მკითხა უცებ ბაბუამ.

- არ ვიცი! - ვუპასუხე მე.

- ამან კი იცის, მაგრამ არ გინდა ათქმევინო?! - თქვა ბაბუამ და ძაღლს თვალეებზე ცრემლი მოსწმინდა.

დილით ბაბუამ თავი აივანზე გამაყვანინა. ძაღლი ადგა, კოჭლობით გამოყვა და ფეხებთან დაუწვა.

გადასახედზე იდგა ჩვენი ოდა, და ბაბუა ახლა ისე უყურებდა სოფელს, გეგონებოდათ თავის სოფელში კი არა, სხვის სოფელში იყო სტუმრად მისული და პირველად ხედავდა აქაურობას. ბოლოს მომიბრუნდა და ჩამწყდარი ხმით მითხრა:

- მართალია, ბაბუა, არ შეიძლება კაცი ძაღლის გულისათვის სოფელს გადაუდგეს... ადექი ახლა, აილე თოფი, ჩააბი ბაწარი და... ოღონდ მე ნუ გამაგონებ და ნუ დამანახებ. სოფლის გადაღმა გადაიყვანე...

ავდექი, თოფი მხარზე გადავიკიდე, ძაღლს ბაწარი ყელზე ჩავაბი და მოვექაჩე. არ გამომყვა.

- წამოდი, ძაღლო! - ვუთხარი და ისევ მოვექაჩე. ძაღლმა თეხი აითრია და განწირული თვალებით გახედა ბაბუას.

- წაყევი, ძაღლო, წაყევი! - უთხრა ბაბუამ და ცრემლით სავსე თვალებზე ხელი აიფარა, ძაღლი წამომყვა.

სოფელი გადავჭერით. მთავარი შარიდან გადავედით და მდინარისაკენ მიმავალი ბილიკით ფიქალიანი ჩაშლილი ფერდი ჩავიარეთ. ძაღლი კოჭლობით მომდევდა და მთელი ამ ხნის მანძილზე ერთხელ არ ამოუხედია ჩემსკენ. მდინარის პირას ჩავედით. ძაღლს ყელზე ბაწარი შევხსენი და დიდ ქვაზე ჩამოვჯექი... თოფი გადმოვიღე მხრიდან. მაშინ აწია თავი ძაღლმა და პირდაპირ შემხედა. თვალი ვერ გავუსწორე. თოფი გადავხსენი, ორივე გილზი ამოვიღე სავაზნეებიდან და წყალში გადავყარე. თითქოს უზარმაზარი ტვირთი დამეგდოს, ისე გავიმართე მხრებში და თავისუფლად ამოვისუნთქე. ძაღლი გაუბედავად მომიახლოვდა და ხელი ამილოკა. უცებ მოწყდა ადგილიდან, წყალში გადავარდა. იდგათუნა, იწუწავა, მერე ისევ ამოვრდა და ბოლოს, გაგორდა სილაზე. მე დავინახე, როგორ გამოჟონა თეთრ დოღბანდზე გახსნილი ჭრილობიდან სისხლმა ძაღლს და როგორ წამოუვიდა ჭკვიანი თვალებიდან ცრემლი, მაგრამ, თუ გნებავთ, ახლაც დავიფიცებ ხატზე, რომ იმ წუთში ძაღლი იცინოდა.

- წადი ახლა შენ, ძაღლო... წადი და არ დაბრუნდე, ხომ გესმოდა, რა თქვა ბაბუამ?! - არ შეიძლება ძაღლის გულისათვის კაცი სოფელს გადაუდგესო. ეტყობა, მართლა არ შეიძ-

ლება, მაგრამ მე მაინც გადავდივარ ბაბუას სიტყვას და ნუ დაბრუნდები სოფელში... ნუ ჩადგები სოფლის ცოდვაში, წადი ახლა... ძნელია იმის თქმა, ხვდებოდა თუ არა ძაღლი, რას ვფიქრობდი მე, მაგრამ რომ ავდექი და სოფლისაკენ წამოვედი, არ გამომყოლია.

- რა ქენი? - მკითხა ბაბუამ დაბრუნებულს, ხმა არ გავეცი. თოფი მოვიხსენი მხრიდან და მოვაწოდე. ბაბუამ თოფი ჩამომართვა, გადახსნა და სინათლეზე გახედა ლულას.

- ასე თუ ქენი, ბაბუა, შენ გაგიჭირდება ცხოვრება, - მითხრა და თოფი დამიბრუნა.

ერთი კვირისთავზე, ღამით ექვთიმე სირაძის თხას ტურამ შიგ ბოსელში გამოლადრა ყელი, იმის მესამე დღეს ვიღაცის საქათმიდან მელმა ორი დედალი წაათრია, ათი დღის შემდეგ ასლანა თავბერძეს ცოლიკაურით სავსე ათფუთიანი ჭური ცარიელი დახვდა. ერთ მშვენიერ დღეს, ხაკუნა ბერძენიშვილის ძროხამ ჩვენს ეზოში ოთხი ნამყენი გადაჭამა, ერთი თვისთავზე სოფლიდან უკვალოდ გაქრა ნინა ძნელაძის მეწველი ძროხა და სიპიტო მათითაშვილის მოზვერი. ერთ ღამეს კირილე თითმერიას ნალიიდან კაკალ-კაკალ გაზიდეს რვა ფუთი სიძინდი, ბოლოს აკივლდა ხალხი, დაიწყო გადაკრული სიტყვები, ეჭვიანობა, წყევლა, სარგების ძროხა ღობიდან და დედ-მამის სულის ტრიალი. აირია და შეწუხდა სოფელი.

15 ოქტომბერს ისეთი წვიმა მოვიდა, გუბაზოულმა რაც ჩვენი სოფლის გაყოლებაზე წისქვილები იყო, დახვეტა და სუფსაში ჩაიტანა.

16 ოქტომბერს ბაბუამ საფქვაფი სასწაულით გადარჩენილ გორაბერეჟოულის წისქვილზე გამატანა. შუალამეზე ჩამოთავდა ჩემი სიძინდი. ტომარა ზურგზე მოფიგდე და ის იყო უნდა წამოვსულიყავი, რომ წისქვილის კარი ხეველმა კირილე მამალაძემ შემოაღო და საფქვაფი სასწორზე შეაგდო:

- გამარჯობა, თეოფანე! - მიესაღმა მეწისქვილეს, მე ვერ მიცნო.

- როგორაა თქვენი შვილი, ბატონო? - ვკითხე მე.

- რომელი?

- ცოფიანმა ძაღლმა რომ დაკბინა!

- არ გამოდგა ის ძაღლი ცოფიანი, - თქვა კირილემ და სასწორის გამართვა დაიწყო.

- რას ამბობთ, კირილე ბატონო?!

- რა ვთქვი, ბიჭო, დაუჯერებელი, არ გამოდგა ის ძაღლი ცოფიანი!

- ღმერთმა შეგარცხვინა, კირილე მამალაძე, - ვთქვი მე და დაგჯექი ტომარაზე.

- ვისია, თეოფანე, ეს უზრდელი მამაძაღლი? - ჰკითხა გაკვირვებულმა კირილემ მეწისქვილეს.

- ვისი ხარ, ბიჭო, შენ? - მკითხა მეწისქვილემ.

- არავისი არა ვარ მე! - ვთქვი და წისქვილიდან გამოვედი.

17 ოქტომბერს მთელი დღე და ღამე ვფიქრობდი, მეთქვა თუ არა ბაბუასთვის წისქვილში მომხდარი ამბავი, და მხოლოდ გათენებისას გადავწყვიტე, არ მეთქვა.

18 ოქტომბერს ბაბუამ ლოგინიდან ადგომაზე უარი თქვა.

20 ოქტომბერს სკოლაში არ გამიშვა.

25 ოქტომბერს მარჯვენა ხელი და ფეხი გაუსივდა.

27 ოქტომბერს დამიძახა და სალაროს გასაღები ჩამაბარა.

28 ოქტომბერს დაშლილი სკამი მიმატანინა, წინ დამისვა ისე, რომ პირდაპირ ეცქირა ჩემთვის:

- ყველაფერს აქვს ქვეყნიერებაზე დასაწყისი და დასასრული, ბაბუა, - დაიწყო მან. - მე დღეს თუ ხვალ გავთავდები. უბედურებაა, როცა კაცი შეუცნობელში მიდის, ამიტომ, არ მეშინია მეთქი, რომ გითხრა, ტყუილი იქნება, მეშინია... მაგრამ შენ არ უნდა შეშინდე, ბაბუა... თუ მართლა უნდა გარდავიცვალო და მეტი არაფერი, მაშინ, მით უმეტეს არ უნდა შეგეშინდეს, ისევ ამ ქვეყნად დავრჩები და სხვა სახით მოვალ. ან ხედ, ან ბალახად, ან ჩიტად, ან ძაღლად... იცოდე, თუ მოვალ, ისევ შენთან მოვალ, მარტო არ დაგტოვებ. და თუ რამეში სითბო, სიხარული და სიყვარული იგრძენი, ქვაც რომ იყოს, იცოდე, ის ქვა ბაბუაშენია... ამიტომ მარტოობის არ შეგეშინდეს, არ იფიქრო, მარტო ვარო. ეს ოდა არ მიმიტოვო, ბაბუა, და ღაღარი არ გამიციო. ცეცხლი, ერთი ნატეხი ჭადი და ერთი ჭიქა ღვინო დაახვედრე მამაშენს. დანარჩენს თვითონ მიხედავს, რომ ჩამოვა. ეს ერთი კვირაა, ვინც ამ ქვეყნიდან წასულია, ყველას ვხედავ სიზმარში. მამაშენი არ გამოჩენილა. ცოცხალია ესე იგი. შეუნახე სახლი და სახელი, ნუ გაახარებ მტერს, უეჭველად დაბრუნდება, წელს თუ არა, გაისად. ომსაც აქვს დასასრული. კაცი იწყებს ომს და კაცმა უნდა დაამთავროს იგი. ომი კაცს ვერ გაათავებს. წადი ახლა და ძალიან ბევრი შეშა მოიტანე.

იმ ღამეს თვალზე რუღი არ გამკარებია. ბაბუა ხმას არ იღებდა. ბუხარში მოგიზგიზე აღს თვალს არ აცილებდა და ტუჩის კუთხით, ოდნავ შესამჩნევად უღიმოდა რაღაცას.

29 ოქტომბერს წყალი მოაწვა გულზე. სუნთქვა გაუჭირდა და საწოლზე წამოჯდომა მთხოვა. .

წამოვაჯინე და გარშემო ბალიშები შემოვუწყე.

- მოდის, მოდის, დალოცვილი, მაგრამ ძალიან მძიმედ მოდის - თავისთვის ჩაილაპარაკა.

30 ოქტომბერს ისევ დამიძახა და ისევ გამათვრთნილა.

- მოემზადე, ბაბუა, მოემზადე და არ შეშინდე. ხვალ სიმსივნე გულზე გადმოვა. ყველაფერს თავისი წესი აქვს. და იმ წესს მეზობლები ამიგებენ. ნუ შეშინდები. ერთზე კი მწყდება გული, ქალი აღარ დარჩა ჩვენს ოჯახში, რომ შემიცხადოს.

1 ნოემბერს, შუაღამისას, ბაბუა საწოლიდან წამოდგა და შუა ოთახში დადგა.

- ბიჭო, გოგიტა, დავინახე! - თქვა მან უზომოდ შეწუხებული და გაკვირვებულმა.

- რა დავინახე, ბაბუა? - ვკითხე მე და ვიდრე წამოვდგებოდი, იგი მაგიდაზე დაემხო, მერე ნელ-ნელა დაცურდა და იატაკზე გულადმა გადავარდა.

- ბაბუა! - მივევარდი მე, მაგრამ იგი უკვე აღარ იყო.

ბრძენი კაცი იყო ბაბუაჩემი და ისე მოხდა, როგორც მას უნდოდა.

მე არ შემშინებია. ჩავიცვი, ოღის ყველა კარი, ყველა ფანჯარა გავალე და აივანზე გავედი.

2 ნოემბერი თენდებოდა. გარეთ ცა სარკესავით ცივი და პრიალა იყო... ეზოში ჩავედი, დაცვარულ ბალახზე შევდექი ფეხშიშველა. გრილმა ჟრუანტელმა დამირბინა ტანში. ყანაში აუჭრელი ჩალის ღერები შრიალებდნენ... მსხლის ძირში რომ გავიარე, დავინახე ჩამოვარდნილი მსხალი ავიღე მიწიდან, პერანგის სახელოზე შევიწმინდე და ჩავკბიხე, ჩავკბიხე და მხოლოდ ახლა ვიგრძენი, როგორ მქონდა პირი გამშრალი. ეზოს ჭიშკარი ბოლომდე გავადე, შუკაში გავედი და მეზობლის ჭიშკარს მივადექი.

- მარგალიტა! - დავუძახე, რომ არავინ მიპასუხა, ხმას ავუწიე. ყველაფერს მშვიდად და ღინჯად ვაკეთებდი. მეორე დამახებაზე კარი ჭრივლით გაიღო და აივანზე მარგალიტა გამოვიდა.

- რომელი ხარ? - იკითხა ნამძინარევი ხმით.

- მე ვარ, გოგიტა!

- რა იყო, გოგიტა, ამ შუალამისას რამ შეგაწუხა?

- ჩამოდი ერთი ეზოში, საქმე მაქვს შენთან.

- მთვრალი ხარ, გოგიტა?

- ბაბუა მოკვდა, მარგალიტა, და შემიცხადე, თუ ქალი ხარ!

- გაგიჟდი, გოგიტა?

- ნუ გამაწბილებ, მარგალიტა, თუ და ხარ, შემიცხადე ბაბუა! - მარგალიტა ჩამოვიდა ეზოში და ისევ, როგორც იყო, ფეხშიშველა, გამომყვა. ჩემს ეზოში რომ ჩავედით, წინ გავუშვი, კიბეზე რომ შედგა, უკან მოიხედა შეპკრთალმა.

- ნუ გეშინია! - ვუთხარი მე მშვიდად და ჩემი აივნის პირდაპირ მოღზე დავჯექი. მარგალიტა აივანზე ავიდა, მოაჯირს მოადგა, თმა გაიშალა და სოფელს გახედა.

ბაბუას გასვენების დღე, 1943 წლის 4 ნოემბერი, კვირა იყო.

ხალხმა ნაშუადღევს იწყო მოსვლა. მეზობლის ქალები, რომლებიც ჭირისუფლობას სწევდნენ, ბაბუას ნაცვლად მე დამტიროდნენ.

- უბედურო გოგიტაა, რა გე-შვე-ლება შენაააა!

მე ვიდექი კართან, მკლავზე შავარშიაშემოხვეული და მშვიდად ვართმევდი ხელს მოსამძიმრეებს, არც ერთი წვეთი ცრემლი, არც ერთი ამოოხრება.

- იტირე, გოგიტა, თორემ გაგისკდება გული, ბიჭო! - მოხოვა მარგალიტამ.

მე თავი დავუქნიე, კი, ვიტირებ-მეთქი... ხალხი მოდიოდა მოყვრობის, მირონის, გვარებისა და უბნების მიხედვით დაწყობილი. ყველა ჯგუფს წინ გვირგვინი, ორი ბავშვი და ერთი თმაგაშლილი დედაკაცი მოუძლოდა. შუკა, ეზო და აივანი მოტირალი ხალხით აივსო. ყაყანებდნენ, კამათობდნენ, მსჯელობდნენ. აქა-იქ თავშეკავებული სიცოცხლე ისმოდა. უცებ ეზო შეტორტმანდა, ჯერ ჩოჩქოლი ატყდა, მერე სამარისებური სიჩუმე ჩამოვარდა და ხალხი ორად გაიყო. ფართოდ გაღებულ ჭიშკარში ხოზიკით გაწეპილი, წითელ ალიზა ტალახში ამოსვრილი, გაბანჯგვლული, დაქანცული, ყურებჩამოყრილი და თავჩაქინდრული ძაღლი შემოვიდა. გვერდზე გაუხედავად გაიარა ორად გაყოფილი ხალხი, აივანზე ამოვიდა, დიდი ოთახი, რომელშიც ბაბუა ესვენა, გადაჭრა, ბაბუას საწოლ ოთახში შევიდა და ცარიელ საწოლს დახედა, მერე ზალაში გამოვიდა. ტახტზე დასვენებულ კუბოს მიაღება,

უკანა ფეხებზე შედგა, წინა თათები ტახტს დააბჯინა, კისერი წაიგრძელა და ბაბუას დახედა. ლამაზი, სპეტაკი და სათნო იწვა ბაბუა თავის სასახლეში. ძაღლმა ერთ ხანს უყნოსა ბაბუას, მერე მოტრიალდა, გამოვიდა და ჩემს ფეხებში დაწვა გატრუნული.

- დიდება შენდა, უფალო! - აღმოხდა ვილაცას ჩემს უკან, მე თავი ვეღარ შევიკავე, სახეზე ხელები ავიფარე და ხმამაღლა ავტირდი.

დაახლოებით ხუთ საათზე კიდევ ერთი სასწაული მოხდა. ზალაში ბადრია მეთუთუნე შემოვიდა. ჩემს ფეხებთან გაწოლილი ძაღლი რომ დაინახა, შეკრთა, მაგრამ იხტიბარი არ გაიტეხა და სამძიმრის მოსახდელად ჩემსკენ დაიძრა. მაშინ წამოდგა ძაღლი. მთელ ტანზე ბანალი აეძგერა, კუდი ბოროტად გაუგრძელდა. ეშვები გააელვა და გაბმულად, შემზარავად დაიღრინა. ბადრიამ უკან დაიხია. ძაღლმა ერთი ნაბიჯი გადადგა მისკენ.

- გაჩერდი, ძაღლო! - თქვა ბადრიამ და ფერი წაუვიდა.

ძაღლი მშვილდივით მოზიდული იდგა.

- მატირე, ძაღლო, ეს პატიოსანი მოხუცი! - გაიღიმა ბადრიამ, ძაღლმა ღრენას უმატა და კიდევ ერთი ნაბიჯი გადადგა.

- უთხარი, ბიჭო, ამ უჯჯიმოს რამე! - მომიბრუნდა საქციელწამხდარი ბადრია.

«ამან კი იცის, ვინ ესროლა თოფი, მაგრამ არ გინდა ათქმევინო?!» - გამიელვა თავში ბაბუას ნათქვამმა. - გადადი, ბადრია, ეზოდან! - ვთქვი მე. - მერე გამახსენდა, ბაბუამ ცარი-

ელი თოფი რომ დამიბრუნა დამითხრა - ასე თუ ქენი, ბაბუა, შენ, ცხოვრება გაგიჭირდებაო, მაგრამ აღარ გადავთქვი.

- გადადი, ბაღრია, ეზოდან! - გავიმეორე და ბაღრია გადავიდა ეზოდან.

დილით ადრე ხმაურმა გამაღვიძა, აივანზე გავვარდი საც-ვლების აშარა.

- ბიჭო, გოგიტა, გააჩერე ეს შობელძალლი, თორემ დაგ-ვჭამა ცოცხლად. - მეძახდა სკამების წასაღებად მოსული მე-ზობელი.

სოფელს გავხედე. ოღებიდან კვამლი ამოდიოდა თეთრ ბოლქვებად. მამლები ყიოდნენ, ძროხები ბლაოდნენ, თხები პეტელობდნენ, თიკნები კიკინებდნენ, ქათმები კრიახობდნენ, კონცხოულაზე უშველებელი მზე შემომდგარიყო... უცებ სხეული სითბოთი ამევესო და ყურებში სასიამოვნო ზარმა დარეკა.

ჩემს ეზოში ძალლი ყეფდა.

1973 წ.

ПРИЛОЖЕНИЕ МЕДИОАКТИВНЫХ ГЛАГОЛОВ

Список некоторых одноличных медиактивных глаголов

Вместе с глагольной словоформой 3 л. ед. ч. ряда აწმყო даны формы მყოფადი, წყვეტილი и თურმეობითი I, а также масдар и соответствующий глагол активного залога нейтральной версии, поскольку медиактивные глаголы самостоятельно воспроизводят только ряды I серии, остальные – по образцу соответствующего глагола активного залога.

Глаголы, не имеющие формы масдара и образованные от соответствующего имени существительного, помечаются звёздочкой (*).

Лексемы субъектной и объектной версии в приложении не даются.

ა

ამაყობს (ის) гордится (он); იამაყებს (ის), იამაყა (მან), უამაყია (მას); *масдар* ამაყობა горделивость, гордость; *высокомерие*; *акт. залог* აამაყებს (ის მას) заставляет гордиться *чем-л.* (то его).

ამპარტავნობს (ის) гордится; кичится, высокомерничает (он); იამპარტავნებს (ის), იამპარტავნა (მან), უამპარტავნია (მას); *масдар* ამპარტავნობა спесивость, высокомерие; *акт. залог* აამპარტავნებს (ის მას) делает высокомерным (то его).

ანჩხლობს (ის) капризничает, вредничает; раздражается (он); იანჩხლებს (ის), იანჩხლა (მან), უანჩხლობია (მას); *масдар* ანჩლობა желчность; быть желчным, проявлять желчность (строптивость); *акт. залог* აანჩხლებს (ის მას) заставляет быть строптивным, желчным *кто-л.* / *что-л.* (его).

არსებობს (ის) существует, бывает, есть (он); იარსებებს (ის), იარსება (მან), უარსებობია (მას); *масдар* არსებობა существование;

существовать, быть; *акт. залог* ააზღესებს (ის მას) основывает, открывает (он то).

აზღუიყობს (ის) заигрывает; старается влюбить в себя, пленить (он *кого-л.*); рисуется, кокетничает (он); იაზღუიყებს (ის), უაზღუიყია (მას); *მასდარ* აზღუიყობა влюбляется, пленить, кокетничать, заигрывать, рисоваться; *акт. залог* ააზღუიყებს (ის მას) заставляет заигрывать, плениться, влюбить в себя *кого-л.*

ბ

ბაბანებს* (ის) дрожит (он), лихорадит (его) (*напр.*, от жара, от холода, от страха); იბაბანებს (ის), იბაბანა (მან), უბაბანია (მას); ბაბანბი дрожать, лихорадить; *акт. залог* აბაბანებს (ის მას) заставляет дрожать (он то), лихорадит (его). *Например:* სიცხე აბაბანებს ავადმყოფს Больного лихорадит от высокой температуры.

ბაასობს* (ის) беседует, разговаривает (он); იბაასებს (ის), იბაასა (მან), უბაასია (მას); ბაასი беседовать, спокойно разговаривать с кем-л.; *акт. залог* აბაასებს (ის მას) принуждает к разговору, к беседе (он его).

ბანაობს (ის) купается (он); იბანაგებს (ის), იბანაგა (მან), უბანაგია (მას); *მასდარ* ბანაობა купание; *акт. залог* აბანაგებს (ის მას) / აბანებს (ის მას) купает (он его).

ბარბაცებს* (ის) шатается, теряет равновесие, не держится на ногах, пошатывается (он); იბარბაცებს (ის), იბარბაცა (მან), უბარბაცბია (მას); ბარბაცი пошатывание; потеря равновесия; *акт. залог* აბარბაცებს (ის მას) пошатывает (он его), заставляет пошатываться *что-л.*

ბატონობს (ის) господствует (он); იბატონებს (ის), იბატონა (მან), უბატონია (მას) / გაბატონდა (ის), გაბატონებულა (იგი); *მასდარ* ბატონობა господство; господствовать; *акт. залог* აბატონებს (ის მას) делает господином (то его) или побуждает господствовать, быть главным.

ბზუის (ის) жужжит (*напр.*, муха, пчела); *перен.* плачет; мычит; нудно, скучно, надоедливо поёт; იბზუელებს (ის), იბზუელა (მან), უბზუელია (მას); *მასდარ* ბზუილი жужжание; жужжать; *акт. залог* აბზუებს (ის მას) жужжит (он его), заставляет жужжать (он кого-л.), также *перен.* о шуме, галдеже.

ბზრიალებს* (ის) кружится (он); იბზრიალებს (ის), იბზრიალა (მან), უბზრიალია (მას); ბზრიალი быстрое вращение вокруг своей оси; *акт. залог* აბზრიალებს (ის მას) крутит, вертит, кружит (*быстро*) (он его).

ბობოქრობს (ის) рокошет; гневается; волнуется; шумит (*напр.*, море, волны, толпа, человек); იბობოქრებს (ის), იბობოქრა (მან), უბობოქრია (მას); *მასდარ* ბობოქრობა рокотание; бушевать, волноваться, гневаться; *акт. залог* აბობოქრებს (ის მას) заставляет роко-тать; волноваться, гневаться, беспокоиться; греметь, шуметь (он его).

ბოლავს (ის) чадит (*напр.*, печка, мокрая древесина, из кухни); дымится, коптит (он); იბოლებს (ის), იბოლა (მან), უბოლავს (მას); *მასდარ* ბოლვა чад; *акт. залог* აბოლებს (ის მას) понуждает дымить, чадить. *Например:* სიგარეტს აბოლებს Дымит сигаретой.

ბორგავს (ის) беспокоится, теряет спокойствие, волнуется (он); იბორგებს (ის), იბორგა (მან), უბორგავს (მას); *მასდარ* ბორგვა беспокойство, волнение; *акт. залог* აბორგებს (ის მას) волнует, бес-покоит, заставляет беспокоиться, терять спокойствие (он его).

ბრუნავს (ის) вертится, крутится, вращается (он), *грамм.* скло-няется (он); იბრუნებს (ის), იბრუნა (მან), უბრუნია (მას); *მასდარ* ბრუნვა вращение; вращать; *грамм.* падеж; *акт. залог* აბრუნებს (ის მას) вращает; переворачивает (он то); обрабатывает землю (он), скло-няет, возвращает (он то).

ბრჭყვიალებს* (ის) блестит, сверкает, излучает яркий свет (он); იბრჭყვიალებს (ის), იბრჭყვიალა (მან), უბრჭყვიალია (მას);

მასდარ ბრჭყვიალი блеск, сверкание; блестя, сверкать; *акт. залог* აბრჭყვიანებს (ის მას) заставляет блестя что-л. (он).

ბუდობს (ის) гнездится; обитает; существует (он); имеет формы აწმყო; *მასდარ* ბუდობა гнездиться; обитать; существовать; *акт. залог* აბუდებს (ის მას). *Например:* იგი კრუხს და წიწილებს საბუდარში აბუდებს. Она сажает кочку с цыплятами в гнездо.

*ბუტბუტებს** (ის) бормочет (он); იბუტბუტებს (ის), იბუტბუტა (მან), უბუტბუტია (მას); ბუტბუტი бормотание; бормотать; *акт. залог* აბუტბუტებს (ის მას) заставляет бормотать.

ბღავის (ის) мычит (*напр.*, корова); *перен.* რევёт (*напр.*, человек), плачет навзрыд (он); იბღავებს (ის), იბღავა (მან), უბღავია (მას); *მასდარ* ბღავილი мычание; *перен.* рёв; реветь, громко плакать; *акт. залог* აბღავებს (ის მას) кто-л. / что-л. заставляет громко (навзрыд) плакать из-за чего-л.

ბ

გალობს (ის) поёт (о птице и церковном пении); იგალობებს (ის), იგალობა (მან), უგალობია (მას); *მასდარ* გალობა пение птиц; церковное песнопение; петь; *акт. залог* აგალობებს (ის მას) заставляет петь кого-л. (он); занимается псалмопением.

*გოგმანებს** (ის) передвигается плавно, изящным шагом (о передвижении перепёлки и серой куропатки; об изящном шаге и танце женщины); იგოგმანებს (ის), იგოგმანა (მან), უგოგმანია (მას); გოგმანი грациозный шаг (танец женщины); изящное передвижение некоторых птиц; *акт. залог* აგოგმანებს (ის მას) заставляет ходить, грациозно танцевать; изящно (красиво) управляет лошастью.

გორავს (ის) катится (*напр.*, мяч, шар); *перен.* валяется, катается в грязи, снегу кто-л.; იგორებს (ის), იგორა (მან), უგორავია (მას); *მასდარ* გორვა катание; валяться; *акт. залог* აგორებს (ის მას) передви-

გათ *что-л.* с помощью вращения. *Например:* კამათლებს აგორებს Бросает игральные кости; ფიქრს აგორებს Заставляет (он) мысли течь.

ღ

ღარღობს* (ის) (от *перс.* ღარღი печаль, грусть) печалится, тоскует; беспокоится, грустит (он); იღარღებს (ის), იღარღა (მან), უღარღია (მას); ღარღი печаль, тоска; *акт. залог* აღარღებს (ის მას) печалит, беспокоит (то его); грусть, тоска одолевает по поводу *чего-л.*

Например: დედა შვილზე ღარღობს Мать беспокоится о ребёнке.

ღის (ის) течёт (*напр.*, вода); употребляется только в форме 3-го лица ед. и мн. ч.; იღენს (ის), იღინა (მან), უღენია (მას); *მასღარ* ღენა течение; течь; *акт. залог* აღენს (ის მას) заставляет течь (то его).

ღუღღუნებს* (ის) бормочет себе под нос, говорит *что-л.* про себя (თავისთვის ღუღღუნებს); იღუღღუნებს (ის), იღუღღუნა (მან) უღუღღუნია (მას); ღუღღუნი бормотание; *акт. залог* აღუღღუნებს (ის მას) заставляет бормотать (то его).

ღულს (ის) кипит (он); იღულებს (ის), იღულა (მან), უღულია (მას); *მასღარ* ღულილი кипение; кипеть; *акт. залог* აღულებს (ის მას) кипятит (он то).

ქ

ქლავს (ის) сверкает (*напр.*, молния), блестит, излучает яркий свет (*что-л.*); იქლავებს (ის), იქლავა (მან), უქლავია (მას); *მასღარ* ქლავა блеск, сверкание; блестеть, сверкать; *акт. залог* აქლავებს (ის მას) сверкает (он тем); *перен.* вспыхивает (он). *Например:* აზრმა გაუქლავა блеснула мысль.

ქლვარებს (ის) сверкает, блестит, сияет, переливается ярким светом; იქლვარებს (ის), იქლვარა (მან), უქლვარია (მას); *მასღარ* ქლვარება сверкание; *акт. залог* აქლვარებს (ის მას) сверкает (он тем). *На-*

*пример: თვალებს აელვარებს Он сверкает глазами; თვალები დააკ-
ვესა Он сверкнул глазами.*

ეშმაკობს (ის) шалит; скрывает что-л., хитрит (он); **იეშმაკებს** (ის), **იეშმაკა** (მან), **იეშმაკია** (მას); *მასდარ* ეშმაკობა шалость, хитрость; шалить, хитрить; *акт. залог* აეშმაკებს (ის მას) заставляет шалить, хитрить (он его).

ექვობს* (ის) сомневается; подозревает (он); **იექვებს** (ის), **იექვა** (მან), **იექვია** (მას); **ექვი** сомнение; *акт. залог* აექვებს (ის მას) вызывает сомнение (у него то).

ვ

ვახშობს (ის) ужинает (он); **ივახშებს** (ის), **ივახშა** (მან), **ივახშია** (მას); *მასდარ* ვახშობა ужинать; *акт. залог* ავახშებს (ის მას) накормит ужином, угостит ужином (он его).

ვაჭრობს (ის) торгует (он); **ივაჭრებს** (ის), **ივაჭრა** (მან), **ივაჭ-
რია** (მას); *მასდარ* ვაჭრობა торговля; торговать; *акт. залог* ავაჭრებს (ის მას) даёт возможность торговать; даёт возможность купить что-л.

ზ

ზმუის (ის) мычит (он); *перен.* плачет низким голосом, надрыв-
но; **იზმუელებს** (ის), **იზმუელა** (მან), **იზმუელია** (მას); *მასდარ* ზმუილი мычание; *акт. залог* აზმუელებს (ის მას) заставляет мы-
чать; *перен.* заставляет плакать навзрыд (он его).

ზუზუნებს* (ის) звукопод. свистит; свищет. *Например:* ქარი
ზუზუნებს ветер свищет; ქარიშხალი ზუზუნებს вьюга воет; ბავშ-
ვები ზუზუნებენ дети галдят, визжат; **იზუზუნებს** (ის), **იზუზუნა**
(მან), **იზუზუნია** (მას); **ზუზუნი** свист; завывание; свистеть, завыв-
вать; *акт. залог* აზუზუნებს (ის მას) заставляет издавать свистящие
звуки, шуметь, галдеть.

თამაშობს (ის) играет (он); ითამაშებს (ის), ითამაშა (მან),
 უთამაშია (მას); *მასდარ* თამაშობა игра; играть; *აქტ.* залоგ
 ათამაშებს (ის მას) играет (он с тем), развлекает (он того); заставляет
 танцевать; играть; *перен.* играет словами (სიტყვას ათამაშებს).

თრთის (ის) дрожит, трясётся (он); ითრთოლებს (ის), ითრ-
 თოლა (მან); *მასდარ* თრთოლა дрожание; дрожать; *აქტ.* залоგ ათრ-
 თოლებს (ის მას) вызывает дрожь (то у него). *Например:* შიშისგან
 თრთის Трясётся от страха; ვერხვის ფოთოლოვით თრთის *фриз.*
 трясётся как осиновый лист.

თევზაობს (ის) рыбачит (он); ითევზავებს (ის), ითევზავა
 (მან), უთევზავია (მას); *მასდარ* თევზაობა лов рыбы; рыбачить; *აქტ.*
 залоგ ათევზავებს (ის მას) заставляет рыбачить (он его).

თოვს (ის) идёт снег; ითოვებს (ის), ითოვა (მან), უთოვია
 (მას); *მასდარ* თოვა снег, снегопад; *აქტ.* залоგ ათოვს (ის მას) покрыв-
 ается снегом *что-л.*, снег падает на *кого-л.* / *что-л.*

ო

იცინის (ის) смеётся (он); იცინებს (ის), იცინა (მან), უცინია
 (მას); *მასდარ* სიცილი смех; смеяться; *აქტ.* залоგ აცინებს (ის მას)
 смешит (он *кого-л.*).

კ

კაკანებს* (ის) *звукотод.* кряхтит; кудахчет (он); იკაკანებს
 (ის), იკაკანა (მან), უკაკანია (მას); კაკანი кряхтение, кудахтанье;
 кряхтеть; кудахтать; *აქტ.* залоგ აკაკანებს (ის მას) заставляет крях-
 теть, кудахтать *от чего-л.*

კანკალებს* (ის) дрожит, трясётся (ონ); იკანკალებს (ის),
იკანკალა (მან), უკანკალია (მას); კანკალი дрожь; дрожать; *акт.*
зalog აკანკალებს (ის მას) заставляет дрожать (то его).

კაშკაშებს* (ის) ярко светит (*напр.*, солнце); იკაშკაშებს (ის),
იკაშკაშა (მან), უკაშკაშია (მას); კაშკაში яркое свечение; *акт.* *зalog*
აკაშკაშებს (ის მას) заставляет излучать яркий свет (то его).

კივის (ის) кричит (ონ); იკივლებს (ის), იკივლა (მან), უკივ-
ლია (მას); *масдар* კივილი крик; визг; кричать; визжать; *акт.* *зalog*
აკივლებს (ის მას) заставляет кричать (он его).

კნავის (ის) мяукает; *перен.* говорит слабым голосом, тихо (*о че-*
ловеке). *Например:* რა კატასავით კნავის? Что она мяукает как кош-
ка?; იკნავლებს (ის), იკნავლა (მან), უკნავლია (მას); *масдар* კნა-
ვილი мяуканье; мяукать; *акт.* *зalog* აკნავლებს (ის მას) заставляет
мяукать (то его).

კოჭლობს (ის) хромает (ონ); იკოჭლებს (ის), იკოჭლა (მან),
უკოჭლია (მას); *масдар* კოჭლობა хромать; *акт.* *зalog* აკოჭლებს
(ის მას) делает хромым (то его).

ლ

ლაპარაკობს* (ის) говорит; разговаривает (ონ); ილაპარაკებს
(ის), ილაპარაკა (მან), ულაპარაკია (მას); ლაპარაკი разговор;
разговаривать; говорить; *акт.* *зalog* აღაპარაკებს (ის მას) заставляет
разговаривать, откровенничать (*кого-л.*).

ლასლასებს* (ის) ходит еле-еле, волочит ноги (ონ); ილას-
ლასებს (ის), ილასლასა (მან), ულასლასია (მას); ლასლასი во-
лочение ног; волочить ноги; *акт.* *зalog* აღასლასებს (ის მას) *перен.*
ენას აღასლასებს *фраз.* молотит языком, говорит лишнее, не за-
крывает рта.

ლაქუცობს (ის) лебезит, угодничает, льстит (ონ); ластится
(*напр.*, о собаке); ილაქუცებს (ის), ილაქუცა (მან), ულაქუცია

(მას); *მასდარ* ლაქუცობა лебезить, угодничать, лстить; *акт. залог* ალაქუცებს (ის მას) побуждает к лести, угодничеству (то его).

ლაყბობს (ის) болтает (он); *ილაყბებს* (ის), *ილაყბა* (მან), *ულაყბია* (მას); *მასდარ* ლაყბობა болтовня; болтать; *акт. залог* ალაყბებს (ის მას) превращает речь в пустой разговор (то).

ბ

მათხოვრობს (ის) попрошайничает, нищенствует (он); *იმათხოვრებს* (ის), *იმათხოვრა* (მან), *უმათხოვრია* (მას); *მასდარ* მათხოვრობა попрошайничество; попрошайничать; *акт. залог* ამათხოვრებს (ის მას) *перен.* превращает в нищего (он кого-л.), заставляет попрошайничать. *Например:* ბოშა ბავშვს ამათხოვრებს Цыган заставляет ребёнка просить милостыню.

მაიმუნობს (ის) обезьянничает (он); *იმაიმუნებს* (ის), *იმაიმუნა* (მან), *უმაიმუნია* (მას); *მასდარ* მაიმუნობა обезьянничать; *акт. залог* ამაიმუნებს (ის მას) *перен.* издевается; шутит; обводит вокруг пальца; сбивает с пути (он его).

მეგობრობს (ის) дружит (он); *იმეგობრებს* (ის), *იმეგობრა* (მან), *უმეგობრია* (მას); *მასდარ* მეგობრობა дружба; дружить; *акт. залог* [და]ამეგობრებს (ის მას) способствует дружбе. *Например:* მტრებს ამეგობრებს ერტმანეთთან Он делает врагов друзьями.

მეფობს (ის) царствует (он); *იმეფებს* (ის), *იმეფა* (მან), *უმეფია* (მას); *მასდარ* მეფობა царствование; царствовать; *акт. залог* ამეფებს (ის მას) возводит на престол (он его).

მოგზაურობს (ის) путешествует (он); *იმოგზაურებს* (ის), *იმოგზაურა* (მან), *უმოგზაურია* (მას); *მასდარ* მოგზაურობა путешествие; путешествовать; *акт. залог* ამოგზაურებს (ის მას) заставляет путешествовать (он его).

მუშაობს (ის) работает (он); იმუშავებს (ის), იმუშავა (მან),
უმუშავია (მას); *მასდარ* მუშაობა; *აქტ. залог* აიმუშავებს заставляет
работать (он его), обрабатывает (*что-л.*).

ბ

ნადირობს (ის) охотится (он); ინადირებს (ის), ინადირა
(მან), უნადირია (მას); *მასდარ* ნადირობა охота; охотиться; *აქტ. за-
лог* ანადირებს (ის მას) заставляет охотиться (он его).

ო

ოხუნჯობს (ის) шутит, балагурит (он), подшучивает (*над кем-л.*);
იოხუნჯებს (ის), იოხუნჯა (მან), უოხუნჯია (მას); *მასდარ*
ოხუნჯობა подшучивание; подшучивать; *აქტ. залог* აოხუნჯებს (ის
მას) заставляет шутить (он его), подшучивать (*над кем-л.*).

პ

პოეტობს (ის) *ирон.* старается казаться поэтом; იპოეტებს (ის),
იპოეტა (მან), უპოეტია (მას); *მასდარ* პოეტობა «поэтование»;
აქტ. залог აპოეტებს делает поэтом (то его). *Например:* რა აპოე-
ტებს? Чего он тужится быть поэтом?

ქ

ქივქივებს* (ის) *звукотод.* щебечет, чирикает (он). *Например:*
ბელურა ქივქივებს Воробей чирикает; იქივქივებს (ის), იქივქივა
(მან), უქივქივია (მას); ქივქივი щебетание; щебетать; *აქტ. залог*
აქივქივებს (ის მას) заставляет щебетать (он его).

ქლურტულებს* (ის) *звукотод.* чирикает; *перен.* лепечет. *Например:*
ბავშვი ქლურტულებს Ребёнок лепечет; ჩიტი ქლურტულებს Птичка

ჩიрикаეთ; იჟღერტულებს (ის), იჟღერტულა (მან), უჟღერტულია (მას); ჟღერტული ჩიрикანე; лепет; чирикать; лепетать; *акт. залог* აჟღერტულებს (ის მას) заставляет чирикать, лепетать (то его).

ჩ

ჩაკრაკებს (ის) *звукотод.* журчит (*напр., ручеёк*), *перен.* говорить быстро, складно (*когда речь течёт как вода*); იჩაკრაკებს (ის), იჩაკრაკი (მან), უჩაკრაკია (მას); *მასდარ* ჩაკრაკი журчание; журчать; говорить быстро; *акт. залог* აჩაკრაკებს (ის მას) заставляет журчать (то его).

ჩატრატებს (ის) тараторит (он); იჩატრატებს (ის), იჩატრატა (მან), უჩატრატია (მას); *მასდარ* ჩატრატი тараторить; *акт. залог* აჩატრატებს (ის მას) заставляет тараторить (то его). *Например:* ენას ჩატრატებს Он молотит языком без остановки.

ჩბის (*с преевбами* მი-, მო-, გა-) бежит (он); იჩბენს (ის), იჩბინა (მან), უჩბენია (მას); *მასდარ* სიჩბილი бежать; *акт. залог диал.* აჩბენს (ის მას) / *кауз.* აჩბენინებს заставляет бежать (он его).

ს

სადილობს (ის) обедает (он); ისადილებს (ის), ისადილა (მან), უსადილია (მას); *მასდარ* სადილობა обедать; *акт. залог* ასადილებს (ის მას) угощает обедом (он его).

საუზმობს (ის) завтракает (он); ისაუზმებს (ის), ისაუზმა (მან), უსაუზმია (მას); *მასდარ* საუზმობა завтракать; *акт. залог* ასაუზმებს (ის მას) накормит завтраком (она его).

ტ

ტირის (ის) плачет (он); იტირებს (ის), იტირა (მან), უტირია (მას); *მასდარ* ტირილი плач; плакать; *акт. залог* ატირებს (ის მას) заставляет плакать (то его).

ტოკავს (ის) ჭრავს (он); ტოკებს (ის), ტოკა (მან), უტოკავს (მას); *მადარ* ტოკვა ჭრავს; ჭრავს; *აქტ. ზოგადი* ტოკებს (ის მას) ჭრავს (то его).

ტორტმანებს* (ის) пошатывается, качается (он); იტორტ-
მანებს (ის), იტორტმანა (მან), უტორტმანია (მას); ტორტმანი
пошатывание; пошатываться; *акт. залог* ატორტმანებს (ის მას) за-
ставляет шататься (то его).

ტრიალებს* (ის) вертится, вращается (он). *Например:* დედამიწა ტრიალებს Земля вертится; ბორბალი ტრიალებს Колесо вращается; იტრიალებს (ის), იტრიალა (მან), უტრიალია (მას); ტრიალი вращение; вертеть, вращать; вертеться, вращаться; *акт. залог* იტრიალებს (ის მას) вращает, крутит (он то).

ტყუის (ის) ლჷთ; ვრეთ (ონ); იტყუებს (ის), იტყუა (მან), უტყუვია (მას); *масдар* ტყუილი ложь, враньё; лгать, врать; *акт.* залогаტყუებს (ის მას) обманывает (он его), ვრეთ (ონ ему).

3

ფრიალებს* (ის) развевается, реет (напр., знамя, волосы на ветру), перен., напр. გული უფრიალებს у него аритмия; იფრიალებს (ის), იფრიალა (მან), უფრიალია (მას); ფრიალი развеваться, реять; акт. залог აფრიალებს (ის მას) размахивает (чем-л.); показывает (кому-л. что-л.). Например: დოკუმენტს აფრიალებს Он размахивает документом; დროშა ფრიალებს Флаг развевается.

1

ქაქანებს* (ის) болтает, занимается говорильней; ოქაქანებს (ის), ოქაქანა (მან), უქაქანოა (მას); ქაქანი болтовня; болтать; *акт. залог* აქაქანებს (ის მას) заставляет попусту болтать (то его).

ქოთქოთებს* (ის) говорит без устали; იქოთქოთებს (ის), იქოთქოთა (მან), უქოთქოთია (მას); ქოთქოთი говорить без устали; *акт. залог* აქოთქოთებს (ის მას) заставляет говорить без устали (то его).

ქრის (ის) дует, веет (*о ветре*); იქროლებს (ის), იქროლა (მან), უქროლია (მას); *მასდარ* ქროლა дуть, веять; *акт. залог* აქროლებს (ის მას). *Например: ცხენს აქროლებს Лихо скачет на лошади (букв. Заставляет лошадь мчаться как ветер).*

ქუხს (ის) гремит (*о громах*). *Например: მისი სახელი ქუხს* Его имя гремит; იქუხებს (ის), იქუხა (მან), უქუხია (მას); *მასდარ* ქუხილი гром; *акт. залог* აქუხებს (ის მას) заставляет греметь (он его).

ღ

ღაღანებს* (ის) колосится (*напр., нива, поле*). *Например: მწვანე ღაღანებს* колосится зелёным; იღაღანებს (ის), იღაღანა (მან) უღაღანია (მას); ღაღანი колоситься; *акт. залог* აღაღანებს (ის მას) заставляет колоситься (то его).

ღიღინებს* (ის) напевает тихо (он); იღიღინებს (ის), იღიღინა (მან), უღიღინია (მას); ღიღინი негромкое пение про себя; напевать про себя; *акт. залог* აღიღინებს (ის მას) заставляет напевать (он его).

ღოღავს (ის) ползает; мотается *где-л.* (он). *Например: სად ღოღავს?* Где его носит? *კედელზე მწერს* ღოღავს Насекомое ползёт по стене; იღოლებს (ის), იღოლა (მან), უღოლია (მას); *მასდარ* ღოღვა ползание; шастание; ползать, мотаться; *акт. залог* აღოლებს (ის მას) заставляет ползать; мотаться *где-л.* (то его).

ღრიალებს* (ის) ревёт (он); იღრიალებს (ის), იღრიალა (მან), უღრიალია (მას); ღრიალი рёв, реветь; *акт. залог* აღრიალებს (ის მას) заставляет реветь (то его).

ღუღუნებს* (ის) воркует (он); იღუღუნებს (ის), იღუღუნა (მან), უღუღუნია (მას); ღუღუნი воркование; ворковать; *акт. залог* აღუღუნებს (ის მას) заставляет ворковать, сладко петь.

ყ

ყანყალებს* (ის) шатается (напр., зуб). *Например:* ფეხზე ძლივს ყანყალებს Он еле стоит на ногах; იყანყალებს (ის), იყანყალა (მან), უყანყალია (მას); ყანყალი шатание; шататься; *акт. залог* აყანყალებს (ის მას) заставляет шататься (он его).

ყარს (ის) разит (от него), воняет (он); იყროლებს (ის), იყროლა (მან), უყროლია (მას); *მასდარ* ყროლა вонь; вонять; *акт. залог* აყროლებს (ის მას) заставляет вонять (он его).

ყვირის (ის) орёт, кричит (он); იყვირებს (ის), იყვირა (მან), უყვირია (მას); *მასდარ* ყვირილი крик; кричать; *акт. залог* აყვირებს (ის მას) заставляет орать, кричать (то его).

ყიყინებს* (ის) квакает (он); *перен.* громко говорить, шуметь; იყიყინებს (ის), იყიყინა (მან), უყიყინია (მას); ყიყინი кваканье; квакать; *акт. залог* აყაყინებს (ის მას) заставляет квакать (то его); *перен.* გაღდატ, ჟუმატ (о людях).

შ

შრომობს (ის) трудится (он); იშრომებს (ის), იშრომა (მან), უშრომია (მას); *მასდარ* შრომა труд; трудиться; *акт. залог* აშრომებს (ის მას) побуждает трудиться (он его).

ც

ცოცხლობს (ის) живёт, здравствует; იცოცხლებს (ის), იცოცხლა (მან), უცოცხლია (მას) *მასდარ* სიცოცხლე; *акт. залог* აცოცხლებს (ის მას) побуждает жить *кого-л.* (он); поддерживает жизнь в ком-л.

წ

წვალობს (ის) мучается, терзается, страдает (ონ); იწვალებს (ის), იწვალა (მან), უწვალია (მას); *მასდარ* წვალება мучение, терзание; мучиться, терзаться; *акт. залог* აწვალებს (ის მას) мучает, терзает (то его).

წვიმს идёт дождь; იწვიმებს (ის), იწვიმა (მან), უწვიმია (მას); *მასდარ* წვიმა дождь; *акт. залог* აწვიმებს (ის მას) дождь идёт *над чем-л.*; *перен.* слёзы льёт [как дождь]; приносит дождь (то).

წივის (ის) визжит (ონ); იწივლებს (ის), იწივლა (მან), უწივლია (მას); *მასდარ* წივილი визг; визжать; *акт. залог* აწივლებს (ის მას) заставляет визжать (он его).

წრიალებს* (ის) не сидит на месте, шныряет; беспокоится (ონ); იწრიალებს (ის), იწრიალა (მან), უწრიალია (მას); წრიალი бес-покойно ходить, шнырять; *акт. залог* აწრიალებს (ის მას) заставляет беспокойно ходить, шнырять (то его).

ჭ

ჭიკჭიკებს* (ის) *звукотод.* щебечет (*напр.*, ласточка); *перен. ирон.*, *напр.*: კარგად ჭიკჭიკებს Он хорошо говорит; იჭიკჭიკებს (ის), იჭიკჭიკა (მან), უჭიკჭიკია (მას); ჭიკჭიკი щебетание; щебетать; *акт. залог* აჭიკჭიკებს (ის მას) заставляет щебетать (то его).

ჭირვეულობს (ის) капризничает (ონ); ჭირვეულებს (ის), იჭირვეულა (მან), უჭირვეულია (მას); *მასდარ* ჭირვეულობა капризничать; *акт. залог* აჭირვეულებს (ის მას) делает капризным (то его).

ჭიხვინებს* (ის) *звукотод.* ржёт; იჭიხვინებს (ის), იჭიხვინა (მან), უჭიხვინია (მას); ჭიხვინი ржание; ржать; *акт. залог* აჭიხვინებს (ის მას) заставляет ржать (то его). *Например:* ცხენს აჭიხვინებს заставляет лошадь ржать.

ჭორაობს (ის) сплетничает (он); იჭორავებს (ის), იჭორავა (მან), უჭორავია (მას); *მასდარ* ჭორაობა сплетничать; *აქტ. залог* აჭორავებს (ის მას) заставляет сплетничать (он его).

ჭრიჭინებს* (ის) звукопод. скрипит; стрекочет (*напр.*, кузнечик), трещит (*напр.*, сверчок). *Например:* იატაკი ჭრიჭინებს Скрипит пол; იჭრიჭინებს (ის), იჭრიჭინა (მან), უჭრიჭინია (მას); ჭრიჭინი скрипеть; стрекотать; трещать; *აქტ. залог* აჭრიჭინებს (ის მას) заставляет скрипеть (то его).

ბ

ხარობს (ის) радуется (он); прививается (*о растении*); იხარებს (ის), იხარა (მან), უხარია (მას); *მასდარ* სიხარული радость; *აქტ. залог* ახარებს (ის მას) радует (то его).

ხარხარებს* (ის) хохочет (он); იხარხარებს (ის), იხარხარა (მან), უხარხარია (მას); ხარხარი хохот; хохотать; *აქტ. залог* ახარხარებს (ის მას) заставляет хохотать (то его).

ხმაურობს (ის) шумит (он); იხმაურებს (ის), იხმაურა (მან), უხმაურია (მას); *მასდარ* ხმაურობა шум; шуметь; *აქტ. залог* ახმაურებს (ის მას) заставляет шуметь (то его), придаёт огласке *что-л.* *Например:* ჟურნალისტი ამბავს ახმაურებს Журналист придаёт дело огласке.

ბტუნავს (ის) прыгает (он); იბტუნებს (ის), იბტუნა (მან), უბტუნავს (მას); *მასდარ* ბტუნვა прыганье; прыгать; *აქტ. залог* აბტუნებს (ის მას) заставляет прыгать (он его); *перен.* заставляет терять равновесие.

ხუმრობს (ის) шутит (он); იხუმრებს (ის), იხუმრა (მან), უხუმრია (მას); *მასდარ* ხუმრობა шутка; шутить; *აქტ. залог* ახუმრებს (ის მას) превращает в шутку *что-л.*; заставляет шутить (он его).

ჯავრობს (ის) сердится (ონ); იჯავრებს (ის), იჯავრა (მან), უჯავრობა (მას); *მასძარ* ჯავრობა сердиться; *აქტ. залო* აჯავრებს (ის მას) сердит (то его); *перен.* передразнивает (он его).

Примечание. Глаголы დუღს, დის, რბის, ხტის, წუხს, ყარს, в отличие от всех медиоактивных глаголов, при спряжении в ряде аწ-მყო в 1-м и 2-м лице требуют присоединения вспомогательного глагола. Например: ვწუხებარ, წუხხარ, წუხს беспокоюсь, беспокоишься, беспокоится.

Список некоторых двухличных медиоактивных глаголов

Глаголы: დარჯობს (ის) *сторожит* (он / он его), მეგობრობს (ის) *дружит* (он), მოყვრობს (ის) *дружит* (он), მტერობს (ის) *враждует* (он), ყარაულობს (ის) *сторожит* (он), ხელმძღვანელობს (ის) *руководствуется* (он тем), *руководит* (он им) – могут выступать как двухличные глаголы, имеющие косвенный объект.

Пример: ხელმძღვანელობს (ის) *руководствуется* (он тем), *რუководит* (он им); იხელმძღვანელებს (ის), იხელმძღვანელა (მან), უხელმძღვანელია (მას); ხელმძღვანელობს (ის მას) *руководит* (он им) (*напр.*, предприятием, коллективом и т.д.); უხელმძღვანელებს (ის მას), უხელმძღვანელა (მან მას), უხელმძღვანელ(ნ)ია (მას).

უმეგობრებს (ის მას) *сдружится* (он с кем-л.)

უმტრებს (ის მას) *враждует* (он с ним)

უყარაულებს (ის მას) *сторожит* (он его)

უმოყვრებს (ის მას) *сдружится, станет близким* (он с ним)

უღუღებს (ის მას) *кипятит* (он для него)

უხტის (ის მას) *прыгает* (у него то)

უბუდობს (ის მას) гнездится (у него то)
უგორავს (ის მას) катится (у него то)
უფრინავს (ის მას) летает (у него то)
უტირის (ის მას) плачет (у него то)
უცინის (ის მას) смеётся (у него то)
უყარს (ის მას) разит (от него то)
უდის (ის მას) течёт (у него то)
უფრიალებს (ის მას) развеивает, размахивает (перед ним тем)
უქრის (ის მას) дует, веет (у него то)
უფრინავს (ის მას) летает (у него то)
უტრიალებს (ის მას) крутится, вращается (у него то).
Большинство этих глаголов имеет формы ряда აწმყო.

ОБЩИЙ СЛОВАРЬ

О построении словаря

1. Все заглавные слова даются в Словаре в порядке грузинского алфавита и выделяются слева чёрным кружком (●).

2. Каждая словарная статья начинается с заглавного слова, за которым следуют относящиеся к нему грамматические, стилистические и другие пометы, переводы значений этого слова, иллюстративные примеры и фразеология.

3. Некоторые грузинские слова или их отдельные значения снабжаются пометами (*разг.*, *арх.*, *вежл.* и т.п.).

4. Омонимы даются самостоятельными статьями и снабжаются светлыми римскими цифрами, которые ставятся после заглавного слова, например:

- ღა I сестра [ур. 1]
- ღა II союз и [ур. 1]

5. Полужирными арабскими цифрами с точкой указывается использование слова в функции разных частей речи (существительного, прилагательного, наречия, предлогов), например:

- ბრძეგნი 1. мудрец 2. мудрый
- ეჭოთი 1. числит. один 2. неопр. мест. некий; некто

6. Разные значения грузинских слов выделяются арабскими цифрами за скобкой. Последовательность подачи различных значений слова зависит от степени их употребительности в современном грузинском языке, т.е. первыми указываются наиболее распространённые сейчас значения, например:

- ბიბა 1) квартира 2) арх. помещение
- ბაღანი (ბაღნის) 1) шерсть (животного) 2) борода и усы 3) волосы

7. Если после имени существительного в скобках даётся форма родительного падежа, значит, мы имеем дело с изменяемой основой, например:

- მსხალი (მსხლისა) груша

В некоторых случаях к архаичной форме через косую черту даётся её современный эквивалент, например:

- მოცალეობა / თავისუფალი დრო свободное время, досуг

8. Принимая во внимание отсутствие в грузинском языке формы инфинитива, большинство грузинских глаголов приводится в форме 3-го лица ед. ч. настоящего времени. После этой формы в скобках указываются: форма будущего ряда (მყოფადი), аорист с эргативом (წყვე-ტილი). Например:

- საუზმობს (ისაუზმებს, ისაუზმა მან) завтракает

Там, где это необходимо, в скобках после основных форм (т.е. ряда будущего и аориста) за косой чертой даются параллельные формы ряда будущего, например:

- მოაქვს (მოიტანს, მოიტანა / წაიღებს, წაიღო) приносит; несёт (сюда) / уносит; унёс (туда)

Если в словаре даются формы прошедшего времени ед. или мн. числа, то их следует воспринимать как 3-е лицо, например: თქვა *сказал* (т.е. он), მოგვატყუეს *обманули* (т.е. они). В остальных случаях в скобках указываются соответствующие личные местоимения, т.е. «я», «ты», «мы» или «вы», например:

- იმგზავრეთ (თქვენ) съездили, путешествовали (вы)

В сложных случаях образования приводятся также и другие глагольные формы.

9. Приводимые в словаре формы повелительного наклонения сопровождаются пометой *повел.* и пишутся с прописной буквы, а в конце ставится восклицательный знак, например:

- დამაცადე! *повел.* Не торопи!

10. Грузинский масдар, т.е. имя действия, в данном словаре, принимая во внимание его наиболее часто встречающиеся переводы на русский язык, представлен как отглагольное существительное и инфинитив, например:

- გავრცელება *масдар* 1. распространение 2. распространять
- განსაზღვრა *масдар* 1. определение 2. определять

11. Иллюстративные примеры, представляющие собой предложения, даются с прописной буквы, но без точки, например:

• გიჭერთ 1) жмёт; ეს კოსტიუმი მას უჭერს Этот костюм ему мал; ეს ფეხსაცმელი მიჭერს Мне жмут эти туфли 2) ловит; მე ვერაფერს მიჭერს Меня никто не может поймать.

12. Фразеологизмы, представляющие собой предложения, даются с прописной буквы, остальные – со строчной, например:

- ბედმა არ გამიღიმა *фраз.* Мне не повезло (*букв.* Судьба мне не улыбнулась)
- გემოვნების ამბავია *фраз.* дело вкуса
- გულწამტანი *прич.* похитивший сердце (*გული* *сердце* + *წამტანი* *уносящий*)

13. Если заглавное слово заимствовано из какого-либо языка, то даётся соответствующая помета, например: *греч.*, *тур.* и т.д. Помета *араб.-перс.* означает, что слово было заимствовано из арабского языка через персидский, например:

- მოედანი (მოედნისა) *араб.-перс.* площадь

14. После грузинского слова, его отдельного значения или словосочетания в квадратных скобках указывается урок, где оно впервые встретилось в учебнике, например:

- ზღვა (ზღვის) море [*ур. 3*]; ხმელთაშუა ზღვა Средиземное море [*ур. 14*]
- დედა 1) мать, мама [*ур. 2*] 2) Мама! (*форма обращения*) [*ур. 12*]

15. В Общем словаре встречается ряд слов без пометы урока, так как они, не являясь базовой лексикой начального этапа обучения, не вошли в поурочные словари, однако могут понадобиться при чтении произведений грузинской литературы, собранных в Хрестоматии данного учебника. Например:

- ავტოკეფალია *церк. автокефалия (независимая, самоуправляющаяся православная церковь)*
- ბატონიშვილი *арх. барчук (господский сын)*
- ბიჭბუჭი *разг. мелюзга*

- აბა *межд.* ну..., ну-ка; აბა, მაშინ სხვა რაღა გინდა? Ну, и что ты ещё хочешь? [ურ. 12]
- აბაზანა (აბაზანის) ванная [ურ. 3]
- აბი таблетка [ურ. 11]
- აბრეშუმი шёлк [ურ. 12]
- აბრუნებს (მიაბრუნებს, მი-აბრუნა მან) 1) возвращает 2) *грамм.* склоняет 3) переворачивает
- აბრძანდეს! *повел.* Пусть встанет!
- აგაშენოს *сослаг. II* пусть устроит, пусть благословит (те-бя) [ურ. 10]
- აგე *частица* вот [ურ. 12]
- აგერ *нареч.* вот здесь [ურ. 12]
- აგიყვანოს *сослаг. II* пусть возвысит [ურ. 10]
- აგორებს (გააგორებს, გა-აგორა მან) 1) катит 2) бросает (*напр.* игральные кости) [ურ. 12]
- აგრეთვე *нареч.* также
- აგრძელებს (გააგრძელებს, გააგრძელა მან) продолжает
- აგუნა Агуна (*божество, покровительствующее виноделам*) [ურ. 15]

- ადამიანი человек (*букв.* от Ада-ма; принадлежащий Адаму) [ურ. 5]
- აღე / აღექი! *повел.* Встань! [ურ. 9]
- აღვილად *нареч.* легко; про-сто [ურ. 5]
- აღის იდёт вверх
- აღრე *нареч.* рано; раньше [ურ. 3]
- აერთიანებს (გააერთიანებს, გააერთიანა მან) объединяет
- აეროდრომი აэродром [ურ. 12]
- აეროპორტი аэропорт [ურ. 12]
- ავადმყოფი больной [ურ. 11]
- ავღარი (ავღრის) непогода [ურ. 10]
- ავეჯი мебель [ურ. 3]
- ავიღებ возьму [ურ. 5]
- აფ-კარგი; удовлетворительный; посредственный [ურ. 10]
- ავტოკეთალია *церк.* автоке-фалия (*независимая, самоуправляю-щаяся православная церковь*)
- ავტოსადგური автовокзал [ურ. 13]
- აზია Азия [ურ. 12]
- აზროვნებს (იაზროვნებს, იაზროვნა მან) мыслит
- აზრი *араб.* 1) мысль 2) мне-ние [ურ. 14]

- აზროვნება *масдар* 1. мышление 2. мыслить
- ათამაშებს (გაათამაშებს, გაათამაშა მან) 1) поигрывает; играет 2) разыгрывает [ურ. 12]
- ათას ცხრაას ოთხმოცდახუთი 1985 [ურ. 4]
- ათეთრებს (გაათეთრებს, გაათეთრა მან) белит
- ათონელი გიორგი გიორგი Атонели (великий грузинский подвижник, живший на горе Афон) [ურ. 15]
- აიღე! *повел.* Возьми! [ურ. 12]
- აკეთებს (გააკეთებს, გააკეთა მან) делает [ურ. 4]
- აკვანი (აკვნის) колыбель [ურ. 15]
- აკლია 1) убавлено 2) не хватает, не достаёт [ურ. 10]
- ალაგებს (დაალაგებს, დაალაგა მან) убирает [ურ. 11]
- ალაგი / ადგილი место [ურ. 9]
- ალბათ *араб. нареч.* наверное, вероятно, по-видимому [ურ. 14]
- ალვა (ალვის) *бот.* тополь пирамидальный [ურ. 10]
- ალუჩის ბუში сорт ткемали (более сладкий) [ურ. 12]

- ამას *указат. мест.* это (ближе к 1-му лицу) [ურ. 6]
- ამბავი (ამბის) весть; известие; რა ამბავია? Что случилось?, В чём дело? [ურ. 6]
- ამბობს (იტყვის, თქვა მან) говорит [ურ. 8]
- ამდენად *нареч.* поскольку [ურ. 12]
- ამდენი *указат. мест.* столько [ურ. 12]
- ამინდი погода [ურ. 13]
- ამიტომ *нареч.* поэтому (ближе к 1-му лицу) [ურ. 3]
- ამიწონეთ! *повел.* Взвесьте! [ურ. 12]
- ამოიწვერა проклянулся, пробился (о растении) [ურ. 13]
- ამჟამად *нареч.* в данный момент; теперь [ურ. 3]
- ამტკიცებს (დაამტკიცებს, დაამტკიცა მან) утверждает; доказывает [ურ. 14]
- ამხანაგი товарищ [ურ. 6]
- ამხელა *разг.* такой [большой] [ურ. 12]
- ან союз или, либо [ურ. 1]
- ანათებს (გაანათებს, გაანათა მან) 1) светится 2) светит; освещает [ურ. 5]

- ანბანი алфавит; письмо [ურ. 14]
- ანგარიში 1) счёт; арифметика 2) расчёт [ურ. 12]
- ანთება воспаление; ანთება აქვს у него воспаление [ურ. 11]
- ანტიოქია Антиохия (совр. Антакья) [ურ. 15]
- არა отриц. частица 1) нет 2) не 3) ни [ურ. 5]
- არაბი араб [ურ. 5]
- არამელ союз но
- არამი плохой, никчёмный [ურ. 10]
- არათუერი отриц. мест. ничего; არათუერი იქნებაო ничего не будет [ურ. 8]
- არ ჩაეტევა (ის) не поместится [ურ. 12]
- არის / იყო / იქნება есть / был / будет [ურ. 3]
- არკვევს (გამოარკვევს, გამოარკვია მან) выясняет [ურ. 14]
- არსად нареч. нигде; არსად იპოვება нигде не найдётся [ურ. 8]
- არსებობა масдар 1. существование 2. существовать [ურ. 14]
- არსებობს (იარსებებს, იარსება მან) существует [ურ. 8]
- არ-უხშირონი арх. густые, небрунные волосы [ურ. 12]

- არცა отриц. частица 1) нет же 2) не же 3) ни же [ურ. 9]
- ასანთი спички [ურ. 4]
- ასე нареч. так (ближе к 1-му лицу) [ურ. 3]
- ასეთი указ. мест. такой [ურ. 8]
- ასო буква [ურ. 14]
- ასომთავრული асомтаврული (вид др.-груз. письма) [ურ. 14]
- ასპიტი аспид
- ატამი (ატმის) персик [ურ. 7]
- ატყუებს (მოატყუებს, მოატყუა მან) обманывает [ურ. 6]
- აუგია заочно-результативный I [оказывается] построил [ურ. 15]
- აუდიენცია аудиенция [ურ. 8]
- აუზი бассейн; ზღვის აუზი бассейн моря; საცურაო აუზი плавательный бассейн [ურ. 14]
- აქვს имеет (предмет) [ურ. 3]
- აქცევინა პირი фраз. Направил свой взор [ურ. 8]
- აღა тур. ага, господин [ურ. 3]
- აღარ отриц. частица 1) не; მეტის მოთმენა აღარ ძალუძს Он больше не может терпеть 2) уже не; больше не; აღარ მოვალ Больше не приду [ურ. 9]

- აღდგენა (აღდგენის) *мас-дар* 1. восстановление 2. вос-становливать [ურ. 14]
- აღესრულა умер; *церк.* пре-ставился [ურ. 15]
- აღიკვეცა постригся (*в монахи*)
- აღმოაჩინეთ ამერიკა *фраз.* Открыли Америку [ურ. 7]
- აღმოსავლეთი восток [ურ. 15]
- აღმოჩენილი *прич.* найден-ный, обнаруженный [ურ. 15]
- აღმოჩნდა 1) обнаружен, най-ден; აღმოჩნდა ქვის სტელა
Обнаружена каменная стела 2)
оказалось; აღმოჩნდა, რომ ის
მართალია Оказалось, что он
прав [ურ. 14]
- აშენებს (ააშენებს, ააშენა
მან) строит [ურ. 7]
- აწერია (ეწერა, სწერებია)
написано [ურ. 12]
- აწეწილი 1) растрёпанный
2) неупорядоченный (*о делах и т.п.*); [ურ. 8]
- აწვება (დააწვება, დააწვა)
давит [ურ. 5]
- აწუხებს (შეაწუხებს, შეა-წუხა მან) беспокоит [ურ. 11]
- აჭმევს (შეაჭმევს, შეაჭამა
მან) кормит [ურ. 9]

- ახალი (ახლის) *новый* [ურ. 5]
- ახდენს (მოახდენს, მოახდი-ნა მან) 1) совершает 2) влияет
[ურ. 14]
- ახლა *нареч.* сейчас; теперь [ურ. 3]
- ახლავე *нареч.* сейчас же [ურ. 11]
- ახლავს сопровождает [ურ. 3]
- ახლახან *нареч.* недавно; толь-ко что [ურ. 3]
- ახლო *нареч.* близко; около
[ურ. 3]
- ახსოვს помнит (*имеет фор-мы только аწმყო*) [ურ. 15]
- აძლევს (შეაძლია / მის-ცემს, აძლია / მისცა მან)
даёт [ურ. 4]

- ბაბუა (ბაბუის) дед, дедуш-ка [ურ. 2]
- ბაბუაჩემი / პაპაჩემი дед, де-душка (*1-го лица ед. ч.*) [ურ. 3]
- ბაგე (ბაგის) губа [ურ. 11]
- ბადალი равный; равноцен-ный [ურ. 5]
- ბავშვი ребёнок, дитя (*до 12 лет*) [ურ. 1]
- ბავშვობა детство [ურ. 7]
- ბაკანი (ბაკნის) умывальник
[ურ. 3]

- ბაღანი (ბაღნის) 1) шерсть (животного) 2) борода и усы 3) волосы [ურ. 10]
- ბაღახბუღახი разнотравье [ურ. 10]
- ბაღთა (ბაღთის) пряжка [ურ. 12]
- ბაღი (ბღის) черешня [ურ. 10]
- ბაღლაძიანი гнойный
- ბამბა (ბამბის) 1) хлопок 2) вата [ურ. 11]
- ბარგი багаж [ურ. 13]
- ბარჩი равнина [ურ. 15]
- ბატი гусь [ურ. 4]
- ბატონი / ქალბატონი господин / госпожа [ურ. 2]
- ბატონიშვილი арх. барчук (господский сын)
- ბატონობს (იბატონებს, იბატონა მან) господствует
- ბაქანი платформа [ურ. 13]
- ბაღი перс. сад; საბავშვო ბაღი детский сад [ურ. 3]
- ბაში Баши (село в Западной Грузии, славящееся своим овощами и пряностями) [ურ. 12]
- ბებია / ბაბო бабушка [ურ. 2]
- ბებიაჩემი бабушка (1-го лица ед. ч.) [ურ. 3]

- ბედი 1) судьба, участь 2) счастье [ურ. 8]
- ბედმა არ გამიღიმა фраз. Мне не повезло (букв. Судьба мне не улыбнулась) [ურ. 7]
- ბედნიერი счастливый [ურ. 10]
- ბერი монах [ურ. 8]
- ბერძენა (ბერძენის) старый дуб [ურ. 7]
- ბეწვეული пушнина [ურ. 7]
- ბეწვი волосинка [ურ. 13]
- ბეჭედი (ბეჭდის) 1) кольцо, перстень 2) печать [ურ. 12]
- ბილეთი билет [ურ. 13]
- ბინა 1) квартира 2) арх. помещение [ურ. 3]
- ბინდბუნდი сумерки [ურ. 10]
- ბინტი бинт [ურ. 11]
- ბიოლოგი биолог [ურ. 6]
- ბიძაშვილი кузен (со стороны любого дяди) [ურ. 3]
- ბიძაშვილ-მამიდაშვილები двоюродные братья и сёстры (со стороны любого брата или сестры отца) [ურ. 3]
- ბიძაჩემი дядя (1-го лица ед. ч.) [ურ. 3]
- ბიჭბუჭები разг. мелюзга
- ბიჭი мальчик [ურ. 5]
- ბნელა сказ. темно [ურ. 13]

- ბნელდება темнеет [ურ. 13]
- ბოღიში 1. *повел.* Простите!
- 2. извинение [ურ. 5]
- ბოზი проститутკა [ურ. 12]
- ბოღნისის სიონი Болнисский Сиони (*храм в селе Болніси в Юго-Восточной Грузии*) [ურ. 14]
- ბოლო 1. конец [ურ. 8]; ბოლოს მოუღებს покончит; расправится; ის ბოლოს მოუღებს უსამართლობას Он покончит с несправедливостью [ურ. 13] 2. последний [ურ. 8]
- ბოლოს *нареч.* наконец ბოლოს და ბოლოს в конце концов [ურ. 8]
- ბორბალი (ბორბლის) колесо [ურ. 10]
- ბოსტანი *перс.* огород [ურ. 7]
- ბოსტნეული овощи [ურ. 7]
- ბოტასი კროსсовки [ურ. 12]
- ბრილიანტი ბრიллиант [ურ. 12]
- ბრმა слепой [ურ. 13]
- ბროწეული гранат [ურ. 12]
- ბრძანებს (უბრძანებს, უბრძანა მან) *везгл.* приказывает, повелевает; говорит [ურ. 8]
- ბრძენი 1. мудрец 2. мудрый [ურ. 13]

- ბრძნობა *масдар* 1. мудрствование 2. быть мудрым [ურ. 13]
- ბრწყინვალე блестящий; великолепный [ურ. 5]
- ბუდე (ბუდის) гнездо [ურ. 5]
- ბუღბული *перс.* соловей [ურ. 5]
- ბუჩქი куст [ურ. 3]

- გააგებინებ *кауз.* дашь возможность понять [ურ. 5]
- გააღვიძე! *повел.* Разбуди! [ურ. 9]
- გაგატან დამ тебе унести [ურ. 5]
- გაგვიხარდება обрадуемся [ურ. 7]
- გაგიმარჯოს (-ოთ)! Здравствуй(-те)! (*ответное приветствие*) [ურ. 2]
- გადაგრიათ სველ с ума [ურ. 5]
- გადაეცით! *повел.* Передайте! [ურ. 7]
- გადავდებთ отложим [ურ. 10]
- გადაირეგა сойдёт с ума [ურ. 12]
- გადაკეთება *масдар* 1. переделывание 2. переделывать [ურ. 12]
- გადაამცემნი *მნ. ч.* передатчики [ურ. 14]

- გადამტარა *заочно-результативный* 1 [оказывается] перепрыгнул [ურ. 15]
- გადაუხვევს *свернёт* (с дороги; *перен.* с истинного пути) [ურ. 12]
- გადაღმა *нареч.* на той стороне, по ту сторону [ურ. 12]
- გადმოიცემოდა *передавался* [ურ. 14]
- გადმოცემა *предание* [ურ. 14]
- გაემგზავრა *уехал, отправился* [ურ. 8]
- გაეშურა *направился* [ურ. 8]
- გაეცინეს / გაეცინა *усмехнулся* [ურ. 6]
- გავლენა *масдар* 1. влияние 2. влиять [ურ. 14]
- გავრცელებოდნენ *сослаг. буд.* распространились бы [ურ. 14]
- გავრცელება *масдар* 1. распространение 2. распространять [ურ. 15]
- გაზაფხული *весна* [ურ. 1]
- გაზეთი *газета* [ურ. 6]
- გათავებული *прич.* оконченный, законченный [ურ. 14]
- გაიარა *прошёл* [ურ. 10]
- გაიგონე! *повел.* Услышь! [ურ. 10]

- გაიფუტეს *арх.* подешевеет [ურ. 9]
- გალობა *пение (птиц; церковное)* [ურ. 5]
- გალუმპვა *масдар* 1. промокание 2. промокать [ურ. 13]
- გამართეს *устроили* [ურ. 5]
- გამარჯვობათ! *Здравствуйте!* [ურ. 2]
- გამაცოცხლა 1) оживил 2) приободрил [ურ. 5]
- გამაჰმადიანებული *прич.* принявший ислам; *разг.* ому-сульманившийся [ურ. 8]
- გამეგება *понимаю; вникаю* [ურ. 12]
- გამზომელი *прич.* измеривший; предвидевший [ურ. 13]
- გამობრუნებული *прич.* возвратившийся [ურ. 8]
- გამოგიტყდა *открылся* [ურ. 10]
- გამოგიტყდე *откроюсь* [ურ. 10]
- გამოელაპარაკე! *повел.* Заговори! [ურ. 12]
- გამოელაპარაკება *заговорит* [ურ. 12]
- გამოვიარე / გამოიარა *прошёл* [ურ. 13]
- გამოვიდა *вышел (сюда)* [ურ. 7]

- გამოიდარებს *распогодится* [ურ. 13]
- გამოძყევი! *повел* Выходи за меня! (замуж) [ურ. 10]
- გამოსცადა *испытал*, *устроил* испытание
- გამოუდგა *погнался*; *последовал* [ურ. 9]
- გამოცანა *загадка* [ურ. 10]
- გამოჭრილი *прич.* *выкроенный* [ურ. 12]
- განთავსება 1) *размещение* 2) *место дислокации* 3) *популяция (животных)* [ურ. 14]
- განკურნა *вылечил* [ურ. 15]
- განმხოლოებული *прич.* *обособленный*; *отдельно стоящий* [ურ. 14]
- განსაზღვრა *масдар* 1. *определение* 2. *определять* [ურ. 14]
- განყოფილება *отделение*; *отдел*; *секция* [ურ. 4]
- გარდაიცვალა *умер*, *скончался* [ურ. 8]
- გარეშე *послелог* 1) *без* 2) *вне* 3) *кроме* [ურ. 3]
- გარეჯი *Гареджская пустынь* (*была основана в Картли 13 «сирийскими» отцами в VI в.»*) [ურ. 8]

- გარჩეული *прич.* *очищенный* [ურ. 12]
- გასაკვირი *არაფერია!* *фраз.* *Ничего удивительного!* [ურ. 11]
- გასკდა *лопнул* [ურ. 10]
- გასწორდეს (*ყოველი*) [*пусть*] *сравнивается*, *выравнивается*; [*пусть*] *исправится* (*ошибка*) [ურ. 8]
- გატაცებული *увлечённый* [ურ. 6]
- გატყდა 1) *поломался* 2) *разбился* [ურ. 3]
- გაუთხოვარი (*გაუთხოვრის*) *прич.* *незамужняя* [ურ. 6]
- გაუკვირდა *удивился* [ურ. 6]
- გაუკუღმართებული *прич.* *извращённый* [ურ. 12]
- გაუმართა *устроил* [ურ. 8]
- გაუნათებელი *прич.* *неосвещённый* [ურ. 12]
- გაურკვეველი *прич.* *неопределённый* [ურ. 15]
- გაუძლობელი *ненасытный* [ურ. 13]
- გაფუჭდა *испортился* [ურ. 3]
- გაქრა *исчез* [ურ. 14]
- გაქრეს [*пусть*] *исчезнет* [ურ. 14]
- გაღვიძება *масдар* 1. *пробуждение* 2. *пробуждать* [ურ. 13]

- გაყიდვა *მასდარ* 1. продажа 2. продавать [ურ. 12]
- გაჩერება *მასდარ* 1. остановка 2. останавливать [ურ. 3]
- გაძრცვილი *არხ.* нагой; обнажённый [ურ. 12]
- გახლავართ / ვარ *უვაჯ.* Я есть... [ურ. 2]
- გახლავს *უვაჯ.* есть; ეს წიგნი ხომ არის? გახლავს Эта книга есть? Есть [ურ. 6]
- გეთაყვა пожалуйста (*букв. перевод невозможен; თაყვანი არაბ.* поклонение, почитание) [ურ. 2]
- გეკადრება подобает, [быть] к лицу [ურ. 12]
- გემოვნების ამბავია *ფრავ.* дело вкуса [ურ. 12]
- გემრიელი вкусный [ურ. 12]
- გერმანია Германия [ურ. 5]
- გერმანული немецкий [ურ. 5]
- გეწვევით придём (мы к вам в гости) [ურ. 10]
- გვარი 1) фамилия; род 2) *გრამ.* залог [ურ. 2]
- გვაუწყებს сообщает (он нам) [ურ. 15]
- გვაქვს имеем (*неодуш. предмет*) [ურ. 12]
- გვერდი бок [ურ. 11]

- გვიან *ნარეჩ.* поздно [ურ. 3]
- გვირილა ромашка [ურ. 11]
- გზა дорога, путь [ურ. 6]
- გილოცავთ! Поздравляю вас! [ურ. 7]
- გიპოვო найду [ურ. 12]
- გიჟმაჟი 1) сумасшедший 2) сумасбродный
- გისურვა пожелал (он тебе)
- გისურვებთ! Желаем вам! [ურ. 7]
- გიყვარვარ любишь [ურ. 10]
- გიჭერთ 1) жмёт; ეს კოსტიუმი მას უჭერს Этот костюм ему мал; ეს ფეხსაცმელი მიჭერს Мне жмут эти туфли 2) ловит; მე ვერავინ მიჭერს Меня никто не может поймать [ურ. 12]
- გლეხი крестьянин [ურ. 12]
- გლეჯს вырывает [ურ. 5]
- გმადლობთ! Спасибо! [ურ. 2]
- გოგირდი сера [ურ. 15]
- გოგონა девочка [ურ. 1]
- გონება разум; ум [ურ. 10]
- გონივრულად *ნარეჩ.* умно; разумно [ურ. 14]
- გორა холм [ურ. 9]
- გორგალი (გორგლის) клу-бок [ურ. 10]

- გრამი грамм [ურ. 12]
- გრამობით *нареч.* в граммах [ურ. 12]
- გრძელი длинный [ურ. 1]
- გრძნეული колдовской, чарующий [ურ. 7]
- გული 1) сердце [ურ. 8]; გულით უნდოდა პარიზში წასვლა Он очень хотел поехать в Париж; გულში რას ფიქრობდა, არავინ იცოდა Что он про себя думал, никто не знал; გულს აკლია Он не совсем доволен; გული ეთანადრება Он сомневается 2) сердцевина [ურ. 8]
- გულისყური предельное внимание (*სუკვ.* ухо сердца) [ურ. 10]
- გულკეთილი добросердечный, добрый [ურ. 10]
- გულმაგარი твёрдый, непоколебимый [ურ. 10]
- გულმკერდი грудная клетка [ურ. 11]
- გულწამტანი *прич.* похитивший сердце (გული *сердце* + წამტანი *уносящий*)
- გულწრფელი искренний [ურ. 10]
- გუშინ *нареч.* вчера [ურ. 3]

- გუშინწინ *нареч.* позавчера [ურ. 7]

- ღა I сестра [ურ. 1]
- ღა II союз и [ურ. 1]
- ღააბეზღეს донесли [ურ. 15]
- ღააგვიანდა опоздал [ურ. 7]
- ღააკონკრეტებს *состав.* *буд.* будет конкретизировать [ურ. 14]
- ღაამთავრა окончил [ურ. 6]
- ღაანახა показал [ურ. 3]
- ღაარსდა был основан [ურ. 15]
- ღააყენა 1) сделал (*вино*) 2) заварил (*чай*) 3) поставил (*в угол*) 4) припарковал (*машину*) [ურ. 15]
- ღაახლოებით *нареч.* приблизительно [ურ. 15]
- ღაბალი низкий, невысокий [ურ. 9]
- ღაბლა *нареч.* вниз; внизу
- ღაბლობი низменность, равнина [ურ. 15]
- ღაბრუნდა вернулся, возвратился
- ღაგლეჯილი *прич.* разорванный; разодранный [ურ. 12]
- ღაგნატროდეს! Да будешь ты желанным! [ურ. 10]

- ღაღა დადაიზმ (лит. течение) [ურ. 12]
- ღაღის (ივლის, იარა მან) ходит [ურ. 3]
- ღაეტევა поместится [ურ. 12]
- ღაეტსო ослеп [ურ. 10]
- ღავექორწინდეთ! Давай поженемся! [ურ. 10]
- ღათვისყურა ბალახი მედ-ვეზე уxo (лечебное растение)
- ღათმობა масдар 1. 1) уступ-ка 2) арх. воля, терпение 2. усту-пать [ურ. 10]
- ღაიბადა родился [ურ. 4]
- ღაინტერესებული прич. за-интересованный [ურ. 14]
- ღაიბინა уснул, заснул [ურ. 9]
- ღაიბინე! повел. Засыпай! [ურ. 10]
- ღაიწყებს начнёт
- ღაიწყო начал [ურ. 6]
- ღაიჭირავს поймает; схватит [ურ. 8]
- ღაკრძალეს похоронили [ურ. 8]
- ღაკრძალვა похороны [ურ. 14]
- ღამაცადე! повел. Не торопи! [ურ. 12]
- ღამდაგე арх. сжѣг; сокру-шил [ურ. 10]
- ღამესსენ! повел. Оставь! [ურ. 13]

- ღამთავრება масдра 1. окон-чание 2. оканчивать [ურ. 6]
- ღამთავრებული прич. закон-ченный, оконченный [ურ. 14]
- ღამიკოცნეთ! повел. Расце-луйте! [ურ. 7]
- ღამიტოვე оставь [ურ. 5]
- ღამიჯერე! 1) Поверь! 2) По-слушай! [ურ. 5]
- ღამწერლობა 1) письмо 2) письменность [ურ. 14]
- ღამწვარი прич. обожжѣн-ный [ურ. 13]
- ღამხრჩვალი прич. 1. уто-нувший 2. утопленник [ურ. 15]
- ღანარჩენი 1. остаток; осталь-ное 2. остальной [ურ. 12]
- ღანა-ჩანგალი (ღანა-ჩანგ-ლის) столовые приборы (букв. нож-вилка) [ურ. 10]
- ღანიშნულება назначение [ურ. 15]
- ღაოჯახებული прич. жена-тый; замужняя [ურ. 6]
- ღარბაზი зал; მოსაცდელი ღარბაზი зал ожидания [ურ. 13]
- ღარდი перс. печаль
- ღარდობს (იდარდებს, იდა-რდა მან) беспокоится; печა-лится [ურ. 12]

- ღარბი I погода [ურ. 10]
- ღარბი II подобный [ურ. 10]
- ღარზა რაიბე? Осталось что-нибуде? [ურ. 12]
- ღასავლეტი ზაჲად [ურ. 15]
- ღაუწვეს სნიჲტის (напр., давление, температура) [ურ. 11]
- ღაქორწინდა ჲენილს; ჲიჲლა ჲამუჲ [ურ. 10]
- ღაუჲარდა ურონილ [ურ. 5]
- ღაუძახა პოჲვალ; ობოჲვალ [ურ. 6]
- ღაუბა დოსკა [ურ. 3]
- ღაშტა арх. პოტუჲ, პოგას
- ღაჩეჩქჲა იზბილ, პოკოლოტილ [ურ. 9]
- ღაცემა масдар 1. პადენიე 2. პადატი [ურ. 14]
- ღაცჲა масдар 1. ჲაჲტიჲა, ოჲრანა 2. ჲაჲტიჲატი, ოჲრანატი [ურ. 14]
- ღაცულო прич. სოჲრანენი; ჲაჲტიჲენი [ურ. 14]
- ღაძმობილდნენ პობრათილს, სთაი პობრათიმაი [ურ. 9]
- ღაწურულო прич. ჲიდაჲლენი (напр., ჲინოგრაჲ) [ურ. 15]
- ღახლი перс. პრილაოკ [ურ. 12]
- ღგამს (ღადგამს, ღადგაჲან) სთავიტი [ურ. 3]
- ღგას სთიტი [ურ. 3]

- ღეჲულება 1) პოლოჲენიე (напр., ნაუჲნიო რაბოტი, ჲაჲონა ი თ.პ.) 2) ოსაჲ [ურ. 14]
- ღელა 1) მათჲ, მამა [ურ. 2]
- 2) მამა! (форма обращения) [ურ. 12]
- ღელაბობი ბუჲვ. მათჲ-სთოლპ, ნა კოტორიო ოპირაეტიჲს ჲესი დომ
- ღელაღ-მაჲალოი პარა (букв. სამკა-სამეც) [ურ. 10]
- ღელამთილოი სუეკროჲ [ურ. 3]
- ღელამიწა 1) Პსელენნაა 2) ჲემლჲ, ჲემნიო ჲარ 3) მათერიკ 4) მათჲ-ჲემლჲ [ურ. 10]
- ღელაქალაქი სთოლიცა [ურ. 1]
- ღელაჩემი მათჲ, მამა (1-გო ლ. ед. ч.) [ურ. 3]
- ღელოთალოი 1) ცარიცა, გოსუდარიჲა 2) გოსპოჲა 3) ნოჲო-ბრანაა [ურ. 1]
- ღეიდა თეტი (со стороны матери) [ურ. 2]
- ღეიდაშეილოი კუზენ (со стороны матери) [ურ. 3]
- ღეიდაჩემი თეტი (1-გო ლიცა ед. ч., сестра матери) [ურ. 3]
- ღეკლარაცია დეკლარაცია [ურ. 13]
- ღერეჲანი კორიდორ [ურ. 3]
- ღიახ / კი / ჲო ოთჲერდითელნაა ჲაჲტიცა და [ურ. 5]

- დიდებული *благородный, вельможный* [ურ. 8]
- დიდგულა *высокомерный, надменный* [ურ. 10]
- დიდედა ბაბუშკა [ურ. 3]
- დიდი ბольшой [ურ. 1]
- დიდი მადლობა! Большое спасибо! [ურ. 2]
- დიდი ხანია *нареч. давно* [ურ. 3]
- დიდყურა 1. ушастый 2. *перен. осёл* [ურ. 10]
- დივანი *перс. диван* [ურ. 3]
- დილა უტო [ურ. 7]; დილა მშვიდობისა! Доброе утро! [ურ. 2]
- დილით *нареч. утром* [ურ. 3]
- დიპლომატიური *дипломатический* [ურ. 8]
- დრო / ჟამი *время* [ურ. 7]
- დროებით *нареч. временно* [ურ. 5]
- დუღუნი *бормотание* [ურ. 5]
- დღე დღე; დასვენების დღე *день отдыха; კვირაში რამდენი დღეა? Сколько дней в неделе?; კვირაში შვიდი დღეა В неделе семь дней; მთელი დღე целый день; სამუშაო დღე рабочий день; უქმე დღე нерабочий день*

[ურ. 7]; ყოველდღე *каждый день* [ურ. 6]

- დღემდე *нареч. до сих пор* [ურ. 13]
- დღეს *нареч. сегодня* [ურ. 3]
- დღისით *нареч. днём* [ურ. 3]

ე

- ეგ *указат. мест. ЭТОТ (ближе ко 2-му лицу)* [ურ. 2]
- ეგ ზომი *книж. / ამდენად / მაგდენად нареч. настолько; так* [ურ. 9]
- ეგრე *нареч. так (ближе ко 2-му лицу)* [ურ. 6]
- ედგა *имел, было у него* [ურ. 10]
- ეზო *двор* [ურ. 12]
- ეკავათ *занимали* [ურ. 14]
- ეკიდნეს *арх. висели* [ურ. 12]
- ეკითხება *спрашивает* [ურ. 7]
- ეკლესია *греч. церковь* [ურ. 8]
- ეკლიანი *колючий; тернистый; с шипами* [ურ. 9]
- ეკუთვნის *принадлежит* [ურ. 8]
- ელავს *сверкает (молния и т.п.)* [ურ. 11]
- ელამური *эламский* [ურ. 14]
- ელექტროფიკაცია *электрификация* [ურ. 12]
- ელვა *молния* [ურ. 10]

- ელისეის მინდვრები Елисейские Поля [ურ. 12]
- ელოდება (დაელოდება, დაელოდა) ждёт [ურ. 7]
- ელჩი *тур.* посол [ურ. 15]
- ემორჩილება (დაემორჩილება, დაემორჩილა) подчиняется [ურ. 14]
- ემოსა был одет [ურ. 12]
- ენა (ენის) 1) язык [ურ. 5]; არასამწერლობო ენა бесписьменный язык [ურ. 14]; თურქული ენა турецкий язык [ურ. 12]; ინგლისური ენა английский язык [ურ. 5]; ინდოევროპული ენები индоевропейские языки; მიტანი-ენა митанский язык; სამწერლობო ენა письменный (литературный) язык; სემიტური ენები семитские языки [ურ. 14]; სპარსული ენა персидский язык [ურ. 12]; ურალურ-ალთაური ენები урало-алтайские языки; ურარტული ენა урартский язык [ურ. 14]; ფრანგული ენა французский язык [ურ. 5]; ქართველური ენები картвельские языки [ურ. 14]; ქართული ენა грузинский язык [ურ. 4]; ხეთური

ენა хеттский язык [ურ. 14] 2) красноречие [ურ. 10]

- ენათესავება 1) роднит 2) роднится; ის ენათესავება მას Он его родственник [ურ. 14]
- ეპიგრაფიკა эпиграфика [ურ. 14]
- ერბო-კვერცხი яичница [ურ. 10]
- ერთად *нареч.* вместе [ურ. 8]
- ერთგან *нареч.* где-то [ურ. 8]
- ერთგული верный, преданный
- ერთ-ერთი один из; ერთ-ერთი მათგანი один из них; ერთ-ერთი მრავალთაგანი один из многих [ურ. 15]
- ერთეული 1. единица 2. единичный; ერთეული შემთხვევა единичный случай [ურ. 14]
- ერთი 1. *числит.* один 2. *неопр. мест.* некий; некто [ურ. 8]
- ერთი წუთით! Одну минутку! [ურ. 4]
- ერთიანი одинарный; цельный
- ერთჯერადი одноразовый [ურ. 11]
- ერი племя; нация; народ [ურ. 14]
- ერისთავი *ист.* эристав (*близок к рус. воевода*) [ურ. 10]
- ეროვნება национальность [ურ. 6]

• ეს *указат. мест.* (ближе к 1-му лицу) это; ეს არის... Это есть...; ეს არის ბატონი გიორგი Это [есть] господин Георгий [ур. 2]

• ესვა *арх.* имел (*одуш. лицо*) [ур. 8]

• ეტლი *коляска* [ур. 5]

• ეუბნება (ეტყვის, უთხრა მან) говорит [ур. 8]

• ექიმი *араб.* врач [ურ. 11]

• ეჩქარება спешит [ურ. 12]

• ეწყება (დაეწყება, დაეწყო) начинается [ურ. 4]

• ეჭვიანობს (იეჭვიანებს, იეჭვიანა მან) ревнует [ურ. 10]

• ეხვევა (მოეხვევა, მოეხვია) обнимает [ურ. 10]

ჴ

• გაგლახ! *межд.* Увы мне! (*выражает скорбь*) [ურ. 6]

• გაზი *виноградная лоза* [ურ. 13]

• გაზირი *первый сановник, визирь* [ურ. 9]

• გაკეთებ *делаю* [ურ. 12]

• გამბობთ *говорим* [ურ. 12]

• გაჟი / გაჟიშვილი *сын* [ურ. 5]

• გაჟეკაცობა *мужество* [ურ. 7]

• გარაუდი *предположение* [ურ. 7]

• გარდი *араб.-перс.* роза [ურ. 9]

• გარდი უეკლოდ არავის მოუკრეფია *афор.* Шота Руставели Розу [оказывается] без шипов никто не срывал [ურ. 6]

• გარდისფერი *розовый* (*цвет*) [ურ. 3]

• გარსკვლავთმრიცხველი *звездочёт* [ურ. 12]

• გაშლი *яблоко* [ურ. 7]

• გაშლის ხე *яблоня* [ურ. 13]

• ვახშმობს (ივახშმებს, ივახშმა მან) *ужинает* [ურ. 7]

• გელოდებით *ждём* [ურ. 12]

• გელური 1. *дикий* 2. *варвар* [ურ. 15]

• გენახი *виноградник* [ურ. 15]

• გერ *отриц. частица* не; ნი გერ დაგეთანხმებით *Не могу согласиться* [ურ. 14]; გერ საკარები *недотрога (о женщине)* [ურ. 10]

• გერა *отриц. частица* нет; გერცა *нет же* [ურ. 8]

• გერას გერ *ничего не...*; თვით გერას გერ გამშობელი *ничего не просчитавший* [ურ. 13]

• გერცხლეული *серебряные изделия* [ურ. 7]

• გერცხლი *серебро* [ურ. 12]

• გეფხვი *тигр* [ურ. 15]

• გეჭვიანობ *ревную* [ურ. 10]

- ვზივარ სიჟუ [ურ. 12]
- ვიგონებ ვსოჲინაუ [ურ. 7]
- ვივარაუდოთ *предположим* [ურ. 12]
- ვითა *последлог* как; словно, подобно; ვითა მზეობა 1) подобно солнцу 2) солнцееобразный [ურ. 10]; მამასავით მექცეოდა Он относился ко мне как отец; ხელი ვითა იქმს ბრძნობასა?! Как может быть мудрым сумасшедший?! [ურ. 13]
- ვითხოვე 1) попросил 2) одолжил [ურ. 9]
- ვინ? *вопросит. мест. кто?* [ურ. 1]
- ვინმე *неопр. мест. кто-то* [ურ. 14]
- ვის უნდა? Кто желает? [ურ. 12]
- ვიფიქრებ *подумаю* [ურ. 10]
- ვიყიდე *купил* [ურ. 12]
- ვიყო *сослаг. II* был бы (я) [ურ. 13]
- ვიცო *знаю* [ურ. 12]
- ვიცნობ *знаком (я)* [ურ. 12]
- ვიწრო *узкий, тесный* [ურ. 1]
- ვკითხე *спросил* [ურ. 3]
- ვხვდებით *встречаем*; ჩვენ სად ვხვდებით ერთმანეთს? Где мы встречаемся?; ჩვენ მატარებელს ვხვდებით Мы встречаем поезд [ურ. 14]

- ზეკ *нареч. послезавтра* [ურ. 7]
- ზელ *нареч. на краю чего-л.; поверх чего-л.* [ურ. 6]
- ზელატანი / ბლუზა *кофта; сорочка* [ურ. 12]
- ზეთიანი *маслянистый* [ურ. 12]
- ზეიმობს (იზეიმებს, იზეიმამან) *празднует* [ურ. 15]
- ზებირად *нареч. наизусть* [ურ. 4]
- ზებირი *устный* [ურ. 14]
- ზეცა *небо* [ურ. 1]
- ზილოვი / კავი *арх. локоны; косы* [ურ. 10]
- ზნე-ჩვეულება *нравы; обычаи* [ურ. 14]
- ზოგი *неопр. мест. некоторые*; ზოგი ასე ამბობს *Некоторые говорят так* [ურ. 14]
- ზოგიერთი *неопр. мест. некоторые* [ურ. 14]
- ზომა 1) размер 2) мера [ურ. 12]
- ზურგი 1) спина 2) тыл
- ზურმუხტი / სმარაგდი *изумруд* [ურ. 12]
- ზურმუხტისფერი *изумрудный (цвет)* [ურ. 3]
- ზუსტად *нареч. точно, ровно* [ურ. 12]

- ზღაპარი (ზღაპრის) сказка [ურ. 3]
- ზღვა (ზღვის) море [ურ. 3];
ხმელთაშუა ზღვა Средизем-
ное море [ურ. 14]
- ზღვისპირა ზოლი при-
брежная полоса [ურ. 15]

- თავდაცვა самозащита [ურ. 14]
- თავთავი колос [ურ. 10]
- თავი I 1) голова 2) глава [ურ. 2]
- თავი II 1) *возвр. мест.* себя;
თავი შეირცხვინა Он опозорил
себя 2) თავისი *притяж. мест.*
свой [ურ. 2]
- თავი დამანებე! *повел.* Оставь
меня [в покое]!
- თავიდათავი самый главный
[ურ. 10]
- თავის გართობა развлекать
себя [ურ. 12]
- თავის მოწონება кокетни-
чать; красоваться [ურ. 5]
- თავის ტკივილი головная
боль [ურ. 11]
- თავმა შენმან! *этикетное об-
ращение* Клянусь тобой! [ურ. 9]

- თათარი татарин (*так грузины
часто собирательно называют всех
мусульман, независимо от их этни-
ческой принадлежности*) [ურ. 12]
- თანამედროვე современный
[ურ. 14]
- თანხმობა *масдар* 1. согла-
сие 2. соглашаться [ურ. 10]
- თარი тари (*музыкальный ин-
струмент*)
- თარო полка [ურ. 3]
- თარჯიმანი *араб.* перевод-
чик [ურ. 3]
- თევზეული рыбные продук-
ты [ურ. 7]
- თევზი рыба [ურ. 7]
- თეთრეული бельё [ურ. 4]
- თეთრი белый [ურ. 3]; თეთრი
ყული белая шея [ურ. 12]
- თეთუმი тарелка
- თეძო бедро [ურ. 10]
- თვალი 1) глаз; თვალით არ
მინახავს *фраз. разг.* в глаза не
видел [ურ. 12]; თვალისასა от
сглаза [ურ. 10] 2) нумератив (*при
счёте комнат*) [ურ. 8]
- თვალსაზრისი точка зрения
[ურ. 15]
- თვე месяц [ურ. 3]

- თვით / თავად *определил. мест.* сам [ურ. 13]
- თვითმფრინავი *самолёт* [ურ. 13]
- თვლის 1) *считает, подсчитывает* 2) *считает, предполагает* [ურ. 13]
- თვრებოდა *пьянел* [ურ. 7]
- თივა *сено* [ურ. 5]
- თითი *палец* [ურ. 11]
- თირკმელი *мед. почка* [ურ. 11]
- თიხა *глина* [ურ. 14]
- თმა 1) *волос; волосы* 2) *арх. пушнина; мех* [ურ. 11]
- თმობა *масдар 1. терпение 2. терпеть* [ურ. 13]
- თოვა *снегопад* [ურ. 13]
- თოვლი *снег* [ურ. 7]
- თოვ-ღვყაპი *снег с дождём* [ურ. 13]
- თოვს *идёт снег* [ურ. 13]
- თოკი *верёвка* [ურ. 6]
- თოღია *Толия (распространённая в Грузии кличка собаки, букв. чайка)*
- თოფი *ружьё* [ურ. 5]
- თუ *союз* *если; თუ შეიძლება* *если можно* [ურ. 14]
- თუნდა *сложный союз* 1) *хоть* 2) *даже* 3) *если* [ურ. 3]
- თურქი *турок* [ურ. 5]

- თუცალა *союзное слово* *если бы* [ურ. 13]
- თქვა *сказал* [ურ. 8]
- თქვენები *ваши (родственники)* [ურ. 2]
- თქმულება *сказание, легенда* [ურ. 15]
- თხა *коза* [ურ. 1]
- თხევადი *жидкий* [ურ. 15]
- თხილი *фундук* [ურ. 12]
- თხრის (*გათხრის, გათხარა მან*) *копает*

- ია 1) *фиалка* 2) *женское имя* *Ия* [ურ. 1]
- იაღონი *певчая птичка, канарейка* [ურ. 10]
- იაგუნდი 1) *жёлтый топаз* 2) *яхонт* [ურ. 12]
- იაპონელი *японец* [ურ. 5]
- იარა *рана* [ურ. 13]
- იასამნისფერი *сиреневый (цвет)* [ურ. 3]
- იატაკი *пол* [ურ. 3]
- იეროგლიფი *иероглиф* [ურ. 14]
- ივარჯიშეთ! *повел. Занимайтесь физкультурой!, Тренируйтесь!* [ურ. 11]

- იზახის *арх.* / იძახის 1) говорит 2) зовёт 3) причитает [ур. 6]
- იზრდებოდა *воспитывался, рос (3 лицо ед. ч.)* [ур. 8]
- ითვლება *считается* [ур. 14]
- ითვლის *считает, подсчитывает* [ур. 13]
- ითოშება *зябнет* [ур. 5]
- ითხოვს (*მოითხოვს, მოითხოვა მან*) *просит; требует*
- იისფერია *фиолетовый* [ур. 3]
- იკვლევს (*გამოიკვლევს, გამოიკვლია მან*) *исследует* [ур. 14]
- იკისრა *взял на себя (напр. обязательство)* [ур. 15]
- იმგზავრეთ *съездили, путешествовали (вы)* [ур. 3]
- იმერელი *имеретинец (житель области Имерети на западе Грузии)* [ур. 12]
- იმისთვის *нареч.и союзное слово для того* [ур. 14]
- იმიტომ *нареч. потому* [ურ. 3]
- ინა ხნა
- ინგლისი *Англия* [ურ. 5]
- ინდექსი *индекс* [ურ. 4]
- იოდის *йод* [ურ. 11]
- იპოვებოდა *возможно было бы найти* [ურ. 9]

- ირანი *Иран* [ურ. 8]
- ირემი (*ირმის*) *олень* [ურ. 15]
- ირიბი 1) *косой (напр., линия)* 2) *в косую полоску (о ткани и т.п.)* 3) *косвенный* [ურ. 12]
- ირიცხება 1) *числится* 2) *перечисляется* 3) *отчисляется* [ურ. 6]
- ის 1) *личное мест. он* 2) *указат. мест. тот; та; то (ближе к 3-му лицу); ის ქალბატონი ლიაა* *Та [женщина] госпожа Лиа* [ურ. 2]
- ისე რა *нареч. так себе* [ურ. 3]
- ისეთი *указат. мест. такой (ближе к 3-му лицу)* [ურ. 9]
- ისეირნეთ! *повел. Гуляйте!* [ურ. 11]
- ისტორიკოსი *историк* [ურ. 15]
- იტალია *Италия* [ურ. 2]
- იტესს (*მოიტახს, მოიტეხა მან*) *ломает [себе]* [ურ. 11]
- იფიქრებს *подумает*
- იქ *нареч. там* [ურ. 12]
- იქადაგეს *проповедовали (3-е лицо мн. ч.)* [ურ. 15]
- იქით *нареч. туда* [ურ. 12]
- იქმ / *აკეთებ делаешь; творишь* [ურ. 9]
- იქმს / *იზამს арх. сможет сделать* [ურ. 13]

- იღბლიანი удачный; удачливый [ურ. 15]
- იღებს კბილს удаляет зуб [ურ. 11]
- იყავ! *повел.* Будь! [ურ. 6]
- იყეუე! *повел.* Полай! [ურ. 9]
- იყიდა купил [ურ. 5]
- იყიდება продаётся [ურ. 6]
- იჩენს თავს проявляет себя [ურ. 14]
- იცან! *повел.* Познай!, Узнай [ურ. 10]
- იცის знает [ურ. 4]; არ ვიცი не знаю [ურ. 13]
- იცლის (დაიცლის, დაიცალა მან) 1) освобождает 2) опорожняет (*кишечник*) 3) находит время (*для кого-л.*); მისთვის იცლის Находит для него время [ურ. 12]
- იცნობს (გაიცნობს, გაიცნო მან) 1) знаком (*с кем-л.*) [ურ. 2] 2) знакомится (*с кем-л.*)
- იცოდეთ! *повел.* Знайте! [ურ. 12]
- იწერება пишется [ურ. 14]
- იწყება начинается [ურ. 15]
- იწყებს (დაიწყებს, დაიწყო მან) начинает [ურ. 6]
- იხარშებოდა варился [ურ. 15]
- იხოცებიან убиваются [ურ. 12]

ბ

- კაბა платье [ურ. 2]
- კავკასიონის ქედი Кавказский хребет [ურ. 15]
- კათოლიკობა католичество [ურ. 8]
- კალათი *греч.* плетёная корзина [ურ. 12]
- კალამი *греч.* перо (*для письма*) [ურ. 8]
- კალთა 1) склон 2) подол (*юбки, платья*) [ურ. 15]
- კალმახი форель [ურ. 7]
- კამათელი кости для игры в нарды [ურ. 12]
- კამათი спор; прения [ურ. 5]
- კანი кожа [ურ. 11]
- კანკალებს (იკანკალებს, იკანკალა მან) дрожит [ურ. 13]
- კარადა шкаф [ურ. 3]
- კარგა ხანს *нареч.* долго; по долгу [ურ. 3]
- კარგად *нареч.* хорошо; კარგად ბრძანდებოდეთ! Всего хорошего! [ურ. 2]
- კარგი 1. хороший [ურ. 2] 2. утвердительный ответ Хорошо! [ურ. 12]
- კარბი дверь [ურ. 3]

- კაცი **мужчина**; *арх. муж (мн. ч. мужи)*; **человек** [ურ. 6]
- კახელი **кахетинец** (*житель области Кахети на востоке Грузии*) [ურ. 12]
- კახეთი **Кахети** (*область в Восточной Грузии*) [ურ. 3]
- კბილი 1) **зуб** 2) **зубец** [ურ. 4]
- კედელი **стена** [ურ. 3]
- კეკლუცი **красивый**; **обаятельный**; **кокетливый** [ურ. 8]
- კერქეტი **крепкий**; **прочный** [ურ. 10]
- კვადრატული კილომეტრი **квадратный километр** [ურ. 15]
- კვერცხი **яйцо** [ურ. 4]
- კვირა *греч.* 1) **воскресенье** 2) **неделя**; **გასულ კვირას** **на прошлой неделе**; **ერთი კვირის შემდეგ** **через неделю**; **მომავალ კვირას** **на следующей неделе** [ურ. 7]
- კვლავ *нареч.* **опять** [ურ. 13]
- კვლევა **масдар 1. исследование 2. исследовать** [ურ. 14]
- კვლევითი **исследовательский** [ურ. 6]
- კიბე **лестница** [ურ. 3]
- კიდევ *нареч.* **опять**; **ещё** [ურ. 9]

- კითხვა **I масдар 1. чтение 2. читать** [ურ. 5]
- კითხვა **II вопрос** [ურ. 5]
- კითხულობს 1) **читает** 2) **спрашивает** [ურ. 5]
- კილო **I наречие, диалект** [ურ. 12]
- კილო **II килограмм** [ურ. 12]
- კირკიტი **твёрдый, непоколебимый** [ურ. 10]
- კისერი **шея** [ურ. 11]
- კიტრი **огурец** [ურ. 6]
- კლდოვანი **скалистый** [ურ. 8]
- კოდი **коди (мера веса сыпучих тел, равная 40 кг)** [ურ. 10]
- კოკორი **бутон; почка (на дереве)** [ურ. 5]
- კომბოსტო **капуста** [ურ. 4]
- კონა **связка; букет** [ურ. 10]
- კონტინენტური **континентальный** [ურ. 15]
- კობიტნარი **Копитнари (местность в Западной Грузии)** [ურ. 12]
- კოსტუმი *фр.* **костюм** [ურ. 12]
- კოცნის (*აკოცებს, აკოცა მან*) **целует** [ურ. 12]
- კრუა **1. деревенщина 2. неотёсанный** [ურ. 12]
- კრული **проклятый** [ურ. 13]

- კუბო კრული в клетку (о ткани и т.п.) [ურ. 12]

- კუდი хвост [ურ. 9]

- კუთვნილი прич. принадлежащий (кому-ლ.); предназначенный (для кого-ლ.) [ურ. 15]

- კუკლა кукла [ურ. 12]

- კურსი курс [ურ. 4]

- კუჭი желудок [ურ. 11]

- ლაბადა pers. накидка; плащ [ურ. 12]

- ლალი рубин [ურ. 12]

- ლალისფერი рубиновый (цвет) [ურ. 3]

- ლაშაზი красивый [ურ. 8]

- ლამფა лампа [ურ. 3]

- ლაპარაკობს (ილაპარაკებს, ილაპარაკა მან) разговаривает; говорит [ურ. 4]

- ლაქი лак [ურ. 12]

- ლახვარი (ლახვარის) лавари (тип холодного оружия с длинной рукояткой и острым наконечником)

- ლექსი греч. стихотворение; стих [ურ. 12]

- ლელვი инжир, смоковница [ურ. 12]

- ლობიო фасоль [ურ. 12]

- ლუდი пиво [ურ. 15]

- ლურსმული клинописный [ურ. 14]

- ლურჯი синий [ურ. 3]

- ღზინი 1) радость 2) праздник; пир [ურ. 13]

- მაგარი 1) твёрдый 2) крутой (напр. нрав) [ურ. 12]

- მაგვანდება опаздываю [ურ. 12]

- მაგიდა стол [ურ. 3]

- მადგეს сидела бы (одежда) [ურ. 12]

- მადლიერი благодарный; მადლიერი ვარ! Благодарю вас!, Я благодарен вам! [ურ. 2]

- მაზლი ძეверь (брат мужа) [ურ. 3]

- მაზლის ცოლი სნოხა (жена ძევერა) [ურ. 3]

- მათი მჯობი лучше их [ურ. 8]

- მაისური футболка [ურ. 12]

- მაღი / სწრაფი / ჩქარი быстрый [ურ. 8]

- მამალი (მამლის) петух [ურ. 9]

- მამამთილი свёкор [ურ. 3]

- მამასახლისი староста [ურ. 9]

- მამაჩემი отец, папа (*1-го лица ед. ч.*) [ურ. 3]
- მამიდაშვილი кузен (*со стороны сестры отца*) [ურ. 3]
- მამიდაჩემი тётя (*1-го лица ед. ч., сестра отца*) [ურ. 3]
- მამული 1) имение 2) Отечество [ურ. 15]
- მანდ(ა) *нареч.* там [ურ. 6]
- მაპატიეთ! *повел.* Извините!, Простите! [ურ. 5]
- მარანი (მარნის) винный погреб [ურ. 7]
- მარტო **1.** *нареч.* только **2.** одинокий; მე მარტო ვარ Мне одиноко [ურ. 12]
- მარშრუტი маршрут [ურ. 8]
- მარცვლეული კულტურები зерновые культуры [ურ. 15]
- მარცხნივ **1.** *нареч.* налево; влево **2.** *последлог* налево; влево [ურ. 12]
- მარჯვნივ **1.** *нареч.* направо; вправо **2.** *последлог* направо; вправо [ურ. 12]
- მას *лич. мест.* ему [ურ. 6]
- მასალა материал сводка [ურ. 6]
- მასაც ему тоже (-ც – *частича* «тоже») [ურ. 8]
- მატარებელი поезд [ურ. 13]

- მაუწყებელი вестник [ურ. 14]
- მაქმანი (მაქმანის) кружева [ურ. 12]
- მაღალი высокий [ურ. 2]
- მაღვიძარა будильник [ურ. 7]
- მაშინ *нареч.* тогда [ურ. 13]
- მაცივარი (მაცივრის) холодильник [ურ. 12]
- მაწუხებს беспокоит [ურ. 11]
- მახათი шило [ურ. 10]
- მახსენ! *арх. повел.* Оставь!, Отстань! [ურ. 13]
- მახსოვს / ახსოვს помню / помнит [ურ. 13]
- მაჯა запястье [ურ. 11]
- მგვრიდა доставлял (*радость или печаль*) [ურ. 13]
- მგზავრობს (იმგზავრებს, იმგზავრა მან) ездит [ურ. 3]
- მგონია мне кажется; я думаю... [ურ. 10]
- მღებარე *прич.* лежащий; расположенный [ურ. 15]
- მღებარეობს находится, располагается [ურ. 3]
- მდინარე река [ურ. 3]
- მებოსტნეობა овощеводство [ურ. 15]
- მეგობარი (მეგობრის) друг [ურ. 2]

- მეგობრობა дружба [ურ. 7]
- მეგონა думал, предполагал (я) [ურ. 12]
- მეზობელი (მეზობლის) сосед [ურ. 14]
- მეზობლობა соседство [ურ. 7]
- მეკვლე мекვლე (человек, по-здравляющий с Новым годом и преподносящий по этому поводу сладости) [ურ. 7]
- მეკითხება спрашивает [ურ. 7]
- მელი / მელია лиса [ურ. 9]
- მეტყვალა (მეტყვალის) лас-точка [ურ. 1]
- მეტეხი 1) скамейка 2) парта [ურ. 3]
- მეტეხი забор [ურ. 3]
- მეტად нареч. больше; в большей степени; очень [ურ. 6]
- მეტყვი скажешь [ურ. 12]
- მეფე (მეფის) царь, король [ურ. 8]
- მეფის კარი царский двор [ურ. 8]
- მეფობს (იმეფებს, იმეფა მან) царствует
- მეტადინეობს (იმეტადინებს, იმეტადინა მან) занимается
- მეწამული пурпурный [ურ. 3]

- მეხილეობა садоводство [ურ. 15]
- მზე солнце [ურ. 6]
- მზეთუნახავი красавица (ბიჭვ. та, которую не видело солнце) [ურ. 6]
- მთავრდება кончается; заканчивается [ურ. 14]
- მთაწმინდა Мтацминდა 1) Святая гора в Тбилиси 2) гора Афон в Греции [ურ. 12]
- მთელი цельный; цельный [ურ. 12]
- მთვარე (მთვარის) луна [ურ. 10]
- მთიელი горец [ურ. 15]
- მთმო арх. терпевший, терпящий [ურ. 13]
- მთქმელი 1. говорящий 2. сказитель [ურ. 6]
- მიაღდა подошёл к краю чего-л.; к кому-л. [ურ. 6]
- მიაქვს (წავიღებ, წავიღე / მივიტან, მივიტანე) уносит (туда) (неодуш. предмет) (в круге будущего времени появляются параллельные формы)
- მიღის (მივა, მივიდა / წავა, წავიდა) идёт; уходит (туда) (в скобках указаны параллельные формы, употребляющиеся в круге прошедшего и будущего времени) [ურ. 1]
- მიზეზი араб. причина [ურ. 14]
- მიიღო принял; получил [ურ. 8]

- მილაკი трубочка [ურ. 15]
- მიმართულება направление [ურ. 13]
- მიმდინარე текущий [ურ. 14]
- მიმოფანტა разбросал [ურ. 13]
- მინახავს заочно-результативный I [оказывается] видел [ურ. 12]
- მინდორი поле [ურ. 5]
- მიზბის (გაიქცევა, გაიქცა) бежит (туда) (употр. в презентной группе) [ურ. 3]
- მიზრევთ посоветуйте [ურ. 12]
- მიზრევნია предпочитаю [ურ. 12]
- მისი притяж. мест. его, её (ближе к 3-му лицу) [ურ. 9]
- მისგან от него [ურ. 8]
- მისდევდა гнался (он) [ურ. 7]
- მისია миссия [ურ. 8]
- მისივდება опухает, отекает [ურ. 11]
- მისიონერი миссионер [ურ. 8]
- მიუბრუნდა обратился, повернулся [ურ. 6]
- მიულოცეთ! Поздравьте! [ურ. 7]
- მიუხედავად ყველაფერისა ввод. сл. несмотря на всё [ურ. 15]
- მიყვარხარ люблю (я тебя) [ურ. 10]
- მიცვალებული покойник (букв. преображённый) [ურ. 15]

- მიწა 1) почва, земля 2) Земля [ურ. 8]
- მიწათმოქმედება земледелие [ურ. 10]
- მიწა-წყალი (მიწა-წყლისა) земля; территория [ურ. 14]
- მიწურული конец [ურ. 15]
- მიხაკი гвоздика (цветок и пряность) [ურ. 12]
- მიხვდები поймёшь [ურ. 12]
- მიხვდით догадались (вы) [ურ. 12]
- მიჯნა 1) рубеж 2) межа [ურ. 15]
- მიჯნურთ ზნეობა кодекс чести маджнунов [ურ. 10]
- მიჯნური араб. влюблённый, возлюбленный [ურ. 10]
- მკერავი (მკერავის) портной [ურ. 12]
- მკვდარი (მკვდრის) мёртвый [ურ. 14]
- მკვიდრი коренной житель, абориген [ურ. 15]
- მკლავი предплечье [ურ. 11]
- მკურნალობს (იმკურნალებს, იმკურნალა მან) 1) лечится; ის მკურნალობს ამ ექიმთან Он лечится у этого врача 2) лечит; ექიმი მკურ-

ნაღობს ავადმყოფს Врач ле-
чит больного [ურ. 11]

- მნდომელი *прич.* хотевший,
желавший [ურ. 13]

- მოატანინა [заставил] при-
нести (*кауз.*) [ურ. 15]

- მოაქვს (მოიტანს, მოი-
ტანა მან / წაიღებს, წაიღო)
приносит; несёт (сюда) / уно-
сит; унёс (туда) [ურ. 9]

- მოახსენა доложил (3-ე л.
ед. ч.) [ურ. 8]

- მოახსენებს доложит [ურ. 8]

- მოგეხმარები помогу [ურ. 12]

- მოგვატყუეს обманули (3-ე л.
мн. ч.) [ურ. 6]

- მოგვიანებით *нареч.* позд-
нее, (по)позже [ურ. 7]

- მოგზაურობა путешествие;
«მოგზაურობა ევროპაში» «Пу-
тешествие в Европу» (*автор –*
С.-С. Орбелиани) [ურ. 8]

- მოგრძო продолговатый [ურ. 12]

- მოგცეთ! *сослаг. II* Пусть
даст! [ურ. 10]

- მოგწონს нравится (тебе) [ურ. 12]

- მოდიოდეს *арх.* шли бы (они)
[ურ. 6]

- მოდის (მოვა, მოვიდა /
წამოვა, წამოვიდა) идёт (сю-
да) [ურ. 3]

- მოედანი (მოედნისა) *араб.-*
перс. площадь [ურ. 12]

- მოერიდეთ! *повел.* Остере-
гайтесь! [ურ. 11]

- მოერიდოს пусть остерега-
ется [ურ. 11]

- მოეწონა понравился (3-ე л.
ед. ч.) მამას მოეწონა შვილის
პასუხი Отцу понравился ответ
сына [ურ. 8]

- მოვიდა пришёл (сюда) (3-ე л.
ед. ч.) [ურ. 9]

- მოზაიკური мозаичный [ურ. 14]

- მოიზომეთ! *повел.* Примерь-
те! [ურ. 12]

- მოიპოვება приобретается,
достаётся [ურ. 6]

- მოისურვეს захотели [ურ. 14]

- მოიტეხა сломал [ურ. 10]

- მოიშინაურა окультурил, одо-
машнил [ურ. 15]

- მოიხსენება упоминается [ურ. 15]

- მოკვდეს *сослаг. II* если ум-
рёт [ურ. 14]

- მოკლე короткий [ურ. 2]

- მოლაპარაკე *прич.* говоря-
щий [ურ. 14]

- მოლისფერი ярко-зелёный, цвета травы [ურ. 3]
- მოლოდინი ожидание [ურ. 12]
- მომავალი (მომავლის) будущий [ურ. 4]
- მომდინარეობს происходит, происходит (от чего-л.) [ურ. 15]
- მომეცი! *повел.* Дай! [ურ. 12]
- მოიგონე! *повел.* Вспоминай! [ურ. 10]
- მოიზომე! *повел.* Отмерь! [ურ. 9]
- მოიტანე! *повел.* Принеси! [ურ. 9]
- მოიცადე! *повел.* Подожди!, Дождись! [ურ. 6]
- მოძკლავები *арх.* убивающие [ურ. 10]
- მოძიბლავი пленительный, чарующий [ურ. 15]
- მონათესავე родственный [ურ. 14]
- მონასტერი монастырь [ურ. 8]
- მონობა рабство [ურ. 7]
- მოზბის (გამოიქცევა, გამოიქცა) бежит (сюда) [ურ. 3]
- მოზჩი! *повел.* Заканчивай! [ურ. 12]
- მოსასხამი накидка [ურ. 12]
- მოსვლა *масдар* 1. хождение 2. приходить (сюда) [ურ. 7]

- მოსკოვის ლომონოსოვის სახელობის სახელმწიფო უნივერსიტეტი Московский государственный университет имени М.В. Ломоносова [ურ. 3]
- მოსწავლე (მოსწავლის) ученик [ურ. 3]
- მოსწონს (მოეწონება, მოეწონა) нравится (ему) [ურ. 3]
- მოუტანა принёс [ურ. 9]
- მოუტაცნიათ *заочно-результативный* 1 [оказывается] похитили [ურ. 12]
- მოუხდება подойдёт [ურ. 12]
- მოფრინავს летит (сюда) [ურ. 13]
- მოქალაქე гражданин [ურ. 5]
- მოყმე (მოყმისა) 1. витязь, рыцарь 2. юный [ურ. 8]
- მოცალეობა / თავისუფალი დრო свободное время, досуг [ურ. 10]
- მოძებნა 1. *масдар* искание 2. искать [ურ. 12]
- მოძებნე! (По)ищи! [ურ. 12]
- მოწეული *прич.* созревший (о фруктах и овощах) [ურ. 12]
- მოწმობს свидетельствует [ურ. 15]
- მოწყენილი грустный [ურ. 10]

- მოწყობილი *прич.* устроенный; обустроенный [ურ. 14]
- მოხალული *прич.* поджаренный [ურ. 12]
- მოხარული *радостный*; მოხარული ვარ! Я рад! [ურ. 2]
- მოჯამაგირე / მოსამსახურე слугა; наёмный работник [ურ. 3]
- მრავალი 1) много 2) множество [ურ. 15]
- მრწამსი 1) символ веры 2) вероисповедание [ურ. 14]
- მსგავსი похожий; подобный [ურ. 12]
- მსოფლიო мир [ურ. 15]
- მსუქანი (მსუქნის) 1) толстый 2) *перен.* богатый, обильный [ურ. 8]
- მსხალი (მსხლისა) груша [ურ. 7]
- მსხვილი крупный; მსხვილი შრიფტი крупный шрифт [ურ. 14]
- მტევანი (მტევნისა) кисть (руки) [ურ. 11]
- მტრობა вражда [ურ. 7]
- მუდამ ეამს *нареч.* всегда, в любое время [ურ. 5]
- მუდმივმოქმედი *прич.* постоянно действующий [ურ. 15]

- მული ზოლვა (*сестра мужа*) [ურ. 3]
- მუსიკა музыка [ურ. 6]
- მუშაობს (იმუშავებს, იმუშავა მან) *работает* [ურ. 3]
- მუცელი (მუცლის) живот [ურ. 11]
- მუხლი колено [ურ. 11]
- მშვენიერი прекрасный [ურ. 10]
- მშობლები родители [ურ. 3]
- მშობლიური родной [ურ. 5]
- მშრალი сухой [ურ. 15]
- მჩხვლეტს *кóлет* (у меня) [ურ. 11]
- მცალია *есть время* (у меня); არა მცალია Мне некогда [ურ. 13]
- მცირეწლოვანი малолетний [ურ. 6]
- მცხეთის ჯვარი монастырь Мцхетского Креста [ურ. 14]
- მცხოვანი старец [ურ. 8]
- მძახლები сваты (*родители обвенчанных по отношению друг к другу*) [ურ. 3]
- მძივი бусы [ურ. 12]
- მძიმე тяжёлый [ურ. 12]
- მძლეოთა მებძოლოთა მძლეობა побеждающий в [рыцарских] состязаниях [ურ. 10]

- მწაღს / მინდა хочу, желаю; намереваюсь
- მწარე горький [ურ. 9]
- მწევარი (მწევრის) борзая [ურ. 7]
- მწვავე острый [ურ. 5]
- მწყერი перепёлка [ურ. 1]
- მჭადი მჩადი (кукурузные лепёшки) [ურ. 12]
- მჭირდება нужно (мне) [ურ. 12]
- მხარი (მხრის) плечо [ურ. 11]
- მხარში ედგა ფრ. поддерживал, стоял плечом к плечу [ურ. 8]
- მხოლოდ нареч. 1) только, лишь 2) единственно [ურ. 14]

ბ

- ნაადრევად нареч. рано, преждевременно [ურ. 7]
- ნაადრევი преждевременный [ურ. 13]
- ნაბადი (ნაბდისა) бурка [ურ. 7]
- ნაგებობა сооружение [ურ. 15]
- ნადავლი добыча [ურ. 15]
- ნადირი животное, зверь [ურ. 15]
- ნადირობა масдар 1. охота 2. охотиться [ურ. 15]
- ნადული надуги (делается из сырной сыворотки, внешне напоминает творог) [ურ. 12]

- ნაზი нежный [ურ. 12]
- ნათარგმნი переведённый [ურ. 8]
- ნათესავები родственники [ურ. 3]
- ნაკვლევი след; колея [ურ. 7]
- ნამდვილად нареч. несомненно; действительно [ურ. 12]
- ნამუშევარი (ნამუშევრის) 1. 1) работа 2) результат работы 2. прич. заработанный [ურ. 12]
- ნარჩენი остаток [ურ. 14]
- ნატი замша [ურ. 12]
- ნალვლის ბუშტი желчный пузырь [ურ. 11]
- ნაყენი мед. настой, отвар [ურ. 11]
- ნაცარი (ნაცრის) зола [ურ. 10]
- ნაცრისფერი серый [ურ. 3]
- ნაძრახი постыдный [ურ. 8]
- ნაწარმი продукция [ურ. 6]
- ნაწილი часть; доля [ურ. 15]
- ნაწლავი кишка; ბრმა ნაწლავი слепая кишка; სწორი ნაწლავი прямая кишка [ურ. 11]
- ნაჭელი прич. кованный [ურ. 12]
- ნახა 1) увидел 2) нашёл [ურ. 6]
- ნახევარი половина; შვიდის ნახევარია половина седьмого; სემესტრის ნახევარი полсеместра [ურ. 7]
- ნახვამდის! До свидания! [ურ. 2]

• ნგრევა *масдар* 1. разрушение 2. разрушать [ურ. 15]

• ნება მომეცით! Разрешите!; ნება მომეცით გაგეცნოთ! Разрешите познакомиться!; ნება მომეცით წარმოგიდგეთ! Разрешите представиться! [ურ. 2]

• ნედლეული сырьё [ურ. 6]

• ნეკნი ребро [ურ. 11]

• ნესტი сырость [ურ. 13]

• ნიგოზი (ნიგეზისა) / კაკალი (კაკლისა) грецкие орехи (очищенные / неочищенные) [ურ. 12]

• ნიმუში образец [ურ. 14]

• ნიორი (ნივრის) чеснок [ურ. 1]

• ნიშანი (ნიშნის) 1) знак, примета 2) оценка [ურ. 14]

• ნომერი номер [ურ. 4]

• ნუ გძინავს! *повел.* Не спи! [ურ. 10]

• ნუნუა Нунуა (*божество, покровительствующее виноделам*) [ურ. 15]

• ნუში миндаль [ურ. 13]

• ოდეს *нареч.* как только [ურ. 9]

• ოთახი *тур.* комната [ურ. 1]

• ოთხეფი животное [ურ. 10]

• ოთხშაბათი среда [ურ. 7]

• ონკანი кран [ურ. 3]

• ოპერაცია операция; ოპერაცია იკეთებს делает операцию [ურ. 11]

• ორაგული лосось [ურ. 7]

• ორას სამი (203) двести три (203) [ურ. 4]

• ორგული 1. лицемер 2. вероломный, неверный [ურ. 10]

• ორი ათასი (2000) две тысячи (2000) [ურ. 4]

• ორკაპი ви́лы [ურ. 10]

• ორმოცდათხუთმეტი (55) пятьдесят пять (55) [ურ. 4]

• ორმოცი (40) сорок (40) [ურ. 3]

• ორპირი двуличный [ურ. 10]

• ორსული беременная [ურ. 12]

• ორღობე (ორღობის) 1) сельская улочка 2) проход между заборами [ურ. 10]

• ორშაბათი понедельник [ურ. 7]

• ორჯერ *нареч.* дважды; два раза (-ჯერ – множительная частица) [ურ. 8]

• ოფიციალურად *нареч.* официально [ურ. 8]

• ოქრო (ოქროსი) золото [ურ. 12]

• ოქროსფერი золотистый [ურ. 3]

• ოქროული / ოქროულობა золотые изделия [ურ. 7]

• ოღონდ *союз* только [ურ. 12]

- ოყნა клизма
- ოხერ-ტიალი 1) опустошённый; запущенный 2) покинутый [ურ. 10]

- ოჯახი *тур.* семья [ურ. 10]

პ

- პაემანი свидание [ურ. 7]
- პალტო пальто [ურ. 12]
- პარასკევი *греч.* пятница [ურ. 7]
- პასუხი *перс.* ответ [ურ. 8]
- პასუხობს (უპასუხებს, უპასუხა მან) *перс.* отвечает [ურ. 14]
- პატარა маленький [ურ. 12]
- პატარძალი (პატარძლის) невеста, новобрачная [ურ. 6]
- პატიჟებს (დაპატიჟებს, დაპატიჟა მან) приглашает [ურ. 12]
- პატრონი *лат.* хозяин [ურ. 13]
- პატრონობს / *арх.* Зпатრონობს 1) присматривает; იგი პატრონობს სახლს Он присматривает за домом 2) быть хозяином [ურ. 13]
- პაწაწინა малютка [ურ. 10]
- პერანგი *перс.* сорочка, рубашка [ურ. 12]
- პირი 1) лицо 2) рот 3) поверхность, лицевая сторона 4) край [ურ. 9]

- პირიქით *нареч.* наоборот; на-против [ურ. 14]
- პირობა условие; обещание [ურ. 10]

- პიჯაკი *фр.* пиджак [ურ. 12]
- პოეტი პოэт [ურ. 12]
- პოვნა *масдар* 1. найти 2. находить [ურ. 9]
- პოულობს (იპოვის, იპოვა მან) находит [ურ. 8]

ქ

- ქაში *перс.* время [ურ. 7]
- ქამ-ქამად *нареч.* время от времени [ურ. 13]
- ქოფრი *фр.* жокей [ურ. 12]
- ქურნალი журнал

რ

- რა? *вопросит. мест.* что? [ურ. 1]; რა ამბავია? Что случилось? В чём дело?; რა თქმა უნდა *ввод. сл.* конечно, несомненно (*букв.* что и говорить) [ურ. 6]; რა უნდა? *разг.* Что надо?; რა ღირს? Сколько стоит? [ურ. 12]
- რად *вопросит. нареч.* почему?, зачем?; რად მინდა? Зачем мне это? [ურ. 12]

- რამან / რამ *арх. союз что* [ურ. 9]
- რამდენი? *вопросит. мест. сколько?* [ურ. 4]
- რატომ? *вопросит. нареч. почему?* [ურ. 3]
- რათა *подоконник* [ურ. 3]
- რაც *относит. мест. и союз что [же]; გასაგებია, რაც გინდა!* Понятно, что ты хочешь! [ურ. 13]
- რაჭველი რაჩინეც (*житель Рача, одного из горных районов Западной Грузии*) [ურ. 3]
- რბევა *масдар 1. погром 2. громить* [ურ. 15]
- რგავს (*ღარგავს, ღარგო მან*) *сажает* [ურ. 15]
- რეგისტრაცია *регистрация; რეგისტრაციის გავლა* *пройти регистрацию* [ურ. 13]
- რიგი 1) ряд 2) очередь 3) чин, порядок (*проведения обряда, мероприятия и т.п.*) [ურ. 12]
- რიდე (*რიდის*) *накидка, покрывало; шарф* [ურ. 12]
- რისტვის? *вопросит. нареч. 1) зачем? 2) для чего? 3) за что?* [ურ. 12]
- რისკიანი *рискованный* [ურ. 6]

- როგორ? *вопросит. нареч. как?, каким образом?* [ურ. 2]; როგორ გითხრათ *ввод. сл. как сказать* [ურ. 14]
- როგორც *союз как; როგორც მიხვალ, დამირეკე!* Как приедешь, позвони! [ურ. 13]
- როდესაც *союз когда*
- როდის? *вопросит. нареч. когда?* [ურ. 1]
- რომ *союз что* [ურ. 9]
- რომელი? *вопросит. мест. 1) какой? 2) который?* [ურ. 4]
- რტო 1) ствол 2) побег, ветка [ურ. 10]
- რქა (*რქის*) 1) рог 2) нумератив (*при счёте крупного рогатого скота*) [ურ. 4]
- რძის პროდუქტები *молочные продукты* [ურ. 12]
- რწმენა 1) вера 2) убеждение [ურ. 14]

ს

- საავადმყოფო *больница* [ურ. 4]
- საათი *араб. 1) час; ახლა დაახლოებით ცხრა საათია* Сейчас приблизительно 9 часов; ახლა ზუსტად თორმეტი საათია Сейчас ровно 12 часов;

რომელ საათზე შევხვდეთ ერთმანეთს? В котором часу мы встретимся?; რომელი საათია? Который час?; საღამოს რვა საათზე в восемь часов вечера; 2) часы; კედლის საათი настенные часы [ურ. 7]; მაჯის საათი наручные часы; ჩემი საათი გათუჭ-და Мои часы сломались; ჩემი საათი გაჩერდა Мои часы остановились; ჩემი საათი ჩამორ-ჩება Мои часы отстают; ჩემი საათი ჩქარობს (გარბის) Мои часы спешат [ურ. 7]

- საბაჟო таможня [ურ. 13]
- საბძელი закрома [ურ. 10]
- საგანგებო დავალება особое поручение [ურ. 8]
- სად? *вопросит. нареч.* где?; куда? [ურ. 1]
- სადა *перс.* простой, без излишеств [ურ. 12]
- სადაური? *вопросит. мест.* откуда (*родом*) [ურ. 3]
- სადაურიზი откуда-то [ურ. 6]
- სადაურობა происхождение [ურ. 12]
- სადგომი 1) стоянка 2) стойбище [ურ. 14]

- სადილობს (ისადილებს, ისადილა მან) обедает [ურ. 12]
- სადმე *нареч.* где-нибудь; куда-нибудь [ურ. 6]
- საღღეობო праздничный [ურ. 15]
- საგარბელი (საგარბლის) кресло [ურ. 2]
- საველე полевой [ურ. 14]
- სავიზიტო ბარათი визитная карточка [ურ. 2]
- საზამთრო арбуз [ურ. 5]
- სათვალე (სათვალის) очки [ურ. 12]
- საიდან? *вопросит. нареч.* откуда?, из (с) какого места? [ურ. 3]
- საკავშირო რესპუბლიკა союзная республика [ურ. 12]
- საკითხი вопрос [ურ. 14]
- საკუთარი собственный [ურ. 14]
- საკულტო культовый [ურ. 15]
- სალაში! Привет!; სალაში ყველას! Всем привет! [ურ. 2]
- სალოცავი *церк.* молельня
- სამართალი (სამართლისა) право [ურ. 14]
- სამაჯური браслет [ურ. 12]
- სამედიცინო медицинский [ურ. 3]

- სამეფო 1. царство 2. царственный [ურ. 8]
- სამეფოდ для царствования [ურ. 8]
- სამეცნიერო научный [ურ. 6]
- სამზარეულო кухня [ურ. 3]
- სამივე трое; втроём [ურ. 8]
- სამკაული (სამკაულისა) ожерелье; украшение [ურ. 12]
- «სამოთხის კარი» «Врата рая» (ავტორ – С.-С. Орбелиანი) [ურ. 8]
- სამსახური 1) работа; служба 2) услуга [ურ. 11]
- სამტრედია Самтрედია (*город в Западной Грузии*) [ურ. 12]
- სამშაბათი вторник [ურ. 7]
- სამხრეთ-აღმოსავლეთი юго-восток [ურ. 15]
- სამხრეთ-დასავლეთი юго-запад [ურ. 15]
- სამხრეთი юг [ურ. 15]
- სანამ нареч. пока [ურ. 14]
- სანახები окрестности [ურ. 15]
- სანთელი (სანთლის) свеча [ურ. 4]
- საპონი (საპნის) греч. мыло [ურ. 4]
- სარდაფი подвал, погреб [ურ. 3]
- სართული этаж; მეორე სართულზე на втором этаже [ურ. 3]

- სარქმელი арх. 1) головной убор [ურ. 12]
- სარწმუნოება вера [ურ. 15]
- სასადილო ოთახი столовая комната [ურ. 3]
- სასარგებლო წიაღისეული полезные ископаемые [ურ. 15]
- სასახლე (სასახლის) дворец [ურ. 15]
- სასიკვდილო смертельный [ურ. 15]
- სატახტო ქალაქი столица; первопрестольный град [ურ. 15]
- სატურიის სანაო Сатуриის Санаო (*местность в Западной Грузии*) [ურ. 12]
- საუბარი (საუბრის) беседа, разговор [ურ. 5]
- საუზმობს (ისაუზმებს, ისაუზმა მან) завтракает
- საუკუნე (საუკუნის) век [ურ. 7]
- საფენი мед. компресс, примочки [ურ. 11]
- საფეხური ступень [ურ. 14]
- საფირონი сапфир; синий или голубой яхонт [ურ. 12]
- საფლავი могила [ურ. 15]
- საფოსტო почтовый [ურ. 4]

- საფუძველი (საფუძვლის) фундамент, основание [ურ. 14]
- საქართველო Грузия [ურ. 5]
- საქმე дело [ურ. 2]; საქმე თავზე საყრელი აქვს *фраз. дел по горло* [ურ. 6]
- საქმიანი შეხვედრა деловая встреча [ურ. 12]
- საქონელი (საქონლისა) скот [ურ. 4]
- საღამო вечер [ურ. 7]; საღამო მშვიდობისა! Добрый вечер! [ურ. 2]
- საყიდელი (საყიდლისა) зб. покупка (*букв. то, что надо купить*) [ურ. 12]
- საყურე (საყურისა) серьга; серьги [ურ. 12]
- საშინელი ужасный, ужасающий [ურ. 5]
- საშუალო средний [ურ. 8]
- საჩუქარი подарок [ურ. 13]
- საცვალი (საცვლისა) ниже белье [ურ. 4]
- საცოდავი жалкий [ურ. 13]
- საძიებელი искомый (*букв. то, что следует искать*) [ურ. 14]
- საძინებელი спальня [ურ. 3]
- საწოლი кровать [ურ. 3]

- საწყალი (საწყლისა) бедный; жалкий [ურ. 6]
- საჭმელი (საჭმლისა) еда, пища [ურ. 9]
- სახედავი смотрящий [ურ. 10]
- სახელი имя [ურ. 2]
- სახელო рукав [ურ. 12]
- სახელოვანი славный; именитый [ურ. 8]
- სახელწოდება название [ურ. 15]
- სახლი дом [ურ. 2]
- სახლიდან *нареч. из дома* [ურ. 7]
- სახურავი 1) крыша (*дома*) 2) крышка [ურ. 3]
- საჯდომი сидалище [ურ. 11]
- სევდა печаль; грусть [ურ. 13]
- სერი пригорок, горка [ურ. 7]
- სვამს I ставит (*напр., вопрос*) [ურ. 14]
- სვამს II пьёт [ურ. 14]
- სვე-ბედი (სვე-ბედისა) 1) судьба, предопределение 2) счастье [ურ. 10]
- სვია (სვიის) солод [ურ. 15]
- სთხოვს (მოსთხოვს, მოსთხოვა მან) просит [ურ. 5]
- სიამაყე гордость [ურ. 13]
- სიასამური соболь [ურ. 12]
- სიბრძნე мудрость [ურ. 10]

- «სიბრძნე სიცრუისა» «Мудрость лжи», или «Мудрость вымысла» (автор – С.-С. Орбелиანი) [ურ. 8]
- სიგანე (სიგანის) ширина [ურ. 3]
- სიგრძე (სიგრძის) длина [ურ. 3]
- სიდედრი თეშა (*мать жены*) [ურ. 3]
- სიკვდილი სмерть [ურ. 8]; სიკვდილ-სიცოცხლე *фраз.* Вопрос жизни и смерти (*букв.* смерть-жизнь) [ურ. 10]
- სიძამრი ტეშა (*отец жены*) [ურ. 3]
- სიმართლე (სიმართლის) правда; სიმართლის მთქმელს ხმალი ამოღებული უნდა ჰქონდეს *фраз.* У говорящего правду сабля должна быть [всегда] наготове [ურ. 6]
- სიმაღლე высота [ურ. 3]
- სიმდიდრე (სიმდიდრის) богатство [ურ. 10]
- სირცხვილი стыд [ურ. 5]
- სისულელე (სისულელის) глупость [ურ. 12]
- სისხლი кровь [ურ. 11]; სისხლის გადასხმის ინსტიტუტი

- Институт переливания крови [ურ. 6]
- სისხლძარღვები кровеносные сосуды [ურ. 11]
 - სიტყვა (სიტყვის) слово [ურ. 12]
 - სიუხვე (სიუხვის) 1) щедрость 2) обилие [ურ. 10]
 - სიყმე молодость [ურ. 10]
 - სიცილი სმex; სიცილი წასკდა *раздался* смex [ურ. 6]
 - სიცოცხლე жизнь [ურ. 8]
 - სიძვირე дороговизна [ურ. 6]
 - სიხარული радость [ურ. 7]
 - სკამი стул [ურ. 3]
 - სმა (სმის) *масдар* 1. *распятие* 2. *распивать* [ურ. 15]
 - სომეხი (სომხის) армянин [ურ. 3]
 - სოფელი (სოფლის) деревня [ურ. 3]
 - სოფლელი 1. *деревенский, сельский* 2. 1) *деревенский (сельский) житель* 2) *прост. деревенщина*
 - სპარსელი ირანец; перс [ურ. 5]
 - სპილოსძვლისფერი *цвет слоновой кости* [ურ. 3]
 - სპორტი спорт [ურ. 6]

- სტაქანი *варваризм* стакан [ურ. 12]
- სტკივა болит
- სტუმარი (სტუმრის) *гость* [ურ. 12]
- სულგობელი *великодушный* [ურ. 10]
- სიცოცხლე *жизнь* [ურ. 8]
- სულუგუნი *сулугуни (сорт грузинского сыра)* [ურ. 12]
- სულთწამარები *душеразди-
рающий (букв. уносящий душу)* [ურ. 10]
- სული 1) душа 2) нумератив
(*при счёте овец*) [ურ. 4]
- სულმოკლე *малодушный* [ურ. 10]
- სუნელი *пряности* [ურ. 12]
- სუნთქვა *дыхание* [ურ. 10]
- სურს (ისურვებს, ისურვა
მან) *желает* [ურ. 3]
- სუსტი *слабый* [ურ. 8]
- სუფთა *чистый* [ურ. 11]
- სფერო *во всех знач. сфера*
[ურ. 14]
- სძინავს (ეძინება, ეძინა
მან) *спит* [ურ. 3]
- სძულს *ненавидит* [ურ. 3]
- «სწავლანი და მოძღვრე-
ბანი» «Учения и наставле-

- ния» (*автор – С.-С. Орбелиани*)
[ურ. 8]
- სწავლობს (*ისწავლის, ის-
წავლა მან*) 1) *учит* 2) *учится*
[ურ. 3]
- სწამს 1) *верит* 2) *верует* [ურ. 6]
- სწორედ აქ არის ძაღლის
თავი დამარხული! *фраз. Вот
где собака зарыта!* [ურ. 14]
- სწყურია (მოსწყურდება,
მოსწყურდა) *хочет пить, ис-
пытывает жажду (может быть
двухличным)* [ურ. 3]
- სჭირდება 1) *нужно* 2) *нуж-
дается* [ურ. 7]
- სხვა *мест. (дат. სხვასა) дру-
гой; прочий* [ურ. 6]
- სხვაგან *нареч. в другом мес-
те, не здесь* [ურ. 14]
- სჯობს 1. *гл. предпочтитель-
нее* 2. *лучше* [ურ. 8]

- *განადი* *стройный, ладно скро-
енный* [ურ. 9]
- *განი* *перс. тело; торс, туло-
вище; стан* [ურ. 10]
- *განძია* *Тандзиа (село в Ниж-
ней Картли)* [ურ. 8]

• ტარსიკონი очень тонкая до-
рогая кожа [ურ. 12]

• ტარსუნა тархун [ურ. 6]

• ტახტი *перс.* тахта [ურ. 3]

• ტბა (ტბის) озеро [ურ. 15]

• ტენიანი влажный [ურ. 15]

• ტერიტორია территория [ურ. 15]

• ტვინი мозг [ურ. 11]

• ტირილი *масдар* 1. плач 2.
плакать [ურ. 6]

• ტირს *арх.* / ტირის (იტო-
რებს, იტირა მან) плачет [ურ. 6]

• ტკბილი сладкий [ურ. 9]

• ტოლ-ამხანაგი сверстники
[ურ. 10]

• ტრფიალი эрос; любовь [ურ. 15]

• ტუალეტი туалет [ურ. 3]

• ტურფა / ლამაზი / მშვენი-
ერი прекрасный; красивый [ურ. 9]

• ტყე (ტყის) лес [ურ. 3]

• ტყლაპი тклапи (*кашица из*
ткмали или сливы, внешне напо-
минающая пастилу) [ურ. 12]

• ტყუილად *нареч.* напрасно;
ტყუილად ელი напрасно ждёшь
[ურ. 13]

უ

• უბოძა *везл.* отдал; пожало-
вал [ურ. 8]

• უბრძანა приказал, повелел
[ურ. 8]

• უგულო бессердечный [ურ. 7]

• უეჭველად *нареч.* без (вне)
сомнения [ურ. 14]

• უზბეკი узбек [ურ. 5]

• უთმობს 1) уделяет (*напр.,*
внимание, время и т.п.) 2) усту-
пает [ურ. 14]

• უთო утюг [ურ. 3]

• უთხრა сказал [ურ. 6]

• უკავშირდება (დაუკავშირ-
დება, დაუკავშირდა) связыва-
ется [ურ. 14]

• უკანამან *арх.* / უკანამ зад-
ний; тот, кто сзади [ურ. 6]

• უკეთ *нареч.* лучше [ურ. 14]

• უკვირს (გაუკვირდება, გა-
უკვირდა) удивляется [ურ. 9]

• უკრავს (დაუკრავს, დაუკ-
რა მან) играет [ურ. 3]

• უკრაინელი украинец [ურ. 5]

• ულამაზესი красивейший [ურ. 8]

• ულუფა *араб.* порция [ურ. 12]

• უმაღესი самый быстрый,
быстрейший [ურ. 8]

• უმზეოდ *нареч.* без солнца;
ვარდი ვერ არის უმზეოდ Ро-
за без солнца существовать не
может [ურ. 13]

- უმსგავსო безобразный [ურ. 6]
- უმსუქნესი самый толстый [ურ. 8]
- უმუშევარი (უმუშევრისა) безработный [ურ. 6]
- უმცროსი младший [ურ. 8]
- უმწარესი горчайший [ურ. 9]
- უნდა 1. (მენდომება) хочет, желает [ურ. 3] 2. модальная частица должен; უნდა დავეხმარო должен помочь [ურ. 12]
- უპირატესად нареч. предпочтительно; преимущественно [ურ. 14]
- ურდო орда [ურ. 15]
- ურეკავს (დაურეკავს, დაურეკა მან) звонит [ურ. 2]
- ურემი (ურმის) арба [ურ. 5]
- ურთიერთობა ed. ч. взаимоотношения [ურ. 14]
- ურჩი непокорный [ურ. 13]
- უსაპირო arch. прил. без подкладки, не отделанный тканью [ურ. 12]
- უსაშველო безнадёжный [ურ. 7]
- უსიერო непроходимый, дремучий; девственный [ურ. 13]
- უსივდება (გაუსივდება, გაუსივდა) опухает, отекает [ურ. 11]

- უსხოსი arch. / უმსხოსი прил. толще [ურ. 12]
- უტარდება (ჩაუტარდება, ჩაუტარდა) проводится [ურ. 15]
- უტკბესი сладчайший [ურ. 9]
- უფრო нареч. больше, более [ურ. 8]
- უფრო გვიან нареч. позже [ურ. 14]
- უფროს-უმცროსი старший-младший (отражает субординацию между разными возрастными группами) [ურ. 10]
- უქუდო без шапки, без головного убора [ურ. 7]
- უღვთოდ нареч. безбожно [ურ. 10]
- უყვარს (ეყვარება) любит (он её) (имеет формы I серии) [ურ. 3]
- უყიდა версия объектная купил [ურ. 9]
- უშენოდ нареч. без тебя [ურ. 12]
- უშვილო бездетный [ურ. 7]
- უჩივის (უჩივლებს, უჩივლა მან) жалуется [ურ. 6]
- უცოლო холостой, неженатый [ურ. 7]
- უცხო სუნელი უცხო сунели (приправа к пище) [ურ. 12]

- უცხო *нареч.* странно, дивно [ურ. 10]
- უძახის (დაუძახებს, დაუძახა მან) 1) зовёт 2) нарекает [ურ. 6]
- უძილობა бессонница [ურ. 11]
- უწოდოს *сослаг. II* [пусть] назовёт, наречёт [ურ. 14]
- უწყვია 1) лежит; წიგნები მაგიდაზე უწყვია На столе лежат книги 2) положит; ის დაუწყობს ბავშვებს საჩუქრებს Он положит детям подарки [ურ. 12]
- უჭირს тяжело [ურ. 3]
- უჭკუო безмозглый [ურ. 7]
- უხანგრძლივებს (გაუხანგრძლივებს, გაუხანგრძლივა მან) продлевает [ურ. 14]
- უხელო безрукий [ურ. 7]
- უხვად *нареч.* обильно [ურ. 6]
- უხუცესი / უფროსი *арх.* старший; глава [ურ. 8]

ფ

- ფანჯარა *перс.* / სარკმელი окно [ურ. 3]
- ფარდა *перс.* занавеска [ურ. 3]
- ფერადი ლითონები цветные металлы [ურ. 15]

- ფერი 1) цвет 2) окраска [ურ. 3]
- ფეხი 1) нога [ურ. 11]; *фраз.* ფეხზე აღგება (ის) он встанет на ноги; ფეხზე არის (ის) он встал с постели; ფეხს არ დაადგამს სადმე ноги его не будет *зде-л.*; ვისიმე ფეხი არ იყოს სადმე! ფეხს არ იცვლის он стоит на одном месте 2) опора мебели მაგიდის ფეხი ножка стола 3) ფეხით пешком
- ფეხსაცმელი (ფეხსაცმლის) обувь [ურ. 4]
- ფირუზი бирюза [ურ. 12]
- ფირუზისფერი бирюзовый (*цвет*) [ურ. 3]
- ფლობს владеет [ურ. 5]
- ფრანგი француз [ურ. 5]
- ფრთა 1) крыло 2) нумератив (*при счёте пернатых*) [ურ. 4]
- ფრჩხილი ноготь [ურ. 11]
- ფუძნდება (დაფუძნდება, დაფუძნდა) основывается [ურ. 15]

ქ

- ქადაგება проповедь [ურ. 15]
- ქათამი (ქათმის) курица [ურ. 7]
- ქათქათებს (იქათქათებს, იქათქათა მან) отдаёт белизной (чистотой) [ურ. 5]

- ქალაქელი 1. городской 2. городской житель
- ქალაქი город [ურ. 4]
- ქალი женщина [ურ. 1]
- ქალიშვილი 1) дочь 2) дева 3) девушка [ურ. 5]
- ქამარი ремень, пояс; უსათვრთხოების ქამარი ремень безопасности [ურ. 13]
- ქარაშოტი сильный, резкий ветер [ურ. 13]
- ქარბუქი буран, вьюга, метель [ურ. 13]
- ქართველი грузин [ურ. 5]
- ქართველური კართველский [ურ. 14]
- ქართული грузинский [ურ. 4]
- ქარი ветер [ურ. 13]
- ქერი ячмень [ურ. 15]
- ქვა (ქვის) камень [ურ. 10]
- ქვაბი казан [ურ. 15]
- ქვედაბოლო юбка [ურ. 12]
- ქვევრი глиняный кувшин [ურ. 15]
- ქვემო ქართლი Нижняя Карთლი (в Восточной Грузии) [ურ. 8]
- ქვეყანა (ქვეყნისა) 1) мироздание 2) мир 3) страна 4) арх. земля, территория [ურ. 10]
- ქვეშეთი арх. подземелье [ურ. 6]
- ქვრივი вдовец; вдова [ურ. 6]

- «ქილილა და დამანა» «Калила и Димна» (персидский сборник басен) [ურ. 8]
- ქინძისთავი булавка [ურ. 10]
- ქლიავი слива [ურ. 12]
- ქმარი / მეუღლე муж, супруг [ურ. 3]
- ქმნის (შექმნის, შექმნა მან) создаёт, творит [ურ. 9]
- ქონდარი (ქონდრისა) чабрец (растение) [ურ. 12]
- ქორი ястреб-фазанятник [ურ. 8]
- ქორწილი свадьба [ურ. 10]
- ქორწინება бракосочетание [ურ. 14]
- ქონძახი лачуга [ურ. 10]
- ქრის (იქროლებს, იქროლა მან) дует (о ветре) [ურ. 13]
- ქსოვილი ткань, материал [ურ. 12]
- ქსოვს (მოქსოვს, მოქსოვა მან) вяжет [ურ. 6]
- ქუდი шапка [ურ. 6]
- ქუთაისი лит. / ქუთეისი диал. Кутаиси (город в Западной Грузии) [ურ. 12]
- ქუთუთო веко [ურ. 10]
- ქურქი шуба [ურ. 12]
- ქუსლი 1) пятка 2) каблук [ურ. 11]
- ქუჩა араб.-перс. улица [ურ. 1]

- ღამე ночь [ურ. 7]
- ღარიბ-ღატაკი нищий [ურ. 10]
- ღელე-ღულე 1) ручейки
2) местность, изобилующая переплетающимися между собой ручейками [ურ. 10]
- ღვთაება божество [ურ. 15]
- ღვთისმშობელი Богоматерь [ურ. 12]
- ღვიძლი 1) печень [ურ. 11] 2) кровный родственник
- ღირს (იღირება) стоит [ურ. 9]
- ღმერთი Бог; ღმერთმა უწყის! *фраз.* Бог его ведает! [ურ. 10]
- ღრუბელი (ღრუბლისა) облако [ურ. 5]

- ყავისფერი коричневый, кофейного цвета [ურ. 3]
- ყარყუმი норка [ურ. 12]
- ყელსაბამი ожерелье [ურ. 12]
- ყელსახვევი галстук [ურ. 12]
- ყელში ივლებს полощет горло [ურ. 11]
- ყეფა *масдар* 1. лай 2. лаять [ურ. 9]

- ყეფს (იყეფებს, იყეფა მან) лает [ურ. 9]
- ყვავილი цветок [ურ. 3]
- ყვავილობა *масдар* 1. цветение 2. цвести [ურ. 13]
- ყვავის цветёт [ურ. 5]
- ყველაფერი *лит.* / ყოლი-ფერი *диал. мест.* весь, вся, всё; все [ურ. 12]
- ყველა *опред. мест.* все [ურ. 5]
- ყველი сыр [ურ. 4]
- ყვითელი / იაგუნდისფერი жёлтый [ურ. 3]
- ყვითელი ყვავილი / ზაფრანა шафран (*букв.* жёлтый цветок) [ურ. 12]
- ყიდის (გაყიდის, გაყიდა მან) продаёт [ურ. 12]
- ყიდულობს (იყიდის, იყიდა მან) покупает [ურ. 9]
- ყლორტი набег [ურ. 15]
- ყმა 1. витязь 2. 1) молодой 2) подданный 3) крепостной; подневольный [ურ. 6]
- ყმაწვილი юноша [ურ. 3]
- ყოველთა всякого [ურ. 8]
- ყოველი *определит. мест.* всякий, каждый [ურ. 8]
- ყოვლად შეუძლებელია совершенно невозможно [ურ. 7]

- ყორღანი курган [ურ. 15]
- ყოფა 1) быт 2) бытие [ურ. 14]
- ყოფა-ცხოვრება житьё-бытьё [ურ. 14]
- ყურადღება внимание [ურ. 12]
- ყური ухо [ურ. 11]
- ყურძენი виноград [ურ. 15]
- ყურძნის ხეივანი беседка, увитая виноградом [ურ. 3]

შ

- შაბათი суббота [ურ. 7]
- შადრევანი (შადრევნის) *перс.* фонтан [ურ. 15]
- შავი чёрный [ურ. 3]
- შავქლიავი чернослив [ურ. 10]
- შანიძე აკაკი Акаки Шанидзе (*известный грузинский лингвист, академик АН СССР*) [ურ. 12]
- შარვალი *перс.* брюки [ურ. 12]
- შაჰი *перс.* шах [ურ. 8]
- შეგახსენო *сослаг. II* напomenить бы [ურ. 12]
- შეგილოცავ! Буду молиться! [за снятие с тебя сглаза] [ურ. 10]
- შექმნა создал, сотворил [ურ. 9]
- შეედრება сравнится [ურ. 12]
- შევარდენი сокол [ურ. 8]

- შეზღუდული ограниченный [ურ. 15]
- შეინარჩუნოს пусть сохранит [ურ. 14]
- შეინახა придержал; спрятал; приберёг [ურ. 8]
- შეიტყვე! *повел.* Узнай! [ურ. 10]
- შეიტყობს узнает
- შეიძლება 1) можно 2) возможно, может быть [ურ. 12]
- შეკვრა 1) пучок 2) свёрток [ურ. 12]
- შემაზარები *арх.* наводящий страх (диво) [ურ. 10]
- შემახსენე! *повел.* Напомни! [ურ. 12]
- შემდეგ *нареч.* потом, после [ურ. 3]
- შემოდგომა осень [ურ. 8]
- შემოვიდა вошёл; поспел, созрел (*о фруктах и овощах*) [ურ. 12]
- შემორჩენილი *прич.* оставшийся [ურ. 14]
- შემოღამება сумерки [ურ. 12]
- შემოჰყივლა *арх.* / შემოსაძახა окликнул [ურ. 6]
- შენი *притяж. мест.* твой [ურ. 9]
- შესანიშნავი замечательный [ურ. 5]

- შესაძლებლად მივიჩნიეთ
мы сочли возможным [ურ. 14]
- შესწავლა *მასდარ* 1. изучение 2. изучать [ურ. 14]
- შეუფარებია *заочно-результативный I* [оказывается] скрылся, укрылся [ურ. 15]
- შეუძლებელი невозможный [ურ. 14]
- შეფუთვა *მასდარ* 1. упаковка 2. упаковывать [ურ. 13]
- შეღებილი *прич.* окрашенный, покрашенный [ურ. 12]
- შეყარნეს *ძრ.-груз., сейчас не употр.* встретились; сошлись [ურ. 8]
- შეშუპებული *прич.* отёкший [ურ. 11]
- შეჩერება *მასდარ* 1. приостановка, задержка 2. приостанавливать, задерживать [ურ. 15]
- შეცდა ошибся [ურ. 9]
- შეწვა пожарил [ურ. 9]
- შეჯდა присел [ურ. 9]
- შეველის (უშველის, უშველა მან) помогает [ურ. 14]
- შეილი дитя, отпрыск, чадо [ურ. 6]
- შეილიშვილი внук, внучка [ურ. 2]

- შთაგონება *მასდარ* 1. 1) вдохновение 2) внушение 2. 1) вдохновлять 2) внушать [ურ. 15]
- შია (მოშივდა, მოშივდება, მოშივდა) хочет есть, голоден (в буд. и прош. соверш. не имеет своих форм, заменяется динамическим пассивным глаг.) [ურ. 3]
- შიგან / შიგ *нареч.* внутри [ურ. 6]
- შინ(ა) 1) в, внутри (в своём доме, квартире) 2) у себя [ურ. 9]
- შიოს მარანი погреб святого Шио (синоним изобилия и достатка) [ურ. 10]
- შორეული дальний; далёкий [ურ. 14]
- შორის *послелог с дат.* между, среди; посреди [ურ. 12]
- შუა აზია Средняя Азия [ურ. 5]
- შუადღე полдень [ურ. 7]
- შუასაუკუნეები Средние века [ურ. 15]
- შუალამე полночь [ურ. 7]
- შუაში *нареч.* посередине, посреди

- ჩაგვეტევა поместится (у нас) [ურ. 12]

- ჩადის (ჩავა, ჩავიდა) идёт (снизу вверх); приезжает
- ჩავარდნილი упавший [ურ. 6]
- ჩავაწყობთ положим; разложим [ურ. 12]
- ჩაირიცხა зачислился [ურ. 6]
- ჩამაწერინეთ [дайте] записать (мне) (კაუზ.)
- ჩამიწყდა / ჩაუწყდა повалился; оборвался; ჩამიწყდა ბეწვის ხიდი Подо мной оборвался волосяной мост [ურ. 13]
- ჩამოაქვს (ჩამოიტანს, ჩამოიტანა მან) (отправительное знач.) / წამოიღებს, წამოიღო მან (достигабельное знач.) приносят; привозит (неодуш. предмет) [ურ. 12]
- ჩამოძრძანდით уваж. вы были [ურ. 3]
- ჩამოდი! повел. Спускайся!, Спустись! [ურ. 9]
- ჩამოდის (ჩამოვა, ჩამოვიდა) приезжает, придёт
- ჩამოსასხმელი разливное (напр. вино, пиво и т.п.) [ურ. 12]
- ჩამოყალიბება масдар 1. формирование 2. формировать [ურ. 14]

- ჩამოწერე! повел. Распиши!; Составь список! [ურ. 12]
- ჩანასახი зачаток; зародыш [ურ. 14]
- ჩანთა тур. сумка [ურ. 12]
- ჩასუქებული прич. располневший [ურ. 12]
- ჩახლართული прич. переплетённый [ურ. 7]
- ჩაჰყოდა арх. кричал, звал [ურ. 6]
- ჩემები мои (родственники) [ურ. 2]
- ჩემი ვარაუდით по моим предположениям [ურ. 7]
- ჩემო კარგო! обращение Мой хороший!, Моя хорошая! [ურ. 7]
- ჩერჩეტი 1. бестолковый 2. разиня [ურ. 10]
- ჩექმა тур.-перс. сапог, сапоги [ურ. 12]
- ჩვეულებრივი обычный [ურ. 11]
- ჩირი сухофрукты [ურ. 9]
- ჩიტი птичка; ჩიტი გალობს Птичка поёт [ურ. 2]
- ჩიხილაკი чичилаки (грузинская новогодняя ёлка) [ურ. 7]
- ჩოხოსანი человек, носящий чоху (т.е. мужчина) [ურ. 7]
- ჩრდილო-აღმოსავლეთი северо-восток [ურ. 15]

- ჩრდილო-დასავლეთი სე-
ვერო-запад [ურ. 15]
- ჩრდილოეთი север [ურ. 15]
- ჩუქჩუელი *масдар* 1. шёпот
2. шептать [ურ. 10]
- ჩქეფს бьёт (ключом) [ურ. 15]

- ცა небо [ურ. 10]
- ცალკე *нареч.* отдельно [ურ. 12]
- ცალ-ცალკე *нареч.* раздель-
но; отдельно [ურ. 12]
- ცდა 1) опыт 2) попытка [ურ. 14]
- ცდის (გამოცდის, გამო-
ცადა მან) 1) испытывает; ბედს
ცდის испытывает судьбу 2) уст-
раивает испытание; პროფესო-
რი სტუდენტს ცდის Профес-
сор устраивает испытание сту-
денту [ურ. 8]
- ცელქი шаловливый [ურ. 2]
- ცენტრალური აზია Цен-
тральная Азия [ურ. 5]
- ცერცეტი 1. разиня 2. лег-
комысленный [ურ. 10]
- ცივა *сказ.* холодно [ურ. 13]
- ცისარტყელა радугა [ურ. 10]
- ცისკაცი небожитель [ურ. 10]
- ცისფერი голубой [ურ. 1]

- ცნობა 1) справка; ცნობა-
თა ბიურო справочное бюро
2) сообщение 3) *арх.* разум [ურ. 13]
- ცნობს (იცნობს, იცნო მან)
узнаёт; знаком [ურ. 6]
- ცოლი жена, супруга [ურ. 3]
- ცოლისდა свояченица (*се-
стра жены*) [ურ. 3]
- ცოლისძმა шурин (*брат же-
ны*) [ურ. 3]
- ცოცხალი живой [ურ. 14]
- ცოცხლობს (იცოცხლებს,
იცოცხლა მან) живёт, здрав-
ствует
- ცრუ 1. ложный 2. 1) обман-
щик, лжец 2) лстец [ურ. 10]
- ცუდად *нареч.* плохо [ურ. 2]
- ცუდი плохой [ურ. 5]
- ცხელი горячий [ურ. 15]
- ცხენი лошадь [ურ. 12]
- ცხვირი нос [ურ. 10]
- ცხოველი животное [ურ. 1]
- ცხოვრება жизнь [ურ. 13]
- ცხოვრობს (იცხოვრებს,
იცხოვრა მან) живёт, прожи-
вает [ურ. 3]

- ძალა сила [ურ. 8]
- ძალგულოვანი храбрый [ურ. 8]

• ძაღლიან *нареч.* очень; ძაღლიან სასიამოვნოა! Очень приятно! [ურ. 2]

• ძაღლი собака [ურ. 9]

• ძე / ვაჟი 1. сын 2. *обозначает мужской пол ანტონ ლევის ძე* Антон Львович [ურ. 8]

• ძეხვის თავი არ მაქვს! *ფრ.* Мочи нет искать! [ურ. 12]

• ძეგლი *во всех знач.* памятник [ურ. 14]

• ძვალი (ძვლის) кость [ურ. 11]

• ძველებურად *нареч.* по-старому; по старинке [ურ. 12]

• ძველი старый; древний, ветхий [ურ. 8]

• ძვირად *нареч.* 1) дорого 2) редко [ურ. 9]

• ძვირი дорогой, дорогостоящий; ცოტა ძვირი კია *разг. нареч.* немного дороговато [ურ. 12]

• ძვირუფასი дорогой (любимый) [ურ. 10]

• ძვირუფასი ქვები драгоценные камни [ურ. 12]

• ძიაკაცო! Дядя! (*форма обращения к пожилому мужчине*) [ურ. 12]

• ძირი 1) корень 2) дно 3) подножие (*горы*) 4) подошва (*обуви*) [ურ. 5]

• ძირიანად *нареч.* с корнями; ქარმა ხე ძირიანად მოგლიჯა Ветер вырвал дерево с корнями [ურ. 5]

• ძმარი (ძმრის) уксус [ურ. 12]

• ძმობა братство [ურ. 7]

• ძმობილი побратим [ურ. 3]

• ძმობილო! Братец! (*форма обращения*) [ურ. 3]

• ძნელი სათქმელია *ввод. сл.* во трудно сказать [ურ. 5]

• ძოწ-ლალ-ბაგე *композиტ:* ძოწი *гранат* + ლალი *рубин* + ბაგე *уста* = *метафора* рубиновые / гранатовые уста [ურ. 10]

• წადი! *повел.* Иди!, Уходи! (*сокращённая форма глаг., употребляется в разговорной речи*) [ურ. 9]

• წავალ пойду [ურ. 6]

• წავარდა *арх.* выпал [ურ. 10]

• წავი ვიდრა [ურ. 12]

• წავიდა ушёл (туда) [ურ. 9]

• წაიქცა повалился, упал [ურ. 10]

• წამი секунда; миг [ურ. 7]

• წამოდგა привстал [ურ. 9]

• წამწამი ресница [ურ. 11]

• წარბი бровь [ურ. 11]

- წარბ-წამწამ-თვალნი *ком-
позит*: წარბი *бровь* + წამწამი
ресница + თვალნი *глаза* = *ме-
тафора* прекрасные очи [ურ. 10]
- წარმოდგენილი *прич.* пред-
ставленный [ურ. 14]
- წარმოშობა *масдар* 1. проис-
хождение 2. происходить [ურ. 14]
- წარჩინებით *нареч.* отлично
[ურ. 6]
- წარწერა *надпись* [ურ. 14]
- წევს (იწვება, იწვა) *лежит*
[ურ. 9]
- წელი / წელიწადი I год;
ახალი წელი Новый год; მო-
მავალ წელს (გაისად) на бу-
дущий год; შარშან (გასულ
წელს) в прошлом году [ურ. 7]
- წელი II талия; поясница [ურ. 10]
- წერილი 1) письмо 2) науч-
ная статья [ურ. 12]
- წერილობითი წყარო пись-
менный источник [ურ. 14]
- წესი 1) правило 2) чин, по-
рядок (*проведения обряда, меро-
приятия и т.п.*) [ურ. 14]
- წვავს (შეწვავს, შეწვა მან)
жарит [ურ. 9]
- წვიმა дождь [ურ. 13]

- წვიმს (იწვიმებს, იწვიმა)
идёт дождь [ურ. 13]
- წიაღმიმდინარე *внутренние*
процессы [ურ. 14]
- წიგნი книга [ურ. 2]
- წითელი красный [ურ. 2]
- წილი / ხვედრი 1) часть 2)
доля, удел [ურ. 8]
- წინ 1. *нареч.* впереди 2. *по-
слелог* впереди [ურ. 3]
- წინა передний [ურ. 6]
- წინა აზია Передняя Азия [ურ. 5]
- წინა დღეს *нареч.* накануне
[ურ. 5]
- წინაშე пред, перед [ურ. 5]
- წინდა 1) чулок; чулки 2) но-
сок; носки [ურ. 12]
- წინწყლებიანი в крапинку,
в горошек [ურ. 12]
- წიპწა виноградная косточка
[ურ. 15]
- წისქვილი мельница
- წმინდა 1) святой 2) чистый
3) натуральный [ურ. 12]
- წრე (წრის) во всех знач.
круг [ურ. 14]
- წუთი минута; ექვსს აკლია
ათი წუთი без десяти шесть;
ხუთის ათი წუთია десять ми-
нут пятого [ურ. 7]

- წყალი (წყლის) вода [ურ. 3]
- წყარო источник, родник [ურ. 14]
- წყლის ნაყვა ფраз. толочь воду в ступе [ურ. 5]

- ჭა колодец [ურ. 6]
- ჭალი люстра [ურ. 3]
- ჭერი потолок [ურ. 3]
- ჭიკჭიკებს (იჭიკჭიკებს, იჭიკჭიკა მან) щебечет
- ჭიკჭიკი щебетание [ურ. 1]
- ჭირად нареч. тяжело, трудно
- ჭირვეული строптивый [ურ. 13]
- ჭირთა / ჭირი 1) печаль, несчастье 2) холера [ურ. 13]
- ჭირისუფალი (ჭირისუფლის) близкий родственник усопшего (тот, кому выражают соболезнования) [ურ. 10]
- ჭკვიანი умный, разумный [ურ. 2]
- ჭკნება (დაჭკნება, დაჭკნა) увядает [ურ. 13]
- ჭკნობა масдар 1. увядание 2. увядать [ურ. 13]
- ჭკუა ум [ურ. 8]

- ჭრის (დაჭრის, დაჭრა მან) режет [ურ. 5]; перен. проходит (არ ჭრის – не проходит)
- ჭურჭელი посуда [ურ. 14]

- ხალიჩა ковёр [ურ. 3]
- ხალხი араб. народ; люди [ურ. 6]
- ხამს арх. быть уместным; подобающим [ურ. 13]
- ხანგრძლივი долгий, продолжительный [ურ. 14]
- ხარბი 1. жадный 2. стяжатель [ურ. 10]
- ხარისხი качество; степень [ურ. 6]
- ხარკი араб. дань, подать [ურ. 12]
- ხარჯავს (დახარჯავს, დახარჯა მან) расходует, тратит [ურ. 14]
- ხარჯვა масдар 1. расходование, трата 2. расходовать, тратить [ურ. 14]
- ხატავს (დახატავს, დახატა მან) рисует [ურ. 3]
- ხატოვნად нареч. образно [ურ. 15]
- ხედავს (შეხედავს, შეხედა მან) видит

• ხედვა *масдар* 1. видение; სამყაროს ხედვა видение мира 2. видеть [ურ. 13]

• ხევხევი 1) овраги 2) местность, изрезанная оврагами [ურ. 10]

• ხელი 1) рука [ურ. 4]; ხელის თხოვა просить чьей-л. руки [ურ. 10]; ხელით ნამუშევარი ручная работа; ხელს არ გაანძრევს (ის) Он рукой не пошевелит; *перен.* მისი ხელი ეტყობა Видна его рука; *фраз.* რა ხელი აქვს? Что ему надо? 2) *нумератив при счёте одежды, белья и др.* [ურ. 4]; ერთი ხელი ლოგინი წაიღეს თან Они забрали с собой один комплект постельных принадлежностей; ერთი ხელი ჭადრაკი ითამაშეს Они сыграли одну партию в шахматы 4) каллиграфические особенности; მას კარგი ხელი აქვს У него красивый почерк; იგი გაკრული ხელით წერს Он пишет скорописью; 3) *арх. (совр. გიჟი)* сумасшедший; ненормальный [ურ. 13]

• ხელოვნური искусственный [ურ. 12]

• ხელსაწყო орудие [ურ. 15]

• ხელფასი зарплата [ურ. 6]

• ხეში смычок [ურ. 5]

• ხერხემალი (ხერხემლისა) позвоночник [ურ. 11]

• ხვალ *нареч.* завтра [ურ. 7]

• ხიდი мост [ურ. 13]

• ხილეული фрукты [ურ. 7]

• ხიფათს ეთამაშება *фраз.* играет с огнём [ურ. 6]

• ხმა голос [ურ. 9]

• ხმალი сабля, шашка [ურ. 6]

• ხმელეთი земля, твердь, суша [ურ. 9]

• ხმელი ქინძი сушёный кориандр [ურ. 12]

• ხმოვდა звал, призывал [ურ. 7]

• ხორცეული мясные продукты [ურ. 12]

• ხორცმეტი бородавка [ურ. 10]

• ხოხობი (ხოხობის) фазан [ურ. 15]

• ხუთშაბათი четверг [ურ. 7]

• ხუმრობა шутка [ურ. 12]

• ხუმრობს (იხუმრებს, იხუმრა მან) шутит [ურ. 12]

• ხურდა сдача [ურ. 12]

• ჯანმრთელი здоровый [ურ. 11]

• ჯანმრთელობა здоровье [ურ. 7]

- ჯარისკაცი солдат [ურ. 10]
- ჯგუფი группа
- ჯვარი (ჯვრის) 1) крест 2) святилище [ურ. 15]
- ჯვარს იწერს (დაიწერს ჯვარს, დაიწერა ჯვარი მან) / დაგვირგვინდება венчается [ურ. 6]
- ჯილდო награда
- ჯიშითი скачка; бега [ურ. 5]
- ჯიში араб. порода, сорт [ურ. 15]
- ჯიხვი тур (животное) [ურ. 15]
- ჯურღმული подземелье [ურ. 10]

- ჰაერი воздух [ურ. 13]

- ჰავა *перс.* климат [ურ. 15]
- ჰგავს похож [ურ. 6]
- ჰგვრის (მოჰგვრის, მოჰგვარა მან) доставляет (*радость / печаль и т.п.*) [ურ. 13]
- ჰკითხა спросил [ურ. 8]
- ჰქვია зовут [ურ. 3]
- ჰქონდა имел (*какой-л. предмет*) [ურ. 14]
- ჰყავდა имел (*одуш. лицо*) [ურ. 8]
- ჰყავს (ეყოლება, ეყოლა) имеет (*одуш. лицо*)
- ჰყოლია заочно-результативный I [оказывается] имел (*одуш. лицо*)

ა) на русском языке

1. Гамкрелидзе Т., Мачавариани Г. Система сонантов и аблаут в картвельских языках: Типология общекартвельской структуры. Тбилиси, 1965.
2. Климов Г.А. Древнейшие индоевропеизмы в картвельских языках. М., 1994.
3. Климов Г.А. Этимологический словарь картвельских языков. М., 1964.
4. Марр Н.Я. К изучению современного грузинского языка. Петроград, 1922.
5. Николаишвили М.С. Грузинский язык. Кн. I. Тбилиси, [б.г.].
6. Руденко Б.Т. Грамматика грузинского языка. М.–Л., 1940.
7. Цагарели А. Сравнительный обзор морфологии иберийской группы кавказских языков. СПб., 1872; 2-е изд.: Тбилиси, 1957.
8. Чанишвили Н.В. Падеж и глагольные категории в грузинском предложении. М., 1981.
9. Чикобава А. Грузинский язык // Языки народов СССР. Т. IV. Иберийско-кавказские языки. М., 1967.

ბ) на грузинском языке

1. გეგუჩაძე ჯ. ქართული ენა. I–IV. თბილისი, 1997–2003.
2. თოფურია ვ., გიგინეიშვილი ივ. ქართული ენის ორთოგრაფიული ლექსიკონი. თბილისი, 1968.
3. კვაჭაძე ჯ. თანამედროვე ქართული ენის სინტაქსი. თბილისი, 1977.

4. *ოზბეკიანი სუღხან-საბა*. თხზულებანი. ტ. IV. თბილისი, 1965; ტ. V. თბილისი, 1966.
5. *უთურგაიძე თ.* ქართული ენის მორფოლოგიური ანალიზი. თბილისი, 1986.
6. *ფოჩხუა ბ.* ქართული ენის ლექსიკოლოგია. თბილისი, 1974.
7. *შანიძე ა.* ძველი ქართული ენის გრამატიკა. თბილისი, 1976.
8. *შანიძე ა.* თხზულებანი თორმეტ ტომად. ტ. II. ქართული ენის სტრუქტურისა და ისტორიის საკითხები. თბილისი, 1981. ტ. III. ქართული ენის გრამატიკის საფუძვლები. თბილისი, 1980.
9. *ჩიქობავა ა.* ქართული ენის ზოგადი ენათმეცნიერული დახასიათება ტ. I. თბილისი, 1950.
10. *ჩუბინა შვილი დ.* ქართულ-რუსული ლექსიკონი. მეორე გამოცემა. თბილისი, 1984.
11. *ძიძიგური შ.* დიალექტოლოგიური ძიებანი. თბილისი, 1970.

ОГЛАВЛЕНИЕ

ПРЕДИСЛОВИЕ	3
СПИСОК СОКРАЩЕНИЙ	7
УРОК ПЕРВЫЙ	9
Грузинский алфавит	9
Письмо	11
Особенности фонетического строя грузинского языка	11
Система согласных грузинского языка	13
Место образования согласных	13
Способ образования грузинских согласных	14
Триады	14
Пары	14
Гармонические комплексы	16
Скороговорка	17
Словарь	20
УРОК ВТОРОЙ	21
Личные местоимения	21
Личные формы глагола აქვს «есть»	21
Настоящее время	21
Притяжательные местоимения	23
Порядок слов в простом предложении	24
Тема: «Как познакомиться и представиться»	26
Дополнительный текст	27
Речевой этикет	28
Словарь	30
УРОК ТРЕТИЙ	32
Послелог	32
Конструкция «притяжательное местоимение + послелог»	33
Образование множественного числа существительных и некоторых местоимений	36
Глагол	39
Категория лица	39
Показатели субъектного лица	42

Показатели объектного лица	42
Спряжение глаголов в круге აწმყო	42
Спряжение глаголов инверсионного строя.....	45
Тема: «Как рассказать о себе»	53
Поговорка	55
Словарь	59
УРОК ЧЕТВЁРТЫЙ	63
Числительные	63
Количественные числительные	63
Порядковые числительные	66
Другие виды числительных	67
Употребление нумеративов в речи	68
Правописание имён числительных	69
Глагол	71
I серия (презентная).....	71
Ряд უწყვეტელი (прошедший непрерывный)	72
Ряд აწმყოს კავშირებითი (сослагательный настоящего).....	73
Текст: «Фрагменты биографии»	75
Словарь	77
УРОК ПЯТЫЙ	79
Категория падежа	79
Склонение имён с закрытыми неизменяемыми основами.....	81
Местоимения.....	87
Склонение личных местоимений.....	89
Склонение указательных местоимений	89
Грамматическая терминология	93
Текст: «Студенческий диалог»	93
Речевой этикет.....	97
Как выразить своё согласие	97
Как выразить своё несогласие	97
Как сказать «ни да ни нет»	97
Как поддержать беседу	97
Словарь	99
УРОК ШЕСТОЙ	102
Спряжение глаголов.....	102

I серия. Круг будущего времени	102
Спряжение глаголов во II серии	106
Отрицательные частицы	113
Вопросительные и относительные слова	117
Текст: «Люди, люди...»	118
Заполните анкету!	118
Как написать автобиографию	121
Словарь	125
УРОК СЕДЬМОЙ	128
Имяпроизводство	128
Некоторые модели именного словообразования	128
Текст: «Который час?»	141
Тема: «Времена года»	142
Месяцы года	142
Диалог: «Поздравление с Новым годом»	142
Что такое каланда?	143
Текст: «Как позвонить по телефону»	144
Словарь	147
УРОК ВОСЬМОЙ	150
Имя существительное	150
Семантические группы имён существительных	150
О категории падежа некоторых существительных	151
Склонение открытых основ	153
Глагольная категория	159
Версия	159
Текст: «Сулхан-Саба Орбелиани»	161
Басня: «მეფე და სამი მისი ძე»	162
Степени сравнения некоторых имён прилагательных	163
Глагол	164
Спряжение двухличного глагола ლაბობს «говорит»	164
Поговорка	165
Словарь	167
УРОК ДЕВЯТЫЙ	171
Имя прилагательное	171
Грамматические признаки прилагательных	171

Относительные прилагательные.....	171
Обстоятельственные прилагательные	172
Формы сравнительной степени прилагательных.....	172
Склонение имён прилагательных.....	173
Басня: «უტკბესი და უმწარესი».....	179
Глагол	180
Версия.....	181
Басня: «სოფლის მაშენებელნი»	181
Словарь	184
УРОК ДЕСЯТЫЙ	187
Словосложение (основосложение).....	187
Сложные имена сочинительного типа (копулятивы)	189
Сложные имена подчинительного типа (детерминаты)	192
Правописание композитов	193
Тема: «Грузинский фольклор»	194
Заговор против сглаза	194
Благословение молодожёнов	195
Колыбельная	195
Диалог: «Поговорим о любви...».....	198
Любовное письмо по-грузински	199
Ласкательные слова	200
Словарь	201
УРОК ОДИННАДЦАТЫЙ	206
Превербы (глагольные приставки).....	206
Функции превербов	207
Превербы как словообразовательные элементы	212
Особенности преверба უე-.....	216
Архаичные превербы.....	216
Диалог: «У врача».....	217
Диалог: «У больного»	219
Диалог: «У зубного врача».....	220
Диалог: «В аптеке»	221
Словарь	222
УРОК ДВЕНАДЦАТЫЙ	224
Тема: «Ресторан, рынок, торговый центр»	224

Диалог: «В ресторане»	224
Диалог: «В гастрономе»	227
Диалог: «Посещение рынка»	229
Диалог: «В торговом центре»	234
Тема: «Исторический костюм»	237
Поговорка	238
Речевой этикет	238
Грузинская поэзия	239
Словарь	241
УРОК ТРИНАДЦАТЫЙ	249
Диалог: «Погода»	249
Поговорка	253
Тема: «Путешествие»	255
Диалог: «В аэропорту»	255
Диалог: «Поездка на поезде»	256
Грузинская поэзия	261
Словарь	263
УРОК ЧЕТЫРНАДЦАТЫЙ	266
Тема глаголов	266
Список однотемных глаголов	267
Глаголы с тематическим показателем -ო	269
Глаголы с тематическим показателем -ის	269
Диалог на тему: «Профессия»	272
Текст: «Грузинский язык»	275
Текст: «Хвала и слава грузинскому языку»	278
Текст: «Грузинское письмо»	280
Словарь	284
УРОК ПЯТНАДЦАТЫЙ	289
Спряжение глаголов	289
III серия. Круг результативности	289
Глагольные категории	294
Таксис	294
Последовательность	294
Одновременность	295
Заочность	295

Тема: «География Грузии»	297
Регионы Грузии	299
Реки Грузии.....	300
Текст: «Распространение христианства среди картвелов».....	302
Текст: «Тбилиси – столица Грузии»	305
Текст: «Грузинское вино»	306
Текст: «Пиво – древнейший ритуальный напиток»	309
Словарь	312
ХРЕСТОМАТИЯ	317
ПРИЛОЖЕНИЕ МЕДИОАКТИВНЫХ ГЛАГОЛОВ	375
ОБЩИЙ СЛОВАРЬ	393
БИБЛИОГРАФИЯ.....	448

Учебное издание

Башелеишвили Лиана Отаровна

УЧЕБНИК ГРУЗИНСКОГО ЯЗЫКА

Часть I

*Утверждено к печати Ученым советом
Института стран Азии и Африки
МГУ им. М.В. Ломоносова*

*Художник Э.Л. Эрман
Корректор Н.Н. Щигорева
Компьютерная верстка М.А. Диас Гонсалес*

Подписано к печати 26.02.07
Формат 70×100¹/₁₆. Печать офсетная
Усл. п. л. 36,0. Усл. кр.-отт. 37,0. Уч.-изд. л. 21,4
Тираж 700 экз. Изд. № 8288. Зак. № 396

Издательская фирма
«Восточная литература» РАН
127051, Москва К-51, Цветной бульвар, 21
www.vostlit.ru

ППП "Типография "Наука"
121099, Москва Г-99, Шубинский пер., 6

«Учебник грузинского языка» Л.О. Башелешвили (в 2-х частях), созданный в Центре Кавказа и Центральной Азии Института стран Азии и Африки МГУ, — первое академическое издание подобного рода после долгого перерыва в изучении грузинского языка в высших учебных заведениях России. Учебник является главной частью учебно-методического комплекта, включающего также «Введение в грузинскую филологию», фонетический курс и видеоприложение. Данный комплект рассчитан на студентов востоковедческих факультетов университетов и всех интересующихся проблемами грузинской филологии.

